

UDŽBENIK

DOPUNSKE NASTAVE ZA DJECU U INOSTRANSTVU

I do IV razreda
osnovne škole

SARAJEVO, 2008.

Izdavač: Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine

Za izdavača: Mr Sredoje Nović

Urednik: Esma Hadžagić

Recenzenti: 1. Jezici i književnosti naroda Bosne i Hercegovine

- Prof. dr Ibrahim Čedić;
- Jago Musa, prof;
- Bosiljka Spremo, prof.

2. Muzička kultura

- Prof. dr Selma Ferović;
- Doc. dr Dražan Milas;
- Mr Nemanja Savić.

3. Likovna kultura

- Prof. dr Ibrahim Krzović;
- Nenad Nestorović, prof.;
- Dragana Nuić-Vučković, prof.;

4. Poznavanje prirode i društva

- Ljubomir Brajković, prof.;
- Mr Petar Đaković,
- Prof. dr Muriz Spahić

Lektor: Branka Petković

Tehnički urednik: Mirsad Mujčić

Štampa: "Štamparija FOJNICA" d.o.o. Fojnica

Tiraž: 2000 komada

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

373. 3. 016: 0/9-054.62 (075.2)

UDŽBENIK dopunske nastave za djecu u inostranstvu:

I do IV razreda osnovne škole. - Sarajevo: Ministarstvo civilnih poslova
Bosne i Hercegovine, 2008. - 412 str.: ilustr., note; 30 cm

ISBN 978-9958-9152-2-2

COBISS. BH-ID 17085190

Džafer Avdić
Salko Gazibara
Šefkija Merzić
Alija Musić
Zdravka Zekić

JEZICI I KNJIŽEVNOSTI NARODA BOSNE I HERCEGOVINE

I RAZRED

Dragi učenice!

U udžbeniku je mnogo lijepih priča i pjesama. Ako budeš redovno učio i radio, lahko ćeš naučiti da ih čitaš i pričaš.

Što ne znaš ili ne razumiješ, slobodno pitaj učitelja, učiteljicu, roditelje, brata, sestru ili starije prijatelje.

Uz malo više pažnje i urednosti, naučit ćeš lijepo pisati pisanim slovima.

Knjigu čuvaj. Lijepo je umotaj. Tako sačuvan udžbenik moći će koristiti učenik koji će u prvi razred krenuti iduće godine.

ŽELIMO TI MNOGO USPJEHA U UČENJU!

PRVI DAN U ŠKOLI - UPOZNAVANJE

EMA IVO ANA MIRO INA

ASIM SENA ENO ADO ENA

Two sets of handwriting practice lines. The first set consists of a top line, a middle line, and a bottom line, with vertical lines forming a grid. The second set consists of a top line, a middle line, and a bottom line, with diagonal lines forming a grid.

Šta je napisano na tabli?

Šta na stolovima ispred učenika?

Reci što više IMENA učenika u učionici!

Kako je moje IME I PREZIME.

Ako znaš, pročitaj IMENA napisana na tabli, stolovima, ispod slike!

Nacrtaj učenika/učenicu s kojom sjediš i, ako znaš, napiši IME!

IMENA – RIJEČI

ANJA   ENES   AMIR   AMIRA   ANA   EMINA

ENISA   SEJO   ADO   ASIM   MIRO   JUSO

Reci IMENA učenika svog razreda! Reci NAZIVE predmeta – stvari!
To su RIJEČI! Reci što više RIJEČI! RIJEČI, lagahno izgovaraj!
RIJEČI SU SASTAVLJENE OD GLASOVA!
Svaki glas ima svoj znak – SLOVO!
Pokušaj pročitati riječi napisane na tabli i ispod slike! Pokaži slova koja znaš!
SREDI SVOJU SLOVARICU! POKAŽI SLOVA KOJA ZNAŠ!

RIJEČI – RASTAVLJANJE I SASTAVLJANJE

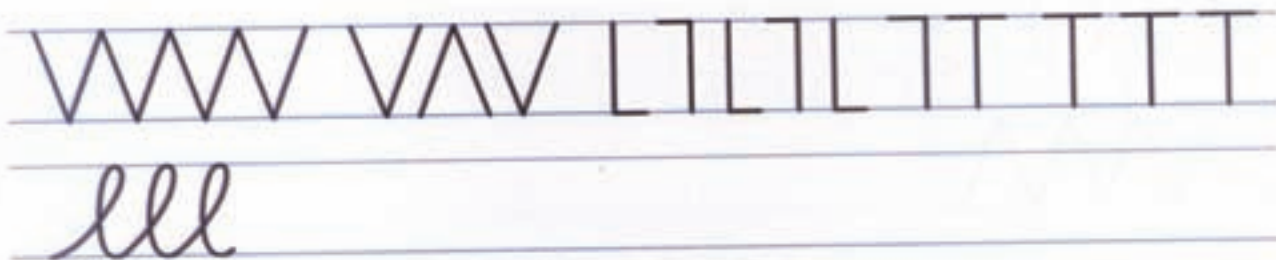

STO

STOLICA

ORMAR

KORPA

Reci što više NAZIVA za ono što vidiš u učionici!

Te RIJEČI lagahno izgovaraj i rastavljaj na GLASOVE!

Koje glasove čuješ na početku, u sredini i na kraju riječi?

Pokušaj pročitati riječi koje su napisane! Pokaži slova koja znaš!

Pokušaj na slovarici sastaviti neku kraću riječ!

SLIKA – RIJEČ

SOK

MLIJEKO

PUTER

ČAJ

AUTO

DŽEM

SIR

ČOKOLADA

HLJEB - KRUH

KLIKERI

IMENUJ sve što vidiš na donjoj slici! Kako znamo šta je šta?
 Lagahno izgovaraj riječi! Zatim riječi rastavi na glasove!
 Koji su glasovi na početku, u sredini i na kraju riječi?
 Koja slova znaš? Pokaži ih! Ako znaš, pročitaj riječi!
 Pokušaj na slovarici sastaviti neku kraću riječ!

Ispričaj priču!
Razmisli kakav naslov dati priči!

REČENICA

Posmatraj slike i reci šta djeca rade!
To što si rekao to su REČENICE!
Rečenice su sastavljene od RIJEČI!
Reci više rečenica. Sam daj imena djeci!
Ako znaš, sastavi riječ ili REČENICU na
slovarici!

REČENICA - RIJEČ - SLOG - GLAS

C C

С С

Posmatraj slike i sastavljaj rečenice od jedne riječi, dvije, tri ili više!
Rečenice rastavljaj na riječi! Reci koja je prva riječ, koja druga ili treća. Neke rečenice napišite na tabli! Lagahno ih čitajte!
Pokušaj sastaviti rečenicu na slovarici!

REČENICA - RIJEČ - SLOG - GLAS

JE

JE

JE

JE

JE

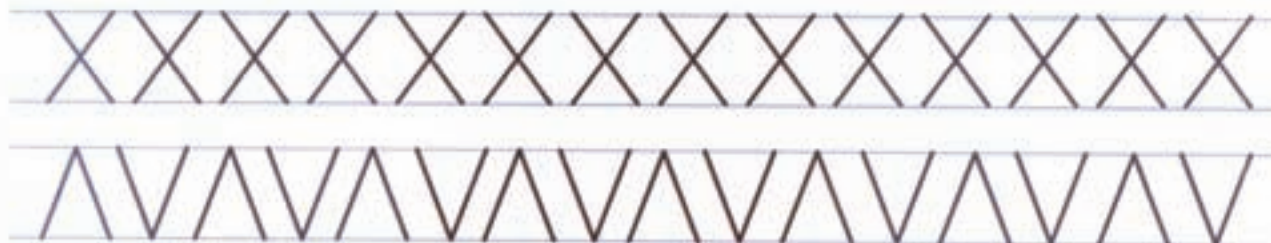
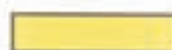
JE

JE

JE

Posmatraj sliku i rečenicama kaži šta djeca rade! Sam daj imena djeci. Rastavljaј rečenice na riječi, riječi na slogove i glasove. Pročitaj rečenice sastavljene od slike i riječi! Pokaži slova koja si naučio (na slovarici). Pokušaj sastaviti riječ ili rečenicu!

SASTAVLJANJE I ČITANJE REČENICA

ANA

IMA

AMIR

IMA

MIČO

IMA

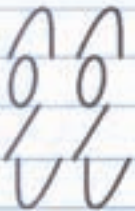
JABUKE

SU U

OLOVKE

SU U

Pročitaj rečenice!
Pokušaj sastaviti riječi ili rečenicu na slovarici.

SASTAVLJANJE I ČITANJE REČENICA

JAGODA

JE

NA

LIST

JE

NA

TORTA

I

TREŠNJE

SU

NA

SLOVO

I

SLOVO

SU

U

IVO

I

JASNA

SU

NA

Pokušaj pročitati riječi i rečenice!

PRONADI SLOVO I II

PROČITAJ ŠTO ZNAŠ!

Podvuci slovo I ii

l i l   l i l   i i i   I I I

IMENA

IVO

ISO

ISMAIL

IRNIS

IBRO

ILIJA

IVANKA

INDIRA

IZETA

ISMET

igla
izvor
injekcija
inje
igra
izlog
igračka
ilovača
ime
imena

Kad lopti igra na um padne,
tad skače, i skače, i skače,
i skače, i skače, i skače i
nikako da stane,

l i l i l   I N A   I n a   i m e   i m e n a

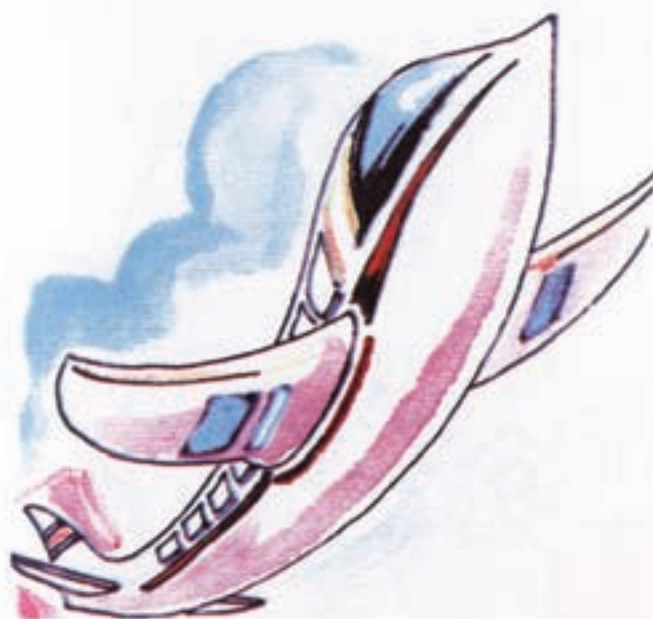
PRONAĐI SLOVO A a!

PROČITAJ ŠTO ZNAŠI!

Podvuci slovo A a!

A a A a A i I i a

ai ai ai ia ia ia

Avion leti
i zimi i ljeti.

Imena

- ADO
- ASIM
- ANJA
- ANTE
- ANA
- ANICA
- ALEMA
- AMELA

- auto
- avion
- avijatičar
- alat
- apoteka
- autobus
- autoput
- aspirin

Ana ima mamu.
Mama ima Anu.
Ana ima cvijeće.
Nosi ga mami.

TAPŠALICA
TAŠI, TAŠI, TANANAI
PORANILA GORDANA,
PA JE KUĆU POMELA
I VODICE NALILA.

Aa Aa AJNA Ajna ANA Ana

PRONAĐI SLOVO E e!

PROČITAJ ŠTO ZNAŠ!

Podvuci slovo E e!

E e e e e E

IMENA

- EMA
- ENA
- EMIN
- EVA
- ESO
- ERNEST
- EVGENIJE
- EMILIJA
- ENISA
- ENES

- ekser
- elektrika
- električar
- elisa
- Eskim
- eto
- evo
- sve
- selo
- veselo

Edo je električar. Ima alat:
kliješta, čekić, žicu i eksere.
Popravlja električne aparate.

En,
ten,
tinu,
Savaraka
binu,
bije,
baja, bum.

Ee Ee EMIN Emin EMA Ema

PRONAĐI SLOVO M m!

PROČITAJ ŠTO ZNAŠ!

Podvuci slovo M m!

M m m M m M

maca - marama - more
mjesec - more - meso
mornar - marmelada - romori
most - zmaj - som - trom
kamen, mrav, pismo

MATE
MUJO
MUSTAFA
MILICA
MILJACKA
MLADA

MIRO
MILI
MALIK
MAJDA
MOSTAR
MARINKO

MAMA I MIMA

Mima ima mamu. Mama ima Mimu,
I mama i Mima imaju: (macu) i (cuku).
Emini je mio (mačak), a mami (cuko).
Mama i Mima miluju (macu) i (cuku).

Mm Mm MIMA Mima

Mama ima mene.

PRONAĐI SLOVO N n!

PROČITAJ ŠTO ZNAŠ!

Podvuci slovo N n!

N n n n N N n N

novine	nanule
noga	noj
neven	majmun
sunce	novac
antena	sandale
sapun	neman

NIJAZ
NEVEN
NERETVA
NEUM
NEMILA
NAZA

NAKIT

Spustile se
pahuljice
na krovove,
na drveće,
na ulice,
na parkove,
na mostove,
na grmove,

na vrtove,
na cvjetove,
na planine,
na sela i
doline.
A kad kiša
padne,
snijega nestane.

NUSRET
NERMIN
NEĐO
NIKOLA
NAILA
NADA

S. Pupovac (skraćeno)

Nn Nn NINO Nino Nana je moja.

PRONAĐI SLOVO O o!

PROČITAJ ŠTO ZNAŠ!

Podvuci slovo O o!

O o oo o O Oo

OSMAN
OSIM
OLOVO
OLIVA
OMER
OLGA

okuka - obruč
opanak - obuća
orao - oblak
osmijeh - sladoled
oprati - očistiti
ostava - sok

JOŠ SLOVO NA SLOVO

O O O

oko - oči
ovca - ovce - ovan
orah - orasi
slon - konj - nos
uho - pero - nebo

Objesile se ledenice
o krovove,
o drveće,
o ulice,
o grmove,
o vrtove,
o žice...
o vodenice.

Oo Oo OSA osa Osman se ošišao.

PRONAĐI SLOVO J j!

PROČITAJ ŠTO ZNAŠ!

Podvuci slovo J j!

J j J j j J J J j j

ja jaje moj naj noj moje
jama Mijo Maja joj jao jaja

JUSO
JASNA
JOSO
JADRANKO
JADRAN
ZIJO
JELA

JOLA
JEZERO
JABLANICA
JASKO
SEJO
JOVANKA
JAKOV

PROČITAJ SVE ŠTO ZNAŠ!

jesen	sijeno	moj
jasen	jasle	tvoj
jablan	jela	čaj
javor	jelen	taj
joha	jedan	sijelo
jež	zmaj	jabuka
jejna	kraj	jelen
jama	roj	jutro

U ŠUMI ŠUMI

Ja,	Ja,	Ja,
Ja,	Ja,	Ja,
Ja,	Ja,	Ja,
Jasen,	Javor,	Jasika.

Lijepa slika! Uz sestricu braća stoje i mašu iz šume moje.

Jj Jj Jj jaje Ajna ima jaje.

VJEŽBA IZRAŽAVANJA

Promatraj sliku! To što vidiš reci u nekoliko rečenica!
Sastavi riječ i rečenicu na slovarici!

PRONADI SLOVO S s!

PROČITAJ ŠTO ZNAŠ!

Podvuci slovo S s!

S s s s S S s S

osa	sijeno	jasen
sos	so	saone
nos	san	sjeme
som	sin	sajam
sam	jesen	snijeg

SUZANA	SAMIR
SVJETLANA	SELMIR
SAJA	SALKO
SUBHIJA	SULJO
STIPE	SREĆKO
STANKO	STJEPAN

SENA I OSA

Sena nije sama. Sa Senom su: Jasna, Samija, Sanja, Juso i Simo.
 Juso: Ej, oso, nemoj Seni na nos!
 Osa je...

Ss Ss SEJO Sejo Juso je našao miša.

PRONAĐI SLOVO Š š!

PROČITAJ ŠTO ZNAŠ!

Podvuci slovo Š š!

Š š š š Š Š š š

iš
šiš
miš
šuma
šupa
šal
škola
šala
mašna
šišarika

ŠIME
ŠEMSA
ŠEVAL
ŠOŠA
SAŠA
ŠIBENIK
ŠIPOVO
ŠIMUN
ŠPIRO

MIŠ

Našao miš meso. Miš je jeo Jusino meso. Naišao je Juso.

- Ej, mišu, nemoj moje meso!

Miš je jeo i Eminino i Šemsino meso. Emina maše Jasminu.

Jasmin nosi . A miš je .

Šš Šš ŠEMSA Šemsa maše Emini.

PRONADI SLOVO T t!

PROČITAJ ŠTO ZNAŠ!

Podvuci slovo T t!

T t t t T T t T

TIMKA
TEMA
TAIB
TACO
TOMO
TRAVNIK
TREBEVIĆ

teta
tata
tama
tava
teka
torta
trešnja
tavan

TATA
TATIN TATA
TATINA TATE TATA
STO TATA
SAMO JE MOJ TATA TATA-MATA.

TARAM-BARAM-BECA

Taram-baram-beca,
- Šta je taram?
taram je taram,
baram je baram, beca je
beca
- tako se varaju mala djeca.

Tt Tt Toni Tema Tima tata tajna

U ŠUMI

Jesen je. U jesen ima .

A u šumi ima .

Jasna i Maja ne smiju same u šumu.
U šumi ima mina.
Naišao je Jasnin tata. Jasninom tati
je ime Sejo. Jasna, Maja i Sejo
su u šumi.

Jasna nosi mami .

I Maja to isto nosi mami i tati.

A Sejo nosi sijeno .

Ona ima .

Tu je u šumi još i Juso. On ima .

Ime mu je Semi.

Una
usne usnio
uši ustao
šuma ušao
šumi ostao

NEMOJ SAM U ŠUMU. U ŠUMI IMA MINA.

MINE

MINE

MINE

MINE

MINE

MINE

MINE

MINE

Uu Uu Una ujna usne uši šuma

Šta ima u jesen?
Zašto Jasna i Maja ne smiju same u šumu?
Šta Jasna nosi mami iz šume?

Sastavi rečenicu na slovarici!
Prepiši štampana slova i riječi!

NANA I UNUK

Posmatraj sliku i ispričaj priču o tome šta vidiš!

Evo pitanja koja će ti pomoći:

Zašto je dječak u gaćicama?

Šta mu se dogodilo?

Šta je dalje bilo?

Daj ime dječaku!

Sad ispričaj priču.

ENES I OSA

Maše osa
Enesu
sa nosa.

Enes se smeo
i na sijeno
sjeo.

Smiješno Neši
Enesu se
smiješi.

Toni
tinta
Tomo
Tima
stotina
istina
sitno

tata
teta
tajna
mati
nositi
mesti
jesti

PRONADI SLOVO D d!

PROČITAJ ŠTO ZNAŠ!

Podvuci slovo D d!

Duda
Dubravko
Dervo
Damir
Davor
Dejan
Dijana
Diša
Dubrovnik
Desa

dom
dan
dosadan
drva
dugme
dud
djed
djeca
domovina

ADIL I ADILA

U stanu su sami Adil i Adila. Mama je otišla do susjeda da nešto donese. Tata je otišao do auta. Djed je otišao da se odmori. Dosadno im je. Adila je našla mamim šal. Adil je našao djedov šešir.

U stanu nastade...

Susjedi lupaju. To Adilu i Adili ništa ne smeta.

Mama je došla. U stanu je imala šta da vidi.

Dd Dd Drina Damir djed dud dan

PRONADI SLOVO R r!

IZGOVORI GLAS R!

Pročitaj riječi!

R r

Rasim
Rada
Rasema
Mejra
Mejrema
Mira
Rusmir
Merima
Rina
Amar

orao
roda
rosa
ormar
mornar
rudar
šumar
rame
rat
mir

RASEMIN DAN

Danas je Rasemin dan. Ona je radosna. Tata je Rasemi donio tortu. A mama donese bombone, čokoladu, sokove, kruške, jabuke, grožđe. I djed i nana donesoše Rasemi knjigu. Došli su i Merima, Mira, Mejrema, Dara, Rasim, Rusmir, Nina, Mejra, Amar i Omer. I oni su sretni i radosni.

Rr Rr Rasema Rasim Rusmir rudar

PRONADI SLOVO L !!

PROČITAJ ŠTO PIŠE!

malina
milina
šal
selo
sijelo
jelo
list
lasta
salata

Lela
Lejla
jela
lala
lane
mlin
malo
milo
molim

MOLIM TE, VOLIM TE...

Lela nije slušala mamu. Nije rano ustala. Nije omela stan. Nije donijela vodu. Nije ništa uradila.

Lela moli mamu:

- Molim te, mama, da odem do Vesne.
- Molila, ne molila, ne ideš!
- Lela još jednom moli:
- Volim te, mama, da idem do Vesne.
- Ne, ne ideš!

Lela i sada moli.

A. Mikić

LI LI Lela moli mamu: - Molim te,
molim te....

Šta Lela nije uradila?
Je li Lela otišla Vesni?

PRONADI SLOVO V v!
PROČITAJ ŠTO PIŠE!

Vasva
Vasvija
Vesna
Veso
Vildana
vjetar
valovi
volovi

novine
osovine
sova
ovan
ovamo
ovdje
avion
domovina

U SELU

Sa tatom i mamom sam išao u selo. Tamo sam imao djeda. Jednom sam sa djedom išao na livadu. Na livadi je stajalo dosta sijena. Sa volovima smo dotjerali sijeno do štale. Djed je volovima dao sijeno. Volovi su mirno jeli...
Sad u selu nema ni djeda, ni volova, ni štale - ništa nema.
Rat je sve uništio.

Dječiji rad

Vv Vv Vasva Vesna Veso je išao
na selo.

PRONAĐI SLOVO C c!
PROČITAJ ŠTO ZNAŠ!
PRAVILNO IZGOVARAJ GLAS C!

ČITAJ RIJEČI

Cica
maca
Anica
sunce
cvijet
crv

cipela
lisica
sjenica
vodenica
curica
cijena

STARICA

Cica i Veso išli ulicom. Istom ulicom išla je i jedna starica. Starica nije smjela sama na onu stranu ulice.

- Eno ti moje stvari - reče Veso Cici.

Čeno je dotrčao do starice. On je staricu odveo na onu stranu ulice.

Iz "Vesele sveske"

Cc Cc Cc CICA

Maca Cica se sama umiva.

PRONADI SLOVO Č č!

PRAVILNO I GLASNO IZGOVARAJ GLAS Č!

PRAVILNO
ČITAJ RIJEČI

Čajniče

čaj

čamac

čaša

čavao

čeličan

čuvar

čvor

čuči

čiča

čita

čupa

tuča

više

četiri

četrdeset

MOJA MACA

Imam macu. Ime joj je Cica. Moja maca je siva. Ona je čistunica.

Sama se umiva. Čisti oči, čelo, uši, nos...

Maca Cica voli miševе. Voli i meso. Ali, najviše voli mlije...

Mojoj maci smo sašili crvenu maramu.

Maca Cica ima mačiće. Oni često mijauču, mijau, mijau, mijau, mijau...

Dječiji rad

Čč Čč Čiča čita novine. U čaši je čaj.

PTIČIJE PERCE

Išao u . Na putu je našao šarene

 . Šareno perce je podigao i stavio u svoju , na stranici

gdje je pisao slovo P. Šareno je lijepo stalo na stranici slova P.

Putniče, reci u da joj čuva pošteni

 u svojoj , na stranici slova P.

Stanko Rakita

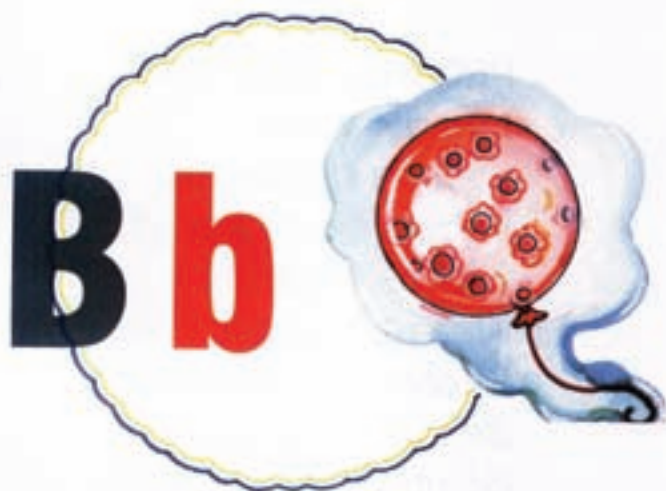
ČITAJ RIJEČI

pilot
poštar
pjesma
pijetao
ptica
prut
prst

ČITAJ REČENICE

Poštar nosi pismo.
Pijetao pjeva.
Pjevamo lijepo pjesme.
Na putu sam našao perce.
Perce je od lijepe ptice.
Pismo putuje poštom.
Na pismu je pečat.

Pp Pp put perce ptica Perce je lijepo.

PROČITAJ RIJEČI

Bosna	babo
Bugojno	balon
Biserka	bumbar
	bubamara

PROČITAJ REČENICE

Bugojno je lijep grad.
Bistrik je dio Sarajeva.
Isto je: baba, nena, nana.
Bubamara je šarena.
Bojom se boji.
Banane vole djeca.

BUBAMARA

Eno ide bubamara,
bubamara,
krila su joj puna šara,
puna šara.

Ej, molite,
ej, molite bubamaru,
Da mi dadne jednu šaru.

U srce da je metnem,
da je metnem,
blago onom koga sretnem,
koga sretnem.

Ej, molite,
ej, molite bubamaru,
neka svakom da po šaru.

Ivica Vanja Rorić

Bb Bb Bubamara je lijepa buba.

PROČITAJ REČENICE

Kemo je vojnik.
Kiko je mali dječak.
Kaća je djevojčica.
Kiša pada kap po kap.
Kiša pada kad je oblačno.
Kapom pokrivamo glavu.
Beba ima kapicu.
Bomba je jako opasna.

KOKA I PILIĆI

Pipi, pipi, pipi, pi -
mama, mama, gdje si ti?
Koko, koko, kokoda -
evo mene, tu sam ja.

Pipi, pipi, pipi, pi -
gladni smo ti mi, mama, mi.

Koko, koko, kokoda -
meni zrno vama dva.

Gvido Tartalja

KRAVA

Osim što ima krava u našem dvorištu, ima krava i na livadi. To su prave krave. Volio bih da imam livadu, i na livadi kravu, i u kravi vratanica koja otvorim, a tamo sira, pavlake, mlijeka. Mlijeko bih dao mački. Pavlaku mami za šlag. Sir bih pojeo sam. Ali, sa apetitom.

Krava ima slovo k, kao što ga ima mamina krojačica, i mamin kristal, tatina kola, kompjuter, tetkini kolači i kino....

Ferida Duraković

Kk Kk Kiko je naučio slovo Kk.
Kemo je vojnik.

ČITAJ RIJEČI

Goran
Gordana
gavran
grana
grom
magla

PROČITAJ REČENICE

Gordana pjeva.
Goran gleda.
Grom grmi.
Gori vatra.
Gusan gače.
Gusta je magla.
Na grani je gavran.

GAVRAN I LISICA

Na grani stoji gavran. U ustima mu je meso. Ispod drveta lisica gleda u meso i gavrana.

Lisica reče gavranu:

- Gavrane, gavrane, ti si lijepa ptica. Ti lijepo pjevaš. Ja te volim slušati. Svojoj liji pjevaj malo!

Gavran počeo pjevati. Meso pade pravo pred lisicu.

Lija se nasmija i reče gavranu:

- Gavrane, gavrane, lijepo pjevaš, ali pameti nemaš.

I lija odnese meso.

Narodna basna

Gg Gg Gavran je glupa ptica.

ČITAJ RIJEČI

Ćamil	kolač - kolačić
Ćamka	slon - slončić
Ćiro	ćilim - ćilimčić
ćup	ćup - ćupčić
ćelav	pače - pačići
kuća	mače - mačići
noć	meče - mečići
ponoć	zec - zečići

ĆILIM

Volim ćilime. Ali samo leteće. Sjednem nasred ćilima u svojoj sobi i letim, letim sve dok mama ne rekne: - E sad ćemo da spremamo kuću. Ja se onda spustim sa svojim ćilimom nasred kuće.

Slovo ć je dobro slovo, jer da nije dobro, ne bi ga imali ni kuća ni ćevapi ni voće.

Slovo č je moćno. Ja viknem - MAČKO! I eto mačke. I ona me savjetuje: - Ako još jednom izgovoriš mačka, a ne mačka, ja ti više neću doći. Radi toga moram dobro naučiti: mačka se čita i piše kao čudo, a hoću se piše i čita kao neću.

Mučni malo ćupom da naučiš ć.

Ferida Duraković

Ćć Ćć Ćamil Ćiro ćilim mačići pačići

PRIČANJE DOGAĐAJA PRIKAZANOG U NIZU SLIKA

Ispričaj šta se dogodilo!
Odredi naslov priči!

CIPELICE NEPADICE

Obučaru,
daj napravi cipelice,
cipelice poskočice,
cipelice trkačice,
cipelice nepadice.
Da potrčim niz ulice.
Da potrčim do šumice,
do travice,
do rječice,
do beskrajne livadice.
Da potrčim sve do cvijeća,
da potrčim
do proljeća.

Kasim Deraković

Pjesnik se obraća obučaru da napravi cipelice poskočice, trkačice, nepadice... Kome trebaju takve cipelice? Zašto? Od kojih su riječi nastale riječi: šumica, travica, rječica, livadica...? Zašto je pjesnik upotrijebio te riječi? Reci i ti neke slične riječi, naprimjer: mamica, tatica, bakica... Nauči pjesmu lijepo čitati!

DVA JARCA

Srela se na brvnu dva jarca.

- Skloni se ! - vikne jedan.

- Skloni se ti, ja neću - reče drugi.

- E da vidimo ko će se skloniti! - reče prvi i savi rogovе.

I drugi se ispriječi.

Grunuše rogovima jedan na drugoga i oba padoše u vodu.

Narodna priča

Zz

PROČITAJ
REČENICE

Zec je brz.
Zvono zvoni.
Zimi pada snijeg.
Zubar vadi zube.
Zastava se vije.
Zvijezda je sjajna.
Zrno žita je sitno.
Zmija je opasna.

PROČITAJ
RIJEČI

Zejna
Zaim
Zovko
Zineta
zima
zec
zastava
zub

IDE ZIMA

Zima ide,
ide zima,
mali zeko
šumu ima.

Zima ide,
ide zima,
mali zeko
bundu ima.

Zima ide,
ide zima,
mali zeko
majku ima.

Samo jedno
zeko nema:
seku da joj
krevet sprema.

Vesna Parun

Zz Zz Zaim Zoran zec zima
Zvona zvone.

O kome pjesnik pjeva u ovoj pjesmi? Šta zeko ima?
A šta zeko nema? S kim će zeko zimu prezimiti? Ako možeš, nauči pjesmu napamet.

PROČITAJ RIJEČI

Žepče
Žara
žena
žaba
žir
puž
uže

PROČITAJ REČENICE

Žepče je mali grad.
Puž sporo puže.
Žena žuri svojoj kući.
Žedna žaba vodu traži.
Užetom se steže žito na kolima.
Limun je žut.

ŽURBA

Ujutro su svi u strašnoj žurbi. Mama žuri da nas sve opere, obuče, namiriše i otpremi u školu. Onda stane nasred sobe i kaže: - Opet sam zakasnila na posao!

Tata žuri na sastanke od ranog jutra. Sestra žuri u školu jer ona nikad ne kasni. Mačka žuri da mi ukrade mlijeko.

Samo ja nigdje ne žurim. Pa šta ako malo i zakasnim? Žuriti treba samo na veliki odmor i na kolače. Sad žurim da naučim slovo Ž, ž.

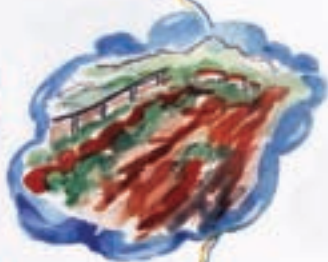
Ž krekeće sa žabama. Žalosno je u vrbi, a žarko u suncu.

Živjeli i mi sa slovom Ž.

Ferida Duraković

žž žž žiga žara žedne žabe
vodu traže.

Nj nj

ČITAJ RIJEČI

Njogo
Njegosava
Dunja
panj
knjiga
Konjic
munja
Anja

ČITAJ REČENICE

Njiva je zarasla u travu.
Na panju je Njogo.
Mama njeguje Anju.
U knjizi ima priča o Sanji.
Munja udarila u dimnjak.
Pas ima njušku.
Njuškom pas njuši.
Kroz Konjic teče Neretva.

VOLIM, VOLIM...

Unuku Dunju, koja je postala prvačić-kolačić, baka voli koliko sunce i mjesec.

Svoju Dunju - Dunjicu tata voli više od svega na svijetu.

Mama svoje čedo Dunjicu voli više nego svoj život.

A Dunja?

- Koliko ti, Dunja, voliš mamu, tatu, baku i djeda?

Dunja se zamisli, zamisli i raširi ruke. Kaže:

- Volim mamu, volim tatu, djeda i baku volim, volim koliko je cesta i željeznica.

Valerija Skrinjar-Tvrz

Nj nj Nj nj Na njivi se njiše žito.

ČITAJ RIJEČI

Ljilja	ljekar
Ljerka	ljuljačka
ljiljan	ljepota
ljulja	ljepotica

ČITAJ REČENICE

- Ljilja bere ljubičice.
- Ljilja se ljulja na ljuljašci.
- Liječnik liječi ljude.
- Ljubičica lijepo miriše.
- Mlin melje žito.
- Ljubuški je grad.
- Ljuta je maca Cica.

LJILJANINA BOLEST

Ljiljana je još mala, ali ide u školu.

Jednog jutra nije ustala iz kreveta. Uzela je žutog medu i s njim se igrala u krevetu. Majka to primijeti, pa reče:

- Ljiljana, ustani! Spremaj se, zakasnit ćeš u školu.
- Ali, mamice... Danas ne mogu u školu.
- Zbog čega? - začudi se mama.
- Pa... Ne osjećam se dobro!

Tada se mama sjeti da se Ljiljana juče čitav dan igrala. I nije napisala školsku zadaću.

- Dobro, Ljiljo, sad ću pozvati ljekara. Neka ti da lijek. Reći ću mu da ponese injekciju...

Ljiljana je razumjela majku. Brzo ustade. Spremi se, uze torbu sa knjigama i ode u školu.

A. Mikić

Lj Ij Lj Ij Ljiljani su na zastavi.

Pročitaj priču! Ispričaj šta se dogodilo Ljiljani. Zašto? Kako je Ljiljana razumjela mamu? Nauči čitati lijepo ovu priču i ukratko je ispričaj.

H h

ČITAJ I PRAVILNO IZGOVARAJ

Hercegovina

haljina

Hrvatska

hljeb

Huso

kruh

Hrvoje

hvala

Hasan

lahko

Hinko

sahat

Hajra

hrana

Hamid

hrđa

Meho

hrpa

Meliha

mehko

POMOĆ

Tata se ujutro spremao na posao. Rekao je Orhanu:

- Orhane, donesi mi mantil!
  - Mama, donesi tati mantil!
  - Orhane, daj mi cipele! – reče otac.
  - Mama, mama, daj tati cipele! – reče Orhan.
  - Orhane, donesi mi kišobran! – reče otac.
  - Mama, daj tati kišobran! – reče Orhan.
  - Orhane, daj tati tašnu! – reče otac.
  - Mama, daj tati tašnu! – reče Orhan.
  - Hvala ti, Orhane! – na kraju reče otac.
- I, eto, Orhan je tog jutra pomogao tati.
Stvarno nema mu se šta prigovoriti.

H

Priča, priča, pa pred-ah-ne,
pjeva, pjeva,
pa uzd-ah-ne,
teče, teče,
pa pres-ah-ne.
H hukće i dahće ...

Nedžati Zekerija

Hh Hh Huso Hrvoje hvala lahko
sahat, kahva

PROČITAJ RIJEČI

Fatima
Fema
Franka
Ferid
Frane
Fikret
Hafa

fotograf
fotografija
film
fenjer
fes
telefon
fudbal

FUDBAL

Na igralištu je bilo mnogo djece. Tu su bili Ferid, Fadil, Šefko, Fehim, Filip, Fičo i mnogi drugi. Dogovorili smo se da odigramo utakmicu.

Na jednoj strani je bio golman Fikret, a na drugoj Ferid.

Naši su imali bijele dresove, a oni drugi žute.

Mi smo navijali za bijele.

Ferid i Fikret su odlično branili. Na kraju je bilo neriješeno pet-pet.

Ovu utakmicu je fotografisala naša učiteljica Fadila.

I djevojčice Fatima, Fema, Fata, Fikreta, Hafa, Franka i druge igrale su lopte.

Učenički rad

Ff Ff Fehim Frane Fadil

Fadila fotografiše.

POTOČIĆ

U blizini škole potočić. U njemu je čista i bistra voda. Ima mnogo riba. Ljeti se u potoku brčkamo i kupamo.

Svake subote i nedjelje oko potočića se okupi mnogo izletnika. I svaki put ostave konzerve, najlonske kese, papire, boce i drugo smeće.

A mi svakog ponedjeljka kupimo i sklanjamo otpatke. Tako čuvamo naš potočić i njegovu okolicu.

Na tabli pored potoka smo napisali: ZABRANJENO BACANJE OTPADAKA! Ali, izletnici i dalje ostavljaju smeće.

Baš su nepismeni ti izletnici.

Učenički rad

Uporedi okolinu iz ove priče sa vašom okolinom.
Ima li rijeka ili potok pored vaše škole? Kakva je okolica?
Šta je učenik rekao za izletnike? Zašto?
Reci kako treba čuvati svoju okolicu.

KIŠA PADA

Pada kiša, topla, blaga.
Tiho zemljom zvoni: tap, tap.
Kako mi je mila, draga
svaka njena sitna kap.

Trčim, pjevam - ona rosi, veze
putom žuti trag.
Miluje me svud po kosi,
jer i ja sam njoj sad drag.

Šukrija Pandžo

Pročitaj pjesmu i reci: Kakva je kiša padala?
Kako se dječak ponaša na kiši?
Kojim riječima iskazuje svoju radost?

PROČITAJ
RIJEČI

Đula
đak
lađa
leđa
don
vođa
krađa

PROČITAJ REČENICE

Đula je đak.
Đak nosi torbu na
leđima.
Lađa plovi morem.
Lađar ima jaka leđa.
Cipela ima don.
Vođa mora biti pošten.
Krađa se kažnjava.

MIŠ ĐURO

Bio jednom miš koji se zvao Đuro. Đuro je bio najopasniji miš na svijetu. Lovio je mačke, borio se sa psima i gađao iz pračke. Jednom je ogladnjela neka maca i htjela pojesti tog miša. Kad je to čuo miš Đuro, razljutio se i počeo loviti mačku. Mačka je trčala koliko su je noge nosile. Drugog dana niko nije miša Đuru ni taknuo. Tako je miš Đuro postao kralj miševa.

Učenički rad

Šta je neobično u ovoj priči?
Ispričaj!

Đđ Đđ Đula Đulsa Đuro đak
don đerdan

Dž dž

PROČITAJ RIJEČI

džamija	Džana
džep	Dženana
džezva	Džemila
džem	Dževad
dajdža	Džemail
džaba	Džafer
džemper	Džavid

DŽEM

Nana svake jeseni pravi razne džemove, da prste pojedješ. Džem od šljiva, od jabuka, od malina... Ali ona zna da ja najviše volim džem od jagoda.

Kad pođem u školu, napravi mi sendvič: Dvije tanke kriške hljeba, a unutra debeli džem od jagoda. Sve sjedim na časovima i mislim: kad će veliki odmor da te smažem divni džeme od jagoda.

Slovo d sam naučio, a slovo ž znam unaprijed.

Kad sastavim d i ž, dobijem dž. Dž se skriva u džepovima i džakovima. Džangrizavo je kod stare komšinice, a slatko kod Dženane kao džem od jagoda. Toplo je slovo dž u džemperu, a snažno u džinovima koji vježbaju džudo i džio-džicu.

Ferida Duraković

Reci šta dječak voli!

Šta ti voliš?

Kako je dječak lahko naučio slovo, Dž, dž?

Reci šta dječak voli! A šta ti voliš?

Kako je dječak naučio slovo Dž, dž?

Dž dž Dž dž Džana Dževad

džamija džep džem

JEDAN KIŠNI DAN

Promatraj sliku i pričaj: Kakav je dan?
Gdje djeca idu?
Kako su obučena?
Kako se djeca po takvom vremenu ponašaju:
na putu, na ulici, u avliji...?
Ispričaj svoj doživljaj u jednom kišnom danu!

PAHULJAJTE PAHULJICE

Pahuljajte,
pahuljice,
lepršajte,
ljepotice,
pahuljice,
sve u let
neka ljepši
bude svijet.

Je li ovo bajka,
je li ovo san,
ovo pahuljanje,
ovaj bijeli dan?

Pahuljajte,
pahuljice,
lepršajte,
ljepotice,
pahuljice,
sve u let
neka ljepši
bude svijet.

Fikreta Kenović-Salihović

Lijepo čitajte i pravilno izgovarajte glas h!
Pokušajte pjesmu naučiti napamet!

ENJINA PORUKA

Pahuljice ledene,
slične bijelom cvijeću,
ne skrivajte prozore,
na njih ptice slijeću.

Golubovi dragi,
sive, bijele boje,
svakog jutra dođu
na prozore moje,
da pojedu mrvicu
sitnu, malu, slatku.
Nemojte im kvariti
ovu radost kratku...

Pahuljice slične
proljećnom cvijeću,
ne skrivaj te prozore
gdje mi ptice slijeću.

Nasiha Kapidžić-Hadžić

DRUŽENJE

Svi nekuda žure,
ne znaju šta će prije,
ja i moj unuk se družimo
i dosadno nam nije.
On voli da mu pričam
bajke i druge priče
i tad u mom krilu miruje
kao u gnijezdu ptiče.
Ponekad se pretvaram
da sam i ja dijete
i tad naša srca
na krilima mašte polete.

Fikreta Kenović-Salihović

S kim se pjesnikinja družī?
Šta mu priča?
U koga se pjesnikinja ponekad pretvara?
Šta tada učine njihova srca?

Ispričaj o čemu ti najčešće maštaš. Koje su tvoje najveće želje?

MIŠIJI KIŠOBRAN

Pod šeširić od gljivice,
ko pod kišobran,
sakrio se mišić mali
jer je kišan dan.

Pod rumenim klobučićem
u klupče se stisnuo,
sve mu suho ostalo,
samo repić kisnuo.

Salim Bajramović

USPAVANKA

Tašun, tašun, tanana,
Cico, ti si sanana,
buji, paji, malena,
pjeva mala Jelena.

U bešici pletenoj,
na prostirci vezenoj,
u zamotku pelena
mače ljulja Jelena.

U povoj ga zavila,
i cuclu mu stavila,
pa joj beba brkata
u snu glavom klimata.

Pjeva mala Jelena,
prede Cica malena,
zaspala je zarana.
Tašun, tašun, tanana!

Šukrija Pandžo

O kome pjesnik pjeva u ovoj pjesmi?
Kako Jelena uspavljuje svoje mače?
Od čega je bešika? U šta je Jelena zavila mače?
Kako se ono ponaša kad spava?
Nauči strofu koja ti se najviše sviđa!

REČENICA, RIJEČ, SLOG, SLOVO, GLAS

O REČENICI

Kad govorimo i pišemo, služimo se rečenicama.
Prvu riječ u rečenici pišemo velikim slovom.
Na kraju rečenice stavlja se tačka.

M S L A

ta

SASTAVI I NAPIŠI REČENICE OD OVIH RIJEČI:

Zec	plače.
Maca	pjeva.
Ptica	trči.
Učenica	mjauče.
Dijete	puše.
Vjetar	pjeva.

ma
La
b d

REČENICE SU SASTAVLJENE OD RIJEČI

Rečenice su sastavljene od dvije ili više riječi. A rečenica može biti i samo jedna riječ.

U prodavnici ima mnogo lijepih haljina, cipela, odijela i kapa. Kiša pada.

Puca!
Vatra!

tama

RIJEČI SU SASTAVLJENE OD GLASOVA. GLASOVI SE OBILJEŽAVAJU SLOVIMA.

Bosna i Hercegovina zastava
Sarajevo Mostar Banja Luka
Tuzla Zenica Trebinje
mama tata babo sestra sin

Napisane riječi sastavljene su od slova.
Slova vidimo.
Kada riječi izgovaramo, čuju se glasovi.

LUTKARSKA IGRA

BALONIJADA

IGRAJU: Prodavač balona i lutke: jež, pet ježića (Bic, Buc, Boc, Bibi, Bobo), vrana.

Događa se u šumi.

PRODAVAČ: Baloni, baloni, šareni kao bomboni!

BOBO: Tata, vidi balone! Bic, Boc, Buc i Bibi dođite i pogledajte ih izbliza!

BUC: Vidimo, Bobi! Zeleni, plavi, crveni i žuti i bijeli. Ne znam koji je ljepši balon.

JEŽIĆI: Tata, kupi nam bar jedan!

PRODAVAČ: Baloni, baloni, šareni kao bomboni!

JEŽ: Molim jedan (Plaća i daje ga Bobi.)

JEŽIĆI: Zašto si ga dao Bobi? Ja hoću balon! I ja! I ja također! (Dok se otimaju o njegov balon pukne.)

BOC: (Cmolji) Trebao si svakome kupiti po jedan.

JEŽIĆI: Kupi, dragi tata! Molimo te!

JEŽ: Nisu baloni za vaše bodlje.

BUC: Hoćemo ih. Tako su lijepi!

PRODAVAČ: (Za sebe) Neka samo budalice kupuju balone. Prsnut će im, kad ježići imaju bodlje.

JEŽ: (Pružajući novac) Dajte svakome u ručicu po jedan.

PRODAVAČ: Evo, izvolite! I nema ih više. Ježići zaplešu s balonima.

BIC: Moj je žuti. (Balon pukne) Oh!
 BOC: Bio, više ga nema.
 BIC: Daj mi svoj!
 BOC: Ja svojega držim visoko da se ne nabode na moja leđa.
 BUC: Skočit ću za njim, dosegnuti ga. (Balon pukne). Jao!
 BOC: Uništio si moj balon.
 BUC: Moj je plavi.
 BIBI: A moj crveni...
 BOBO: Joj, puče zeleni, a nisam ga ni taknuo.
 PRODAVAČ: (Publici) On ga i nije taknuo nego njegove iglice.
 Žalim tu iglastu čeljad. Donijet ću im drugu igračku. (Ode, ježići cmolje.)
 JEŽ: Umirite se, djeco. Rekao sam da za vas nisu baloni.
 BIBI: Moj neće. Držat ću ga visoko. (Proleti vrana i kljunom ubode crveni balon koji pukne).
 VRANA: Oprostite, mislila sam da pužete po stazi, a vi ste uzdigli balone. (Odleti dalje, cereći se.) (Ježići plaču za balonima. Potom primijete da Buc ima još svoj balon.)
 JEŽIĆI: Buc ima čitav balon! Daj ga meni! Ne, meni ga daj!
 BIC: Ali ja hoću balon!

JEŽ: Dosta plača i galame! Gnjavite, a sami ste krivi. Jesam li vam kupio balone? Pa? Nisu bili za vas. Nije za rogatu kravu šešir, ni plesne cipele za svinju. Tišina! U red, jedan po jedan! Ruke na leđa! Duboko dišite i polako šćite! (Šću) (Prodavač donosi loptu i nove balone.)

PRODAVAČ (ježu): Žao mi je bilo vaših mališana, tatice, pa sam im donio na dar loptu.

JEŽIĆI: Hura! Evo lopte! Ta je čvrsta. Šutni je nogom, udaraj glavom! Slobodno je nabodi, neće puknuti. (Igraju se loptom.)

JEŽ: Samo se vi veselo igrajte, mali moji kaktusići! Lopta će izdržati.

BOC: (Zagleda se u nove balone.) Sviđa mi se lopta, ali želim balon koji je lagan i nježan...

JEŽIĆI: I ja! Također! Draži mi je balon!

JEŽ: Stara je istina da svatko želi ono što ne može imati.

BOBO: A da nam kupiš još jednom... nosili bi ih kao kap vode na dlanu...

JEŽIĆI: Nisu skupi. Molimo te, tata, kupi!

JEŽ (prodavač): Nek im bude. Dajte svakome još po jedan balon. (Plaća, prodavač ježićima podijeli balone). A sad polako kući. Pazite na balone. I zapamtite ovaj lijepi sunčani dan kad smo prvi put prošetali novom šumskom stazom. (Ježići krenu tiho pjevušeći. Zastor se polako zatvara.)

PRODAVAČ (Ispred, zastora, publici): Zna li šta će se sada dogoditi? Razumljivo da znate, to je jasno kao dan! Slobodno začepite uši, jer će odjeknuti pet prasaka... Jedan... dva... tri... četiri... pet! Točno. Što sam vam rekao, potvrdilo se kao istina. Nisu baloni za ježića. Oni su za djecu. Za djecu? Pa kad sam već tako kazao, svoje ću riječi potvrditi djelom. (Baca među publiku desetak balona.) Baloni, baloni, šareni kao bomboni! Uzmite ih! Završava jedinstvena predstava na svijetu, u kojoj su gledatelji nagrađeni balonima. Sve vas lijepo pozdravljam. Sad pođite kući. Gotova je balonijada!

Nada Iveljić

LUTKARSKI FILM

U udžbeniku se nalazi **lutkarska igra** koja nosi naslov **Balonijada**. Ispod te lutkarske igre stoji objašnjenje šta se naziva lutkarskom igrom. Pročitaj ga.

Gdje se lutkarska igra izvodi?

E, lutke igraju i u filmovima. Ti se filmovi nazivaju **lutkarski**.

Ispričaj koji si **lutkarski film** zadnji put gledao. (Kako se zove taj film?)

Kaži je li ti se svidio. Reci i zašto?

Gdje su se zbivali događaji o kojima film govori? Može li se iz filma saznati **kada** su se ti događaji zbili? Ako može, kaži kada su se zbivali. Pokušaj da ispričaš **o čemu** se u filmu govori. Koji je događaj u njemu (filmu) najuzbudljiviji?

Koji je smiješan (ako ima smiješnih događaja)? Ima li u filmu tužnih događaja? Koji su tužni?

Ko u tim događajima učestvuje? Kaži imena glavnih junaka – lutaka. Za koje bi od tih junaka mogao reći da su **dobri**? Zašto su dobri? Za koje smatraš da su **loši**? Zašto su loši?

CRTANI FILM

Crtani filmovi su, vjerujemo, tvoja prava zabava. Da ne kažemo poslastica.

Koje crtane filmove najradije gledaš? Kaži i zašto?

Ispričaj koji si crtani film zadnji put gledao.

Kaži šta je u tebi (taj film) pobudio. Koja osjećanja (raspoloženja). Zašto?

O čemu se u filmu govori? Kaži to u dvije, tri pune rečenice.

Gdje se događaji filma odvijaju? (U kom prostoru?) **Kada?** (U koje godišnje doba? U koje doba dana?)

Ko igra u tom filmu? (Koji su **glavni junaci**?)

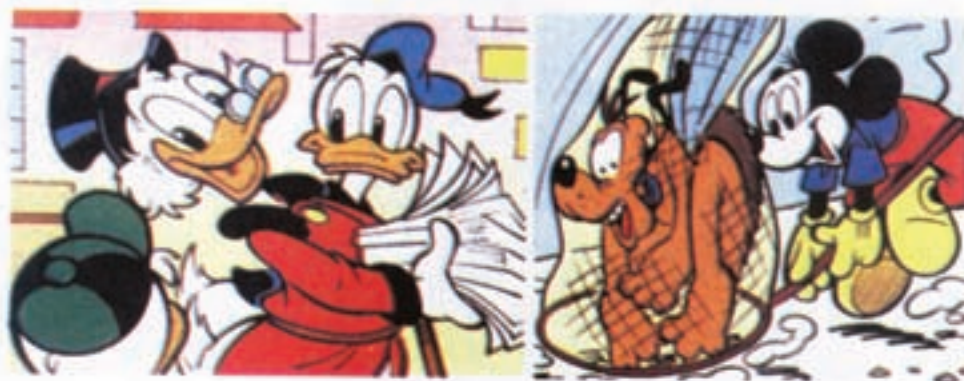
Koji je događaj u tom filmu najuzbudljiviji? Koji je veoma šaljiv? (Čemu si se naročito nasmijao?) Kaži šta je u tom događaju smiješno.

Koji je od učesnika događaja po tvom mišljenju dobar? Zašto? Šta je taj junak dobrog učinio da ga ocjenjuješ kao dobrog?

Za kog junaka smatraš da je loš? Po kom ga njegovom postupku (ponašanju) ocjenjuješ?

I na kraju da kažemo šta je to crtani film:

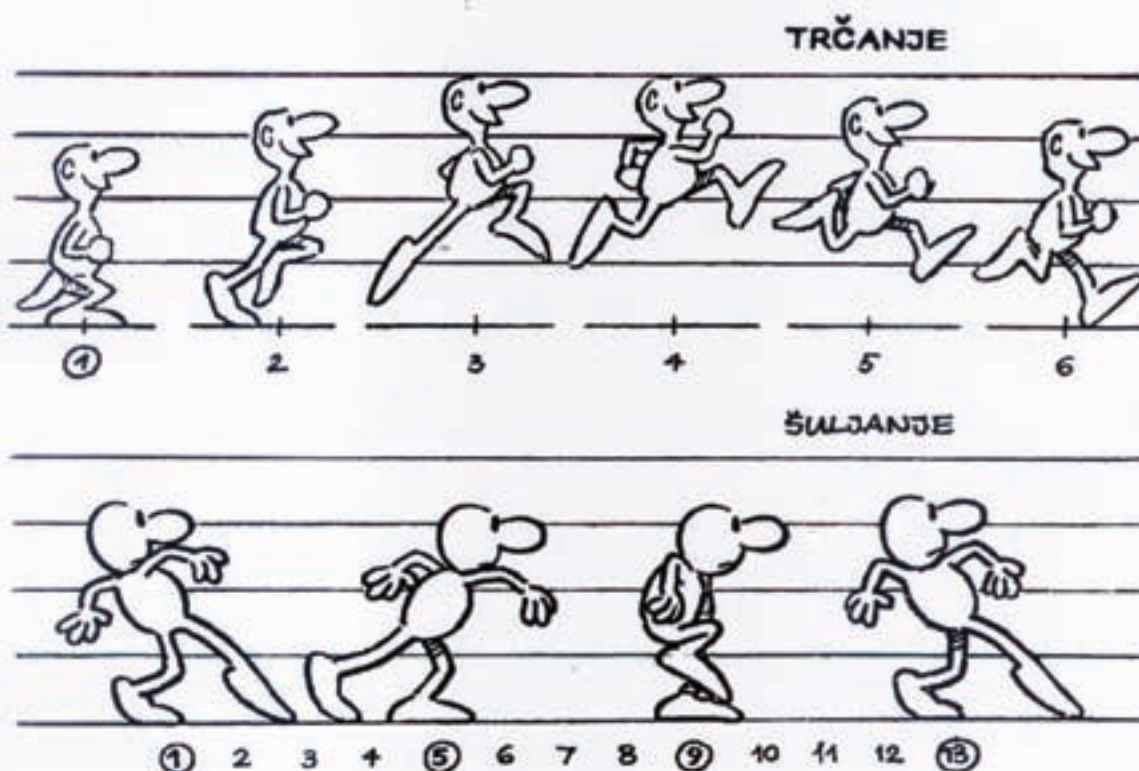
Crtani film je umjetnost oživljavanja crteža.

Onog koga zanima kako se mogu oživjeti crteži, neka pročita sljedeća uputstva i neka tako i uradi:

1. Na jednom listu u blokčiću nacrtaj dječaka. On stoji. Noge su mu jedna pored druge.
2. Na sljedećoj strani (na istom mjestu) nacrtaj istog dječaka sa podignutom lijevom nogom. Zakoračio je.
3. Sada nacrtaj dječaka (na sljedećem listu) kako spušta lijevu nogu.
4. Lijeva noga je na tlu. Dječak podiže desnu. (To je na sljedećem crtežu.)
5. Na petom crtežu dječak privlači desnu nogu lijevoj.
6. Na šestom crtežu dječakove noge su opet jedna pored druge. Potom ponovo crtaj dječaka i njegove već opisane pokrete. I tako redom do pedeset. Ako brzo okrećeš stranice svog blokčića, tvoj nacrtani dječak će hodati.

DOGAĐAJ NA RIJECI

U pričama se događaju svakakva čudesa. Pa, evo, kako vidite, i u ovoj što je ispričana u slikama.

Šta je ova priča izazvala u vama? Zašto?

Šta se to dogodilo?... Jeste li razumjeli?

Možda bi i ovdje trebalo da vam se pomogne kako da počnete u sastavljanju priče o ovom događaju.

Da se razumijemo: vi ne morate započinjati priču ovako kako se ovdje počne. Možete sasvim drugačije... Kako vam se sviđa.

Haris je hitnuo udicu daleko u rijeku. Nije dugo čekao... Silk i vrh štapa su počeli da se tresu.

Poradovan, brzo je izvukao udicu iz vode. O njoj je visila i trzala se ribica dužine jedva jednog pedlja. Mada je bio nezadovoljan ulovom, ipak ga je stavio u svoju kanticu.

U trenutku kada je Haris bio zabavljen stavljanjem mamca na udicu, iz vode je iskočila... (Nastavite dalje.)

Ispričajte šta je riba sve učinila

Naročito pažljivo razmotrite šestu sliku. (Je li dječak zbunjen? Šta ga je zbunilo? Ko? O čemu razmišlja?)

CVRČAK I MRAV

Pjevao cvrčak mali ljeta sjaj,
a kad se jesen svali,
čarobni prođe maj
i studen dunu prva:
ni muhe niti crva.
Susjed ode mravu
kunući ljutu glad:
»Smiluj se jadu pravu,
pomozi, brate, sad!
Uzajmi dva-tri zrna,
ma kakve hrane daj,
čim prođe zima crna,
vratiću zajam, znaj«.
A mravu teško pada
da od svog znoja dâ
pa reče: »Gdje si tada
bio kad sunce sja?«
»Razbludnog ljeta čari
i mjesečine san
pjevao sam s puno žari
kroz več, noć i dan.«
»Pjevao mjesto rada!
I moj sad hošec' trud!
E, brajko, igraj sada
dok vjetar svira stud!«

Žan la Fonten

Razgovor o basni

Evo jedne basne koja je ostvarena stihovima.

- Šta je činio cvrčak sve do zime?
- Kome se obratio za pomoć kad se našao u nevolji?
- Kako mu je uzvratio mrav?
- Kako ocjenjuješ postupak mrava? Zašto?
- Kako bi ti postupio da si bio mrav (i u njegovoj poziciji)?

ODMORI SE, ŠKOLO, I TI

Odmori se, školo, i ti
i od brojki i od slova,
sad u miru možeš sniti,
slušajući šum slapova.

.....

Odmori se, školo, i ti,
zaslužuješ raspust ljetni;
s tobom ćemo opet biti
svi zajedno i svi sretni.

Ismet Bekrić

II RAZRED

SUNCE I DIJETE

Radaju se
Sunce i dijete

Lopta gore
Lopta dolje
Sunce i dijete

Gore nebo
Dolje park
Sunce i dijete

Gore oblaci
Dolje igračke
Sunce i dijete

Osmijeh gore
Osmijeh dolje
Sunce i dijete

Isprate dan
Odlaze u san
Sunce i dijete

Mirsad BEĆIRBAŠIĆ

UČIMO PISANA SLOVA

A a	<i>Aa</i>	L l	<i>Ll</i>
B b	<i>Bb</i>	Lj lj	<i>Lj lj</i>
C c	<i>Cc</i>	M m	<i>Mm</i>
Č č	<i>Čč</i>	N n	<i>Nn</i>
Ć ć	<i>Ćć</i>	Nj nj	<i>Nj nj</i>
D d	<i>Dd</i>	O o	<i>Oo</i>
Dž dž	<i>Dždž</i>	P p	<i>Pp</i>
Đ đ	<i>Đđ</i>	R r	<i>Rr</i>
E e	<i>Ee</i>	S s	<i>Ss</i>
F f	<i>Ff</i>	Š š	<i>Šš</i>
G g	<i>Gg</i>	T t	<i>Tt</i>
H h	<i>Hh</i>	U u	<i>Uu</i>
I i	<i>Ii</i>	V v	<i>Vv</i>
J j	<i>Jj</i>	Z z	<i>Zz</i>
K k	<i>Kk</i>	Ž ž	<i>Žž</i>

O o Oo

ASIMOVA LOPTA

Asim ima malu loptu. S njom se rado igra. Lopta leti i skače iznad stola. Skače iznad glave mame i tate. Lopta skače i skače i najedanput pade na tek obojen crtež male Aide.

Ao, ao, ao...mama - uzviknu Asim. I pobježe u mamino krilo.

Učenički rad

VJEŽBAJ NAPISATI SLOVA!
PIŠI U PISANKUI!

Oo Oo Oo Oo Oo Oo Oo Oo Oo Oo

A a A a

LISICA I MIŠ

Razgovarali lisica i miš preko potoka.

- Mišiću, mišiću, zašto ti je tako prljav nosić? - pita lisica.
- Kopao sam zemlju - kaže miš.
- A zašto si kopao zemlju?
- Pravio sam rupu.
- A zašto si pravio rupu?
- Da se sakrijem od tebe.
- A ja ću te sačekati na ulazu i uhvatit ću te.
- A ja u rupi imam sobu sa krevetom pa ću tu i spavati.
- Ali kad ogladniš, morat ćeš izaći.
- Neću izaći jer ja imam magacin sa hranom.
- Onda ću ja raskopati tvoju rupu i izvadit ću te napolje.
- A ja imam još jednu rupu pa ću kroz nju pobjeći!

Narodna priča

Aa Aa Aa Aa Aa Aa Aa Aa
Ao Ao Ao ao ao ao Oa Oa Oa oa oa

M m M m

NEKO KAŽE

Neko kaže nana, neko nena,
Neko baka,
Neko stara majka.
Ustvari svaka od njih
Nečije je mame majka.
Sve su one puno drage.
Sve su one malo stare.
Riječi su im vrlo blage
I unuke ne bi dale
Nizakakve pare.

Bisera Alikadić

UČIMO PISANA SLOVA.
PIŠI U SVESKU!

M m M m M m M m M m M m M m
ma ma mama mo mo Momo

N n Nm

ZLATNA OCJENA

Volim te, mama,
usnama.
Volim te mama,
rukama.
Volim te danima,
noćima.
Za nježnost tvoju,
nek' zna svijet:
– Dajem ti zlatnu
ocjenu – PET.

Kasim Deraković

Nauči lijepo čitati pjesmu!
Pročitaj pjesmu svojoj mami!
Šta si ti svojoj mami? A nani?
Koliko ti njih voliš? Koliko one vole tebe?

VJEŽBAJ DA LIJEPO PIŠEŠ!
PIŠI U PISANKU!

Nm Nm Nm Nm Nm Nm Nm
Nona ma mama on ona Ana mana

I i Yi

MIŠJA LJUBAV

Mali miš se mučio
sitna slova učio
da za majku mišicu
sam sastavi pjesmicu...

Mali miš se mučio,
al' nije naučio
da piše krivudavu
pjesmu majci u slavu,
pa sad tiho uzdiše:
- Nisu slova za miše...

Nasiha Kapidžić-Hadžić

VJEŽBAJ DA PIŠEŠ SLOVA !
PIŠI U SVESKU !

Yi Yi Yi Yi Yi Yi Yi Yi Yi Yi Yi Yi
Y mi imamo mana. Mina i Mina

MEDVJED I MAGARAC

Magarac spazi medvjeda kako tužno posmatra pčele u košnici.

- Želiš li da te posavjetujem kako da dođeš do meda?
- upita ga magarac.
- Reci - jedva je dočekao medvjed.
- Počni letjeti kao pčela - reče magarac.
- A hoćeš li da ja tebe savjetujem kako da nikad više nikome ne govoriš gluposti? - upita medvjed magarca.
- Reci - radoznalo će magarac.
- Šuti! - odbrusi mu medvjed i odgega u šumu.

Slovenska narodna priča

U u U u U u U u U u U u U u U u
 Una um mu unio Mumo ima mamu.

E e E e

NEDORASLI ĐAK

Pošla Cica u školu,
znate, ko od šale,
jer učitelj ne prima
tako djece male.

Lijepo se smjestila
u klupi kraj seke,
pa prevrće ručicom
i knjige i teke.

Sjela sat-dva pa pošla,
a učitelj pita:
"Kud će Cica,
sada da se skita?"

O kome pjesnik pjeva?
Reci kako se ponašala mala Cica u školi?
Nauči lijepo čitati pjesmu!

UČIMO NOVA PISANA SLOVA.
U PISANKU PIŠI LIJEPO!

E e E e E e E e E e E e E e E e
Emina Emin mema
Emina ima memu. Nema ima Emu.

PAS I MAČKA

Maca mjauče: – Mijau, mijau, mijau...!
 – Šta je tebi, maco? Što si raščupana i izujedana?
 Ko je tebe izgrizao?
 Maca sad zavija: – Au, au, au...!
 – Psiću, jesi li ti macu izgrizao? Pa i ti si sav
 izgreban i izujedan! Ko je tebe izgrizao?
 Psić zacvili: – Mjau, mjau, mjau...!
 E, onda je sve uredi! Što ste tražili, to ste i dobili!

Narodna priča

Pročitaj i ispričaj:
 Kako su se pas i mačka posvađali?
 Šta je na kraju bilo?

UČIMO ČITATI I PISATI PISANIM SLOVIMA

C c C c C c C c C c C c C c C c C c

Maca Cica muca: Mau, mau, au, au.

Ț cvni muca: Au, au, au, mau, mau.

PREPIŠI U PISANKU PISANIM SLOVIMA IMENA:

Ana, Omica, Una, Ina, Mima, Nino,

Eno, Cica, mama, nena, maca.

Ć ć Ć ć

VJERNI MAČAK

Imao dječak mačka. Jednom se mačak naljutio na dječaka i otišao u šumu. Pogleda – kad pred njim pećina. U njoj je bio medvjed.

- Je li slobodno? – upita mačak.
- Izvoli – odgovori medvjed.
- Živjet ćemo zajedno.
- Imaš li mlijeka?
- Imam.
- A toplu peć?
- Imam.

Popeo se mačak na peć.

Odrijemao je sat-dva. Kada se probudio, upitao je medvjeda:

- A imaš li ti dječaka?
- Nemam.
- Mačku je bilo dosadno i neveselo. Oprostio se sa medvjedom i vratio dječaku.

G. Ciferov

NAUČI TAČNO PISATI OVA SLOVA!
PREPIŠI U PISANKU!

Ć ć Ć ć Ć ć Ć ć Ć ć Ć ć
imućam Ćama meće ići u noć.

ZEČIĆI

U zoru je majka pomilovala svoja četiri zečića i rekla:

– Oдох da tražim hrane.

Kad je prošlo podne, jedan zečić je plačnim glasom rekao:

– Gladan sam kao vuk.

Drugi zečić se tresao od zime.

– Zima mi je.

Treći zečić je tražio vode:

– Žedan sam. Dajte mi vode.

Četvrti zečić nije bio tužan. Otrčao je hitro u bašču

i donio kupusa. Zatim je otrčao na izvor po vodu.

Zečići više nisu bili ni gladni ni žedni.

Kad pročitaš priču, ispričaj:

Kako su se zečići ponašali kad nije bilo majke?

Šta bi ti rekao kakav je bio četvrti zečić?

Možeš li i ti nešto naučiti iz ove priče?

Nauči lijepo čitati priču. Nastoj tačno izgovarati glasove č i ć.

TAČNO ČITAJ I LIJEPO PIŠI U PISANKUI!

Ć ċ Ć ċ mać meće naućem
Ćića ćući. Ćiće maćići.

SAN

Dva miša
spremiše plan:
da jutrom ranim,
čim svane dan,
pođu u stan
mačora
dlake mrke
i – dok on spava –
da mu potkrešu
brke.

Stade mišima dah,
zavlada strah...

Mačor otvori oči
i skoči –
dva miša izbaci van,
a onda se vrati,
kraj peći leže,
nastavi slatki san.

Muharem Omerović

Pred rupom su stali
miševi mali:
"Spava! Blago nama!"
– šapnu onaj
s makazama...

A mačor
pogleda mrko
i viknu: "Stoj!
od vas dvojice,
tako mi brka,
jedan je moj!"

Pročitaj pjesmu i kaži:
O kome pjesnik pjeva?
Kakav je naslov pjesme?
Koji bi mogao biti drugi naslov ?
Kakav su plan dva miša smislila?
Šta im se dogodilo?

Pročitaj stihove u kojima pjesnik govori kako je mačak viknuo na miševe.
Reci kakva je ovo pjesma – vesela, tužna, šaljiva...

IZNENADNA ŽELJA

Osvanulo je vedro zimsko jutro. Majka je poranila u kupovinu. Feđu nije htjela buditi dok se ne vrati. Ali, kad je izlazila iz kuće, čula je njegov glas iz sobe:

- Ne zaboravi da mi kupiš mrkvu!

Zastala je, začuđena.

- I neka bude što krupnija! – doviknuo je Feđa.

Majka se još više začudila. Ranije se mučila da ga privoli da pojede komadić mrkve, a sada sam traži, i to veliku. Slegnula je ramenima. Kad se vraćala iz kupovine, zastala je iznenađeno na ulazu u dvorište.

Nasred dvorišta Feđa je dovršavao velikog snješka. Nedostajala mu je još samo mrkva za nos.

- Kako se toga nisam sjetila? – pomislila je mama.

Zejćir Hasić

O kome se govori u ovoj priči?
Za šta će mrkva poslužiti dječaku?
Ispričaj kako djeca prave snješka:
od čega su oči, nos, usta, kapa...?
Nacrtaj snješka!

U PISANKU PREPIŠI RIJEČI PISANIM SLOVIMA!

oči čući mijauče uči muči cići maće meće miće
maca mačići mečići unučići čamac čamčić noćni

S s Ss

SARAJEVO, LJUBAVI MOJA

ZAJEDNO SMO RASLI, GRADE, JA I TI.
ISTO PLAVO NEBO POKLONILO NAM STIH.
ISPOD TREBEVIČA SANJALI SMO SNE,
KO ĆE BRŽE RASTI, KO ĆE LJEPŠI BITI...

BILO GDJE DA KRENEM O TEBI SANJAM,
PUTEVI ME SVI TEBI VODE.
ČEKAM S NEKOM ČEŽNJOM NA SVJETLA TVOJA,
SARAJEVO, LJUBAVI MOJA.

Sarajevo je glavni grad naše domovine.
O njemu ima još mnogo lijepih pjesama.
Ako neku znaš, reci je ili zapjevaj.
Šta još znaš o Sarajevu? Pričaj!
Nauči lijepo čitati pjesmu i, ako možeš,
nauči je napamet!
Ako živiš u nekom drugom mjestu, ispričaj šta
o njemu znaš. Znaš li neku pjesmu: Reci je ili zapjevaj!

PIŠI U PISANKU!

*Ss Ss Ss Ss Ss Ss Limo Lana sunce
Lena mosi meso. Linan ima saonice.*

Š š Šš

SRAMOTA JE PRED SLAVUJEM

Ljiljana i Jasna su pošle u šumu. Poslije napornog puta sjele su na travu da se odmore i jedu. Izvadile su iz torbe hljeb, maslac i jaja. Nedaleko od njih je zapjevao slavuj. Uživale su slušajući njegove prekrasne pjesme. Zaboravile su na svoj doručak.

Ali slavuj je uskoro prestao da pjeva.

Ljiljana i Jasna su nastavile sa jelom. Nakon doručka Ljilja je zavila u novinski papir ljuske jaja i kore hljeba i stavila u torbu.

- Što носиš sa sobom smeće? - upitala je Jasna.
- Baci to negdje u obližnje grmlje. Sad smo same u šumi. Niko neće vidjeti.
- Sramota je pred slavujem - tiho je odgovorila Ljilja.

V. Suljomljinski

Pročitaj i ispričaj priču.
Kako je postupila Ljilja?
Kako se druga djeca ponašaju u parku, u šumi na livadi?
Jesi li vidio slavuja? Ispričaj kako izgleda? Zašto ga ljudi vole?

PRONADI I PROČITAJ RIJEČI.
NAPIŠI IH U PISANKU!

Šš Šš Šš Šš Šš Šš Šime u šumi
mašao ma miša. Miš sušnu. Šime čučnu.

P p Pp

DANAS JESTE SUBOTA

Danas jeste subota,
e pa šta, e pa šta!
Sutra jeste nedjelja,
jeste da, jeste da!
Ženit ćemo medvjeda,
e pa šta, e pa šta!
Kraj golema jezera,
jeste da, jeste da!
Zec kolo vodio,
iju-ju, iju-ju!
Čuran bajrak nosio,
puć-puruć, puć-puruć!
Bijele guske igrale,
trapa-trap, trapa-trap!
Kokoška se pela,
na čandiji snijela.
čandija se srušila
i pjesma se svršila.

Narodna pjesma

čandija - zemljana posuda

Reci šta je smiješno u ovoj pjesmi.

Čitajte zajedno:

jedan će učenik čitati naglas samo početak rečenice, dok će nastavak čitati svi zajedno.

UČIMO PISANA SLOVA

PIŠI U PISANKU!

Pp Pp Pp Pp Pp Tepica piše pismo.
Naše pače šepa. Ono mema papuče.

SLOVO J

Za stolom u sobi sjedi Jasna. Završila je zadatak iz matematike. Otvorila je drugu svesku sa linijama. Otvorila je i zamislila se. Nešto nije znala.

U kući nije bilo nikoga. Tata i mama su otišli na posao.

Pogledala je telefon koji je stajao na stolu.

Podigla je slušalicu.

- Alo, molim, da li je to Jasnina mama?

- Da, ja sam. Šta se dogodilo? - javi se uplašeno mati.

- Ne ljuti se, mama. Još se ništa nije

dogodilo. Ali moglo bi se dogoditi ako mi ne

pomogneš. Na koju stranu se zavrće slovo "J" ?

Prema kredencu ili prema vratima?

Zlata Vidaček

Ispričaj!

Šta je Jasna pitala? Zašto?

Kako je mama odgovorila?

A kako bi ti postupio da

ne znaš napisati slovo "J" ?

Jj Jj Jj Jj Jj Jasna jasmim jesem
Josip je masao jaje. Jaje je ponio Jusi.

V v U u

VOLIM

Volim potok,
volim svica,
volim igre
lastavica.
Volim mamu,
malu Cicu,
i živicu
i frulicu.
Volim sunce,
volim pjesmu,
žuboravu,
bistru česmu.
Volim sve što
pjeva, sija –
radost mi je
najmilija

Izet Babajić

Pjesnik u pjesmi govori o djeci.
Pročitaj i reci šta to djeca vole. Kaži šta ti voliš.
Nauči lijepo čitati pjesmu.

PREPIŠI U PISANKU!

V u V u V u V u Vesna mosi voće sa
Vasvijom. Ivica je veselo. On pjeva.

NAPIŠI U PISANKU PISANIM SLOVIMA
Volim mamu. Volim babu. Volim bebu.
Volim pjesmu. Volim moju nanu.

ŽUTE CIPELE

Znam jedan par cipela koje nisu podnosile da ih mažu.

– Mi smo nove i sjajne i bez kreme! Ne podnosimo da nas trackaju...

I taj par cipela brzo je ostario. Koža se naborala, ispucala i cipele su izgubile nekadašnji sjaj.

Jednog dana mali vlasnik baci cipele koje nisu voljele kremu u kantu za smeće.

Naiđe neki starac i uze cipele. Svrati u prodavnicu i kupi žutu kremu. A onda se dade na posao...

Kad unuk dođe iz igre, silno se obradova žutim cipelama.

Sutradan je u školi objašnjavao:

– To mi je moj djedica kupio!

Žuti par cipela prosto se podmladio. Dobio je sjaj.

Cipele su izgledale kao nove. One će dječaka nositi još kilometre i kilometre...

Muharem Omerović

O čemu pisac govori u ovoj priči?

Ko je kriv što cipele nisu podnosile

kremu te su brzo ostarjele?

Ko je spasio cipele? Kako?

Ko čisti tvoje cipele?

Kako čuvaš obuću i odjeću?

SLOŽI I PISANIM SLOVIMA U PISANKI
NAPIŠI REČENICE

Papuče

Pismo

Juče

Pjesmu

sam naučio

sam učio

pišem

nosim

Bb Bb Bb Bb Bosna bombone
Bojan i Bećo pišu basme.

L I L l

LANE

Bio je lijep i sunčan dan. Čuvala sam ovce na proplanku. Sjedjela sam na meknoj travi. Iznenada sam čula šuštanje suhog lišća. Uplašila sam se. Pogledam, kad vidim malo lane. Prišla sam mu. Nije se plašilo. Uzela sam ga u naručje i ponijela kući. Bilo je gladno. Dala sam mu mlijeka. Halapljivo je pilo. Kad se najelo, odnijela sam ga u dvorište. Svaki dan sam ga hranila. Ubrzo je skakutalo po dvorištu. Dala sam mu ime "Beko". I sad je kod nas.

Dječiji rad

Pročitaj i ispričaj
Gdje se ovo događa?
Je li lane bilo uplašeno?
Kako ga je djevojčica spasila?
Daj ime djevojčici i ispričaj
priču u cijelosti!

PREPIŠI U PISANKU!

L l L l L l L l Lejla lijepo pleše.
Lucija je mašla bolesno lane.

PREPIŠI U PISANKU PISANIM SLOVIMA!

Lane

Lejla je u šumi našla lane. Lane je malo.
Lane se nije plašilo. Lejla je lane
ponijela u selo. U selu se lane najelo.

ROĐENDAN U ŠUMI

Velikom se radošću
cijela šuma ovila –
na paprati mekoj
srna lane rodila.

Uzbuđeni, ponosni
zbog tog rođendana,
s poklonima stižu
gosti sa svih strana...

I dok sunce prosipa
sve dugine boje,
na paprati mekoj
ljubi lane svoje.

Nasiha Kapidžić-Hadžić

Pjesnikinja je posvetila ovu lijepu pjesmu srni i njenom lanetu.
Kad pročitaš pjesmu, provjeri
jesi li razumio šta znači:
Velikom se radošću cijela šuma ovila? Kako bi to
mogao drugačije reći?
Šta je paprat?
Ko je u goste došao i šta je donio?

*Lj lj Lj lj Lj lj Lj lj Ljubica mosi ljiljane.
Bijeli ljiljani su najljepši.*

R r R r

LEJLA I SLOVO R

Kao i mnoga druga djeca, tako i Lejla nije mogla izgovoriti "R". Pošto je išla u prvi razred, dođe dan kad su učili to slovo.

- Hajde, Lejlo - prozva je učiteljica - kaži mi jednu riječ u kojoj će biti glas "R". Lejla pocrveni do ušiju. Svi u odjeljenju znaju da je ona umjesto "R" govorila "L". Zato učiteljica pokuša da joj pomogne.

- Dobro, Lejla, evo, ja ću da kažem jednu riječ, a ti ponavljaj za mnom. UTORAK.

- Utorrrak! - ponovi Lejla.

- Vidiš da nije teško - ohrabri je učiteljica i produži - SRIJEDA.

- Srrrijeda - veselo dodade Lejla.

- ČETVRTAK!

- Četvrrtak - javi se Lejla.

- Hajde sad sama - reče joj učiteljica.

Lejla požuri da kaže jednu riječ i kao iz puške viknu:

- Perrrtak!

Nedžati Zekerija

Pročitaj i ispričaj kako je Lejla vježbala izgovor glasa r.

Pokušaj pronaći što više riječi

sa glasom r - na početku, u sredini i na kraju riječi.

PREPIŠI U PISANKU!

R r R r R r R r Rajna briše nosu.

Rusmir lovi ribu na rijeci.

NEMA ZA MAČKE ŠKOLE

- Kamo ćeš s torbom? -
upita Miru mačka.
- U školu! Đak sam!
Ovo je torba đačka!
- I ja bih s tobom! -
mačkine oči mole.
- Ne možeš, draga,
nema za mačke škole.
Mački je dosta
da zna prestići,
da zna loviti,
da zna jesti,
da se zna verati
i da mijauče,
a to sve mačke
kod kuće nauče.

Grigor Vitez

Pročitaj pjesmu i ispričaj:
Šta se dogodilo s Mirom i njenom macom?
Kada je mačka pokazala želju da ide u školu?
Na koji način je to izrazila?
Kako je tada postupila Mira? Zašto?

Z z Ž ž

ZIMA STIŽE

Zima stiže –
kuc, kuc, kuc!
Bič se pleće –
puc, puc, puc!

Vranci žure –
đija, đija!
Sanke jure –
hija, hija!

Vjetar šiba –
fiju, fiju!
Grana giba –
fiju, fiju!

Snijegom zima
ime piše...
i tu tačka –
ništa više.

Dragan Kulidžan

O kome pjesnik pjeva u ovoj pjesmi?
Kako razumiješ stihove: "Bič se pleće –
puc, puc, puc! Vranci žure – đija, đija" ?
Šta je bič? Ko su vranci?
Nauči dio pjesme koji ti se najviše sviđa.

PIŠI U PISANKU!

Z z Ž ž Zec se zime ne plaši.
Žumra veze zelenu maramu za Zoru.

PREPIŠI U PISANKU PISANIM SLOVIMA!

Zec i lisica

Zima je. Zec bježi u šumu. U šumi je lisica.
Lisica pojuri zeca. Naišao je lovac.
Lovac puče. Zec pobježe.

GRUDANJE

Bili smo u dvorištu. Došli su dječaci iz susjedne ulice. Mi smo ih htjeli otjerati. I počelo je grudanje. Borba je bila žestoka. Odjednom, Haris pade u snijeg. Držao se za glavu. Gruda ga je pogodila tačno u čelo. Smijao sam se Harisu.

Ali, iznenada, udari me gruda posred usta. Sada se Haris smijao meni. Bio sam ljut kao ris. Još žešće sam bacao grude i gađao.

Njih je bilo više. Bili su jači. Mi smo se morali povući. Svi smo bili crveni u licu, a odijela su nam bila bijela. Nismo smjeli više ratovati sa dječacima iz susjedne ulice.

Dječiji rad

Dječak priča o grudanju. Ispričaj sad ti:
Kad su se grudali? Gdje su se grudali?
Kakva je bila borba?

Kako se završila?

Šta se može dogoditi kad se neoprezno igra pa i gruda?

Nauči lijepo čitati priču.

Ž ž ž ž Žabe žive u bari.
Željama reže ruže. Požuri Željama.

H h H h

KOKA I PILIĆI

Izlegla je koka Šarka
malehne piliće,
svud veselo cvrkuću
i traže crviće.

Vragolani šareni
nigdje ne miruju,
svuda glavu provlače,
svuda zaviruju.

Kako koka Šarka doziva svoje piliće?
Kako se kaže još malehne?

PREPIŠI U PISANKU!

*H h H h H h H h Hana želi haljinu.
Hrvoje hoće samo crni hljeb.*

PREPIŠI U PISANKU PISANIM SLOVIMA!

Koka kvoca i zove piliće: – Ko, ko, ko, ko, kokoda.

Mače skače i viče: – Hop, hop, hop.

Mišić kaže: – Hvala što me nisi pojeo.

PRIJATELJSTVO

Merima i ja idemo u isti razred. Sjedimo u istoj klupi. Stanujemo na kraju grada.

Kad dođe proljeće, mi idemo zajedno u polje da hvatamo leptire i beremo cvijeće.

Jednom mi je Merima rekla:

- Znaš, Omeru, ti si mi kao brat. S tobom se najviše volim igrati!
- A ti si meni kao sestra - rekoh joj, i pocrvenjeh.

Merima ima kosu boje zrelog žita. Kosa joj miriše na jasmin, ljubičice. Ona i ja idemo u isti razred. Sjedimo u istoj klupi. Stanujemo na kraju grada.

Iz "Vesele sveske"

Poslije čitanja priče, šta možeš reći o Omeru i Merimi. Reci kako ti zamišljaš Merimu: kakve su joj kosa i oči, a kakvu nosi odjeću, obuću, kakva je učenica... A Omera: kakav je dječak i učenik, kako se ponaša prema Merimi, ostalim drugovima i drugaricama. Zašto je naslov priče PRIJATELJSTVO? Imaš li ti dobrog prijatelja i prijateljicu. Ako imaš, reci kakvi su.

POSLOVICA

Čuvaj prijatelja kao malo vode na dlanu.

K k K k K k K k Kemal je kuhar.
Koka ključa kukuruse.

T t Tt

NAJDRAŽE RIJEČI

U školi sam naučila
da napišem riječ: mama.
I sad već mogu sama
da ponavljam: mama, mama.

U školi sam naučila
da napišem riječ: tata.
Te riječi, dva šapata,
draže su mi i od zlata.

Iz "Vesele sveske"

NAPIŠI U PISANKU!

*Tt Tt Tt Tt Tt Tahir crta tetki pticu.
Ja volim tatu. Tata voli mene.*

U PISANKU PREPIŠI PISANIM SLOVIMA!

Tata. Tatin tata. Tatina tate tata.
Stotinu tata. Samo je moj tata i tata-mata.

TUŽIBABA REZA

Onome koji tužaka,
od jednog do drugog uha
neka se zalijepi žvaka.

Tako da ne može reći
ko se skrio iza peći,
ko je klupu prevnuo,
ko je koga gurnuo,
ko je uzeo kedu,
koga nije bilo u razredu,
ko se s kim tukao,
ko je koga za kosu vukao.

I neka mu niko ne da
ni čokolade ni sladoleda!
I neka mu niko ne da pekmeza!
I neka ga svi zovu – tužibaba Reza!

Dubravko Horvatić

Pročitaj pjesmu i reci:
Ko je tužibaba?
Kako to pjesnik kaže, a kako ti svojim riječima.

D d Dd

SUNCE I DIJETE

Rađaju se
sunce i dijete.

Igraju se loptom
sunce i dijete.

Imaju pjege
sunce i dijete.

Vole more
sunce i dijete.

Zajedno zaspu
sunce i dijete.

Mirsad Bećirbašić

O kome pjesnik pjeva?
Šta i kako kaže?
U pisanku napiši pisanim slovima
bar jedan stih iz ove pjesme.

NAPIŠI U PISANKU!

Dd Dd Dd Dd Damir je donio drva.
Drva je sjekao ma brdu.

TORBA ĐAKA PRVAKA

Torba prvaka
nije lahka.
u njoj ima
knjiga, olovaka,
svezaka...
Al' je đače
lahko nosi,
njome se ponosi.

Zejćir Hasić

Zašto đak prvak
s ponosom i lahko
nosi svoju torbu?
Kako se još lahko
kaže?

U PISANKU PREPIŠI I DOPUNI REČENICE

Đačka torba nije _____. U njoj ima _____.
Đače je _____ nosi.

*D d D d D d Dula je dobila đerdan.
Dorde je đak. On nosi đaćku torbu.*

G g G g

GOLUB I PČELA

Pošla pčela na potok da se napije vode. Sletjela je na jedan kamen i počela piti. Omakne se s kamena, pade u vodu i poče se daviti.

To je vidio golub s grane. Otkinuo je kljunom jedan list s drveta i bacio ga pčeli. Pčela se popela na list. Krila su joj se osušila i ona je odletjela.

Drugog dana došao je lovac u šumu. Opazio je goluba na grani. Nanišani puškom na njega. Vidjela je to pčela pa sletje lovcu na ruku. Bojeći se da ga pčela ne ujede, lovac je mahnuo rukom i golub je odletio.

Narodna priča

NAPIŠI UKRATKO PRIČU PISANIM SLOVIMA,
POSLUŽI SE OVIM PITANJIMA:

Gdje je pošla pčela?

Šta joj se dogodilo?

Ko je i kako spasio pčelu?

Kada je lovac nanišanio goluba,
šta je pčela uradila?

Šta se na kraju dogodilo?

PIŠI U PISANKU!

Gg Gg Gg Gg Goga hrani guske.
Goranovi golubovi guču: gu, gu, gu.

PRAZNIK ŽELJA I POLJUBACA

Nova godina počne
Kad velika kazaljka malu cmokne.
Cmok!

Onda se i ljudi ljube.
Mnogo, mnogo. Cmok, cmok, cmok...
Zaborave na stvari grube
I ne misle ništa strogo.

Ljubavi, ljepote, zdravlja,
Da donesu budući dani,
Uvijek se ponavlja.
Da sve bude bolje nego lani...
Cmok, cmok, cmok...

Bisera Alikadić

Pročitaj pjesmu a možda je i nauči napamet.
Kakve su tvoje želje prijateljima?

NAPIŠI U PISANKUI!

Ljetna Nova godina!

Nj nj Nj nj

ANJA

Anja, Anja,
Hajde da se sanja,
Po dvorištu
Da se ganja...

Anja, Anja,
Tri ljiljana...
Anja, Anja,
Hajde da se sanja...

Djeca su svjetlost
i noću i danju.
Anja, Anja,
Hajde da se sanja.

Bisera Alikadić

U SVESKU PREPIŠI!

*Nj nj Nj nj Nj nj Nj nj Anja sanja.
Njego voda konja po njivi.*

DVA LEPTIRA

Prvi leptir: Leptiriću,
ispričaj mi jednu priču.

Drugi leptir: Crvenu ili plavu?

Prvi leptir: Volio bih da je žuta.

Drugi leptir: E nju baš ne znam, upitaj
za to jaglace kraj puta.

Jadranka Čunčić

Čitajte priču po ulogama.
Kad je naučite napamet,
izvedite je kao igrokaz pred razredom.

F f Ff

NA MRAZU

Poveo tata Fehima da primi injekciju.
Hladno je. Vjetar fijuče. Vrapci cvokoću i cvrkuću:
dživ, dživ, dživ... Mama je Fehimu obukla topli džemper.
Na svim lokvicama se uhvatio tanak led.
Fehim skakuće. Skakuće po lokvicama i razbija led.
Najedanput: tras! To nije bila lokvica. Bila je to
duboka lokva napunjena vodom. Odozgo se uhvatio samo tanak led.
Morali su se vratiti kući.
Zašto?

Jelena Mioč

POKUŠAJ UKRATKO PREPRIČATI PRIČU U PISANKI
POSLUŽITE SE OVIM PITANJIMA:

- Gdje je pošao Fehim?
- Kakvo je bilo vrijeme?
- Šta je Fehim obukao?
- Kako su vrapci cvrkutali?
- Šta se Fehimu dogodilo?

PIŠI U PISANKU I OVA DVA ZADNJA SLOVA

Ff Ff Ff Ff Ff Filip gleda film.
Fehim slasi fotografije u album.

VRAPCI I STRAŠILO

Dživ, dživ, dživ – dživ,
dugo bit ću živ.
Dživ – dživ, dživ – dživ,
dugo bit ću zdrav.

Dživ – dživ, dživ – dživ,
ja mu nisam kriv.
Dživ – dživ, dživ – dživ,
čiča je brbljiv:
on metlu ima,
a mesti ne zna.

Oton Župančič

Pjesnik govori o vrapcima
i strašilu. Šta je strašilo?
Šta i kako govore vrapci strašilu?

PRIČA O VRAPČIĆU

Ispričat ću vam priču
o sivom vrapčiću.

Kad se otvorila škola nova,
i on je slova učio s krova.

Učio godinu, učio dvije,
ali mnogo naučio nije.

Od svega je vrabac siv
naučio: dživ, dživ, dživ!

Muharem Omerović

*Dž dž Dž dž Džemila ima džemper.
Na džemperu su dva džepa.*

Zimska priča

Kroz zimsku noć jaše bijeli čovjek.
To je Snješko Bijelić, sa drvenom
lulom u zubima i starim šeširrom
na glavi. Noć je hladna i Snješku
bi dobrodošlo da se ugrije.
Ugleda svjetlo. Ute u jednu malu
staru kućicu bez kucanja.
Ljede Snješko na vrelu peć i
majednom nestade. Ostadoše samo
lula i šešir u maloj lokvi vode.

U svesku napiši:

Šta se dogodilo sa Snješkom Bijelićem?

Vuk i koza

Opazi vuk - koza pase po kršu,
pa joj veli:

-Što me sideš ovamo?

Ovdje je ravnije i trava je mnogo
slada. A koza mu odgovori:

-Ne zoveš ti mene, vuče, zato dolje.
Ne brineš se ti za moju travu,
već za svoju hranu.

U svesci napiši šta je koza odgovorila vuku?

MIR, MIR...

Rat je prošao,
mir je došao.
Mir je najljepši cvijet
što ga je vidio svijet.
Mir je mala lasta
što bezbrižno leti.
Mir je šareni leptir
što spava na cvijetu.
Mir je moj lijepi san
koji sam sanjala noć i dan.
Za mir su sva djeca svijeta,
neka to zna cijela planeta.
Za mirom moje srce žudi,
mira nam dajte, veliki ljudi!

Učenički rad

Kako djevojčica govori o miru?
Kakav je njen san?
Šta djeca cijelog svijeta žele?
Nauči lijepo čitati pjesmu.

NIZ SLIKA ZA KULTURU IZRAŽAVANJA
NEPOSLUŠNI ŠARKO

POSMATRAJ SLIKE, ISPRIČAJ PRIČU. NAPIŠI JE U SVESKU!
POSLUŽI SE PITANJIMA.

Daj naslov priči.

Gdje je djevojčica pošla?

Šta je Šarku rekla, a šta je Šarko uradio?

Ko ga je napao?

Gdje je pobjegao?

Kako je Šarko izgledao kad je izašao iz vode?

Kad se djevojčica vratila, šta mu je rekla?

Kako se Šarko tada ponašao?

TRI DJEČAKA

U dvorištu su se igrala tri dječaka. Igrali su se,

igrali, a kad su se izigrali, pošli su kući. Tada prvi dječak reče:

– Kad porastem, postat ću liječnik. Liječit ću mame i tate koji boluju od teških bolesti.

– A ja ću postati kosmonaut. Letjet ću u raketi čak do Mjeseca – reče drugi dječak.

Treći dječak ne reče ništa.

– A ti, zašto ništa ne govoriš? Što ćeš postati kad odrasteš? – upitaše ona dvojica.

– Ja? – začudi se treći dječak. – Ja sada želim samo da učim. A kada porastem, postat ću i liječnik i kosmonaut!

Peni Trpkovski

MATERINA HVALA

Hvalila se Hvala materina
da je ona švalja i vezilja
i da bolje radenice nema:
danju prede, noću vezak veze.

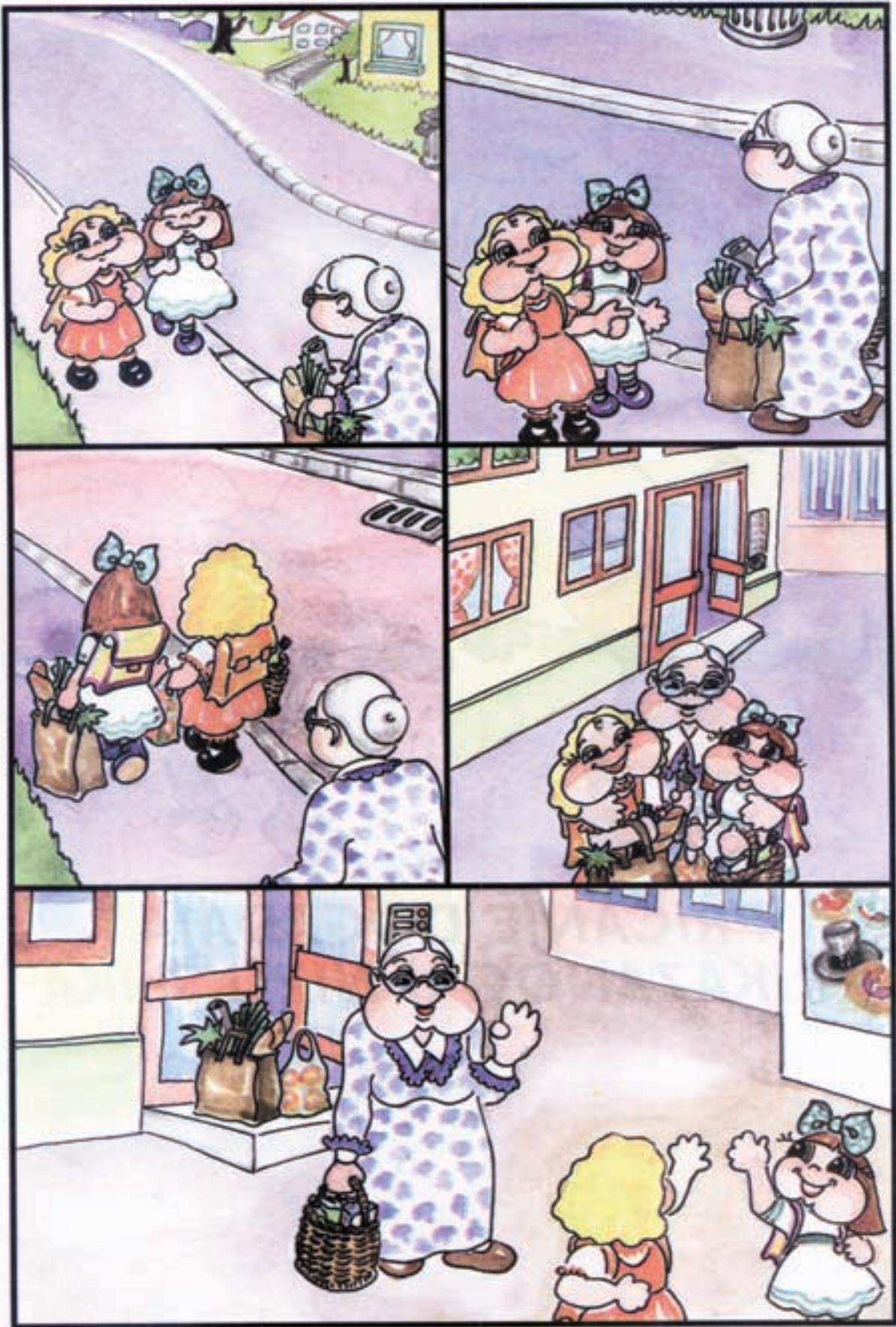
Išli ljudi da gledaju Hvalu.
Ali Hvala za sunca zaspala,
po igli se rđa nahvatala,
svila joj se po smetljištu vuče.

Narodna pjesma

Razgovor o pjesmi

- Koga je to narodni pjesnik nazvao Hvalom (materinom)?
Od koje je riječi nastao taj nadimak – Hvala?
- Čime se hvalila? ...
- No, što su ljudi vidjeli? (Šta se uhvatilo po igli? Kud joj se vuče svila?) Šta bi se, na osnovu onoga što smo saznali iz pjesme, o Hvali moglo reći?
- Kojoj se, dakle, ljudskoj mani pjesnik podsmjehnuo?
Šta ti misliš o hvalisavcima?

PAŽNJA

Ovo što su učinile ove dvije djevojčice, mora se priznati, zaista je lijepo.

Ako si ti nedavno uradio nešto slično, ispričaj nam to. Recimo, ako si ustupio mjesto nekoj starijoj osobi dok si se vozio tramvajem, autobusom, trolejbusom ... Ako si na molbu neke starije osobe otišao da (joj) kupiš novine, ili kruh, ili mlijeko i sl. Ili pomogao bilo što drugo.

Ispričaj šta osjetiš kada nešto lijepo učiniš. Ili kada nekom u nečemu pomogneš.

Ispričaj događaj prikazan na slikama. A onda napiši i pismeni sastav ...

Daj djevojčicama imena, i odmah će priča biti uvjerljivija.

JEŽ

Ajka je pošla u šumu da bere jagode. Htjela je da jagodama obraduje nanu. Zavirivala je pod svaki žbun. U jednom žbunu je nešto šušalo. Ajka podiže grančicu.

– To je jež! – reče.

Jež se sklupčao u klupko. Na njegovim iglicama bilo je lišća.

– Zašto se skupljaš? Ja ti neću učiniti nikakvo zlo. Čuješ li ti mene?
– govorila mu je djevojčica.

Nabrala je punu zdjelicu jagoda. Vratila se kući. Ispričala je nani da je vidjela ježa. Šapnula joj je:

– I ježu sam ostavila nekoliko jagoda.

Porazgovarajmo o priči

Odgovori na sljedeća pitanja:

Šta je ispričano u prvom dijelu priče?

Zašto se jež sklupčao?

Šta se poslije dogodilo?

KOKOŠKE I PIJETAO

U staro vrijeme kokoške nisu čeprkale i pijevac nije kukurikao već zviždao. Imao je zemljanu pištaljku... Zviždao je kada bi zaprijetila kakva opasnost, kada je trebalo na spavanje ili kada je trebalo objaviti zoru.

Ali jednoga dana, onda kada je sa kokoškama otišao na bunjište, izgubio je pištaljku. Svi su bili očajni. Dugo su čeprkali po bunjištu, ali pištaljku nisu mogli pronaći. Kao da je u zemlju propala!

Sunce se već bližilo zapadu i pijetao je morao da objavi polazak za spavanje. Ali – čime? I šta je drugo mogao nego da zakukuriče, umjesto da zvizne u pištaljku...

Od tada pa sve do danas, kokoške i pijetao čim vide bunjište, odmah čeprkaju ne bi li našli izgublenu pištaljku. A pijetao, sve dok ne nađe izgublenu pištaljku, mora i dalje da kukuriče.

Porazgovarajmo o priči

O kome se govori u ovoj priči?

Šta se u njoj kazuje?

Tako je u priči. A šta ti misliš zašto oni stvarno čeprkaju po bunjištu?

REČENICA

Mi smo postigli dobar uspjeh
u učenju.

Kakav ste vi
uspjeh postigli?

Ovo je jedna govorna cjelina.
To je rečenica.

I ovo je jedna govorna cjelina.
I ovo je rečenica.

Mi smo postigli najbolji uspjeh.

Svanjiva.

I ovo je jedna govorna cjelina.
I ovo je rečenica.

I ovo je jedna govorna cjelina.
I ovo je rečenica.

Dok govorimo (ili pišemo), služimo se govornim cjelinama.
Te govorne cjeline nazivaju se rečenice.

Rečenicama saopćavamo razne misli, osjećanja, raspoloženja,
zapažanja, ili nešto pitamo.

Prvu riječ u rečenici pišemo velikim početnim slovom.

Na kraju rečenice stavljamo tačku, ili upitnik, ili uzvičnik.

Za vježbu

U sljedećem tekstu pronađi rečenice i ispiši ih u svesku. Prvu riječ u rečenici napiši velikim početnim slovom, a na kraju stavi tačku.

vjetar puše grane se njišu ptice su se uznemirile oblaci jure po nebu
munja sijevnu čuje se udaljena grmljavina sprema se nevrjeme mene
obuzima strah potrčala sam kući što sam brže mogla

Smisli po jednu rečenicu s ovim riječima (šta ko radi):

obučar krojač vozač učenik poštar košarkaš

SLOG I GLAS (SLOVO)

Po nebu sunce korača,
po zemlji četa sijača,
u pjesmi trista pjevača!...

Pjevajmo!

Po ne-bu sun-ce ko-ra-ča,
po zem-lji če-ta si-ja-ča,
u pjes-mi tris-ta pje-va-ča!...

Dok ste pjevali prvi stih ove pjesme, otvorili ste usta osam puta. Prvu riječ **po** izgovorili ste jednim otvaranjem usta. Drugu ste izgovorili otvaranjem usta dva puta. Tako i treću. Četvrtu ste izgovorili otvaranjem usta tri puta.

Te male izgovorne cjeline u riječima nazivaju se slogovi.

Slogovi mogu biti sastavljeni od jednog, dva, tri, pa i četiri glasa (slova).

Svaki slog mora imati jedan od ovih glasova: **a, e, i, o, u, r.**

Sad **čuj i pogledaj** od čega su sastavljene riječi u stihu

Po nebu sunce korača.

Koji se glasovi **čuju** u prvoj riječi? Koji se **čuju** u drugoj, koji u trećoj, a koji u četvrtoj?

Riječi koje **izgovaramo** sastoje se od **glasova**. Dakle, **glasove u riječi čujemo**.

Svaki taj **glas ima svoj znak**. Taj **znak koji je napisan nazivamo slovo**. Napisane riječi sastavljene su od slova koja **vidimo**.

Za vježbu

1. Nastavi da pjevaš pjesmu **Djeca su vojska najjača.**

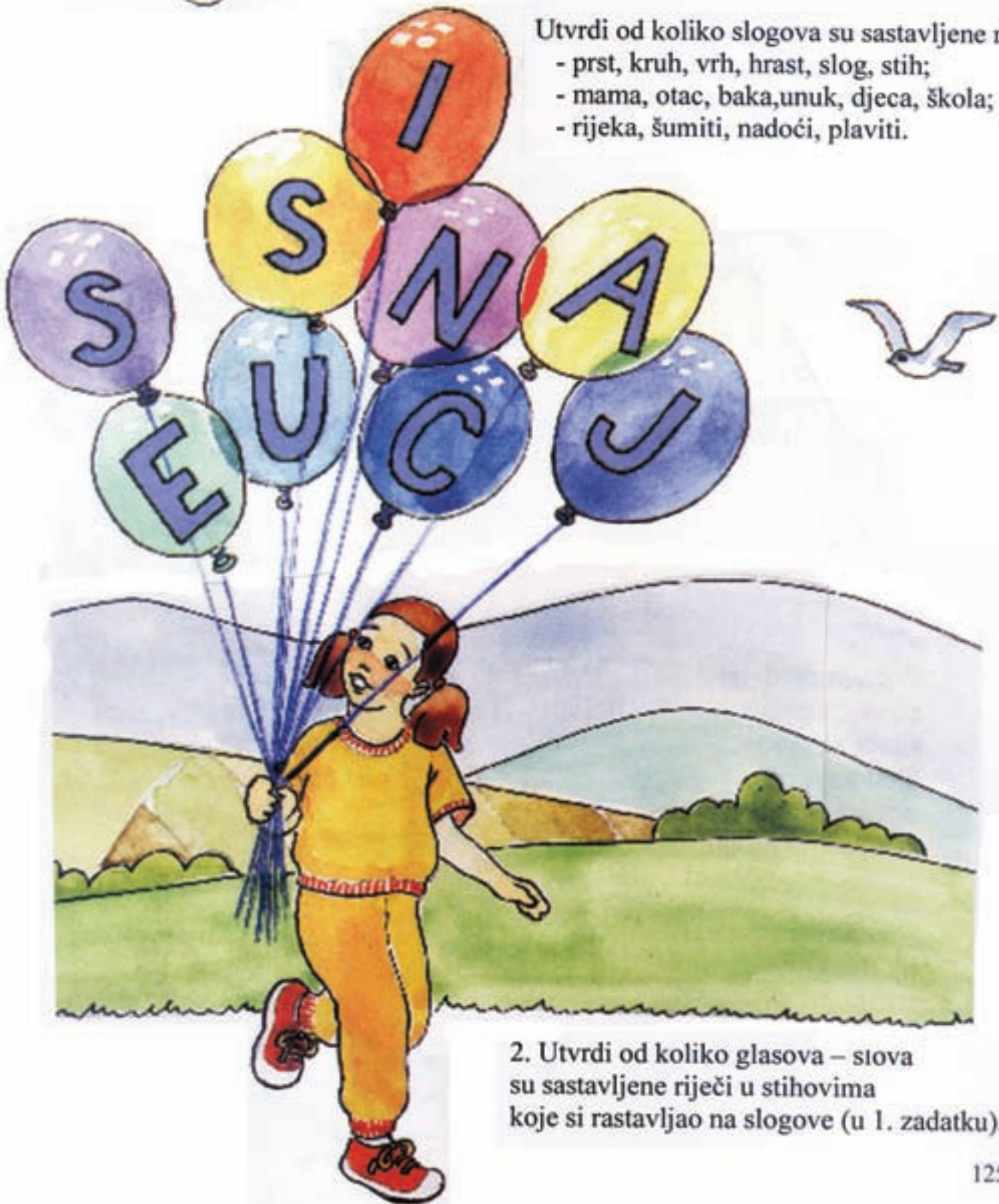
Zrno po zrno pogača.

Kamen po kamen palača.

Sad crtimom (-) rastavi riječi na slogove u stihovima koje smo naveli.

Utvrđi od koliko slogova su sastavljene riječi:

- prst, kruh, vrh, hrast, slog, stih;
- mama, otac, baka, unuk, djeca, škola;
- rijeka, šumiti, nadoći, plaviti.

2. Utvrđi od koliko glasova – slova su sastavljene riječi u stihovima koje si rastavljao na slogove (u 1. zadatku).

SNAŠAO SE

Kiša najednom pljusnu. Sejo zgrabi sestricu za ruku i s njom utrča u samoposlugu. Stali su pored vrata. Jedna od prodavačica obrati se Seji:

- **Šta (što)** si htio, dječčače?
- Htio sam pogledati one igračke, tamo...
- **Ko (tko)** ti je ova djevojčica?
- Moja sestra.
- Hajdete sa mnom – reče prodavačica – **Koju** bi igračku htio da kupiš?
- Ma, koja mi se bude svidjela.
- **Da li** je ima u izlogu?
- Čini mi se da sam je vidio.
- **Je li** to neki auto, helikopter, brod?
- Reći ću vam kad vidim...
- Reci ti meni iskreno: **što** ste vi ušli ovdje? Da nije zbog kiše?

Sejo se zarumenje u licu i obori glavu.

- Ma, neka si se ti snašao – reče prodavačica i pomilova ga po glavi.

Šta je sve prodavačica pitala Seju? (Koja mu je pitanja postavila?) Kojim **upitnim riječima** počinju njena pitanja?

Upitne riječi:

**ŠTA (ŠTO) – KO (TKO)? – KOJI? – ČIJI? – KAKAV? –
– KOLIKI? – DA LI? – JE LI?**

Sad pitaj nešto svoju drugaricu ili druga. Neka ti pitanja počinju upitnim riječima koje smo istakli.

Zapamti!

Upitne se riječi *JE LI* i *DA LI* u govoru izgovaraju zajedno, a u pisanju pišu odvojeno.

Naprimjer:

Je li mama stigla kući?

Da li mi je kupila knjige?

ČAROBNI ŠTAP

Bilo je jutro. Mali Klaudio se igrao pred vratima. Ulicom je, oslanjajući se na štap, išao starac sa zlatnim naočarima. Kraj vrata on je odjednom ispustio štap. Klaudio ga je digao i pružio starcu. Starac se osmjehnuo:

- Hvala. On mi više nije potreban. Zadrži ga za sebe.

I otišao je. Klaudio je ostao sa štapom u rukama. Nije znao šta da uradi s njim. A onda je dva puta kucnuo štapom o zemlju i uzjahao štap. Odjednom se našao na konju, na divnom crnom ždrijepcu. Imao je bijelu zvijezdu na čelu. Ždrijebac je zarzao i pojurio dvorištem.

Kada je Klaudio sjahao, štap je opet postao običan. Na njemu nije bilo ni kopita, ni raskošne grive. Bili su samo gvozdeni vrh i savijena drška.

Porazgovarajmo o tekstu

Punim rečenicama odgovori na sljedeća pitanja:

Gdje se mali Klaudio igrao?

Ko je išao ulicom?

Šta je imao u ruci?

Kada je naišao pored vrata, šta je starac učinio?

Šta je Klaudio učinio?

Šta mu je starac rekao?

Kada je starac otišao, šta je Klaudio učinio sa štapom?

U šta se štap u dječakovoj mašti pretvorio?

Kada je Klaudio sjahao, šta se dogodilo?

MAJKA

Jednom tek što se sunce rodilo, vraćala se majka srna sa svojim mališanom s pašnjaka. Koračali su lagano. Majka je po običaju neprestano osmatrala i prisluškivala. Pa ipak, ona tog časa nije otkrila da u visini lebdi strašni orao-bradan, da njegove oštre oči prebiru šumu i traže žrtvu. Kad su prelazili preko jedne poljane, opazio ih je. Začas su se pokrenula njegova duga krila, sijevnule

oštre oči, i začas je bio nad poljanom. Nad glavom mališana prolomio se njegov pobjedonosni krik. Još tren, pa bi se mali srndać obreo u vazduhu. Još tren, pa bi ga strašni lovac ponio na vrh planine, u svoje carstvo. I to bi bio kraj.

Ali tog trena, koji je dijelio život od smrti, opet je majka pritekla u pomoć u svom djetetu. Ona se svom snagom bacila na orla, udarila ga glavom. Orao je izgubio ravnotežu, posrnuo i istog časa snažno se izvio uvis, spreman da se ponovo baci na žrtvu. Zakasnio je. I majka i njen mališan već su bili ispod gustih krošnji drveća, van njegovog domašaja.

Porazgovarajmo o priči

Odgovori na sljedeća pitanja:

Ko se vraćao s pašnjaka?

Šta je majka srna činila dok su išli?

Kada su prelazili preko poljane, ko ih je opazio?

Šta je orao tada učinio?

Prema kome je poletio?

Kada je mali srndać bio nadohvat orlovih kandži, šta je majka učinila?

Šta je bilo sa orlom? Šta je učinio?

Gdje se majka srna izgubila sa svojim mališanom?

FILM

Riječ, dvije o filmu

U prvom razredu si učio o **crtanom i lutkarskom filmu**. Kaži koji film se naziva crtanim, a koji lutkarskim. (Koji je film nastao oživljavanjem crteža, a koji oživljavanjem lutki?)

Ispričaj koji ti se crtani i lutkarski filmovi najviše sviđaju. Zašto? A koji junaci iz tih filmova?

Filmovi koji su nastali oživljavanjem (animiranjem) crteža, lutki, izrezanih likova od papira ili ljepenke nazivaju se – **animirani filmovi**.

U tim filmovima ne samo da vidimo da se likovi **kreću** nego čujemo i njihov **govor**. Sigurno si zapazio da događaje u filmu prati i odgovarajuća **muzika**. Ona doprinosi snažnijem i potpunijem doživljavanju filma.

Vjerovatno znaš da osim animiranih filmova postoje i **igrani filmovi**.

Kaži koje si gledao **igrane filmove za djecu**. Koji ti se najviše svidio? Obrazloži zašto. O čemu se u njemu govori? Ko su glavni junaci? Koji **glumci** tumače **glavne uloge**?

Ispričaj film **ukratko**.

U igranim filmovima događaje i likove iz života tumače **stvarni, živi glumci**.

Događaji u filmu (i u animiranom i crtanom) i učesnici tih događaja (likovi) **grade se slikom u pokretu**.

Recimo, da bi se u crtanom filmu snimio jedan pokret nekog lika koji traje samo jednu sekundu, potrebno je nacrtati 24 crteža (sličice).

I animirani i igrani filmovi snimaju se u **dvije boje (crnoj i bijeloj)** i u **više boja, raznobojno**. Kao što je raznobojna priroda.

Oni koji se snimaju u crnoj i bijeloj boji zovu se **crno-bijeli filmovi**. Raznobojni se zovu **filmovi u boji**.

Crtani film o **Snjeguljici i sedam patuljaka** je prvi crtani film u boji. Ako si gledao taj film, iznesi svoje utiske o njemu.

NIJEMI I ZVUČNI FILM

Prije otprilike osam decenija (80 godina) filmovi koji su snimani bili su **nijemi**. To znači **bez zvuka**. U toku prikazivanja filma, na crnoj podlozi se pojavljivalo ispisano sve ono što je junak filma govorio. Ispod plafona, ili sa strane, u kinu se nalazio klavir. Muzičari – klavirist i violinist pratili bi scene filma po svom osjećanju.

Na kraju – film je progovorio. Bila je 1927. godina. U filmu **Pjevač džez**, u kome je nastupio poznati američki pjevač Al Džonson, čula se pjesma. Uskoro su svi filmovi bili **zvučni**. Ljubitelji filma bili su očarani ovim novitetom.

III RAZRED

TRIDESETA PJESMA PRAVDINA

Maternji jezik učim od majke
Njene šapate i njene bajke,

Čudesna slova majčine duše
i pjesme što se napamet uče.

U mom narodu zlatna su znanja
Majčina tiha šaputanja.

Iz te riznice, iz te škrinjice,
Dragocjenosti, i svetinje.

Učim i pamtim za sva vremena,
Znanje bez koga ni mene nema.

SVE ŠTO NAUČIM, DARUJEM SVIJETU,
DA BUDEM CVIJET U TOM BUKETU.

OD SADA NEKA SVE TO BUDE.
RIZNICA ZNANJA ZA SVE LJUDE.

Velimir MILOŠEVIĆ

ĆIRILICA

Dosad si se služio samo jednim pismom – latinicom. Vrijeme je da naučiš i ćirilicu.

Ova dva pisma – latinica i ćirilica kod nas su ravnopravna i upotrebljavaju se u svim školama.

Da bi se mogao služiti ovim udžbenikom, a i tolikim knjigama koje te čekaju, nauči čim prije i ćirilicu.

Najprije pogledaj slova koja su gotovo ista i u latinici i u ćirilici:

Latinica	Ćirilica
A, a	А, а
O, o	О, о
E, e	Е, е
J, j	Ј, ј
K, k	К, к

Napiši u svesku velika i mala slova koja su ista u latinici i ćirilici.

Poslovice: Koliko znaš, toliko vrijediš.

И и И и игла

Ико
Моје име је Кија.
Кика, Каја, Ика

Од слова: а, е, и, о, ј, к
састави што више ријечи.

С с С с саксија

С с
Са, се, си, со, ас, ос
соја, сој, кос, кокс, соко, скај, кекс, кеса, саксија, коса
Сојка, Сија, Јаско, Исо, Киса, Јосо

с
со
сој
соја
сојка

Јаско коси.
Ико сије.
Оса сиса.

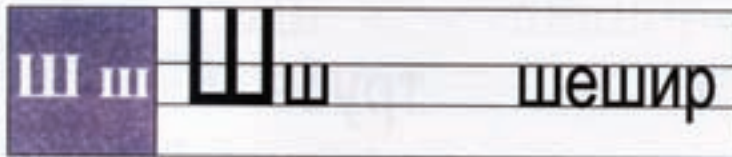
Ребуси

С
К

К
С

_____

_____

Шшшш шшш шшшш
 ша, ше, ши, шо, кош
 шаша, шиш, каша, киша, кокош, каиш
 Ајша, киша киши.

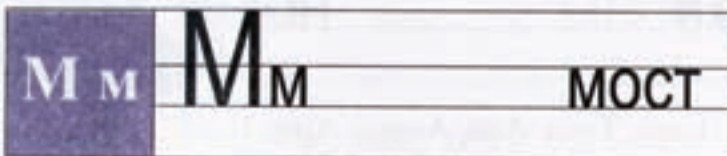
Како си, Ешо?
 Шта је са Сашом?
 Саша је са Шишком. Шишају се.

Шишко
 Јошко
 Јакша
 Саша
 Ешо
 Аиша
 Ајша
 Кешо

КЕ
 МИ
 КО

Ребус

(покош)

миш, месо, мак, мај, мама, сом
 Маја, Меша, Маша, Мишо

Мама има сат.
 Маја је са мамом.
 Мишо маше Мешу.

Ма

Погледај слова, састави ријечи.

к м ј	_____	_____
о и ш	_____	_____
с о а	_____	_____

Т т Т т труба

т, та, те, ти, то
Томо, Тоша, Остоја

Ребус

тим
тека
тамо
мат
кат
Тата је сјео у кајак.
Сјео је и Томо са Тошом.
Комшија Исмет маше кајакашима.

т р та

(т р т а)

Цртом одвоји ријечи у низу, потом их напиши на линију.
татисметасо Исметсесмије

Н н Н н ној

Нина, Нино, Нешо, Тина, Ана, Аниса, Ајна, Емин
нана
нена
ној
неман
Анте је Анин син.
Он је несташан.
Носи татин сат.
Он се смије.
Анте, немој се
смијати!
Није ништа смијешно!

Ребус

н та

(н т а)

Од датих слова напиши неколико ријечи.

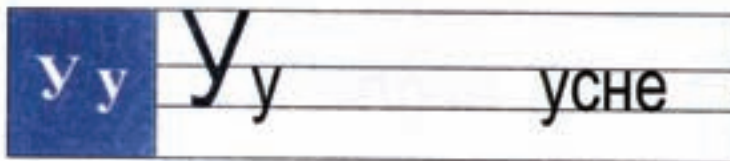
ТЕШН
МИЈС
АКО

_____

_____

_____

_____

уста, ум, уш, усне, уши, ујна, устати, ушуткати, умити, уснити, унеси, умотај, Ума

Наше мјесто је шумовито.
Нумо је у шуми са ујаком.
Нису сами.

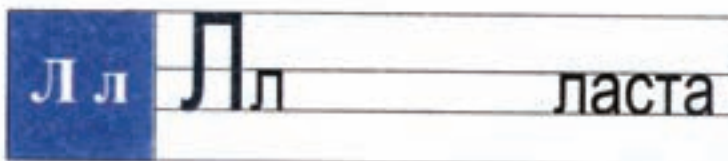
Ту је у шуми и Нешо.
Он је умјетник. Слика кестен и куњу.
Ушутно се. Мук и тишина. Шуте и они.

У шуми станите!
Не шушните!
И јелен је, ето,
стао.
Мало стао, па
нестао.

Цртом одвоји ријечи у низу и напиши их на линије.

ланејеушуми Сејоносисијено ластесеселе

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

лула, ластва, лимун, лист, лутка, лија, лијек, лак, село, слон, кола, алас, атлас, кула, мален

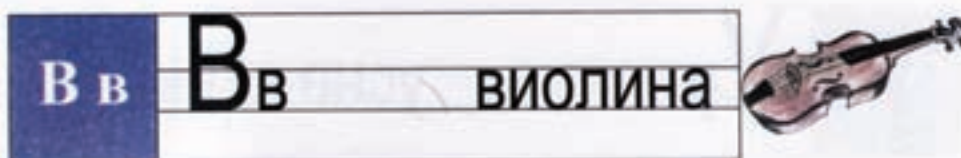
Лана, Ленка, Лејла, Лука, Алиса, Нела

л
ли
лик
листати
олистати
налистати

Јесен је.
Ленка и Лејла шетају.
Ласте лете. Оне им машу шалом.
Молим те, Ленка, маши лакше.
Киша им омета лет.

Допуни реченицу:

Мала _____ је слетјела.

вук, вуна, волови, вила, слово, сова, ово, ован, ево, лав, мрав
Весо, Велија, Весна, Ева

Сејо је отишао у шталу.
Ставио је воловима сијена.
Волови су јели.
Касније је отишао Весни на сијело.
Понио је виолину.

Ребус

К
В

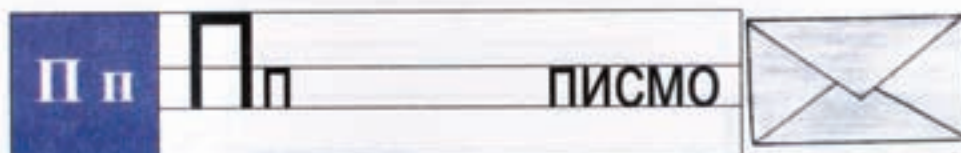
Од слова које си
до сада научио
састави ријечи

_____

_____

_____

(Вук)

пошта, писмо, послати, паук, половина, пут, пупак, пилот,
посао, пјесма, пијетао, лијепо, поп, сноп
Пашан, Павле, Пајо

Писмо путује поштом.
На тавану су татина писма.
Она су упакована.
То су тајна писма.
Он воли та писма.

Уписати слова: а, о, и, е, у тамо гдје недостају.

У шум_с_с_пе_м_ш.

Тешк_ј_ул_вит_вук_.

Ш_в_лиј_п_пј_в_.

НА ПОТОКУ

На великом потоку је веома лијепо и весело. Око потока је висока шума. У шуми има пуно малина.

Послије наставе Николина, Умка и Лана су отишле на поток. Тамо су нагле Павла и Вејсила. Малишани су се нешто шалили и смијали се.

– Шта је, малишани?! – викну Николина. – Што се смијете? Је ли се нама смијете?

– А не, мајке ми. Шалимо се тако... - вели Вејсил.

– Пет! – опомену Лана Вејсила, Павла и Николину. – Слушајте пјесму славуја.

Сви ушутеше.

Славуј је весело пјевао у шуми. Поток шумио.

С. Г.

Б б **Б б** банана

бабо, буба, јабука, табла, бомбона, висабаба, соба, боб
Биба, Бесима, Белма, Бојана, Бланка

Тата је купио пакет банана.
Бато је слатко појео неколико банана.
– Ево, бако, и теби банана.
Бака се насмијала и потапшала Бату.
– Немој, Бато! – ја више волим теби.

Ребус

Б

(Боб)

Л	М	П
М	Л	К
Б	К	П

Које је слово написано само једном?

Погоди: Ко је то или шта је то?

Има звоно, а никад не звони. (Висабаба)

Р р **Р р** рак

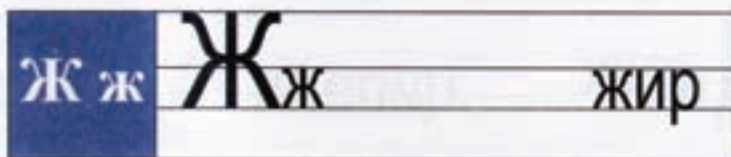
реп, ракета, риба, мир, сир, шешир, морнар, ормар, бунар,
мотор, мрква, торба, кишобран
Рабија, Ратко, Рамо, Расема, Рајна, Русмир

Расиме, понеси и моју торбу.
Ја морам у парк. Вријеме је лијепо.
Тамо је увијек весело и све мирише.
Понеси ову свеску свом брату.

КО–	Р	–А
МО–		–А
ПУ–		–А
КЕ–		–ИМ
БУ–		–АД

Допуни реченице: Марљив као _____. Лијен као _____.

Загонетка: Шта гору ломн без руку? (орук)

жар, рижа, ружа, нож, пуж
Живко, Жана, Желимир, Божена

ДРУЖИНА

Била је субота. Боба је позвала Рамиза, Раду, Дамира, Зију и Жарка у двориште. За трен ока сви су се спремили, изашли вани и окупили се око Бобе.

– Што си нас звала? – обрати јој се Дамир.

– Звала сам вас да мало уредимо наш врт. Наше маме и тате су уморни. Нема смисла да они то раде. Шта мислите?...

Они се насмијаше.

– Питам вас слажете ли се?...

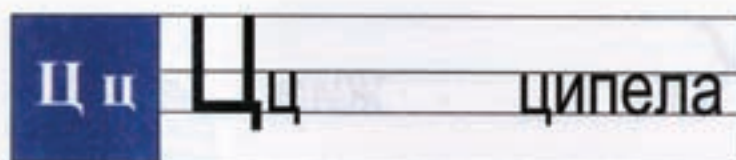
– Слажемо! – повикаше сви.

– Сад брзо идите и донесите мотике, ашове и брезове метле, па да прионемо на посао. Донесите и једну канту воде да залијемо руже.

Док си ударио дланом о длан, Рамиз, Рада, Дамир, Зијо и Жарко нестадоше у солитеру, а онда се, последије минут – два, појавише у дворишту, “наоружани” алаткама.

С. Г.

Пословица: У лажи су кратке ноге.

цвијет, пар, цеста, цријеп, ципеле, зец, отац, маца
 Цица, Цвијета, Цоле, Милица, Јелица

Цеца веома лијепо црта.
 Са собом стално носи цртанку и оловку.
 Школа се поноси Цециним цртежима.
 Цртежи су јој увијек на изложби.

Састави реченице од следећих ријечи:

1. У дворцу, дуго, принц и принцеза, живјели су.

_____ .

2. У вази, веома лијеп, расцвјетао се, цвијет.

_____ .

дом, дим, дрво, дан, вода, лед, дјед
 Дино, Дуња, Дамир, Дарко, Динко

МОЈ ДОМ

Дом је мени као срни шума.
 Дом је мени као риби вода.
 Дом је мени као ласти небо.
 Дом је мени као броду једро.

Загонетка: Увијек се диже ка небу, а никада не пада на земљу.

(рццц)

змај, звоно, зими, лоза, коза, мраз
Злата, Звонко, Зехра, Заим, Зоран, Зринка

ИДЕ ЗИМА

Зима иде,
иде зима,
мали зека
шуму има.

Зима иде,
иде зима,
мали зека
мајку има.

Зима иде,
иде зима,
мали зека
бунду има.

Само једно
зеко нема,
секу да му
кревет спрема.

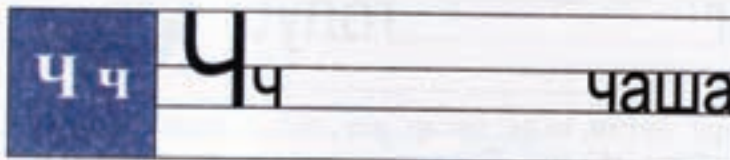
Ребус

Б
З

ЗБ

Напиши шта зеко има. _____

Шта зеко нема? _____

чај, чамац, чарапа, мачка, очи, точак, колачи, бријач, ковач
Часлав, Чедо, Чамо

Часлав нас је почастио млијечном чоколадом.

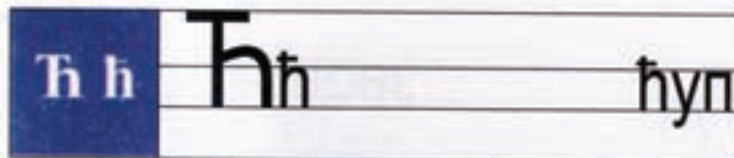
ЧИЧА ЧВОРАК

Чича,
чворак,
чува,
чету,
чавки.

Чик,
чворче,
чвркни,
чавки,
чвор.

Напиши неколико ријечи
које садрже слово ч.

_____
_____
_____

ћебе, ћуран, ћевапчић, ноћ, помоћ, кућа, шећер
Ћиро, Ћамил, Ћамка

КОМАРАЦ И ВО

Комарац стане вољу на рог па му рече:

– Ако сам ти тежак, а ти ми кажи, па ћу отићи.

– Ти мени тежак? Ја те и не осјећам, као и да те није на свијету.

(НАРОДНА ПРИЧА)

Стави слова (ч, ћ) гдје им је мјесто, потом ријечи препиши у свеску:

ку_а, ве_ера, при_а, пе_ица, ложа_, _истити, _ебе, штапић_.

Ребуси

(псг)

(сгсх)

град, гума, гитара, пегла, игла, тигар, рог, шлаг, враг
Гордана, Галиб, Гашо, Горан, Гина

Галиб живи у Горажду.

Он гаји голубове.

Голубови често огладне.

Тада су немирни и праве гужву.

У голубарнику најмирнији је Гушан.

Он само гуче: Гу-гу, гу-гу.

Како се оглашавају:

голуб: _____, врана: _____,

гавран: _____, дјетлић: _____,

кукавица: _____,

сло →
но → га
ва →

Љ љ Љ љ љубичица

љето, љиљан, љепота, љубав, кљун,
Љиљана, Љерка, Љубо

ЉИЉИН ПРОБЛЕМ

Љиља је стајала поред прозора. Загледала се у једну тачку и не трепће. Нешто се озбиљно замислила. Гледа мама своју дјевојчицу, па ће:

- А о чему, Љиљо, тако озбиљно размишљаш? Шта те мучи?
- Не знам, мама, како баки Љерки да честитам Дан жена. Каква поклон да јој купим – одговори Љиља.
- А коју си оно малочас пјесму учила?
- Пјесму – Поклон.
- Па и ти тако уради као што је урадила мала Мица. И још јој одрешитуј ту пјесму. Тај ће јој поклон бити најдражи.

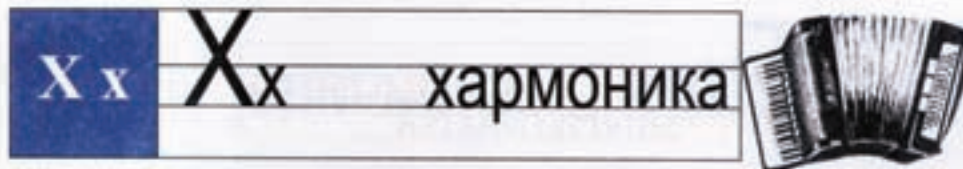
Љиљани су заиграле очи од радости. Насмијала се и заплескала ручицама. Брзо је узела читанку и почела да чита пјесму.

ПОКЛОН

Дотрчала мала Мица,
носи букет љубичица.
– Бако, бајо, бакице,
носим дар из шумице.

Бака прима лијеп букетић,
смјешка јој се сваки цвјетић.
Радосна је унучица,
радосна је и бакица.

Станко РАКИТА

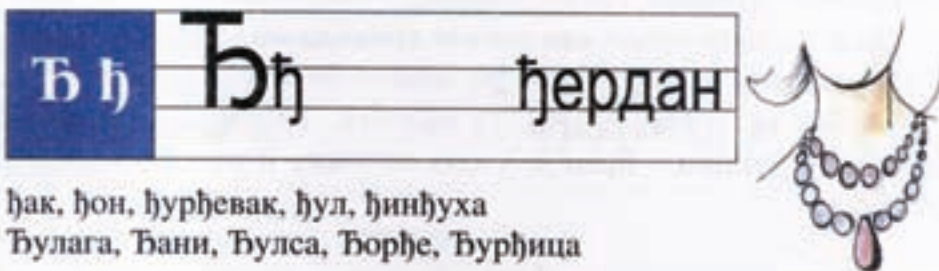

Прочитај ријечи, али тако гласно да се слово х чује јасно:
 хљеб, хаљина, хармоника, орах, грах, смијех, ваздух, пропух,
 рухо, јуха, стреха, махуна, мањеха.
 Мехмед, Вахид, Насиха, Тахир, Халид, Хасан.

ТИХО

Тихо зече мајку доји,
 тихо расту зуби моји.
 Тихо с гране листић пада,
 тихо ми се сан прикрада.
 Тихо мјесец ноћу лута,
 тихо зрије крушка жута.
 Тихо трну пуж шапута:
 "Склони ми се, болан, с пута!?"

Џемалудин ЛАТИЋ

ђак, ђон, ђурђевак, ђул, ђинђуха
 Ђулага, Ђани, Ђулса, Ђорђе, Ђурђица

Ђиха, ђиха, четир' ноге,
 све четири круте.
 Ђиха, ђиха, ми идемо
 на далеке путе.

Допуни реченице:

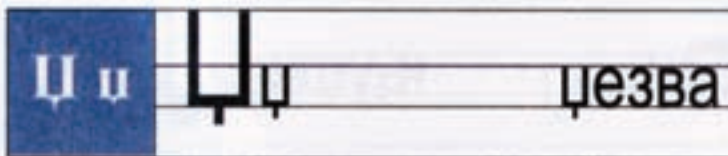
Млађи од _____ .

Слађи од _____ .

Тврђи од _____ .

Задатак: Стави слово **ђ** тамо гдје недостаје и препиши ријечи у свеску:

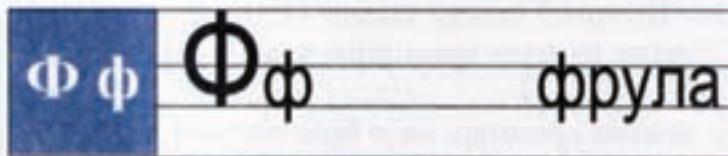
кра_а, _ак, ча_, _ин_ува, сва_а, ро_ак, ме_а, ле_а, гле_, же_.

цеп, цемпер, цунгла, цем, бец, оцачар
Цавид, Цевад, Цони, Цана, Рецеп

ИЗЛЕТ

Чим отопли вријеме и зазелени природа, ићи ћемо на излет у Цанкиће. Отићи ћемо до Цевада. Понијет ћемо хране и остат ћемо цијели дан. Разгледат ћемо село и околину, а неки ће трчати по боровој шуми – тако су закључили ученици другог разреда на једном свом састанку.

фабрика, флаута, филм, штоф, кофер, телефон, трафика, крофна
Ферид, Филип, Сафет, Софија, Реуф

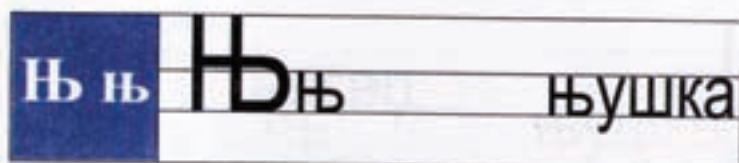
ФИФИ

- Једна жена стара
са псом разговара:
– Фифи, гледај право.
– Фифи, дигни реп.
– Фифи, пази дрво.
– Фифи, ниси слеп.
– Фифи, лепо гази.
– Фифи, горе уши.
– Фифи, језик ниже
– Фифи, ходи ближе.

Душко РАДОВИЋ

Напиши правилно реченицу.

Сенадгледафилм

њушка, књига, кухиња, коњ, пањ, огањ, тигањ
Његосава, Дуња, Фрањо, Јања, Ања

СЈЕТИО СЕ

Џафер је цртао Феђу и његовог пса Њуху. Нађа је помагала свом другу Фуаду да напише домаћи задатак из њемачког језика. Мајка је припремала ручак. Хасан је јахао свог дрвеног коњића и задиркивао мачку Ђузу. Мачка зафркта.

– Хасане, зашто не пишеш задаћу за сутра? – упитала је мама из кухиње.

– Није нам Џана Њуховић ништа задала – одговори Хасан.

– Хајде онда извади из џака кромпира, узми нож и дођи да их очистиш...

Хасану се није чистио кромпир, па је брзо одговорио:

– Их, мама, сасвим сам заборавио на задаћу из математике!

– Узео је свеску и сјео за сто и, тобоже, почео да рјешава задатке.

С. Г.

ПИСАНА СЛОВА

А сад се потруди да научиш писати писана слова ћирилице. Од пет штампаних слова која се готово једнако пишу и у латиници и у ћирилици, у писаним словима се разликује само – мало к.

Латиница

A a O o E e J j K k

Ћирилица

аА оО еЕ јЈ кК

И и	И и	Ико
И и		

Прочитај: *ма, ме, који, Ико, Мија, Кија, Еки*

Пиши: *И и*
Моја мама има кике.

ШЕВИНА ЈУТАРЊА ПЈЕСМА

Увис	сипат ћу	морат ћу
увис ћу се дићи!	звонца доље	сићи
До сунца ћу	зеленим	сићи
да га будим	жутим	сићи
ићи	и модрим	птиће обићи...
ићи	бескрајним	онда ћу опет
ићи	пољем	до сунца
понијет ћу		ићи
тамбурицу		ићи
тамбурицу		

Григор ВИТЕЗ

Т т	Т т	Тата
Т т		

Прочитај
ријечи: *тата, тетка, тата, тата, тата, тата, тата*

Пиши: *Т т*
Тата, ето тата.

Пиши писаним словима реченице:

Тата, ето тетка и тетка.

Тетка Ката, Каја, Кија и Аја...

М м	М м	мама
М м		

мама, мейша, тимм, Момо, Кимейша

Настави писати: М м

Мима мейше.

Мама

Мојој мами је име Маја.

Она има кике.

Мом тата је име Томо.

Ја имам и тешка.

Тешак је јак и мио.

Препиши прве двије реченице у свеску.

У у	У у	ујак
У у		

ујак, умак, кутија, Јука, Вукоје.

Настави писати: У у

Умо, умиј и умошај.

Напиши писаним словима ове реченице: Ума је мами кума.

У ауту је ујак.

Објасни пословицу: Уста има а језик нема.

В в	<i>В в</i>	<i>вук</i>
В в		

вук, вео, Ива, Војка, Вито, Јаков

Настави писати: *В в*

Војка и вук.

Напиши у свеску писаним словима ове реченице:

Вито има мотику.

Војка је витка.

Јаков је веома јак.

Шта је то:

Кад пада киша – мокро је,

кад пада снијег – бијело је,

кад се смрзне – лед је? (*штоа*)

С с	<i>С с</i>	<i>саи</i>
С с		

саи, сека, кеса, сок, Сејо, Муса

Настави писати: *С с*

Светло ситоји са Сејом.

СЛИКА ИЗ НОВЧАНИКА

Колико је моја мама
промијенила новчаника –
у сваки се преселила
моја слика.

Када њена рука по новац крене,
Тамо сигурно нађе мене.
Зато је мами озарено лице
и усред највеће беспарице.

Ениса Османчевић-Ђурић

Препиши писаним словима у свеску реченице:

Сека има кекс и сок.

Сањин сат је стао.

Ш ш	Ш ш	
Шш		шума

шума, шимшиш, миш, Шетсо, Шимо

Маша је у шуми.

У шуми све шумиш.

У шуми шумака миш.

Ш → ште
→ ева
→ шимшиш

Пиши: Ш ш

Шума шумиш Миш шумака.

Л л	Л л	
Лл		лутика

лутика, лук, слика, Лука, Лејла

Ласте леће високо.

Оне уввијек тако леће.

Ленка слика јелена.

В А _____ (сво)

Пиши: Л л

Лоша ловчи сову.

Препиши:

Ленка воли славује.

Власто има лулу.

Томо има оловку.

Н н	Њ њ	нама
Н н		

нама, нос, лане, Нешо, Невенка

ЛАНЕ

Наил, Анте и Нешо ишли су у шуму. У шуми су нашли Мушана. Мушан је шућио и нешто ослушнвао. У шуми је нешто шућкало.

- Шта ослушнујеш, Мушане?
- Нешто шућка шу у шуми – вели Мушан.
- Ма, мии шућка! шало се Нешо.
- Ено, лане! – викнуше Анте и Наил. Сви се насмијаше.

Настави писати у свеску: Њ њ

Наил и Нешо су нашли малине

П п	Ђ ђ	писто
П п		

писто, пас, капа, Павле, Пашан

ПАХУЉИЦЕ

Пиши у свеску: Ђ ђ

Пашо лијето пљеше

Препиши писаним словима реченице:

Пајо је написао писмо.

Он увијек пише лијепа писма.

Пахуљице сњежне
врло су њежне.

Чим с неба на земљу
спузе,

претворе се у сузе.

Док се у зраку вију,

ведро се, ведро смију.

Луко ПАЉЕТАК

Од писаних слова која си до сада учио напиши што више ријечи:

Б б	Б б	балон
Б б		

балон, бајка, баба, Бате, Шадан

Успавањка

У соди бака њеба успавањку своје унуку.

„Ними сиње, нима ми ти бења.

Буда, нима, буда, нима.“

Бато се ушуткао и слуша баку како њеба успавањку.

Настави писати: Б б

Бака њеба успавањку.

Напиши писаним словима у свеску следеће реченице:

Бато слуша успавањку.

Бато, не бубај по беши.

Р р	Р р	риба
Р р		

риба, рука, море, Рајко, Расема

Пиши: Р р

Расема има лијеп шшир.

Напиши писаним словима следеће реченице:

Рабију боли рука.

Рибар лови рибу.

У риболову

- Петар, Бајро, Радија и Марија
пошли на ријеку. Камо су на
обали нашли Ранка и Амира.
Стајали су и ловили рибе.

У Амировој корти биле су
три трене и једна пастиртка,
а у Ранковој пет пастиртки.

- Уловите и нама коју рибу -
- јавише се Петар и Радија.

- Псти! - стави Амир прсти на
уста. - Плашите рибе.

Ранко само погледом простири-
јели Петра и Радију. Сви се сми-
рише. Амир и Ранко су уловили
још неколико риба. Све што су
уловили поклонили су Петру,
Бајру, Радији и Марији. После
су отишли на пошак Треског и
рукама уловили себи по три
пастиртке.

Послије су сви отишли кући.

Загонетка: Има шкаре, а не зна кројити.

Д д	Д д	дрво
Д д	Д д	дрво

дрво, дјед, Дарко, Дино, Давид

Пиши: Д д

Давид једе сладолед

Прочитај и препиши реченице:

Дино је добио велики добош од дједа.

Донио му је добош кад је био у Добоју.

Един је дошао да види добош.

З з	З з	зид
З з	З з	зид

зид, зима, мраз, Зоран, Здравко

Пиши у свеску: З з

Зиметин је зима по обрзима

ЗА СВИЈЕТ БЕЗ РАТА

За свијет без рата гласам ја,
 за свијет без рата гласаш ти,
 за свијет без рата гласамо сви.
 За здравље људи ове планете,
 за голубове мира, за свако дијете.
 Нек рата више не буде.
 Нек се пушке не производе.
 Нек на небу вјечно сунце сја.

Сајма САЛИХОВИЋ

Ребус

З
В

еог

Препиши писаним словима реченицу:

Здравко је заборавио написати задатке.

Ж ж	Ж ж	жаба
Ж ж		

жаба, жирафа, Жана, Ђожана

ШТА КО ЖЕЛИ

Мама хоће да сам глумац
Тата хоће да сам лекар
Бака хоће музичара
Дједа да сам пекар.

Тетке, стрине и остали –
Сви полажу наду
Кад одрастем да постанем –
Професор у граду.

А ја желим много више
И жељет ћу довијек:
Кад одрастем мало већи,
Да постанем – човјек.

Мухидин ШАРИЋ

Пиши: Ж ж
Жарко жели да постане човјек.

Ц ц	Ц ц	цицела
Ц ц		

цицела, сунце, зец, Цица, Милица

Настави писати: Ц ц
Цане кучице цицела

Бројалица

Препиши реченице писаним словима:

Цицин цвијет је црвен.
Цанин жути цвијет је као сунце.

Цица маца плакала,
испред врата скакала.
Цица маца моли брата,
да отвори врата.

У парку

Дервизи, Зоран и Жарко шетају парком.

- Жарко, како се зове оно мало зелено дрво? - пита Дервизи.

- Јела, зар не знаш? - каже Жарко.

- А оно високо?... - пита Зоран.

- Баш сине ви неки звекани!

Оно је бор.

- Бор... А како се зове оно дрво што расте наниже?

- Оно? Оно је жалосна врба.

- Зашто се зове жалосна? - пита и смеје се Зоран.

- Е, што не знам - одговори Жарко.

Једноставно тако се зове. Зоран се замисли. Трен, два после, шрже се, па се обрати Жарку:

- Ја мислим да се зове жалосна зато што мора да расте наниже. Жарко се само насмеја.

ЗЕЦ НА СПАВАЊУ

Наиђе путник крај купусишта. Кад тамо спава зец.

– Е, баш сам сретан! – рече путник. Зеца ћу ухватити и продати. Купит ћу послуже кокош. Кокош ће ми излећи пиле. Кад све то продам, купит ћу козицу. Козица ће расти. Кад порасте велика, имат ће јариће. Све ћу их продати, па ћу купити теле. Кад теле порасте и постане велика крава, продат ћу је и купити ждријебе. Ждријебе ће порастати и постати лијеп коњ. Ја ћу појавити као прави делија, па ћу викнути: “ђи-и-и!” Од тога се зец пробуди, па побјеже преко поља. А путник остаде и без зеца и без коња.

Народна прича

Вјежба писања

У причи наћи глаголе и препиши их у свеску писаним словима ћирилице. Изостави глаголе који се понављају.

Ћ ћ	Ћ Ћ	Ћић
ћ ћ		

Ћић, кућа, Ћамила, Ћирил

Пиши: Ћ Ћ

Ћамила је ставила шећер у њу.

Напиши писаним словима реченице:

Ћиро је стајао поред куће.

Жуто лишће пада.

Ч ч	Ч Ч	чаша
ч ч		

чаша, човек, мач, Часлав, Чедо

ЗВОНЧИЋ И ПЧЕЛЕ

Звончићу,
звончићу,
малени лончићу!
Што то данас
кухаш за нас?
Што има у твојој здјели,
је ли?
је ли?

Звончићу,
звончићу,
плави балончићу!
Боље да речеш,
боље да печеш!
За нас мале
жуте пчеле,
да будемо дебеле!

Луко ПАЉЕТАК

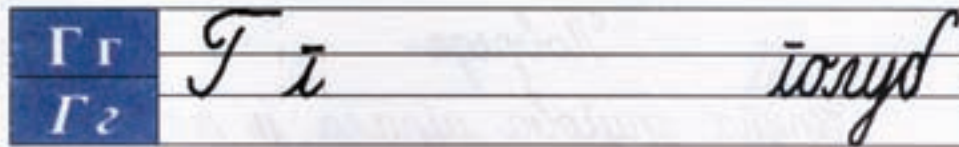
Пиши: Ч ч

Часлав ће доћи из Чајнича.

Напиши писаним словима реченице:

Часлав прича чаробне приче.

Чедина мачка појела њевапчиће.

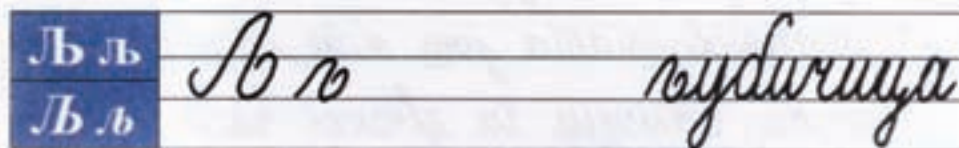
гашо, гума, круи, Гордана, Галио

Пиши: Г г

Гордовни су с њране слитјели на њраи

Напиши писаним словима реченице:

Гашо и Горан су добри другови.
Гле, Горан је пао и повриједио ногу.

љубица, лекар, Љерка, Љубо

Пиши: Љ љ

Љуба је љубица

Напиши писаним словима реченице.

Труди се да пишеш уредно:

Љуба и Миља цртају љубане.
Љубо црта лале.

Од именице град
начини нове именице.

Повреда

Трупа другова играла је на
игралници појомети. Појомети је
спорт који они највише воле.
Торан је најбоље играо.
Повредио је ногу.
Тако га је градским аутобусом
одвео у болницу.
Торанов тата још није снимио
кући. Очекују га сваког часа.

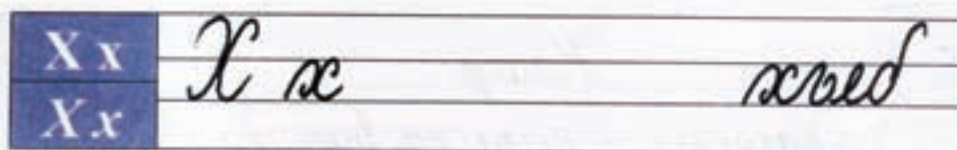
Љубашка

- Љубу, љубу љубке, љубе
мала Љубка. Љубо се љуби
што је Љубка сјела на љубку.
- Љубо, не љуби се. Љубка је мала.

Одвоји ријечи и и и напиши их писаним словима:

Волелилавовијелена? _____

ВолилиЛукамлијеко? _____

xвeд, јуха, орах, Харис, Хрвоје

Пиши: X x

Хелена воли хамбурге.

Напиши писаним словима реченице:

Харис воли хамбургер.

Хелга је купила хљеб.

ђак, ђурђевак, жeђ, Ђула, Ђорђе

Пиши: Ђ ђ

Ђула бере грожђе.

Напиши писаним словима реченице:

Ђула је дошла Ђађи на рођендан.

Донијела јој је ђердан.

Препиши наведене ријечи у свеску стављајући на означеним мјестима слово ђ:

_ак, грож_е, миш_иша

Класје

- Хајдемо у поље да видимо да ли је житије зрело - позва дјед Трпур цунушицу Виљану и цунука Хрвоја.

- Хајдемо! иракнуше дјеца.

Дјед Трпур их цухвати за ручице и кренуше. Брзо су стигли тамо. Златно класје се љуљало на вјетру.

- Погледај, дјече - рече цунук Хрвоје - како су неке ситабљике житија иправе и високе. То су сигурно најбоље. Ове што су савиле главе до земље, свакако су слабије.

- Хе-хе-хе - настуја се дјед Трпур, па узабра неколико класова и рече:

- Видиш, мој Хрвоје, овај клас који се ипак усиправио пошто је иправан. А онај који се ипак скромно савио ипак је најљепши зрна. Само од тој класа ће бити хлеба.

Њ њ	Њ њ	њушка
Њ њ		

њушка, коњу, Њеослав, Сажна

Пиши у свеску: Њ њ

Хасан чита књигу

КЊИГА

Кад би ме питали
какву књигу хоћу,
рекао бих:

- Ону што се сама чита ноћу.

Родитељи, учењаци,
силне справе, компјутери,
дебелу књигу хоћу,

да ми се сама чита ноћу.

И још малу батерију, молим,

Да понекад освијетлим

Ту књигу коју највише волим.

Бисера АЛИКАДИЋ

Ц ц	Ц ц	цик
Ц ц		

цик, цет, дец, Цана, Цетил

Пиши: Ц ц

Цетила пре цеву

ВРАПЦИ И СТРАШИЛО

Цив, цив, цив, цив,
дуго бит ћу жив.

Цив, цив, цив, цив,
дуго бит ћу здрав.

Цив, цив, цив, цив,
ја му нисам крив.

Цив, цив, цив, цив,
чича је брбљив:

Он метлу има,
а мести не зна.

Отон ЖУПАНЧИЧ

Напиши писаним словима прву строфу пјесме.

фудбал, телефон, Фадила, Филип

Пиши *ф ф*

Фикрети свира фрулу

Напиши писаним словима реченице:

Ферид је добар фудбалер.
Фудбал игра у Фојници.

Ребус

Њ А

Загонетка: Једна нога, једна глава, а три ока свјетлуцава.
(Семафор)

Цртица

Дед Филип и његова унука Ђурђица остали су сами у кући. Дједа је болио стомак, па је био нерасположен.

Ђурђици је било много жао дједа. Забринута, није скидала погледа с његовог лица.

- Ђурђице - обратио јој се дјед - по-
зови телефонат Цемилу, Франка,
Ђорђа и Нежу па се играјте док се
ја не вратим из апотеке. Идем по
лијекове.

Истио је из филцана остатак
кафе, обукао цмтер и изашао.

Дјед се у апотеци срео са својим
стариим пријатељем Цафером и
његовом женом Сафијом, па се у
разговору с њима нешто дуже
задржао.

Кад се вратио кући, имао је
што видјети. На једном виду со-
бе у којој је он боравио био је на-
цртан велики клоун са фризом.

- Зашто си то нацртала, Ђурђи-
це? - упитао је дјед љутиито.

- Па, дједнице, да те клоун раз-
весели! Да не будеш тужан.

Џед је неколико тренутака стајао збуњен, а онда му се лице разведрило:

-Такве ствари више не могу ни личити да би ме расположила. И кад сам лоше воље, ја сам срећан јер знам да ме ти волиш.

ДАРИВАЊА

Ти мени круха –
Ја теби хљеба.
Ти мени сунца –
Ја теби неба.
Ти мени ријека
Ја теби море.
Ти мени шуме –
Ја теби горе.
Ти мени теку –
Ја теби свеску.
Ти мени љубав –
Ја теби пјесму.
Ти мени башту –
Ја врт пун цвијећа.
Ти мени ласту –
Ја дах прољећа.

Ти мени осмијех –
Ја теби руку.
Ти мени лађу –
Ја теби луку.
Ти мени звијезде –
Ја теби свице.
Ти мени брезе –
Ја љубичице.
Ти мени брдо –
Ја теби планину.
Ти родну груду –
Ја – домовину!

Велимир МИЛОШЕВИЋ

Вјежба писања

У пјесми нађи десет именица и претвори их писаним словима ћирилице.

GOLUBOVO KRILO

U tamnoj planinskoj pećini izlegla su se dva goluba. Krila su im brzo porasla. Za koji dan majka će ih izvesti napolje da im pokaže kako se leti.

I jednom je ona stvarno rekla:

– Djeco, vodiću vas u šetnju. Upamtite da vaša snaga leži u krilima! Razmahujte slobodno i sve će biti dobro.

Kad su se našli pod otvorenim nebom, sunce je bljesnulo kao vatra, pa su morali da zatvore oči. Majka je letjela nisko, a oni za njom. Ali njihova krila su bila još nejačka i brzo su osjetili umor.

Tada je majka rekla:

– Vrat ćemo se u gnijezdo. Drugi put ćemo ostati duže.

Dolepršali su do ulaza u pećinu, a zatim utonuli u tamu za majkom. Ali jedan od mališana je pao na dno pećine. Bila ga je već izdala snaga i nije mogao da se održi na kri-

lima. Ležao[^]je na[^]kamenu i[^]pištao. Uzalud[^]je pokušavao da[^]se[^]podigne. Desno krilo[^]mu[^]je bilo povrijeđeno.

Majka[^]je oblijetala oko[^]njega. Ali[^]su[^]morali da[^]ga[^]ostave na[^]dnu pećine i[^]da[^]ga[^]tu hrane i[^]njeguju. Uzalud[^]je brat nastojao da[^]ga[^]razveseli. Donosio[^]mu[^]je hranu i[^]pričao o[^]sve[^]mu što[^]je vidio i[^]doživio. On[^]je žalio što[^]mu[^]brat ne[^]može da[^]poleti, ali[^]mu[^]nije mogao pomoći.

Mali[^]je svakim danom postajao sve tužniji. Jednom[^]je rekao:

– Žao[^]mi[^]je što više nikada neću vidjeti nebo i[^]sunce! Kako[^]ću živjeti u[^]ovoj pećini iz[^]koje ne[^]mogu izići?

Kad[^]je[^]jednom ostao sam, mali golub[^]je počeo polako da[^]se[^]penje po[^]stijenama. Znao[^]je da[^]može svakog časa pasti u[^]dubinu gdje[^]je hučala voda i[^]gdje[^]ga[^]je čekala smrt. Ali on[^]se uporno penjao.

Kad[^]se[^]popeo do[^]izlaza i[^]na[^]rubu pećine zastao da[^]oda[^]hne, bio[^]je naj sretniji golub na[^]svijetu.

Ahmet HROMADŽIĆ

Razgovor o priči

Bravo, golubiću!

Jesi li ovako uzviknuo kad si priču pročitao do kraja?

– Kaži gdje se zbilom ovo o čemu Hromadžić pripovijeda?

U priči ima više međusobno povezanih događaja koji, zajedno, čine jednu cjelinu – osnovu priče.

Evo tih događaja:

1. Majka golubica je izlegla dva golubića;
2. Prvi let;
3. Jedan golubić je pao na dno pećine;
4. Bratova briga i trud;
5. Tugovanje ozlijeđenog mališana;
6. Mališanova upornost (da izade);
7. Izlazak i sreća.

Događaji u ovoj priči ispričani su vremenskim slijedom kojim su se i odvijali.

– Koji je događaj izazvao u tebi napetost i uzbuđenje? Koje je mjesto u priči pobudilo u tebi sažaljenje (saosjećanje) prema golubiću? Zašto? Koje – radost i zadovoljstvo?

– Zaključi šta je golubiću pomoglo da se spasi.

Ispričaj kad si ti svojom voljom i upornošću postigao neki cilj, savladao opasnost, strah i sl.

Prepričaj priču po nabrojanim nizu događaja (izvučenom planu).

Vježba čitanja

Dok si čitao priču **Golubovo krilo**, zapazio si da su u mnogo slučajeva riječi (po dvije, tri, pa i četiri) povezane znakom – ^: **u^tamnoj, izlegla^su^se, krila^su^im** itd. Te povezane riječi čine (u svim slučajevima) izgovorne cjeline koje se izgovaraju zajedno, kao jedna riječ – utamnoj, izleglasuse, krilasuim.

Ponovo pročitaj priču, ali naglas. Dok budeš čitao, nastoj da povezane riječi izgovaraš kao jednu riječ.

Ako hoćeš lijepo i pravilno da čitaš, pridržavaj se i ovih uputstava:

- na početku svake rečenice udahni (uzmi zraka);
- čitaj prirodnim glasom, kao što govoriš;
- na kraju rečenice, gdje je tačka, spusti glas;
- nemoj da otežeš glasove u riječima (nemoj da “pjevaš”);
- ne čitaj preglasno niti odveć tiho;
- ne čitaj sporo, ali ne i brzo;
- nastoj da svaki glas u riječima izgovaraš pravilno i jasno.

Takmičite se u lijepom čitanju!

Priča i pripovijetka

U našem razgovoru o **Golubovom krilu** nekoliko puta smo za ovaj oblik književnog djela rekli da je – priča. Što to ustvari i jeste.

Pokušaj sam objasniti šta je priča. Ako ti ne polazi za rukom, da ti u tome pomognemo:

Priča je vrlo sažet (kratak) prozni oblik, koja se pročita, tako da kažemo, u jednom dahu.

A pripovijetka?

To je prozni oblik duži od priče, a kraći od romana.

Treba znati treba razumjeti!

Pegaz – krilati konj (stvoren maštom, izmišljen)

Porazgovarajmo o priči

– Za koji su period života B. Alikadić vezani događaji o kojima ovdje priča?

– Ko se doselio u šupu u dvorištu?

– Kako su se djeca odnosila prema njoj u početku? Kako su se djeca ponašala kad im je ona objasnila šta znači njeno ime?

– Kojim su je imenom nazvala?

– Kako je Regina doživjela kad ju je dječak Slobodan nazvao pogrđnim imenom?

– Šta su djeca tada osjetila? Nađi rečenice kojima je književnica to iskazala, pa ih još jednom pročitaj.

– Gdje je Regina poslije izvejsnog vremena otišla? Kako su to djeca doživjela? Kakva je šupa postala?

Likovi

– Za koje likove su vezani događaji ove priče?

– Nađi rečenice kojima je književnica opisala fizički izgled Regine.

– Ocijeni kakav je njen odnos prema djeci. Kakav je dječiji odnos prema njoj? Potkrijepi to primjerima iz priče.

– Koji bi zaključak mogao izvesti iz kraja priče: “Bili smo postidjeni” i dalje?

IZJAVNE REČENICE

Pročitaj prve četiri rečenice priče **Kraljica iz dvorišta**.

U dvorištu se nalazila šupa. Bila je zapuštena. Vrata su joj se cimala na samo jednoj baglami. Ponekad, kada bismo se igrali žmurke, skrivali smo se iza tih vrata.

Šta je književnica saopćila prvom rečenicom? Šta drugom? Utvrdi šta je kazala trećom i četvrtom rečenicom. Dakle, ona je **izjavila** šta je nekad zapazila i čega se sjeća.

Ovakve rečenice kojima se nešto saopćava, izjavljuje zovu se izjavne.

Na kraju izjavnih rečenica stavlja se tačka/točka.

Izjavne rečenice izgovaramo mirno, sabrano, bez uzbuđenja. Kaži nekoliko svojih zapažanja šta se događa u razredu dok govorite o izjavnim rečenicama.

TELEGRAFSKE BASNE

1. STARA ŠKOLA

Vaš sam sluga – šapće lisac lavu
i ponizno pred njim spušta glavu,
a kad zeca susretne kraj brazde,
viče: “Skidaj šešir – ispred gazde!”

2. LOŠE ISKUSTVO

Stari medvjed u košnicu gleda,
pa sve misli bit će slatkog meda!
No ipak je propustio zgodu,
sjetivši se kako pčele – bodu...

3. MAGAREĆA POSLA

Magarac se uputio vlasti,
tuži zeca zbog uvrede časti:
– Slavni sude, zec mi ugled ruši
tvrdeći svud da imam – duge uši.

4. MAJMUN I OGLEDALO

Reče majmun, našav ogledalo:
– Hajd da i ja pogledam se malo!
Ču se potom njegov uzvik glasan:
– Tko bi reko da sam tako krasan!

Gustav KRKLEC

telegraf – brzojav, mašina za hitno prenošenje pisma u daljinu (na poseban način)

Razgovor o basnama

– Ko su likovi u navedenim pjesmama – basnama? Šta je smiješno u njihovom ponašanju? Šta je, pak, poučno?

– Na čije te postupke podsjeća ponašanje likova?

– Kako se lisica ponaša prema jačemu lavu (u prvoj basni)? Kako prema zecu?

– Kakvo je iskustvo stekao stari medvjed? Šta je učinio?

– Šta je magarac učinio u trećoj basni? Koju je osobinu pokazao? Šta znači izraz – **magareća posla**?

– Na koga tako živo podsjeća majmun u četvrtoj basni? Koju je osobinu pokazao?

– Zašto je Krklec ove pjesme nazvao basnama? Šta su basne?

Iz basni o kojima smo razgovarali mogao si zapaziti da postoje i basne u stihovima.

UPITNE REČENICE

Pročitaj rečenice koje smo ti postavili ispod **Telegrafskih basni**.

Ovakve rečenice kojima se nešto pita zovu se upitnim. One počinju upitnim riječima: ko, šta (što), zašto, koji, čiji, kakav, kako, kolik(o), gdje. Na kraju upitnih rečenica piše se upitnik (?).

Postavi dva, tri pitanja nekome u razredu.

Napiši ta pitanja u svesku.

NENA, SENA I ČEKMEDŽE

Nena, najdraža od svih, nosila je šarene bluze i široke dimije. Dimije su imale džepove. Ti džepovi su bili unutra. Kao na tatinim hlačama. Sa strane prorezani. Bili su veliki i duboki.

– Ja bih, neno, nešto slatko – rekla bi Sena.

– Šta, dušo? – nježno je pitala nena.

– Pa, ako ima, jednu bombonu.

Nena bi zavukla ruku u džep. Izvadila bi bombonu u šarenom papiriću.

U njenim dubokim džepovima zveckali su i razni ključevi. Sena je najbolje poznavala ključ od čekmedžeta. Čekmedže je malo sanduče. Ono je bilo obojeno crno, sa žutim i crvenim cvjetovima.

Kada bi nena i Sena ostale same kod kuće, prilazile bi sandučetu. Nena ga je polako otključavala i dizala poklopac. Vadila je iz njega nakit. Pokazivala je djevojčici prstenje, broševe, veliku sjajnu ogrlicu. Bilo je tu požutjelih fotografija. Nekih papirića. Čak i nenina lična karta.

Sena je ponekad govorila:

– Neno, ukrast će ti lopov čekmedže.

- Neće, kod mene je ključ – govorila je nena.
- Oni će ga ukrasti pa će ga sjekirom otvoriti.
- Neće.

Kasnije je Sena shvatila da “čarobno” sanduče nena i nije zaključavala od lopova. Ona je to radila da bi se njih dvije što ljepše poigrale.

Kada bi danas Sena nacrtala svoju nenu, nena bi ličila na veliki kip. Pored nje bi bilo čekmedže, malo i tajanstveno.

Bisera ALIKADIĆ

Treba znati – treba razumjeti!

tajanstveno – tajnovito, nedokučivo, zagonetno, što nagovještava tajnu

Porazgovarajmo o priči

- Iz priče izbija neka blaga toplina, zar ne? Šta je čini toplom?
- O kome i čemu pripovijeda Bisera Alikadić pročitao si u naslovu. Dakle, književnica priča o.....
- Još jednom pročitaj šta je književnica rekla o neni na početku priče.
- Kakvi su odnosi bili između nene i unuke? Iz kojih se to rečenica da zaključiti? (Ponovo ih pročitaj.)
- Ono što je još tješnje vezivalo nenu i unuku bilo je.....
- Pronađi opis čekmedžeta. Kakvo je izgledalo? Kojim je to riječima i grupama riječi književnica istakla?
- Kako su mu i nena i unuka prilazile? Šta se u njemu nalazilo? Na šta je unuka upozoravala nenu?
- Šta je kasnije shvatila?
- Pročitaj još jednom dvije posljednje rečenice priče. Kako bi Sena danas svoju nenu nacrtala?

Vježba izražavanja

Ispričaj neki svoj doživljaj sa svojom nenom (ili djedom). Ono čega se tako rado sjećaš. Što ti je ostalo i u glavi i u srcu. Opiši kako je izgledala. Kako se ponašala prema tebi, kako govorila... Dobro bi bilo da je, poslije, i nacrtáš. Da je vidimo.

IZGOVOR I PISANJE GLASOVA Č i Ć, DŽ i Đ

Glasno izgovori sljedeće riječi:

čekmedže, džep, hlače, papirić, ključevi, sanduče, kuća, otključati, djevojčica, čak, lična (karta), čarobna, ličiti, leđa, đurdevak, lađa, Feđa, svađa.

U sljedećim riječima napiši Č, Ć, DŽ i Đ gdje im je po izgovoru mjesto:

__ arda __ i __, __ i __ ak. __ epi __, ra __ i __, vu __ i __,

__ evap __ i __, __ isto __ a, vre __ a, sre __ a, poto __ i __,

__ eki __; __ emper, __ iv __ an, fil __ an, __ erdan, kra __ a,

pre __ a, o __ ak, Re __ o, kovr __ a, __ er __ ef, na __ i __ ati.

UZVIČNE/USKLIČNE REČENICE

Jednog dana Sena je odlučila da se našali sa svojom nenom. Čim je nena izašla u dvoršte, Sena je povikala:

Neno, neno, evo lopova! Ulazi kroz prozor! Hoće da uzme tvoje čekmedže! Dolazi brže! Joj, umrijet ću od straha! Neno dolazi!

Kad je nena dotrčala u sobu, lopovu ni traga.

Na koji je način Sena izgovorila rečenice koje je upućivala neni? Izgovori (sa uzbuđenjem) te rečenice. Koji znak stoji na kraju tih rečenica?

Rečenice kojima se izražava uzbuđenje – strah, radost, upozorenje ili naredba, ljutnja, bol i sl. zovu se uzvičnim/uskličnim. Na njihovom kraju piše se uzvičnik/uskličnik (!).

Za vježbu:

Izgovori po tri rečenice kojima ćeš izraziti: – naredenje, zabranu, radost. Napiši ih u svesku.

- O čemu razgovaraju ove djevojčice?
- O čemu ti najčešće razgovaraš sa svojim drugaricama ili drugovima u školi? Sjeti se nekog zanimljivog razgovora, pa ga ispričaj.
- Ispričaj jedan razgovor koji si vodio sa svojom učiteljicom (učiteljem). O čemu ste razgovarali?

IMENICE

SVE ŠTO VIDIŠ IMA IME

Sve što vidiš ima ime
i kaže ti: "Zapamti me!"

IMENICA nek se zna
ime im označava.

Gledaj tablu, gledaj kredu
i ostalo sve po redu.
Hajd' nabroji stvari redom
napiši ih bijelom kredom.

I imena dragih lica
označava imenica.
Edo, Dina, Ana,
sve imena sama.

Klupa,
knjiga,
pero,
čizma,
predmeti su – nek se prizna.

Kiša, magla, duga,
imena su druga.
Neka svima jave
to su sve pojave.

Zehra HUBIJAR

Porazgovarajmo o pjesmi

- Šta pjesnikinja kaže u prva dva stiha pjesme?
- Na šta te upućuje? (Pročitaj u drugoj strofi.)
- Šta kaže: šta su predmeti?

- Šta potom zaključuje?
- Ponovo pročitaj dvije posljednje strofe. Šta ti pjesnikinja kaže? Koja još imena označava imenica?

E, pa, ko sad ne bi znao šta su **imenice** i šta one označavaju?!

Znači, riječi koje označavaju imena bića, predmeta i pojava (zbi-
vanja u prirodi) nazivaju se **imenice**.

Samo da znaš: bićima nazivamo sve ono što je živo – što se rađa, raste,
diše, hrani se i umire.

Za vježbu

Navodimo jedan podug niz imenica. Razvrstaj ih na one koje označavaju
bića, predmete i prirodne pojave. Imenice koje označavaju bića razvrstaj
na one koje znače **imena ljudi, imena životinja i imena biljaka**. To
uradi u svojoj svesci.

Enes, vjetar, gumica, kiša, lisica, Zehra, susnježica, jarac, vješalica, bura, pče-
la, oluja, ljubičica, torba, bukva, cipele, učiteljica, stolat, čaša, brat, vaza, šiljalo.

PRIČANJE PRIČE NA OSNOVU DATOG POČETKA - TEKSTOM

Srne na santi leda

Tê godine, s početka marta, Sava se odledila. Led je krenuo. Sante se sudaraju, slažu jedna na drugu, praskaju, razbijaju i ponovo sleđene ruše sve pred sobom.

Najprije je prošla santa prekrivena divljim patkama. Za njom je rijeka nosila ledom okovanu vodenicu. Iza njih, sredinom Save, plovila je santa sa srnama.

- Tata, tata - zavikao je Grga. - Tata, tata, srne! Srne na santi!. Požuri ... Moramo ih spasiti!

Jakov JURIŠIĆ

Ovo je samo početak događaja priče. Razmisli - šta se sve moglo dogoditi! Postoji više mogućnosti:

- a) dječak je s ocem u čamcu pokušao da spasi srne, ali su se vratili;
  - b) kad su prišli smama, one su skočle u vodu...
  - c) spasili su srne tako što je dječak prišao na santu i uveo srne u čamac, ali se čamac prevrnuo..
- Odaberi jednu mogućnost i završi priču!
-

PRIČANJE DOGAĐAJA NA OSNOVU DATIH TEMATSKIH RIJEČI

Bik i zec

Spazi bik zeca gdje kao strijela bježi preko polja, pa mu pozaviđe na brzini. Kad se jednom sastadoše, reče mu:

- Blago tebi kad si tako brz! Ti možeš da umakneš i najopasnijem neprijatelju. Ništa u životu ne bih više želio nego da sam i sam tako brz. Tada bih mogao da pobjegnem od svakog neprijatelja.

Nasmija se zec, čuvši bika, pa će mu reći:

- Luda je tvoja želja, prijatelju! Dao bih ja rado svoju brzinu za tvoje oštre i snažne rogove. Bolje je ponosito se boriti s neprijateljem nego cijelog vijeka sramno pred njim bježati.

Narodna basna

Sad ponovo pročitaj samo istaknute riječi. To su glavne riječi na osnovu kojih se može shvatiti sadržaj navedene basne.

Ispričaj događaj na osnovu ovih riječi:

a) pčela, napije, sleti na kamen, padne, daviti, opazi golub, listić, baci pčeli, odleti; kovac, goluba na grani, nanišani puškom; pčela sleti na ruku, kovac mahne, golub odleti.

Ova priča ti je sigurno poznata. Reci joj naslov!

b) Uz ove glavne riječi dodaj sporedne i ispričaj priču **Životinje u jesen**.

Ptice selice, lišće opada, vjetar, kriju, leptiri, bube, mravi, mravinjaci, zmije, gušteri, ježevi, bježe ispd korijenja, jazavac, gladan, jazbina, vjeverica napunila lješnicima, šišarkama, sova ulovila miševe, zečeve, lasica otima hranu, medvjed, jazavac, slijepi miševi ugojili preko jeseni, vuk, lisica nisu spremili, anaga i lukavstvo.

PRIČANJE DOGAĐAJA

Susret sa medvjedom

Medvjeda je zadesila nesreća.

Njegove šape bile su pune, prepune trnja, koje nije umio i nije mogao da povadi. Zbog toga je ležao nemoćan i nepokretan pateći zbog te nemoći i bolova.

I dječak je učinio što je umio i mogao. Nije se prestrašio, nije se pokolebao i počeo je da vadi jedan po jedan trn iz medvjedovih šapa. A to ne bi bilo tako teško da se nije bojao medvjeda, da ga nije vidio kako se muči, da ga nije slušao kako urla od strašnih bolova. Zar medvjed jednostavno nije mogao da se toliko razbjesni da navali na dječaka i da ga ubije.

Ali dječak je vjerovao da se to neće dogoditi.

I nije se dogodilo.

Medvjed je svakog časa postajao veseliji i kad je dječak završio svoju operaciju, kad je medvjed osjetio da može hodati, počeo je da mumla od radosti, počeo je da se igra. Možda je to bila njegova radost, a možda je to bila zahvalnost dječaku koji mu je pomogao, koji ga je spasao.

Ali to nije bilo sve.

Medvjed je krenuo za dječakom do kolibe i ostao tamo.

Ostao je, a dječak je stekao još jednog prijatelja

Ahmet HROMADŽIĆ

O čemu se govori u ovom tekstu?

Da izdvojimo najvažnije trenutke događaja.

Povadio mu trnje iz šape;

Dječak je susreo nemoćnog medvjeda;

Medvjed se razveseli;

Dječak i medvjed odlaze u kolibu.

Prvi tramvaj

Početak proljeća u Sarajevu su ponovo proradili tramvaji. To je bio prvi vjesnik mira. Prvi krug po gradu obišla je sedmica od Čengić Vile do Skenderije. Na tom dijelu pruge bila je opravljena elektro-mreža. Svi su bili radosni, a najviše djeca. Iako je vožnja bila besplatna, neki odvažniji dječaci su stajali spolja na zadnjem braniku. Među srećnim putnicima bili su i vojnici Ujedinjenih nacija. Uz tramvaj se cestom kretalo oklopno vozilo kao zaštita.

Šetači su mahali vozaču, a on im je otpozdravljao smijehom i kratkim zvonjenjem.

Gdje se zbio ovaj događaj?

Ko su glavni učesnici?

Šta se dogodilo?

Sad ovaj događaj ispričaj onako kako si ga ti doživio. Dakle, ispričaj svoj doživljaj prve vožnje tramvajem u vrijeme rata. Ako nisi učestvovao u ovom događaju, onda iskaži svoje želje i očekivanja.

Odbjegli papagaj

Jasmina se nije odvajala od svog papagaja ni onda kada je morala u podrum zbog granatiranja. Kafez sa ljubimcem je nosila sa nužnim stvarima. Jednog dana kada se igrala s papagajem, on je izletio kroz razbijeni prozor. Nije ga više mogla naći.

Mama je tješila Jasminu. Govorila joj je da će se papagaj sigurno vratiti. Ako se, pak, ne vrati, kupiće joj drugog papagaja.

PRIČANJE DOŽIVLJAJA

Kako je Rafael postao čovjek

Kad mu je majka dala komad hljeba, sjeo je na minder, otvorio je knjigu i žvačući, na mahove čak i halapljivo, buljio je u nju, ali nije čitao.

Rafael je naslućivao da će se nešto strašno dogoditi. I dogodilo se. I sve se to sručilo na njega brzo i surovo.

- Danas ćeš sa mnom u čaršiju-rekao je otac jednog jutra i uzeo ga za ruku.

Rafaelu se zgrčilo srce. Pao mu je mrak na oči. Stižući knjige pod pazuhom koračao je pored oca i stalno se saplitaio o svoje rođene noge. Otac ga je držao za ruke i vodio, ali njemu se činilo kao da on vodi oca. Na raskršću skretali su obojica na istu stranu. Ravno su išli u Binjokinu radnju.

I sve se završilo za čas. Sve je bilo uglavljeno brzo. Otac je zatim prebacio svoj konopac preko ramena, pružio je Rafaelu ruku da je poljubi, rekao mu da bude dobar i da sluša, i izišao.

Rafael je stao na istom mjestu kao ukopan.

- Ajde, Rafaele - rekao je Binjoka - počni s božjom pomoći, ti si dobar dječak, biće od tebe čovjek.

Isak SAMOKOVLJA

- Šta je Rafael doživljavao u sebi?

- Kako to da je držao rastvorenu knjigu, a nije opažao ništa?

- Da li je nešto naslućivao?

- Kada je pošao s ocem, zašto mu "se zgrčilo srce, pao mrak na oči, stiskao knjige pod pazuhom, saplitaio o rođene noge?"

- Opažaš li iz ovog odlomka da je sve ovo za Rafaela bilo neprijatno?

- Da li je na osnovi navedenih pojedinosti pisac tačno okarakterisao, šta se zbivalo u Rafaelovoj duši? Iz daljeg teksta zaključujemo da: "Sve se završilo začas." Šta to znači? Rafael počinje da radi kod majstor-Binjoke.

Sada nam Rafaelova osjećanja: strepnja, izgubljenost postaju sasvim jasna.

On postaje veliki, izrasta u čovjeka. Stupa na prag novih obaveza, a to su obaveze odraslih. Nestašnim dječjim igrama je kraj. Ako se ubuduće i poigra, biće to nakratko, s gorkim osjećanjem da krade malo dječije radosti.

Pokušajte da se sjetite nekog svog prijatnog i neprijatnog doživljaja. Opišite ga.

Potjera

Čekali smo, strepeći.

Igrali smo se mrtvo, bez oduševljenja, po dužnosti, gledajući neprestano na ivicu obale, da su nas oči boljele od nebeskog plavetnila što je titralo nad nama.

I došli su.

Najprije su se pojavile njihove bijele kape sa štitnikom, pa crvena lica, a onda duge sablje koje su držali u ruci, da im se ne zapliću u noge dok trče.

Pogledal su uz pješčar, i bez riječi se spustili našom stazicom.

Evo ih pred nama.

Jednog poznajem. To je strašni Čizmić, uhranjen, ogroman, jak. Drugi je nepoznat, tankih, srditih usana.

U vodi sam do grla, a osjećam kako se znojim od njihovog pogleda. Kočim se od straha.

- Je li otišao niz potok? – pita Čizmić, pažljivo gledajući u naše oči.

- Ko? – čudi se Musto.

- Znae vi dobro ko. Ovamo je otišao.

- Mi nikoga nismo vidjeli.

- Pobjeći će – nestrpljivo je rekao drugi policijac. – Nema kud nego niz potok.

Potrčali su kroz vodu, kvaseći pantalone. Bili su to marljivi i savjesni policajci.

- Pazi da ga ne nađeš! – rekao je Musto, ne nasmijavši se.

Izraz lica mu je napregnut i uznemiren, oči sjajne i oštre. A ja počinjem da drhtim. Noga na kojoj stojim, trese se kao šibljika. Mali Čik, blijed kao pijesak na kojem sjedi, prestravljeno gleda prema šipražju u uvali potoka, gdje su nestali policajci. Tanka donja usna mu nezadrživo drhti. On je pritiskuje pesnicom desne ruke.

Teško prolaze ti strašni minuti.

A onda se policajci vraćaju. Sami. Nisu ga našli.

Odahnuli smo.

Na Mustinom licu pojavio se jedva vidljiv osmijeh. Ali je dobro sakrio radost, jer su nam se policajci približili.

Meša SELIMović

KRALJICA IZ DVORIŠTA

U dvorištu se nalazila šupa. Bila je zapuštena. Vrata su joj se cimala na samo jednoj baglami. Ponekad, kada bismo se igrali žmurke, skrivali smo se iza tih vrata.

Bio je mjesec maj. Bašta je bila u cvatu. Pčele su zujale. Kod naših roditelja počeo da navraća mala, debela žena. Bila je visoka kao neko dijete, a široka kao sanduk za cipele. Sve više je razgledala šupu.

Čuli smo kuckanje čekića. Potrčali smo da vidimo šta se događa. Mala žena dovela je majstora. On je na šupi popravio prozor. I vrata je lijepo namjestio. Zidove je okrečio, bijelo kao snijeg.

Nosači su donijeli dva teška sanduka, sa ručkama, krevet na kome su bili naslikani anđeli i stari štednjak. U sanduku su bile njene stvari koje je izvadila i rasporedila. Imala je dosta knjiga. Sve su bile u starinskim kožnim povezima. Imala je nekoliko slika sa pozlaćenim ramovima.

U šupi nije bilo svjetla pa je na zid okačila fenjer. Ne visoko. Tako da ga je ona, onako majušna, bez muke mogla zapaliti.

Nama djeci sve oko nje izgledalo je drukčije i zanimljivije nego u našim sobama.

Počeli smo da se družimo s tom neobičnom staricom. Kazala nam je da se zove Regina. Kasnije nam je objasnila da ovo ime znači kraljica. Mi smo se zgedali i pomalo smijuljili.

Ponekad bi nas poslala da joj kupimo ruma za kolače. Mnogo je voljela da pravi kolače s tim pićem.

Pričala nam je kako je, kad je bila mlada, pisala pjesmice. Stalno nam je ponavljala jednu koju smo svi naučili.

Pjevala bih, al' ne mogu
Slomio mi Pegaz nogu.
Pjesnička mi žica pukla –
Po meni je šiba tukla.

Kad bismo se izvukli iz naše stare šupe, a iz njenog stančića, smijali smo se kao ljudi.

– Pjesnička mi žica pukla, kad je po debeloj guzi šiba tukla, sprdali smo se.

Sprdali smo se i sa njenim imenom: Regina.

– Kraljica!

– Čija?

– Patuljaka.

– Ona je patuljak.

– Ali patuljci su muški. Ona nema bradu.

– Ona je ćosava. Tajno ćemo je zvati: Patuljak Ćosko.

– Hoćemo – svi smo se složili.

Iznad grada čuo se avion. Regina je izašla u dvorište da ga pogleda. Digla je glavu, ali avion je bio već daleko. U ruci je držala parčec kolača. Upravo spremala se da ga pojede.

Međutim, kada je ugledala Slobodana, najmanje dijete među nama, pozvala ga je sebi. Dala mu je slatko parčence.

– Hvala, teta Ćosko – rekao je Slobodan.

– Šta si to kazao? – upita ona preneraženo, dok je ruku držala na desnom uhu.

– Hvala, teta Ćosko. Tako vas djeca zovu.

Ona nas je pogledala ispod naočara i zaplakala.

Svima nam je bilo veoma teško. Shvatili smo da nije trebalo da joj izmišljamo nikakva smiješna imena. Ona je bila dobra žena, a već je i sama od sebe imala smiješno ime: Kraljica.

Iz kecelje je izvadila kao nebo plavu maramicu na kojoj je bilo navezeno slovo R.

Brisala je suze.

Svi smo znali da ima najljepše maramice na svijetu. Da ih divno pegla i nježno drži u rukama.

Bili smo postidjeni. Od tada smo je iskreno zavoljeli.

Poslije izvjesnog vremena otišla je da živi u staračkom domu, u drugom gradu.

Bilo nam je žao. Šupa je opet postala ružna i zapuštena.

Bisera ALIKADIĆ

Upitne rečenice

U BIBLIOTECI

Pročitano knjigu Hasan je vratio u biblioteku. Bibliotekarka ga je upitala:

- Hoćeš li uzeti da čitaš drugu knjigu?

Hasan je odgovorio:

- Imate li onu Ahmeta Hromadžića: Patuljak vam priča?

- Na čitanju je, odgovorila je bibliotekarka.

- A imate li „Basne i poslovice“ Mehmed-bega Kapetanovića Ljubušaka?

- I ta je knjiga na čitanju, rekla je bibliotekarka.

- Da li imate „Pinokio“ Karla Kolodija?

- Ima. Hoćeš li tu?

Hasan je uzeo knjigu i požurio kući.

Kako je tekao razgovor između učenika i bibliotekarke?

Koja je pitanja uputila bibliotekarka učeniku?

Koja je pitanja učenik uputio bibliotekarki?

Kako se naziva rečenica kojom se nešto pita?

Zapamtite!

Rečenica kojom se nešto pita naziva se **upitna rečenica**.

Na kraju upitne rečenice obavezno se piše **upitnik**.

Primijetili ste da u upitnoj rečenici stoji uz glagol riječ **li** koja se piše odvojeno od glagola.

Zadatak:

1. Slijedeće izjavne rečenice izmjenom reda riječi i upotrebom riječice **li** pretvorite u upitne.

- Na utakmici III a i III b razreda igrat će četrnaest učenika.

- Učenici III a imat će bolju ekipu.

- Učenci III b nastupit će sa boljim pojedincima.

- Pobjedit će ekipa koja se u igri bolje snađe.

- Druga utakmica igrat će se nakon sedam dana.

2. Iz uvodnog teksta prepisi u svoju svesku tri upitne rečenice po želji, a sam smisli još dvije. Pazi na upitnik na kraju rečenice!

Uzvične rečenice

Učenici su posmatrali voćnjak u jesen. Dječija vika je preplašila vjevericu koja je iskočila iz šupljeg stabla i stala da skače s grane na granu. Iznenadjeni dječaci uzvikivali su:

- Eno vjeverice!
- Hajdemo je hvatati!
- Ja ću je uhvatiti!
- Ja ću je kamenom oboriti!

Kad je učiteljica čula uzvike dječaka, upozorila ih je:

- Neka se niko ne penje na krušku! Ne smijete kamenje bacati na vjevericu! Smirite se!

Vidite da ste vjevericu uplašili! Ona će sama naći svoje skrovište.

Kad je prestala učenička graja, vjeverica je nestala sa grane.

Šta su primijetili dječaci na staroj kruški?

Kako su reagovali na skokove vjeverice?

Šta su htjeli učiniti vjeverici?

Kako je učiteljica postupila?

Dakle, učenici su **uzvikivali** kad su vidjeli vjevericu, a učiteljica je upozorila učenike.

Kakvim su to rečenicama iskazivali?

Rečenica kojom se iskazuje uzbuđenje, uznemirenje, zabrana, prijetnja, radost, žalost i strah naziva se **uzvična rečenica**.

Na kraju uzvične rečenice piše se uzvičnik.

Slijedećim rečenicama na kraju napiši upitnik ili uzvičnik, prema tome kakva je prema značenju rečenica.

- Hoćeš li u kino
  - S kim si odlučila ići u kino
  - Jesi li napisao zadaću
  - Kad ćeš putovati na more
  - Ah, što je hladno
  - Eno pada snijeg
  - Ma šta mi ispriča
  - Da se nisi pomakla s mjesta
-

Zadatak:

Napišite kod kuće iz članka Treća kaktus-bajka tri upitne i tri uzvične rečenice.

Kako biste mogli nazvati ovakve rečenice? Kojim neko nešto saopćava, dozvoljava, obećava, jednom riječju **izjavljuje**?

Rečenica kojom neko nešto saopćava ili izjavljuje naziva se izjavna rečenica.

Iz uvodnog teksta izdvojit ćemo neke **izjavne rečenice**.

- Mama, ovo kuće mi je dao Omer.
- On ima još dvoje.
- Mi nemamo ni jedno, pa hoćemo li ovo primiti?

Ostale izjavne rečenice iz članka prepisite u svoje sveske!

Zadatak:

Napišite kod kuće u svoje sveske tri izjavne rečenice o tome šta ste vidjeli na putu od škole od kuće.

LEDENA GORA

Jednom su se igrali pored rijeke dječak i njegov pas. I najednom, odronila se obala i dječak je pao u vodu. Brza voda ga je ponijela u virove i odvukla bi ga sigurno da nije u vodu skočio pas, zaplivaao snažno i izvukao prijatelja. Tada je presrećni dječak, grleći svog spasioca, rekao:

– Ovo ti neću zaboraviti nikad... nikad!

Pas je bio odan dječaku.

I on je bio radostan što voda nije odnijela njegovog prijatelja, što će opet moći da se igraju po poljima i lugovima...

I igrali su se opet dugo, dugo.

Ali, jednog jutra, dječak ne nade svog prijatelja. Dozivao ga je i čekao uzalud.

Pošao je da ga traži i tražio ga je svuda. Opet uzalud. Pas se nije vratio, a dani su prolazili, prolazili...

Dječak je tugovao. Prestao je i da se igra, ali nije prestao da se raspituje za svog nestalog prijatelja. Sve dok mu nepoznati putnik ne reče:

– Ako je tvoj pas zalutao u Ledenu goru, nemoj ga više tražiti.

– A kakva je to gora? – upita dječak začudeno.

Putnik otkri dječaku tajnu planine i dječak odluči:

“Krenuću da tražim prijatelja.”

I krenuo je. Putovao je dugo. Gazio puste ravnice, brda i doline, dok ne stiže u podnožje planine, snijegom zametene. Dočeka ga ledeni dah, prepriječi mu put vjetar. Ali dječak ne stade, već hrabro krenu naprijed u snijeg i vjetar.

Zalazio je sve dublje u planinu. Posrtao je, padao, prkosio je vjetru, snijegu i ledu... Dozivao je svog prijatelja, odazivao mu se samo vjetar urlikom i jaukom.

Bila je to strašna, nesavladiva i nemilosrdna planina. Dječak je već počeo da gubi snagu. Počeo je da ga hvata san. Ali još je koračao. Još je prkosio planini.

I tada se dogodilo neočekivano.

Razmakli su se iznad planine oblaci, otvorili put suncu. I, ko zna poslije koliko godina, zaigrali su topli zraci po ledu i snijegu i počeli da ih tope. Počela je da se budi, da oživljava planina.

Drveće je stresalo svoje bijele i debele pokrivače.

I gle čuda! zapjevala je u šumi ptica, pa onda druga, treća... Javljali su se glasovi sa svih strana, odzvanjali su radošću i srećom. Ispod dubokog snježnog pokrivača izvlačile su se zvijeri, izvlačili su se mnogobrojni i čudni stanovnici planine.

Dječak je dozivao svog psa.

Pas je neočekivano dotrčao dječaku.

– Tu si! Živ si! – uskliknuo je dječak.

– Tu sam, prijatelju moj – potvrdio je pas veselim lavežom.

Nije potrebno govoriti koliko su bili srećni što su opet zajedno. Napustili su planinu po kojoj su se lomile ledene gromade, sipale lavine, rušila čitava snježna brda...

Žurili su prijatelji da što prije stignu kući. Sa njima je krenula u svijet i priča o ledenoj planini, pa ih je i pretekla. Kud god su stizali, čuli su kako ljudi govore:

– Jedan dječak je imao veliko i toplo srce. I dječakovo srce je otopilo Ledenu goru.

Ahmet HROMADŽIĆ

A šta znači, a šta znači?...

Sam objasni riječi: **vir**, **spasilac**, **prkositi**, **nesavladiv**, **nemilosrdan**, **neočekivano**, **preteći** (pretekla).

Porazgovarajmo o priči

- O kome pripovijeda Ahmet Hromadžić?
- Da vidimo šta je pisac ispričao o njima. Odgovori na sljedeća pitanja:
  - Šta se dogodilo dok su se dječak i pas igrali pored rijeke? (Ko je spasio dječaka? Šta mu je dječak rekao?)
  - Šta se dogodilo sa psom? Šta je činio dječak? Kako je doživio nestanak svog prijatelja? (Šta mu je rekao jedan putnik?)
  - Gdje je dječak otišao? (Šta je tamo doživio?)
  - Ko je dotrčao dječaku? (Kakav je bio njihov susret?) Šta dalje priča pisac?
  - Šta su ljudi rekli o dječaku? Šta to znači da je dječakovo srce otopilo goru?
- Na osnovi dosad razmatranog, kaži i u svesku zapiši kakav je pas, a kakav dječak. Svoje tvrdnje obrazloži (potkrijepi) primjerima iz priče.

Vježba izražavanja

- Šta je u tebi izazvala slika snijegom zametene Ledene gore?
- Nadi rečenice u priči kojima je pisac prikazao tu nepogodu. Pročitaj ih.
- A šta je u tebi pobudila slika Ledene gore kad se topila? Šta je sve pisac zapazio? (Nadi to u priči i pročitaj.)
- Pisac u priči kaže: "Brza voda ga je ponijela..." Nabroj i u svesku zapiši što više riječi kojima ćeš iskazati kakvog toka može da bude voda.
- Nabroj što više riječi kojima ćeš iskazati kako može da pada snijeg, kako da pada kiša.

GLAGOLI

U priči **Ledena gora** pisac priča:

"I **krenuo** je (dječak). **Putovao** je dugo. **Gazio** puste ravnice, brda i doline... dok ne **stiže** u podnožje planine, snijegom zametene".

O kome pisac govori? Šta je **radio dječak**, tragajući za psom – prijateljem? (Koje je **radnje vršio**? Pogledaj istaknute riječi u navedenim rečenicama.)

Ovakve riječi – **krenuo, putovao, gazio, stiže** i sl. – označavaju **radnju**. Te riječi se zovu – **glagoli**.

Obrati pažnju na istaknute riječi u sljedećoj rečenici: Kad bi se **umorio**, dječak bi **čučnuo**, **odmarao se**, **tugovao** za svojim psom i **uzdisao**.

Istaknutim riječima kazuje se stanje i raspoloženje u kojima se dječak nalazio. I to su **glagoli**.

“Napustili su planinu po kojoj su se **lomile** ledene gromade, **sipale** lavine, **rušila** čitava snježna brda...”

Istaknute riječi u navedenoj rečenici kazuju šta se **zбивalo** u planini. To su, također, **glagoli**.

Sad nam kaži šta označavaju glagoli. Zapiši to u svesku.

Zadaci:

1. Kaži koje sve **radnje izvršiš** od trenutka kad se probudiš, pa dok ne podeš u školu. Sjeti se svake pojedinosti. Napiši rečenice o tome i u njima podvuci **glagole**.
  2. U sljedećim rečenicama nađi glagole koji označavaju **zbivanja**:
Hladni vjetrovi kasne jeseni pušu kroz njive, polja, voćnjake i vijaju pramenove magle po dolinama. Ogoljele grane voćaka njišu se i povijaju pod udarima vjetra. Hladna kiša nalijeće u talasima, šiba i pljušti...
3. Sve živo je upalo u nekakvo mrtvilo. Stoka u stajama mirno leži, spava; vrapci drijemaju pod krovovima kuća; rastinje stoji ukočeno i od stadi nakostriješeno...
U navedenim rečenicama nađi glagole koji označavaju **stanja**.
-

REČENICA

KAD JE NAJBOLJE IĆI NA KRUŠKU?

Stajala djeca pod kruškom. Pričala svoje dogodovštine. I smijala se. Dugo.

A onda će, najposlije, Mišo:

- Pero, kad je ono najbolje ići na krušku?
- Kad je pas na lancu.
- A je li na lancu?
- Jest, na lancu je! – uzviknu veselo Pero.
- Dječaci, svi na krušku!

I djeca su se začas našla na krušci.

Prema Dragutinu HORKIĆU

Ponovi!

Šta je saopćeno prvom rečenicom u navedenom tekstu? Šta drugom? A trećom?...

Dakle šta je rečenica? – Govorna cjelina kojom saopćavamo

..... (Dopuni.)

Čime su odvojene te tri rečenice? (Kojim znakom?)

Pogledaj od koliko riječi su sastavljene. Prema tome, rečenice mogu biti sastavljene od .....

..... (Dopuni.)

Kakve su po **značenju** rečenice na čijem kraju stoji tačka? (Kako se zovu?)

U navedenom tekstu nađi rečenice na čijem kraju stoji **upitnik**. Kakve su te rečenice po značenju?

U istom tekstu nalaze se i dvije rečenice na čijem je kraju **uzvičnik**. Kako se one zovu?

I zaključi: zašto se jedne zovu **izjavnim**, druge **upitnim** i treće **uzvičnim**.

RASTAVLJANJE RIJEČI NA KRAJU RETKA

Učio si kako se rastavljaju riječi na slogove. Znaš da u svakoj riječi ima onoliko slogova koliko ima i samoglasnika. To je potrebno znati zbog rastavljanja riječi na kraju retka.

U pisanju često se dogodi da nam cijela riječ ne može da stane na kraju retka, pa dio te riječi prenosimo u drugi redak.

Da vidimo kako treba rastavljati riječi i šta o tome treba znati.

1. Riječi rastavljamo na granici njihovih slogova. Naprimjer: o-lov-ka, či-tan-ka, per-ni-ca. Ovako ove riječi možemo rastavljati na kraju retka

Iza sloga koji ostaje u retku stavljamo znak rastavljanja – crticu (-).

2. Jednosložne se riječi ne rastavljaju na kraju retka. Na primjer: prst, vlak, vuk...

3. U novi se red ne prenosi posljednji samoglasnik u riječi, mada on čini slog. Naprimjer: radi-o, pjeva-o, ču-o. Treba: ra-dio, pje-vao, čuo.

Ni jedan ili dva suglasnika se ne prenose u novi redak. Kao: milo-st, rados-t, reda-k. Treba: mi-lost, ra-dost, re-dak.

Za vježbu

U šali koju navodimo neke su riječi na kraju retka pogrešno rastavljene. Uočite te greške i kaži kako je te riječi trebalo rastaviti.

REKLAMACIJA

Dva mališana razgovaraju:

– Kako izgleda tvoj mali brat?

– Slabo. Nema zube, nema kose.

– Sav je crven i stalno plače.

– Pa zašto ga onda ne vratite u fabriku?

– Ne može. Već smo ga tri dana upotrebljavali.

FILM

– Koji si zadnji put gledao **animirani film**? Ili je to **lutkarski, ili crtani**?

Učio si već da se filmovi koji su nastali oživljavanjem (animiranjem) crteža, lutki, izrezanih likova od papira ili ljepenke nazivaju – **animiranim filmovima**.

Vjerovatno znaš da osim animiranih filmova postoje i **igrani filmovi**.

To su, dakle, oni filmovi čije događaje i likove iz života tumače stvarni, živi glumci.

Kaži koje si gledao **igrane filmove za djecu**. Koji ti se najviše svidio? Obrazloži zašto.

– O čemu se u tom filmu govori?

– Ko su glavni junaci? Koji **glumci tumače glavne uloge**?

– Gdje se odvijaju prikazani događaji? Možeš li utvrditi vrijeme na koje se odnose ti događaji?

– Pokušaj da ukratko izložiš najvažnije događaje.

– Koji je događaj u filmu naročito dramatičan i uzbudljiv?

– Koji je događaj dirljiv (ako ih ima takvih...)? Koji je duhovit (smiješan)?

Rekao si ko su glavni junaci tog filma.

– Kaži ko su oni. Kakvi izgledaju? (Opiši ih.) Šta rade? (Čime se bave?)

– Ocijeni postupke i ponašanja glavnih likova. Koji su ti se postupci junaka filma svidjeli?

Zašto? Koji ti se nisu svidjeli? Zašto? Na čijoj si bio strani?...

Da te je kojim slučajem režiser tog filma pozvao da glumiš u njemu, i da ti je stavio na raspolaganje da biraš ulogu koju želiš, koju bi odabrao? Zašto?

Scena iz filma *Surogat* Dušana Vukotića

Sjećaš li se kakva je muzika pratila događaje u filmu: pretežno vedra, živa (dinamična), tužna, ili pak i vedra i tužna.

– Koji su događaji u filmu naročito prožeti (popraćeni) muzičkim sadržajem? Kakva je po raspoloženju bila ta muzika? Čemu je doprinosila? Koja se (i kakva) muzika možda ponavljala? U kojim trenucima? Šta je nagovještavala? Kako si ti doživljavao te trenutke? Zašto?

Ako svemu ovome, o čemu smo razgovarali, nisi obraćao pažnju prilikom gledanja filma, sljedeći put to obavezno učini.

I na kraju da te pitamo: u kojoj je **boji** snimljen taj film: u **crno-bijeloj** ili u **više boja, raznobojno**? Valjda ti je poznato da se filmovi koji se snimaju u crnoj i bijeloj boji zovu **crno-bijeli filmovi**, a oni sa više boja – filmovi u boji.

Želiš li biti glumac?

Ispričaj javlja li ti se želja da postaneš glumac. Kaži i zašto? Koje bi uloge u filmovima želio igrati: pozitivne ili negativne? Tumačiti stvarne ili nestvarne likove? A u kakvim bi filmovima želio igrati – u onim strave i užasa, ili u onim koji govore o

svakodnevnom životu? Na svako od postavljenih pitanja odgovori i zašto.

Da bi se postalo glumcem, treba, najprije, imati talenta (smisla) za glumu. A uz to, razumije se, potrebno je i mnogo učenja i truda.

E, da li ti imaš talenta za to, učlani se u dramsku sekciju u svojoj školi, pa će to voditelj te sekcije utvrditi.

A ako želiš da budeš primljen (odabran) u dramsku sekciju, osnovni je uslov da znaš pravilno i dobro čitati priče i govoriti stihove pjesama koji su u tvom udžbeniku.

Samo da znaš i ovo: da bi postigao željeni cilj, treba i – žarko željeti!

ZLATNA LAĐA

Zlatna lađa sve je bliže
iz neznane zemlje stiže.
Kao u snu mirno plovi,
koga vozi, kamo jedri?

Naša biće zlatna barka!
Ona vozi među Marka,
njom putuje mala Nina
i lutaka sva družina.

Njom se vozi bata Jure
i čarobnjak Hokuspokus,
na špic lađe sjeo Miki,
mačak učen i veliki.

U zemlju će Dembeliju
gdje s' u paru stvari kriju,
u zemlju će Ringeraju
gdje maškare se igraju.

U zemlju će Čaroliju
gdje se časom čuda zbiju;
vihori su i vjetrovi,
lađi ništa – mirno plovi.

Kajetan KOVIČ

IV RAZRED

SUNCE

Istog časa sine
iz ruže i leda,
istog trena u tvoj
i moj prozor gleda.

Sa naranče tvoje
grije našu lijesku,
a sjedi daleko
u pustinjskom pijesku.

Gasi se u lišću,
tone na korale,
a negdje mu ležaj
razastiru lale.

Sve dok živiš, gledaš
divno čudo to:
jedno zlatno sunce,
a sunaca sto.

Nasiha KAPIDŽIĆ-HADŽIĆ

ЧУДОТВОРНИ ПРСТЕН

Била једном удовица са синчићем. Није имала нигдје ништа осим кућнице и башче. Сирота удовица није могла ништа радити, јер је била саката, него је од милостиње живјела и дијете хранила.

Пошто се малиша докопа снаге, рећи ће један дан матери: "Вала, мати, срамота је да ми просимо, кад сам ја, хвала Богу, поодрастао, него дај да ми продамо оно мало башчице па да купимо коња, могао бих ја дрва гонити, па се обоје хранити".

"Е, мој синко", рећи ће му мати, "сада да ја продам башчицу па да купим коња ти, бојим се, нећеш хтјети добро чувати коња, па ће га вук изјести, те тако нећемо имати ни башче ни коња". Јест, ама богме малиша пеће да се окане, но салети отуд, салети одовуд, док једва мати укабули и прода башчу да купи коња.

Пошто се малиша докопа коња, поче дрва гонити и продавати, те некако животно с матером.

Једно јутро нареди мати да доћера кући суховине... Кад је у шуму дошао, он зачује неку јек и писку, па потрчи да види шта је и како је. Кад дође над једну долину, има шта и видјети. Аждаха прождрла јелена па јој запели рогови у чељустима... Чим њега угледа, рећи ће му:

"Чујеш момче! Кумим те Богом и по Богу да си ми брат, кад те је Бог намјерно са том сјекиром, одсијечи овом јелену рокове и кутариши ме белаја." Малиша мисли те смисли да јој помогне. Брже-боље полети тамо, те сјекиром јелена по роговима клеп, клеп, док рогови отпадоше, те га аждаха сербез прождрије.

Пошто аждаха прождрије јелена, рећи ће му: "Е, побратиме, ти мене кутариса смрти, а сад је ред на мени да ти се одужим. Мој је отац змијски цар, па хајдемо њему, он ће те добро даривати."

Када аждаха дође до оца, све му исприча... Кад то чу цар, рећи ће одмах млађима да се момку натовари двадесет товара блага... "Хвала ти, царе, на благу. Ако ћеш ми дати што, дај ми тај твој прстен са руке."

И даде му тражени прстен. Тада га змија посестрима испрати, па ће му: "Кад год ти што устреба, принеси прстен к ватри, па ћеш свега имати."

Једне вечери онако сједећи рећи ће сам себи: "А кад је мени овако Бог дао, зашто се ја не бих и оженио", па прстен к свијећи, а Арап: "Заповиједај, господару."

"Заповиједам да ми донесете султанију, царску најљепшу кћер."

Кад цар опази да нема кћери, стаде је тражити и распитивати. То чу једна стара баца – вјештица, па је нађе. Вјештица ће јој: "Хајде ти донеси онај његов прстен с прста, да ја у њему нешто проучим." Она понајлак сними прстен с прста, па са прстеном к баби. Баба ће јој: "Сједи, душо, за ме на ову кожу!"

Она сједе, а бака шипком пуц по кожи и обје одлетјеше до цара.
Кад се сиромах пробуди, зовну жену. Јест, али ње нема. "Е, вала, гдје је да је, ја ћу је добавити."

Куд год је ходио, дође у Стамбол, те баби у одају... Баба кихне, а из уста јој излеће прстен. Кад сиромашак спази прстен, обрадова му се. Сада он рахат узео прстен, па дође султанији у одају. Ту се они рахат учинише и јавише цару. Кад опази цара, рече: "Честити господару, твоја кћи колико је мени мила, толико сам и ја њој, него да нам ти даш дову, па да се узмемо." Цар ће му:

"Тако је суђено. Дајем ти је, само да останеш уза ме."

"Лијепо, само да ја одем по митар и доведем је."

Цар учини велики шенлук и вјенча их. Ако су живи, и данас су добро.

Народна бајка

Ријеч по ријеч

Објасни шта значи ријеч – чудотворан.

укабулити – прихватити, пристати на нешто

кутарисати – ослободити (се)

сербез – слободно

бава – бабетина, вјештица

шенлук – весеље

Присјети се и кажи које приче називамо бајкама.

Који су догађаји у овој бајци нестварни, измишљени?

Који су ликови нестварни?

За вјежбу

Испричај један измишљени, нестварни догађај. Рецимо: Једнога дана мој друг и другарица били су на излету. Тамо су се срели са Алисом (ликом из књиге Алиса у земљи чуда). Испричај гдје их је могла одвести (можда у шуму, станиште неких нестварних бића) и шта су тамо могли доживјети.

Или испричај овај догађај: Сустрет мога друга са Пинокијем или са седам патуљака.

РЕГОЧ

Завољеше чобани и чобанице прекрасну Косјенку, извадише је из кошића, поведоше на најљепшу ледину и стадоше се дивити њезиним прекрасним хаљинама, које бијаху сјајне и мекане као јутарње свјетло. А највише од свега дивљаху се њезиној копрени, којом само мало махне па се одмах дигне над ледину и полети.

Заиграше коло чобанице, чобани и Косјенка и заведоше игре свакојаке. А Косјенки све поигравају од радости малене ножице и смију јој се очи и усташца што се нашла у друштву у којему се мили оно што се и њој мили.

Затим извади Косјенка своју врећицу бисера и стаде даривати и радовати другове и дружице своје. Одбаци она један бисерак и створи се међу њима дрвце а на дрвцу шарене врпце, свилене марамнице и црвени ђердани за чобанице. – Одбаци други бисерак и дошеташе са свих страна из шуме гиздави пауни; дошеташе, прошеташе, полетјеше, и посипало се по ледини сјајно перје, те се цакли сва ледина. А чобани закинутише перјем и капе и прслуке.

– Још један бисерак одбаци Косјенка, и створи се о једној високој грани златна њихаљка на свиленим конопцима – а кад се љуљају чобани и чобанице, тада њихаљка лети и спушта се тако високо као ластавица, а тако тихано као дуждева галија.

– Дјеца цикћу од радости, а Косјенка баца све бисерак за бисерком и не мисли да би их требало сачувати, јер Косјенка ништа на свијету није вољела толико колико красне игре и миле пјесмице.

– Тако потроши она баш све и до посљедњег зрнца – а бог зна гдје би јој могло наскоро затребати, и њој и чобанима!

– Никад више нећу од вас отићи – клицаше радосно Косјенка, а чобани и чобанице плескаху у ручице и бацаху увис капе од весеља кад она то рече.

Само Љиљо не бијаше пошао са њима да се игра, јер бијаше данас нешто нујан, невесео. Остао је недалеко Регоча и оданле проматрао како је прекрасна Косјенка и колико чудеса ствара по овој дубрави.

Међутим, бијаше Регоч изашао из своје рупе. Изашао и подигао се међу дрвећем шумским – а кад тамо, његова глава вири изнад читаве стољетне шуме, тако страховито велик бијаше оријаш Регоч.

Огледа се Регоч преко шуме по равници.

А оно бијаше сунце већ заспало, а небо бијаше врло румено. У равници видјела се два златна поља као двије златне мараме, а у пољима два села као два бијела голуба. Тамо пак подалје од обају села текла силна вода Зловода, а све уз воду бијашу подигнути насипи који су се зелењели од траве. По насипима виде се стада и пастири.

Еј, заиста – рече Регоч – у што сам боравио хиљаду година у Легену, у оној пустоши, кад на свијету има овакве дивоте. – Тако се свидјело Регочу гледати по равници да је само десно и лијево окретао главу велику као бадњ, те се је она као огромно страшило зибала над шумом.

Ивана БРЛИЋ-МАЖУРАНИЋ

АНАЛИЗА

Ко су главни ликови у причи Регоч?

Ко је Косјенка?

Како се она понаша?

Шта јој је најдраже на свијету?

Пронађите у тексту одломак у коме се описује Косјенкин изглед.

Покушајте је ликовно представити.

Мање познате ријечи

џалија – лађа

дубрава – храстова шума

оријаш – див

нујан – тужан

ђердан – огрлица

којрена – вео

LABUD DJEVOJKA

Jednog dana jedan mladi vitez pođe u lov. Odjednom ugleda kako tri labuda slijeću na jedno jezero. Kako se samo začudio? U travi skidoše svoje labuđe ruho, kao najfinije odijelo, i zatim, kao tri mlade djevojke zaplivaše jezerom. Malo zatim iziđu one iz vode, obuku opet svoja labuđa odijela i odlete, onako kao što su i doletjele. Jedna od njih, najmlađa i najljepša, toliko se dopade vitez u da više ni jesti ni spavati nije mogao.

Majka primijeti da ga ni lov ni druge razonode ne vesele, i stane se raspitivati što mu zadaje toliki jad.

Tada joj vitez povjeri o čudu koje je vidio i reče: "Ja ću ponovno biti sretan tek kad bijela djevojka postane moja žena".

A majka mu odgovori "Tvoja se želja može ispuniti. U sljedeći četvrtak, kad sunce bude zalazilo, idi na ono mjesto na kojem si ih posljednji put vidio. Dobro gledaj gdje će labudica svoje labuđe ruho ostaviti. Onda uzmi njeno ruho i brzo ga i dobro sakrij uza se. Neće dugo potrajati ti ćeš čuti kako dvije labudice odlijeću, a treća će doći k tebi. Ali, ako želiš zadržati njeno ruho, nikako ne ispuštaj iz ruku, čak ni ako te bude klečeći molila".

Vitez učini sve kako mu je majka kazala. Tek što je sunce zašlo, začu se šum u zraku i labudice sletješe na obalu. Odmah se pretvoriše u divne bijele djevice, ostaviše svoje labuđe ruho na livadi i požuriše preko bijelog pijeska u blistavu vodu. Tada se vitez tiho prikrade i uzme labuđe odijelo svoje izabranice i brzo sakrije u šumu. Uskoro začuje da su dvije labudice odletjele. A treća djevojka dođe k njemu, pade pred njega na svoja bijela koljena i stade moliti da joj vrati labuđe odijelo.

"Ne", reče vitez i uze djevojku u naručje, pokri je svojim ogrtačem i posadi na svoga konja te odjuri s njom kući. Nije dugo zatim bilo, a oni su proslavili svadbu.

Kad je prošlo sedam godina, jednog četvrtka, ispriča vitez svojoj ženi kako ju je osvojio, a ona ga zamoli da joj samo pokaže

labuđe odijelo, koje je dotad dobro čuvao. I on ga pokaže. Ali, čim joj ga daje u ruke, ona se pretvori u labudicu i odleti kroz otvoren prozor. I nikad je više nije vidio.

Narodna bajka

Zadatak

Označite glavne dijelove bajke:

- uvod
- trenutak početka radnje
- vrhunac
- završetak radnje

LISICA I RODA

Lisica galantna pozva jednog dana
svoju priju rodu na ručak ko gosta.
Lija tvrđica nadaleko znana,
te je sofru mala, tako reći prosta,
rekao bi da je dan velikog petka:
jedna samo čorba, pa i ona rijetka.
No sada se vidje kuda ovo vodi,
jer lukava služi u plitkom tanjiru;
roda dugim kljunom ni mrve da zgodi,
lisica se smije i ruča na miru
i vrh svega stiže
tanjir da poliže.

Da joj se osveti zbog prevare ove,
drugi put će roda liju da pozove.
Ovoj već unaprijed voda s usta teče,
uvija se malo, naposljetku reče:
"Neću da se molim,
jer pozive volim".
Kada podne izbi, a ona već stiže,

domaćicu rodu u nebesa diže.
Je li ručak gotov, to mnogo ne mari,
jer gdje je ta lija što dobro ne vari!
Miris sitnog mesa nozdrve joj širi:
Al' će da se sladi, al' će da se spiri!...
No ubrzo njeni odoše računi
i kiselo lice posta pred otkriće,
Sad je red na rodu da je malo zbuni,
pa služi u sudu sa uskim grličem.
Rodin kljun prolazi, a lisica stoji,
gleda pokunjeno, od muke se znoji,
jer do jela njuška u lukave gospe
ne može da dospe.
Najzad puna stida i prazna stomaka,
odobrena uha, podvijena repa,
kreće kući preko kaljavog sokaka.
Varalice, za vas pouka je lijepa:
ko prevarom plati
tako mu se vrati.

LAFONTEN

ANALIZA

Da li ste čuli za poslovicu: Lukav kao lisica?

Zašto se tako kaže?

Na koji je način lisica pokazala svoju lukavost?

Da biste lakše shvatili sadržaj ove basne, postupite ovako:

a) Odredite glavne trenutke radnje i sadržaj svakog od njih iskažite jednom rečenicom.

b) Posebnu pažnju obratite na trenutak kada je roda servirala lisici ručak u posudi sa uskim gličem.

Objasnite poruku:

"Varalice, za vas pouka je lijepa:
ko prevarom plati
tako mu se vrati."

Zadatak

Zamislite da su lisica i roda ljudska bića, pa opišite njihove likove na osnovu fizičkog izgleda i karakternih osobina.

ЛАВ И ПСЕТАНЦЕ

У Лондону су показивали дивље звијери и за гледање убирали новац или псе и мачке за храну дивљим звијерима.

Један је човјек хтио да види звијери. Ухватио је на улици псетанце и донио га у звијерињак. Пустили су га да гледа, а псетанце узели и бацили у кафез лаву за јело.

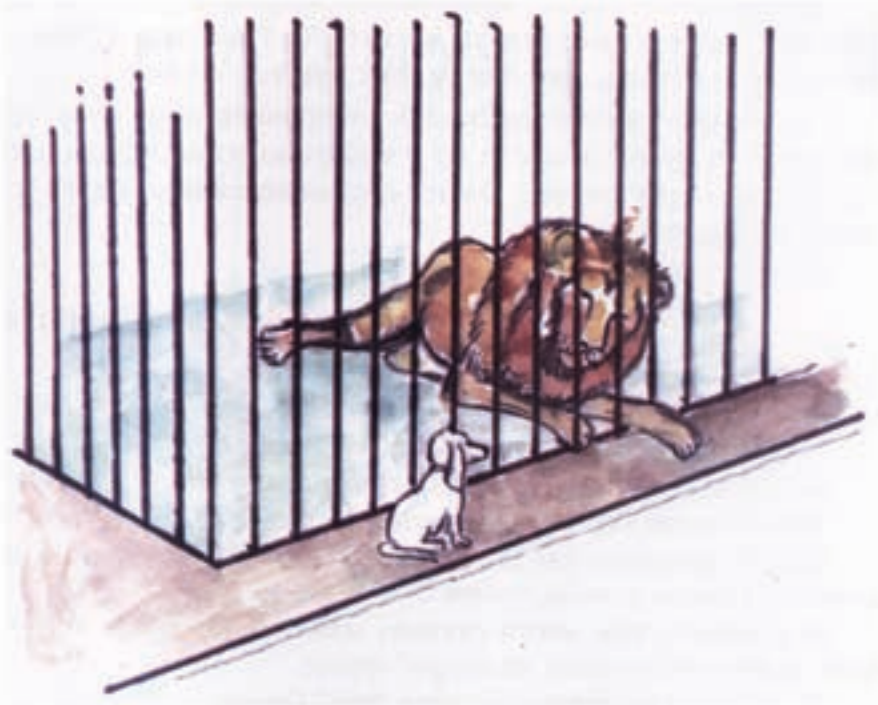
Псетанце подвиг реп и скочи у угао кафеза. Лав му приђе и поњуши га.

Псетанце легне на леђа, подиже шапце и поче махати репићем.

Лав га дотаче шапом и преврне.

Псетанце скочи и стаде пред лавом на задње ноге. Лав је проматрао псетанце, скретао главу с једне на другу страну и није га дирао.

Кад је господар бацио лаву месо, лав откину комадић и остави га псетаңцету.

Увече кад је лав легао да спава, псетанце леже уз њега и положи му своју главицу на шапу.

Отада псетанце оста да живи у истом кафезу с лавом. Лав га није дирао, јео је храну, спавао с њим скупа, а покаткад се с њим играо.

Једном неки господин дође у звјерињак и препозна своје псетанце. Рече власнику да је псетанце његово и замоли господара звјерињака да му га да. Господар хтједе дати, али чим су га почели мамити да га узму из кафеза, лав се накостријеши и зарежи.

Тако проживјеше лав и псетанце цијелу годину у истом кафезу.

Након годину дана псетанце се разболи и издахне. Лав пре-стаде јести, а једнако је њушио и лизао псетанце и дирао га шапом. Кад је нађушио да је угинуло, наједном скочи, рикну, стаде се шибати репом по боковима, бацати се о зидове кафеза и стаде грести решетку и под.

Читав дан се бацао, превртао по кафезу и рикао, а онда је легао крај мртваг псетанца и утихнуо. Господар хтједе одијети мртва псетанце, али лав га није пуштао к њему.

Господар је мислио да ће лав заборавити своју тугу, ако му даде друго псетанце и пусти му у кафез живо псетанце, али лав га одмах раскида у комаде. Затим обујми шапама мртва псетанце и тако је лежао пет дана.

Шестога дана лав умре.

Л. Н. ТОЛСТОЈ

АНАЛИЗА

За лава кажу да је краљ животиња. Зашто?

Какво је псетанце у односу на силну лављу снагу?

Зашто га лав није појео, односно, како га је псетанце "освојило"?

Шта се догодило кад је псетанце угинуло? Пронађите у тексту одломак у коме се о томе говори.

И у животу има много сличних примјера. Често је туга за вољеном особом убитачнија од сваког оружја.

Да ли сте и ви некада осјетили тугу? Опишите то.

PTICA RUGALICA

Tek što malo osnaži i prvi glas pusti poče da se ruga. Ponajprije u svom gnijezdu u svom lugu, svojoj braći i svojim sestricama.

– Gle kakvi ste! – reče im. – Imate ružno perje ne može se u vas pogledati. Imate glasove, ne može vas niko slušati.

– Pa ni ti ne izgledaš bolje – zagrajaše u jedan glas svi u gnijezdu. – Ni ti ljepše ne cvrkućeš. Pa kako ti pada na pamet da se nama rugaš.

– Rugam se, jer hoću da se rugam. Ljutim vas, jer hoću da vas ljutim. Pa šta mi možete?

Tako, eto, poče. Kad poraste, kad poleti, taj mali ptić, posta prava napast u lugu. Poče da podražava sve glasove, poče da se ruga svemu i svačemu, poče da zaviruje u svaki grm. Sve je umio da vidi, sve je uspijevaao da čuje.

– Strašilo – naruga se sovi kad je jednom opazi na grani stare bukve. – Oči imaš, a ne vidiš. Glas imaš, a pjevati ne znaš. Pa zašto živiš? Za koga živiš?

Sova se uznemiri, zakoluta očima, pa reče:

– Blebetalo! Platićeš mi za ove riječi. Kad-tad. Zaboravićeš da se rugaš, da napadaš miran svijet.

– Rugobo! Zar i tebe da se bojim. Dok si živa nećeš me uhvatiti. – Dobi sova odgovor i osta sama i nemoćna. A šumom odjeknu pjesma:

Ja sam ptica rugalica
Danju-noću, noću-danju
Rugaću se kome hoću
Rugaću se kada hoću.

Tako ta neobična ptica nadjenu sebi ime. Pravo pravcato ime kakvo dotad niko u planini nije dobio. Ptica rugalica. I osta tako i proču se nadaleko, jer ona nije umjela da vidi ono što je lijepo, ono što je dobro, ona se svemu samo podsmjehivala, samo rugala.

Bježali su od nje.

Gonili su je iz svojih lugova, iz gajeva i šuma. Ali ona se ponovo vraćala, ona se pojavljivala baš onda kad niko nije želio da se pojavi.

Pojavljivala se da pokvari pjesmu. Pojavljivala se da pokvari veselje.

I tada, jedino tada ona je bila vesela, ona je bila zadovoljna. I pjevala je sama o sebi:

Nit sam zeba
Nit sam kos
Niti pjevam
Niti kukam
Ja se rugam, samo rugam.

Po mnogim šumama i lugovima umjela je da zaustavi pjesmu čitavog hora slavuja. Ako bi se negdje javio slavuj dobar pjevač,

najbolji među pjevačima, ako su svi počinjali da ga hvale, ptica rugalica dolazila je da kudi njegovu pjesmu.

– Zar je to pjesma? – podsmjehivala se. – To je obično zviždanje. Kako možete da hvalite ovakvog pjevača, vi neznalice. A kako ti, pjevaču, imaš hrabrosti kad imaš tako loš glas i tako malo sluha.

Onda bi ona počela da izvija i podržava melodiju pjesme, smiješno i neobično da su svi stanovnici luga morali da slušaju i mnogi počinjali da se smiju, a postidjeni pjevač se obično povlačio i dugo poslije toga se nije pojavljivao sa svojom pjesmom.

– Jeste li ga vidjeli? – likovala je ptica rugalica. – Pobjegao je. Morao je da pobjegne. Taj slavni pjevač.

Ona je umjela da zasmijava i odgovara, da pravi spletke, pa je posvuda nailazila i na prijatelja i na neprijatelje, na one koji su je gonili i koji su tražili da ostane.

Bila je ptica rugalica.

Postala je ptica lualica.

Dugo je lutala šumama i mnogo je priča ostalo o njoj.

Kad je nestala, mnogi su se obradovali i odahnuli.

Ali, mnogima je bilo neobično što više nema ko da zapjeva podsmješljivu pjesmu ptice rugalice.

Nit sam zeba
Nit sam kos
Niti pjevam
Niti kukam
Ja se rugam, samo rugam.

Ahmed HROMADŽIĆ

ANALIZA

Ko se u ovoj priči pojavljuje kao glavni lik?

Je li to neobično?

Naravno da nije. U basnama je sve moguće.

Ima li i u vašoj okolini djece koja se ponašaju kao ova ptica? Je li to lijepo?

Šta se s pticom na kraju dogodilo?

Zašto pisac kaže da je umjesto rugalica postala lualica?

Zašto je morala otići iz šume?

PLAVI LEPTIR

Leprša leptirić plavi,
Ljulja ga lahora dah
Čas u snu, čas na javi
Srebrno bljesne prah.

I sreća tako sine
Za tren, za kratki mah.
Ko leptir na lahoru mine,
Nestane kao prah.

Herman HESE

ANALIZA

"Plavi leptir" je *lirska pjesma*. Ona je nastala iz ličnog pjesnikovog doživljaja, kao izraz njegovih razmišljanja i osjećanja.

Razmišljanja o prolaznosti sreće povezana su u pjesmi s *lirskim raspoloženjem*.

Pjesnik stvara umjetničko djelo. On ima svoj jezički izraz, govori svojim jezikom. Osjećate li to u Heseovim stihovima?

Kakvim je slikama pjesnik izrazio svoje emocije?

Plavi leptir iz pjesme blista u snu i na javi. On je, ustvari, pjesnikov san o sreći. Ona sine samo na trenutak, i onda, kao leptir odjednom nestane kao prah. Sažeto, u svega nekoliko pjesničkih slika, opjevana je misao o prolaznosti, ovdje sreće.

Odredite neke elemente ritma uočenih pjesničkih slika:

- dužinu stihova (prema broju slogova u stihu),
- način završetka stihova (plavi - javi...).

Uočite i prepisite takve riječi. One se javljaju pravilno, na završetku stihova, u određenim razmacima. Kako se ta pojava naziva?

Nabrojte pojmove koji se ponavljaju. Šta pjesnik ističe ponavljanjem tih riječi.

Šta možete reći kakav je ritam pjesme?

Uoči koje riječi doprinose osjećaju nečeg nježnog, blagog, sjetnog.

Koji se suglasnik često ponavlja?

Kako zvuči suglasnik h?

БРЕЗА

Под прозором мојим
стоји бреза бијела
снијегом, као сребро,
покривена цијела.

На гранама танким
са сњежним первазом
звечкају кићанке
украшене мразом.

И њише се бреза
у тишини сама,
и пахуље горе
у златним искрама.

А зора се вуче
кроз шуме поспане,
сребрним прахом
обасипа гране.

Сергеј ЈЕСЕЊИН

АНАЛИЗА

Ево лијепе зимске слике. Витка њежна бреза покривена снијегом као сребром, окружена златним искрама – пахуљама.

Свака од четири строфе је, уствари, пјесничка слика.

Ево најзначајнијих стихова који доприносе опису:

1. строфа: "снијегом, као сребро, покривена цијела..."

2. строфа: "звечкају кићанке украшене мразом..."

3. строфа: "и пахуље горе у златним искрама..."

4. строфа: "и...зора...сребрним прахом обасипа гране..."

У које доба дана је пјесник видио љепотицу брезу?

Наведите стихове којима је то речено.

Како сте разумјели стихове:

"и пахуље горе
у златним искрама..."

или

"звечкају кићанке
украшене мразом..."

Каквим то сребрним прахом "зора обасипа гране!"

Којом врстом ријечи је описана љепота брезе?

Подсјетимо се: *бијела* бреза, *кићанке* гране, *сњежни* перваз, *златне* искре, *сребрни* прах...

Загаши

1. Насликајте брезу онако како сте је доживјели читајући пјесму.
2. Научите је лијепо рецитирати.
3. Ова пјесма обилује поетским сликама. Пронађи их!

NERETVA

Nada mnom, u bašti, mašu breskve pune
Zelenih lepeza i prvog zarutka:
Pripilo se sunce i u lisne krune
Kao da bi htjelo sve zlato da utka.

Ja, naslonjen na zid, prekrštenih ruka,
Gledam kako doli, o hridinu šuplju,
Neretva se lomi, a s visokih kuka
Naga djeca skaču i s vikom se kuplju,

Dok najmanje jedno po prudu se valja.
Galebovi kruže. Nekoliko pralja
Pratljačama mlate i o greben greda

Razbija se cho, mre. Rijeka čista,
Prepuna smaragda, putuje i blista,
I red bliskih kuća u njoj se ogleda.

Aleksa ŠANTIĆ

Manje poznate riječi

zarudak - plod voćke koji je počeo zreti

kuk - stijena nad rijekom

cho - jeka

brid - stijena, greben

ANALIZA

Srce pjesnikovo zakucalo je jače kad je zaustavio pogled na ljepoti Neretve. Izdvojite pojedinosti u kojima se otkriva ljepota pjesnikovog rod-nog kraja.

Uočite raznovrsnost utisaka koje ti one pobuđuju.

Pronadite u pjesmi detalje svojstvene Hercegovini.

Koje detalje je pjesnik najuspješnije opisao? Obrazložite.

Obilježite sve rime u pjesmi.

Ispišite riječi kojima su označene boje u prirodi, zvukovi i pokreti.

U lirskoj slici svijeta jezik se mijenja, dobija nova svojstva.

Ono što posmatra, pjesnik prožima svojim doživljavanjem i svojim ga osjećanjima i opažanjima preobražava. Tako pjesnik kaže: lisne krune, prekrštenih ruka, djeca se kuplju... Kako biste vi to rekli?

Zadatak

Bili ste pokraj rijeke. Opišite pejzaž koji ste vidjeli, sa što više boja i zvukova prirode.

MOĆ DJECE

Beton hladni, beton sivi,
može čudno da oživi,
kad ga dječje ruke taknu,
kad mu prsti nešto šapnu
i na obrazu mu blijedom
nacrtaju sunce kredom.

Dan pun magle, dan pun leda,
može ljepše da izgleda,
kad kroz zavjese ulica
proviruju dječja lica
pa grad ispod toplih streha
svije gnijezda dječjeg smijeha.

Ismet BEKRIĆ

ANALIZA

I vi ste se, sigurno, često zabavljali crtajući kredom po betonu. Možda ste učestvovali i u manifestacijama kada su djeca, crtajući po asfaltu, ispisi-vala svoje poruke za mir, ljubav i razumijevanje među ljudima.

Ako ste bili prisutni, recite šta ste tada nacrtali?

Šta kaže pjesnik? Kakvu moć posjeduju djeca?

Dječija mašta, smatra pjesnik, stvara svijet kakav dijete želi. To je svijet radosti. Šta to dijete šapne hladnom i sivom betonu pa da on oživi? Koja slika mu udahnuje život?

Šta može uljepšati sivi, kišni dan, pun magle?

Kako biste objasnili stihove:

*"...pa grad ispod toplih streha
svije gnijezda dječjeg smijeha..."*

Zadatak

Šta biste željeli naslikati na betonu? Svoju želju pretvorite u sliku.

ЈЕСЕН

Она је ту. У тузи кише
По пољанама тихо пада,
И куда стиже у вис диже
Усплахирена јата рода.

Полако пење се у брда,
А куда прође, њезин пут
Од отпалог лишћа жут
И у дол њиме иду крда.

У језеро унесе немир,
И не видиш му више дна,
А медвјед кога путем сретне,
Одједном зажели се сна.

А када ливадама дуне
Њен вјетар, узбуне се травке.
У стрништима тужно шушти:
То поља слуте снијег и чавке.

На цести увели се лист
У чуду диго: гле, ја скачем!
А човјек који хода друмом
Загнуо се огртачем.

Добриша ЦЕСАРИЋ

АНАЛИЗА

Док сте читали пјесму, које сте слике видјели пред вашим очима? Свој доживљај природе пјесник исказује *пјесничким сликама*. У пјесничким сликама појављују се боје. Која боја преовладава у јесен? Којом врстом ријечи је пјесник исказао боју пута којим јесен прође? За пјесника је јесен као жена која се креће пољем и брдима. Које животиње су се узнемириле? Зашто?

Пјесму чини више *пјесничких слика*:

- по пољанама тихо хода (јесен),
- усплахирана јата рода,
- жути пут од лишћа,
- крда која се спуштају у дол,
- језеро,
- медвјед који иде у сан,
- травке које вјетар узбуњује,
- стрништа у пољу,
- увели лист на цести,
- човјек у огртачу хода друмом.

Задаћак

Како бисте насликали најинтересанијие пјесничке слике из пјесме?

Бојом гласа истакните поједине ријечи или скупове ријечи. Мора се наизглед и на паузе. Оне су различитие дужине изражања на шта нас упозорава и шиперфункција.

Забави!

Лирска слика настаје из пјесниковоџ доживљаја, она је израз тог доживљаја и пјесникових лирских расположења.

Лирска пјесма је јединство пјесничке слике, осјећања, мисли...

Пјесников језични израз је средство којим се то јединство остварује.

Пјесму доживљавамо свим чулима: чулом вида, слуха, мириса...

ИМЕНИЦЕ ЈЕЛЕН И ЛАВ

Јелен, нагнан жеђу, дође до неког извора. Док је пио, опази у води своју сјену и стаде се гиздати рођовима гледајући њихову величину и красоћу, а на нође се силно љутио јер су танке и слабе. Док је још о томе мозгао, појави се лав и стане га прогонити. Он удари у бијеж и стане прстизати лава. Док је равниша била гола, спасавао се њрком, а кад стигне на неко шумовито мјесто, догоди се тада да му се рођови заплету у жрање и, како није могао да трчи, лав га ухвати. Кад је требао погинути, рече у себи:

– Јадна ли мене! Спасавале су ме оне за које сам мислио да ће ме оставити на иједилу, а упропашћују ме они у које сам се поуздавао.

Тако често пријатељи у које се сумња постају у опаснији савезници, а они у које се особито поуздаје издајници.

ЕЗОП

АНАЛИЗА

Објасните задњу реченицу: Шта је писац поручио? Обратите пажњу на ријечи које су потцртане у тексту.

Шта именујемо ријечима: јелен, жеђ, извор, вода, сјена, грање, ноге, рогови? Како се зову ријечи којима именујемо људе, животиње, биљке, предмете, догађаје и појаве?

То су именице, односно ријечи којима именујемо бића, предмете и појаве. По значењу се разликују: власитија имена, заједничке именице збирне именице и зградивне.

Власитијим именима означава се посебно име једног бића, ствари или појаве (Марко, Сарајево, Миљашка ...).

Заједничким именицама именују се сва бића, предмет или појаве исте врсте (лав, јелен, извор, равница ...).

Збирним именицама означава се скуп бића или змила предмета који се схваћају као цјелина (Грање, лишће, бруће ...).

Именица која истим обликом означава сваку количину зове се зградивна: со, уље, брашно, мид.

Именице мијењају облик: једнина (лав), множина (лавови). Тај облик именице зове се број.

Постоје три рода: мушки (лав), женски (лавица) и средњи (лавче).

У природи је само мушки и женски род – сол, а у зградивним има и средњи род.

Већина именица мушког рода завршава сугласником: лав, јелен, рој, мрк, пријатељ ...

Већина именица женског рода завршава самогласником: нога, равница, вода, сјена, величина, красотица ...

Већина именица средњег рода завршава самогласницима е, о: грање, мјесто, иједило ...

Задатак

1. У Езоповој басни "Лав и маџари" пронађите именице и у свесци их табеларно разврстајте.

GLAGOLI

RUKE

Koliko grad *ima* ruku,
koje *pišu, rade, vuku,*
crtaju po trotoaru,
udaraju u gitaru.
Ruke *lete,*
ruke *rade,*
ruke *pišu,*
ruke *grade.*
Niču zgrade ispod ruku,
napuštaju lađe luku
sve zbog ruku, mnogih ruku,
koje *pišu, rade, vuku.*

Danko NOVAK

ANALIZA

Koje radnje obavljaju ruke?

Koja vrsta riječi označava radnju? Učili ste to ranije. Prisjetite se.
To su glagoli.

Međutim, glagoli ne označavaju samo radnju. Obratimo pažnju na sljedeće rečenice: Mene je strah. Ja osjećam kako mi krv struji jače. Ali, evo, oblaci već pomalo sakrivaju sunce; ono je sinulo posljednji put i osvijetlilo strašnu stranu horizonta.

Glagol osjećati označava stanje u kome se neko nalazi (osjećaj straha), a glagoli sinuti, osvijetliti označavaju zbivanje (dešavanje) u prirodi.

Zaključimo!

Glagoli su riječi koje označavaju radnje, stanja i zbivanja.

Zadaci:

1. Šta rade: zidar, pisac, ložac, orač, ljekar, krojač, slikar, nosač, učitelj, pjevač, igrač, vozač, kopač?

2. Pronađite glagole suprotnog značenja: plakati, govoriti, upaliti, ući.

3. Kako se javljaju životinje?

Evo nekoliko imenica i glagola. Svakoj imenici odgovara određeni glagol. Napišite rečenice. Imenice: pijetao, guska, žaba, krava, pas, koza, konj, ovca.

Glagoli: gakati, rzati, blejati, meketati, lajati, kukurikati, kreketati, mukati.

4. Od kojih imenica su nastali glagoli: zimovati, ljetovati, jedriti, brodititi, klasati? Od kojih pridjeva su nastali glagoli: bijeliti, crveniti, ljutiti, stariti, čistiti?

PRIDJEVI

ASKA I VUK

Ovca Asja ojagnjila je malo nemirno jagnje kome je dala ime Aska. Kad je Aska malo odrasla, zaželjela je, na opšte zaprepaštenje cijeloga stada, da se upiše u baletsku školu. Ovčica je vrijedno i uporno vježbala i postizala lijep uspjeh. Jednog dana, u šumi, na osamljenom mjestu, Aska je sreća vuka. Boreći se za život, Aska ga je općinila svojom igrom. Igrala je tako dugo dok nisu došli čobani i ubili vuka.

Evo jednog odlomka iz te lijepe pripovijetke:

"...Preko zelenih čistina, preko uskih prolaza, između sivih i teških bukavih drveta, po glatkom i smeđem ćilimu od lišća koje se godinama slaže jedno na drugo, igrala je ovčica Aska, čista, tanka, ni još ovca ni više jagnje, a laka i pokretna kao bela vrbova maca koju nosi vetar, sivkasta kad bi ušla u pramen tanke magle, a svetla kao iznutra obasjana, kad bi se našla na čistini prelivenoj suncem. A za njom je, nećujnim koracima i ne odvajajući pogled od nje, išao matori kurjak, dugogodišnji i nevidljivi krvnik njenog stada."

Ivo ANDRIĆ

ANALIZA

Izdvajamo tri opisa: predio, Aska i vuk.

Opis predjela:

zelena čistina,

uski prolazi,

siva i teška bukova drveta,

gladak i smeđ ćilim od lišća.

Opis ovčice Aske:

čista, tanka, laka i pokretna, sivkasta, svetla.

Opis vuka:

mator, nevidljiv, dugogodišnji krvnik.

Šta pokazuju istaknute riječi?

Kakva je čistina? A prolazi i drveće? Kakva je Aska? A vuk? Njihovom opisu doprinose riječi: zelena, uska, siva, teška, mator, laka itd.

Riječi koje pokazuju kakvo je što, zovu se pridjevi. Vidjeli smo da pridjevi služe prilikom opisivanja pa se takvi pridjevi zovu opisni.

Ako bismo iz dijela rečenice "...preko zelenih čistina, preko uskih prolaza, između sivih i teških bukovih stabala, po glatkom i smeđem čilimu od lišća...", izostavili pridjeve, rečenica bi bila mnogo siromašnija: preko čistina, preko prolaza, između drveta, po čilimu od lišća... Vratimo se ponovo tekstu!

"...igrala je ovčica Aska, čista, tanka ni još ovca ni više jagnje, a laka i pokretna kao bela vrbova maca koju nosi vetar, sivkasta kad bi ušla u pramen tanke magle..."

Pridjevi istaknuti u prethodnoj rečenici poslužili su piscu da opiše Askin lik: ona je čista i tanka (po izgledu), laka i prozirna (u igri) a poredi je s "belom vrbovom macom koju nosi vetar". Pridjevi nam pomažu da saznamo da je Aska nježna i krhka, da veoma lijepo igra i da liči na prozračan vrbov cvijet (vrbovu macu) koju nosi vjetar.

Pridjev bela govori o boji mace, a vrbova da taj cvijet pripada vrbi. Vidimo da pridjevi pokazuju i kome nešto pripada, odnosno čije je što. Takvi pridjevi zovu se prisvojni/posvojni.

Pridjeve koji označavaju od čega je nešto napravljeno nazivamo građivnim: zlatan sat, gvozdren mač, drven sto, ...

Kad bismo iz opisa vuka izostavili pridjeve, ne bismo znali da je on mator i dugogodišnji nevidljivi krvnik Askinog stada.

Pridjev mator kazuje da je vuk star, pun iskustva, a dugogodišnji da godinama progoni stado. Nevidljivi znači da je lukav i prefrigan te da je svoje zločine izvršavao podmuklo.

Pridjevi nisu samo vrsta riječi (gramatička kategorija), pridjevi su i dragocjena jezičkostilska sredstva u opisivanju.

Pogledajmo uz koje vrste riječi dolaze pridjevi: zelena čistina, uski prolazi, glatki i smeđi čilim... Čistina, prolazi, čilim - su imenice i kao što se vidi, pridjevi se s njima slažu u rodu, broju i padežu.

Koju službu u rečenici najčešće vrše pridjevi? Službu atributa.

Atributi: siva i teška bukova (stabla), čista i tanka (Aska), tanka (magla), doprinose slikovitosti i živosti izraza pa se takvi atributi zovu ukrasni pridjevi ili epiteti.

Pridjevi se često upotrebljavaju i u poređenju. Andrić kaže da je Aska bila "svetla kao iznutra obasjana". Šta to znači?

SUBJEKAT I PREDIKAT (obnavljanje)

Dječak stoji. On je hrabar. Ti si dobar. Djeca zanijemise. U tom trenu ulicom je prolazio veliki crveni autobus. Zoki je jurnuo pred autobus.

ANALIZA

Pronađite u prethodnim rečenicama subjekte i predikate. Ko vrši radnju? Šta rade?

SUBJEKTI	PREDIKATI
dječak	stoji
on	je hrabar
ti	si dobar
djeca	zanijemise
autobus	je prolazio
Zoki	je jurnuo

Kojom vrstom riječi su iskazani subjekti?

A predikati?

Predikat iskazan samo glagolom zove se glagolski. Ako se uz glagol nalazi i imenski dio (hrabar, dobar...), takav predikat se naziva imenski.

Zadatak

U sljedećim rečenicama subjekte podvučite jednom crtom, a predikate dvjema crtama.

Zoki je bio nepromišljen. Njegovi drugovi su bili pametniji. Šofer je bio ljut. On je Zokija povukao za uho. Putnici su virili kroz prozore. Svi su bili prestrašeni. Zaustavljen je saobraćaj.

Kada pronađeš predikate, odredi koji su imenski a koji glagolski.

ПРАВОПИСНИ ЗНАЦИ

ТАЧКА/ТОЧКА

Тачка/точка се ставља:

- на крају изјавних реченица: Данас је лијеп и сунчан дан.
- иза скраћеница: нпр. (на примјер), итд. (и тако даље) и др. (и друго), и сл. (и слично), стр. (страна), разр. (разред), год. (година), шк.г. (школске године), осн. шк. (основна школа), ул. (улица) ...
- иза редних бројева написаних арапским бројкама: Рођен је 15. априла 1969. године.

ДВИЈЕ ТАЧКЕ/ТОЧКЕ

Двије тачке/точке се стављају:

- после пишевих ријечи (уводница), а прије управног говора, на примјер: Мама каже: "Сине, буди добар."
- иза ријечи које уводе у набрајање: Купила сам: јабука, крушака, шљива, ораха и банана.

УЗВИЧНИК / УСКЛИЧНИК

Узвичник се пише на крају узвичних реченица и узвика. На примјер: Опет си ме престашио! Ураа!

УПИТНИК

Упитник се ставља на крају упитних реченица. На примјер: Како си провео дан?

ЗАРЕЗ

Зарезом се одвајају:

- ријечи у набрајању: У току рата претрпјели смо многе невоље: глад, жеђ, гранате, болест.
- узвици: – Ох, како ми је жао!

НАВОДНИЦИ

Наводницима се обиљежавају:

– управни говор:

Учитељ каже: "Данас сте били добри."

"Данас сте били добри", каже учитељ.

"Данас сте", каже учитељ, "били добри."

– називи књига, листова и умјетничких дјела: "Сељачка буна", "Вјесник", "Ослобођење", "Мале новине".

Задаћак

Ставити правописне знаке који недостијају.

Мирјана је замолила Минку Помози ми да напишем задаћу Помози ми да напишем задаћу замолила је Мирјана Минку. Помози ми замолила је Мирјана Минку да напишем задаћу.

ВЕЛИКО СЛОВО

Великим почетним словом пишу се:

1. називи улица и тргова: Улица ослободилаца Сарајева, Ливањска улица, Трг Марка Марулића, Улица пркоса...

2. назив радних, политичких, културних и научних организација и установа: "Енергоинвест", Робна кућа "Сарајка", Економски факултет у Сарајеву, Основна школа "Силвије Страхимир Крањчевић"...

3. имена државних и вјерских празника: Први мај, Божић, Бајрам, Пасха...

4. наслови књижевних дјела, новина, часописа и сл.: "Влак у сипјегу", "Вјесник", "Ослобођење", "Мале новине", "Наш језик"...

5. замјенице Ви и Ваш у личном обраћању: Поштовани господине професоре, радо Вас се сјећам и још увијек памтим Вашу доброту.

Задачи

1. У тексту који слиједи напиши велико слово тамо гдје му је мјесто по правописним правилима:

Сви су у разреду добили неко ново име, надимак. Ивица, који је био најмањи, надимак мрвица, а Златко, најснажнији костоломац. Лазо је због плаве косе био швабо, а Дарко због великих ушију, које је могао покретати, зеко.

2. Како се зове наша домовина? Напиши.
3. Напиши наслове неколико књига које си прочитао.
4. Које дјечије новине највише волиш? Напиши.
5. Напиши назив школе коју похађаш.

ПИСАЊЕ СКРАЋЕНИЦА

Малим словом и с тачком пишу се слиједеће скраћенице:

л. – лице, разр. – разред, тј. – то јест, бр. – број, мн. – множина, шк. г. – школска година, студ. – студент, итд. – и тако даље.

Малим словима и без тачке пишу се скраћенице које означавају мјере: м – метар, мм – милиметар, цм – центиметар, дм – дециметар, км – километар, дкг – декаграм, кг – килограм, г – грам, л – литар, а исто тако пишу се и скраћенице, гђа – госпођа, гђица – госпођица.

Без тачке и великим словом пишу се скраћенице које означавају вишечлане називе: ППТ – Пошта, телеграф, телефон; РТБиХ – Радио-Телевизија Босне и Херцеговине, ПА – Педагошка академија, САД – Сједињене Америчке Државе.

IJEKAVSKI IZGOVOR

Štokavski dijalekat, koji čini osnovu književnog jezika, po zamjeni starog glasa "jata" dijeli se na tri izgovora: ijekavski, ekavski i ikavski izgovor.

Na području BiH prevladava ijekavski i ikavski izgovor.

U ijekavskom izgovoru "ja" je u dugim slogovima zamijenjen dvosložnim ije (tijelo, sijeno, mlijeko, dijete), u kratkim slogovima jednosložnim je (pjesma, sjever, mjekar, djeca), u ikavskom izgovoru glasom i (tilo, sino, mliko, dite), a u ekavskom sa e (dete, seno, telo).

U starijoj književnosti sva tri izgovora su bila u književnoj upotrebi. Sada se u književnosti upotrebljava ijekavski i ekavski izgovor štokavskog dijalekta, a ikavski izgovor je ostao, uglavnom, u narodnom pjesništvu i u književnim djelima koja su pisana u dijalektu.

Evo jedne lijepe pjesme sarajevskog pjesnika Velimira Miševića. Zove se

JA VOLIM SARAJEVO

Među gradovima grade slavni,
Među ljubavima – grad ljubavi.
Evo ti moje srce cijelo,
Volim te, volim Sarajevo!

Dolazi sunce da cvijeće brani,
Cvjetaju djeca i ljljani.
Evo ti moje srce cijelo,
Volim te, volim Sarajevo!

Grade ljepote—grade snova,
I grade mira i golubova.
Evo ti moje srce cijelo,
Volim te, volim Sarajevo!

U tvome srcu—srce svijeta—
Na srce liči sva planeta.
Evo ti moje srce cijelo,
Volim te, volim Sarajevo.

Evo riječi u kojima je izvršena ijekavska zamjena glasa "ja": cijelo, cvijeće, cvjetaju, djeca, ljepote, svijeta...

ПРЕПРИЧАВАЊЕ СА УСМЈЕРЕЊЕМ НА САЖИМАЊЕ ТЕКСТА

ДЈЕЧАК И ПТИЦА

Једне зиме у једном селу разболи се дјечак и никако да оздрави. Лијечници су га свакојако, али ништа није помогло.

Обишавали су га дјечаци, његови вршњаци. Забављали су га да му брже прође вријеме, доносили му поклоне. Али најчешће га је обишавила мала птица, која је једног јутра гладна и промрзла закуцала на његов прозор. Дјечак је птицу утријао и нахранио, а затим пустио.

Отад је птица сваког дана долазила и куцала у стакло, позивајући да јој се отвори. Она и дјечак постадоше велики пријатељи. Дође прољеће, а болесник никако да се дигне из постеље. Само сад је, кроз отворен прозор, сунце бацало у његову собу свијетле снопове и правило шаре по зидовима и поду. У мала птица, која није напустила свога пријатеља, могла је да уђе без куцања. И улазила је неколико пута на дан.

– Кад бих могао да одем у шуму, пронашао бих пољану на којој је дозрела крупна јагода и одмах бих оздравио – рече једном болесник дјечаку који га је посјетио.

– Има једна пољана и на пољани једна дозрела јагода – настави упорно болесник. – Сањао сам пољас да има. И сигуран сам: кад бих појео ту јагоду, више не бих лежао у постељи.

Док је дјечак говорио, мала птица се сунчала на прозору и слушала. Одлетјела је нагло. Није се више појавила тога дана. Ни следећег дана. Њен пријатељ се забринуо. Шта јој се могло догодити? Да ли га је заборавила? А истовремено није престајао мислити о црвеној јагоди која би му поправила здравље. Поново је сањао и пољану у шуми и јагоду. Сањао је како се сгнуо да убере јагоду, а није успио.

Јагода се измакла као да је жива. И тада, трећег дана, долетјела је мала птица и спустила се на његову руку. У кљууну је чврсто држала зелену петелуку и на петелуци јагоду. Онакву исту какву је дјечак сањао.

– Ох, – ускликнуо је он узимајући јагоду. – Бићу опет здрав. Хвала ти, драга птицо! Сто пута ти хвала!

Оздравио је дјечак. Већ сутрадан је устао из постеље, а након неколико дана почео је и да се игра. У врту, испод прозора његове собе, мала птица је савила гнезздо и тако су њих двоје остали нераздвојни пријатељи. Гдје и како је пронашла љековиту јагоду, колико је планина морала да прелети – дјечак није сазнао, али никада није заборавио њену услугу. Стално је говорио:

Не знам хоћу ли икад стећи бољег пријатеља од мале птице.

Ахмет ХРОМАЦИЋ

Знаш ли шта значи сажимати неки текст (причу)?

Да, управо то: значи препричати један текст тако што ће се изложити само његови основи, најбитнији догађаји који чине његов костур. И ништа више.

Овдје ћемо препричати причу **Дјечак и птица** – сажето. Док будеш читао ово што смо урадили (изложили), ти послје сваке прочитане реченице у причи пронађи тај догађај који смо у препричавању споменули.

Једне зиме разболио се дјечак и никао да оздрави. Међу посјетиоцима који су га обилазили била је и једна птица коју је овај једног зимског јутра спасио од хладноће и глади.

Једног дана дјечак је испричао своме другу свој сан. Сањао је једну пољану на којој је била једна дозрела јагода. Рекао му је да би одмах оздравио када би појео ту јагоду.

То је чула птица која је стајала на прозору дјечакове собе.

Птица је одлетјела на ту далеку пољану и трећег дана донијела јагоду од које је дјечак оздравио.

OPISIVANJE

PEGLE

Sejfo me je uveo u trpezariju.]Da jedemo. Sjeo sam za veliki trpezarijski sto na stolicu okrenutu prema prozoru na koji su bile navučene kao snijeg bijele zavjese. Moju pažnju odmah privukoše dvije visoke trpezarijske vitrine sa staklenim vratima, sa mnogo posuđa u njima. Stajale su s lijeve i desne strane prozora, kao dva stražara pored nekog ulaza.

Ispod prozora ugledah malu metalnu polku i na njoj dvije pegle, jednu staru na žar (koja se zagrijava tako što se u nju stavlja žar) i pored nje - električnu.

I jedna i druga bile su špicevima, tj. prednjim dijelom okrenute naprijed i uveliko su podsjećale na dvije rasporene cipele koje je neko stavio jednu pored druge.

"Da sam đak osnovne škole", rekao sam sebi, "upravo bih njih uzeo da opisujem. I to ovako:

Obje su gotovo iste veličine. Istina, stara pegla je nešto dublja. Ona ima oblik malog ribarskog čamca zatvorenog teškim i ravnim poklopcem, a električna (zbog ljepših linija i nešto ispupčenog poklopca) više liči na motorni čamčić.

Stara pegla je napravljena od livenog gusa i crne je boje, a električna od lijevanog željeza i srebrnastosjajna je.

Na sredini zidova stare pegle, i s jedne i druge strane, napravljena su po dva mala otvora koji liče na oči. Peglu zatvara poklopac čiji je cijeli donji rub oštro i duboko nazubljen. Kad se poklopac podigne, pegla podsjeća na glavu krokodila razjapljenih čeljusti s velikim i oštrim zubima. I "oči" pegle i takav (nazubljen) poklopac napravljeni su samo radi toga da bi u njenu unutrašnjost mogao ulaziti zrak kako se žar u njoj ne bi gasio.

Na njenom poklopcu postavljena je deblja drvena ručka lučnog oblika, smeđe boje. Ispod ručke, na samom špicu poklopca, ugrađena je metalna kuglica zasunka, kojim se zatvara pegla.

Ručka na električnoj pegli napravljena je od vatrostalne plastike i crvene je boje. Pričvršćena je na zadnjem, širem dijelu glačala. Njen donji dio, koji polazi od tijela pegle kao osnovice i na kojem je ugrađena signalna lampica, nešto je deblji, a gornji je tanji i stoji vodoravno. Na gornjoj površini pegle (a ispod tanjeg dijela ručke) postavljen je crni prekidač koji služi za regulisanje temperature ove električne naprave.

Na zadnjem dijelu pegle ugrađen je kabl, dug oko dva metra, na čijem kraju je postavljen utikač koji liči na glavu zmije.*

vatrostalan - otporan na promjene toplote
signalna lampica - naprava koja svjetlom daje znak da je
pegla upaljena
regulisanje - uređivanje, dovođenje u red

Evo opisa dva istovrsna predmeta - dvije pegle.

Prije nego što je počeo detaljno da opisuje ova dva predmeta, pisac je opisao najuži prostor oko njih. Šta je to zapazio?

Obratite pažnju šta je o peglama rečeno, šta je sve u vezi s njima zapaženo, kojim redom (i kako) su opisane.

Gdje pegle stoje? Šta je pisac zapazio u pogledu njihove veličine? Šta je primjetio u vezi s njihovim oblicima? Kakav oblik ima stara pegla? (S kakvim poklopcima?) Kakav - električna? (Zbog čega?)

Šta je pisac rekao što je u vezi s njihovom građom i bojom? (Od čega je napravljena stara pegla i kakve je boje? A od čega električna? Kakve je ona boje?)

Sad razmotrite dio teksta u kom su prikazani (opisani) dijelovi stare pegle, njihov izgled, mjesto gdje su postavljeni, ugrađeni na predmetu (pegli) i njihova uloga (svrha).

Također (i na isti način) analizirajte dio teksta u kom su opisani dijelovi električne pegle (njihov izgled, mjesto na predmetu, uloga).

PORTRET

RADOST SUSRETA

Jedna gospođa četrdesetih godina, osrednjeg rasta, u novom drap kostimu, koja je išla prema nama, najednom je zbacila glavu, podigla ruke uvis, vrisnula izglasa, a onda se istom jačinom iz njenih usta prolomilo:

– Sekooooo!

Taj prizor privukao je pažnju svih koji su se nalazili ispred aerodromske zgrade.

Cijelo njeno lice pretvorilo se u izraz neizmjerne radosti i sreće. Punačke usne razvučene u široki osmijeh otkrivale su dva reda kao biser lijepih zuba..

Krupne plave oči, kao da su se ukočile, postajale su još krupnije. Izgledalo je kao da se i one smiju.

Gospođa je pretrčala petnaestak koraka raširenih ruku, kao okrilatila, i zgrabila mladu damu tridesetih godina, koja je za sobom vukla dva velika kofera na točkove.

Dok ju je grlila i ljubila, nije prestajala da ponavlja: "Sestro moja, srećo moja", a iz očiju su joj frcale suze radosnice.

To me je toliko dirnulo da sam počela da plačem. A kad sam podigla pogled, primijetim da moja mama maramicom briše oči.

Ina HORVAT, VI r.

Razgovor o tekstu

Koje je osjećanje u tebi izazvao događaj koji je prikazan u ovom tekstu? Zašto? (Da napomenemo: sestre se nisu vidjele nekoliko godina.)

– Koje je fizičke osobine Senka istakla kod starije sestre?

– Kako je starija sestra izrazila radost kad je ugledala svoju (mlađu) sestru?

– Posebno obrati pažnju na izgled njenog lica, usana, zuba i očiju u trenucima izliva radosti.

Kojim je to riječima i grupama riječi Senka opisala?

– Šta je zapazila o njenom ponašanju, te njenim riječima? Šta je i time starija sestra izražavala?

Za vježbu

Opiši i ti jednu osobu u naročitim trenucima njenog raspoloženja. Naprimjer: Osoba koju bi mogao da opišeš – gleda neku utakmicu. Njeni ljubimci za koje navija – gube... Ili pobjeđuju.

Ili opiši jednu osobu koja je uplašena, ili tužna, ili zabrinuta, ili...

Dok budeš posmatrao osobu u nekom od spomenutih stanja i raspoloženja, nastoj da uočiš kako se ta stanja i raspoloženja pokazuju na njenom licu, očima, usnama, te kako se ponaša.

ФИЛМ КАО ТЕХНИЧКИ ИЗУМ И КАО УМЈЕТНОСТ

Има ли неко дијете које не воли филм? Без филма готово да се не може замислити живот савременог човјека, његово слободно вријеме, односно вријеме за разоноду и учење.

А како је почело?

Филмска умјетност је најмлађа, иако је стара скоро 100 година. Почиње у Паризу 1895. године. Два Француза, браћа Лимијер, први пут су јавно показали филмове које су сами снимили. На платну су се показале слике улице и радника који излазе из творнице. Касније је филмска трака озвучена.

Камере којима се филм снимао биле су једноставне, филм је био без звука, па су у кинематографима били ангажирани музичари који су филмску радњу пратили музиком.

Филм називамо и седмом умјетношћу, будући да су се прије појаве филма као облици умјетничког изражавања сматрали: сликарство, музика, кинематографија, архитектура, књижевност и позориште.

Али сваки филм није умјетност. Он је једно од средстава споразумијевања и обавјештавања међу људима, а само најбоља филмска дјела можемо сматрати умјетношћу.

До сада смо се у школи бавили, углавном, анализом књижевних дјела. Филм гледамо, а књижевна дјела читамо.

Филмска умјетност је тјесно повезана с књижевноумјетничким стварањем. Филм се веома често инспирише књижевним дјелима. У филму налазимо бројне садржајне елементе својствене приповијести, роману и драми. И филм има свој низ догађаја, фабулу, ликове ...

Писац ствара ријечима и помоћу ријечи гради слике од којих се састоји његово дјело. Филмски умјетник приповиједа камером и тако ствара дјело, односно филмске слике од којих се филм састоји. Таквих појединачних снимака у једном филму има од 300 до 1000.

Филмска слика – кадар настаје прилагођавањем књижевноумјетничког казивања особитостима филмског стварања.

Филм није фотографија. Он се изражава покретним сликама и дочарава звучне ефекте у одређеном простору. То су

слике из живота. За разлику од фотографије или умјетничке слике, филмска слика изражава и покрет. Према техници снимања разликујемо црно-бијелу и слику у боји.

Дио снимљене и обрађене траке на којем је захваћен неки објект непрекинутим ходом камере је филмски *снимак (кадар)*.

Постоји више врста филмова:

документарни, играни и анимирани.

Разликују се двије врсте анимираних филмова: цртани и лутка филм. У анимираним филмовима се посебном техником снимања оживљавају непокретни цртежи, лутке или обични предмети.

Један од најпознатијих филмских стваралаца анимираног филма је Волт Дизни. Ево приче његове кћерке Дајане Дизни о томе како је један од најславнијих ликова Мики Маус добио име.

ИЗ КОРПЕ ЗА ОТПАТКЕ НА ПЛАТНО

Кружи неколико прича о томе како је мој отац имао једног миша који је живио на његовом цртаћем столу у вријеме кад је у Канзас Ситију радио Њуменове смијешне цртеже. Прича се да је тај миш учинио да отац заволи мишеве.

– За разлику од већине прича које постоје – причао ми је отац – ова је истинита. Стварно, необично волим мишеве. Они су се скупљали у мојој корпи за отпатке кад бих радио до касно у ноћ. Ја бих узимао те животињице и држао их у малим кавезима на свом столу. Један од мишева био је мој присни пријатељ. Прије него што сам напустио Канзас Сити, пажљиво сам га одио у поље и пустио на слободу.

Мишеви су и раније били јунаци у цртаним филмовима, али никад нису добијали главне улоге.

– Чини ми се да сам нешто смислио – рекао је отац мајци.
– То је миш. Зваћу га Мортимер Маус. Свиђа ми се, а теби?

Мајка је размишљала а затим завртјела главом.

– Свиђа ми се замисао с мишем – рече – али не волим име Мортимер. Звучи исувише сладуњавао.

– Шта му смета? – питао је отац. – Мортимер Маус, Мортимер Маус. Баш одлично звучи, Лили.

Али мати није хтјела ни да чује. Није успјела да објасни зашто се тако грозила имена "Мортимер". Ипак, није могла да га смисли.

– Добро, рече отац. – Како ти се чини Мики? Мики Маус?

Било је то име које ће постати славно у цијеломе свијету, али прије него што се прославило задао је мом оцу много главобоље. Један од заступника, објашњавајући зашто нерадо прихвата приказивање нових серија, рекао је отворено:

– Не вриједи, Волт. Нико никад није чуо за Мики Мауса.

– Чуће – одговорио је отац.

Баш кад је отац покушавао да прода свог првог Мауса, почео је да се приказује филм Цез пјевач. Био је то први звучни филм, па су преконоћ сви нијемци филмови отишли у старо гвожђе. Биоскопи су тражили само звучне филмове, а продуценти су радили дан и ноћ да их што више произведу. Отац је видио да нова серија нијемог цртаног филма нема успјеха, али није хтио да се преда.

– И ми ћемо озвучити наш филм – рекао је и на тај начин почео да планира свој четврти филм са Мики Маусом. Невоља је била у томе што није имао опрему за снимање звучног филма. Није чак имао појма како та опрема функционише.

– Један младић по имену Цексон баш је дошао да ради код мене – испричао ми је отац. – Знао сам да свира усну хармонику, па сам га запитао да ли се штогод разумије у музици. "Нешто мало", одговорио је он. И ја сам се нешто мало разумијевао. Затражио сам од Цексона да одсвира једну мелодију на хармоници, па смо тако подесили да се потребан број слика подударе с тактовима музике.

– Послије тога посјетио сам неколико радњи са дјечијим играчкама и купио много предмета којима се може производити бука – дјечије трубе, звона, шерпе. Имали смо и металне даске за прање рубља на којима смо такођер производили звуке. Купио сам и много звиждаљки, окарина, добоша и другог. Неко вријеме смо увјежбавали разне звучне ефекте, а затим смо почели да пишемо партитуре за звучну обраду филма.

Тај први звучни филм о Мики Маусу звао се "Пароброд Вили". У њему је отац приказао како Мики Маус извлачи музику из свега укључујући и бродску сирену. Све чега би се он дотакао производило је музику. Дохватио је једну стару крмачу, она је загроктала. А кад је повукао репове прасића, и они су загроктали мелодију.

Дајана ДИЗНИ

Зайамити!

Цртани филм је *умјетносиј* која се изражава кроз *покреће*, цртеже који се покрећу, а разликују се један од другог за сваки дио покрета.

Рад на цртаном филму може се звати и *анимација*, што значи *оживљавање*, а цртач који оживљава ликове зове се *аниматор*. Да би нпр. Мики Маус проходао, потребно је око десет цртежа, а да би се израдио цртани филм који траје само десет минута, потребно је 4000 цртежа. Но прије него се приступи цртању, мора се написати прича која се на филмском језику зове *сценариј*, а према сценарију ради се *књига снимања*.

Научимо још нешто. Филм се често зове и *седма умјетносиј* јер су прије појаве филма постојале следеће умјетности: *сликарство*, *музика*, *киларство*, *архитектура*, *књижевност* и *позориште*.

Marko Baroševčić

MUZIČKA KULTURA

I RAZRED

ENCI, MENCI

CD-01

Glamoč - zapisao Cvjetko Rihtman

EN - CI MEN - CI NA KA - MEN - CI, TRO - JA VRA - TA
 ZA - KLJU - ČA - TA ER, MER, MU - ZI - KER, KREČI

PLIVA PATKA

CD-02

Moderato

Hrvatska (po Perić Gotovcu)

PLI - VA PA - TKA PRE - KO SA - VE, NO - SI PI - SMO NA VRH GLA - VE.
 U TOM PI - SMU PI - ŠE: NE VO - LIM TE VI - ŠE!

TARA TAČKE

CD-03

Moderato

Srbija (po Stančiću i Dragiću)

TA - RA, TA - RA, TA - ČKE, PO - BI - LE SE MA - ČKE NA I - VI - NU
 TA - VA - NU. U - Z' O I - VO TA - ČKU DA O - TE - RA MA - ČKU.

- ✓ EN - CI, MEN - CI
- ✓ NA KA - MEN - CI,
- ✓ TRO - JA VRA - TA
- ✓ ZA - KLJU - ČA - TA.
- ✓ ER, MER,
- ✓ MU - ZI - KER,
- ✓ KREČ.

- ✓ TA - RA, TA - RA
- ✓ TA - ČKE,
- ✓ PO - BI - LE SE
- ✓ MA - ČKE
- ✓ NA I - VI - NU
- ✓ TA - VA - NU
- ✓ U - Z' O I - VO
- ✓ TA - ČKU
- ✓ DA O - TE - RA
- ✓ MA - ČKU.

- ✓ PLI - VA PA - TKA
- ✓ PRE - KO SA - VE
- ✓ NO - SI PI - SMO
- ✓ NA VRH GLA - VE
- ✓ U TOM PI - SMU
- ✓ PI - ŠE:
- ✓ NE VO - LIM TE
- ✓ VI - ŠE.

- Na osnovu slušanja izaberimo brojalicu.
- Brojalicu naučimo oponašajući nast.
- Razbrojavajmo djecu za igru.

- Uz izgovor brojalice oponašajmo klatno sata (na svako doba 1 pokret).
- Smislimo i druge jednokratne pokrete.

CD-04

NINA, BIJELA GOLUBICA

$\text{♩} = 60$ Krčevine kod Vareša - zapisao C. Rihman

Solo: NI - NA, NI - NA B'JE - LA GO - LU - BI - GA,
U SVI - LU TE MAJ - KA PO - VI - JA - LA,

Zbor: NI - NA, NI - NA B'JE - LA GO - LU - BI - GA,
U SVI - LU TE MAJ - KA PO - VI - JA - LA.

Solo: A PČELICA MEDOM ZADOJILA Solo: B'JELA VILA SVILOM TE POVILA
Hor: A PČELICA MEDOM ZADOJILA Zbor: B'JELA VILA SVILOM TE POVILA.

CD-05

LI LA BU BA MAJ KA SI NA

$\text{♩} = 60$ Zdena kod S. Mosta - zapisao C. Rihman

LI - LA, BU - BA MAJ - KA SI - NA SVO - GA JE - DI - NO - GA
NI - NA, BU - BA SVO - GA SI - NA MAJ - KA LI - LA, BU - BA

CD-06

AJDE SINE, DA SPAVAMO

Trnovo (Zap. C. Rihman)

AJ - DE, SI - NE, DA SPA - VA - MO, DA U JU - TRO U - STA - NE - MO,
DA PU - ŠČA MO BIJE - LE OV - GE I BI - JE - LE JANJ - GE.

Zvečka Praporci

- Nakon slušanja odaberimo ljepšu uspavanku.
- Odabranu pjesmu naučimo uz pomoć nast.
- Uz pjevanje oponašajmo ljuljanje kolijevke (na svako doba po jedan pokret).
- Kombinujmo pjevanje solo i hor (zbor) i sviranje na 2 instrumenta tremolo naizmjenično.
- Smislimo nove stihove na odabranu melodiju.
- Izaberimo pjevače i svarače koji će nastupiti na priredbi.
- Ponovimo sve poznate uspavanke za priredbu povodom Dana žena.

BEREM GROŽĐE

CD-07

Allegretto Hrvatska (po Joži Požgaju)

Solo: Be - rem, be - rem gro - žđe dok ču - var ne do - de,
 Zbor: a kad ču - var do - de, o - bra - no je gro - žđe.

BEREM, BEREM GROŽĐE.

A KAD ČUVAR DOĐE

PROMJENA KARAKTERA

DOĐE NE DOĐE
 DOK ČUVAR
 OBRA TI
 SMO GRO ŽĐE.

KOLANJE

CD-08

Def Bardak Sarajevo - zap. Jelena Dopuda

Solo: U LI - VA DI PO - KRAJ PU - TA VO - DA
 Zbor: DU - ŠO MO - JA, PO - KRAJ PU - TA VO - DA

1. I - ZVI - RE,
 2. I - ZVI - RE.

TU SE ŠETA LIJEPA FATA VODU ZAHVATA.
 PO LIVADI CV'JEČE BRALA PA JE ZASPALA,
 TU DOLAZI, TUD PROLAZI MOMČE SARAJČE.
 PA UGLEDA NA LIVADI FATU DJEVOJKU,
 ON JE BUDI PJEVAJUĆI: USTAJ DJEVOJKO.

Opis igre:

- 3 koraka ulijevo: 1 lijevom, 1 desnom, 1 lijevom;
- 1 korak udesno nazad (koso).

Koraci obični, na punom stopalu. Igra se mirno, vidno se pomiče ulijevo.

Na osnovu slušanja odaberimo ljepšu pjesmu i igru.

Naučimo pjesmu uz pomoć nast.

Uz naučenu pjesmu igravimo u kolu prema opisu ili prema sličicama.

Kombinujemo solo i horsko pjevanje.

Svirajmo na 2 različita instrumenta

naizmjenično (na svaki korak po 1

zvuk instrumentom - na svako doba).

Izaberimo grupu za priredbu.

CD-09

ТИКЕ, ТИКЕ, ТАЧКЕ

Slow Валериј - Вања Гајић

Музички нотни запис са српским текстом. Напомена: Соло: ПИ-КЕ, ТИ-КЕ, ТА-ЧКЕ, НЕ-МА ВИ-ШЕ ВРА-ЋКЕ. Хор: ПИ-КЕ, ТИ-КЕ, ТА-ЧКЕ, НЕ-МА ВИ-ШЕ ВРА-ЋКЕ.

1. ТИКЕТИ-КЕТА ЧКЕ, НЕМА ВИШЕ ВРА-ЋКЕ ЈЕР КОВРАТИ, МО-РАДА ПЛАТИ, МО-РАДА ПЛАТИ СВЕ.

✓ ДАО САМ ТИ КАНАРИНЦА
 ✓ И БИЦИКЛОМ КРУГ,
 ✓ СВЕ ШТО ИМАМ ЈА БИХ ДАО
 ✓ ДА ТИ БУДЕМ ДРУГ..
 ✓ ТИКЕ, ТИКЕ...

✓ ДАО СИ МИ СЛАДОЛЕД
 ✓ И ЈОШ НЕКЕ ЖВАКЕ,
 ✓ АЛИ ТО СУ ГЛУПОСТИ,
 ✓ ЈЕР ЈА НИСАМ ЗА ТЕ.
 ✓ ТИКЕ, ТИКЕ...

✓ ТИ У ШКОЛИ САДА ИМАШ
 ✓ ХИЉАДУ ПРОБЛЕМА:
 ✓ ДВИЦЕ, ТРИЦЕ, ЈЕДИНИЦЕ -
 ✓ НЕМА ЧЕГА НЕМА.
 ✓ ТИКЕ, ТИКЕ...

CD-10

МОЈА СЕСТРА МЛАЂА

Зоран Шугић

Музички нотни запис са српским текстом. Напомена: Fine. D.S. al Fine.

И-МАМ СЕ-СТРУ МЛА-ЂУ ЋА-ВО-ЉАК ЈЕ ПРА-ВИ, ПРЕ-ТУ-РА ПО ТОР-БИ
 МО-ЈЕ ШКОЉ-СКЕСТВА-РИ. МОЈА СЕ-СТРА МЛА-ЂА ОД МЕ-ДА ЈЕ СЛА-ЂА.
 ВО-ЛИ-МО СЕ ВИ-ШЕ, КА-ДА ПРО-ЂЕ СВА-ЂА. ПРЕ-ТРЕ-СА МИ ЏЕ-ПО-ВЕ,
 ПО-КУ-ПИ МИ ЖВА-КЕ, У НА-РУ-ЧЈЕ ПО-БЈЕ-ГНЕ КОД ДЈЕ-ДА И БА-КЕ.

Звечка

Прапорци

Деф

Бардак

На основу слушања одаберимо љепшу пјесму. Научимо одабрану пјесму уз помоћ наст. Уз научену пјесму смислимо покрете за мању групу плесача и инструментални аранжман за највише три инструмента, од којих ће један свирати на сваки слог, један на свако доба, а један звецкањем или трескањем само на појединим мјестима.

CD-11

LETE, LETE LASTE

Muzika: Julio Marić

O-kra-ča-le ha-lji-ne, sma-nji-le se pa-pu-če, sma-nji-le se
 ci-pe-le, pa o-do-še od ku-će. Le-te, le-te la-ste, a
 Gi-gi-ca ra-ste, le-te, le-te la-ste, a Gi-gi-ca ra-ste.

NOGE SE PROTEGNULE,
 SKRATILI RUKAVI,
 S GLAVE BJEŽI ŠUBARA,
 BJEŽI ŠEŠIR PLAVI
 LETE, LETE LASTE,
 A GIGICA RASTE.

NEK HALJINE KRAČAJU,
 LUTKI RAJI OSTAJU,
 NEK TJEŠNJAJU CIPELE,
 ZEČEVIMA PRESELE.
 LETE, LETE LASTE,
 A GIGICA RASTE.

NEKA BJEŽI ŠUBARICA,
 UZEĆE JE VJEVERICA.
 ŠEŠIRIĆU ŠIROK SVIJET,
 NOSIĆE GA NEKI CVIJET.
 LETE, LETE LASTE,
 A GIGICA RASTE.

TEZA-ARZA

DOM

CD-12

Moderato cantabile

Jakov Gotovac

I-MA JE-DNA KU-ĆI-CA DRA-GA SR-CU MOM TA-KU-ĆI-CA
 1. POD LI-POM STA-RI JE MOJ DOM. 2. STA-RI JE MOJ DOM.

U NJOJ ŽIVI MAJČICA,
 DOBRI OTAC MOJ,
 A I MENI NAJLJEPŠE
 ŽIVJET JE U NJOJ.

Dlan o dlan Dlan o hrbat

KUĆO DRAGA, KUĆICE,
 MILI DOME MOJ,
 BIĆE VIJERAN BRANITELJ
 TEBI SINAK TVOJ.

Na osnovu slušanja odaberimo ljepšu pjesmu.

Naučimo odabranu pjesmu uz pomoć nast.

Uz naučenu pjesmu smislimo pokrete za manju grupu plesača i aranžman za najviše tri instrumenta, od kojih će jedan svirati na svaki slog, jedan na svako doba, a jedan zveckanjem ili treskanjem samo na pojedinim mjestima.

CD-13

DJECA RASTU

Allegretto

Asim Horozić

VI - SO - KO JE O - BLAK BJE - LI, VI - SO - KO SU LA - STE,

A DI - JE - TE JE MA - LO HO - ĆE DA PO - RA - STE;

BR - ZO, BR - ZO DA PO - RA - STE O - DAV - DE DO LA - STE. LA - STE.

NA O - BLA - KU O - BRUČ DU - GE,
O - GR - LI - CA SJAJ - NA,
TU SE NE - ŠTO ČU - DNO KRI - JE,
NE - KA NO - VA TAJ - NA,
TAJ - NA NA - LIK PR - VOM CV'JE - TU,
NAJ - LJE - PŠA NA SVIJE - TU.
TAJ - NA NA - LIK PR - VOM CV'JE - TU,
NAJ - LJE - PŠA NA SVIJE - TU.

CD-14

DJEČJI SNOVI

Umjereno

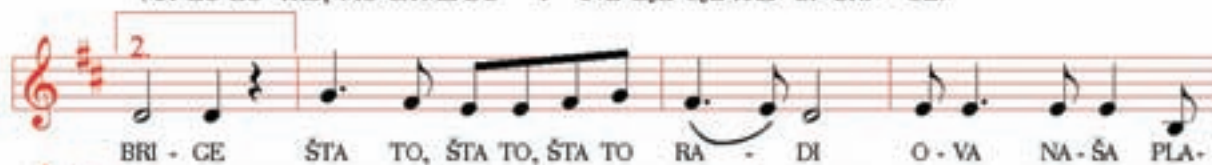
Refik Hodžić

VRA - TI - TE MI MO - JE SNOVE, MO - JE I - CRE I I - GRA - ĆKE,

MA - LU LU - TKU, MO - GAME - DU I SVE DJE - ČJE RAZ - BI - BRI - GE.

BRI - GE ŠTA TO, ŠTA TO, ŠTA TO RA - DI O - VA NA - ŠA PLA -

NE - TA, I ZA - ŠTO U MO - JOJ MLA - DO - STI NE - MA TRUN - KA DJE - ČJEG SVIJE - TA?

JOŠ SAM MALA, AL' ODRAŠĆU ŠTA TO, ŠTA TO, ŠTA TO RADI
TO NEK SVATKO OD VAS ZNA. OVA NAŠA PLANETA
VRATITE MI MOJE SNOVE, I ZAŠTO U MOJOJ MLADOSTI
LUTKU, MEDU PLIŠANA. NEMA TRUNKA DJEČJEG SVIJETA

Odaberimo ljepšu pjesmu.
Smislimo pokrete za grupu i
aranžman za 4 instrumenta.

CD-15

DJECA SU VOJSKA NAJJAČA

(Korakom)

Muzika: Esad Arnautalić (ar. M.B.)

Stihovi: Velimir Milošević

PO NE- BU SUN -CE KO- RA- ČA, PO ZEM- LJI ČE - TA SI - JA - ČA, U
PJE - SMI TRI - STA PJE - VA ČA, DJE - CA SU VOJ - SKA NAJ - JA - ČA.

PO NEBU SUNCE KORAČA,
PO ZEMLJI ČETA SIJAČA,
U PJESMI TRISTA PJEVAČA:
DJECA SU VOJSKA NAJJAČA.
SLABIJ I JAČEG NADJAČA,
SRCE ŠTO VRÄČA DOVRAČA,
MAŠTA JE BAŠTA SNIVAČA:
DJECA SU VOJSKA NAJJAČA.
DA BUDE HLJEBA, KOLAČA.
DA SVAKO D'JETE OJAČA
DA NEMA SUZA NI PLAČA,
DJECA SU VOJSKA NAJJAČA.
KNJIGA U RUCI ČITAČA
SNOVI POD KRILOM LETAČA,
U PJESMI TRISTA PJEVAČA:
DJECA SU VOJSKA NAJJAČA.

Refren:

ZRNO PO ZRNO POGAČA,
KAMEN PO KAMEN PALAČA,
SUNCE DOMAČA ZADAČA:
DJECA SU VOJSKA NAJJAČA.

Slušajmo odabranu pjesmu više puta i svoj doživljaj izrazimo pokretom.
Odaberimo najbolju koreografiju za priredbu povodom državnog praznika.
Planirajmo vrijeme za izbor, aranžiranje i uvježbavanje programa za državni praznik.

CD-16

HERCEGOVINO

Ranko Boban

DOĐI DA VIDIŠ,
DOĐI DA SE DIVIŠ,
I POŽELJEĆEŠ OVDJE DA ŽIVIŠ.
DA TI SE DIJETE U MIRU RODI,
ŽIVI U LJUBAVI I SLOBODI.

PONOSNA ZEMLJA JE MOJA HERCEGOVINA
HRVATSKA GRUDA NAM SVETA
VEĆ TISUĆ LJETA.
NEDAM TE NIKOM, MAJKO, HERCEGOVINO,
NERETVU, SUNCE I SMOKVE, KAMEN I VINO,

Slušajmo odabranu pjesmu više puta i svoj doživljaj izrazimo crtežom ili pokretom.
Odaberimo najbolje radove za izložbu povodom državnog praznika.
Planirajmo vrijeme za izbor, aranžiranje i uvježbavanje programa za državni praznik.

CD-17

ZEMLJO MOJA

Moderato

Kernal Monteno

A U POLJU DRAGA MOJA SPAVA,
POKRAJ ŽITA KAO ZLATNI KLAS,
POSTELJA JOJ MEKA TRAVA,
ZEMLJO MOJA, ZEMLJO MOJA.

I DOK JA NISAM TU POKRAJ NJE
DA SKUPA PREDAMO SE SNU,
SVAKU NOĆ ČUJEM GLAS
ŠTO ME ZOVE: DOĐI SREĆA ČEKA NAS.

Monteno

OVDJE NOĆI NISU TAKO PLAVE,
OVDJE SUNCE NEMA ONAJ SJAJ,
OVDJE NISU TAKVE TRAVE,
ZEMLJO MOJA, ZEMLJO MOJA.

A U KLASJU NEK MI DRAGA SPAVA,
NEK ME ČEKA, JA ĆU BRZO DOĆ',
NEK JE LJUBI TVOJA TRAVA,
ZEMLJO MOJA, ZEMLJO MOJA.

Slušajmo odabranu pjesmu više puta i svoj doživljaj izrazimo riječima ili slikom.
Odaberimo najbolje radove za izložbu povodom završetka školske godine.
Planirajmo vrijeme za izbor, aranžiranje i uvježbavanje programa za završnu priredbu.

CD-18

ХИМНА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Грб БиХ

Слушајмо ХИМНУ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ у ставу мирно као знак поштовања свих грађана Босне и Херцеговине. Химна се изводи у свечаним приликама.

Уз поновно слушање исте композиције 2-3 пута смислимо и скицирајмо слику, pjesму или причу која би се могла јавно представити на приредби поводом државног празника.

Одаберимо и увјежбајмо 2-3 научене pjesме за планиране школске свечаности.

II RAZRED

CD-19

JEDNA VRANA GAKALA

JE - DNA VRA - NA CA - KA - LA I PO PO - LJU SKA - KA - LA
 U TO DO - ĆE GR - NI NOS DA OD - GRI - ZE VRA - NI NOS

CD-20

CICA MACA

CI - GA MA - GA PLA - KA - LA, I - SPRED VRA - TA SKA - KA - LA
 CI - GA MA - GA MO - LI BRA - TA DA O - TVO - RI VRA - TA

Na osnovu slušanja odaberimo ljepšu brojalicu za svakodnevnu igru.

Uz slušanje odabrane brojalice otkrijmo i podvučimo najduže slogove (slogove koji traju čitavo doba), pa slogove koji traju po pola doba.

Samostalno pojedinačno čitajmo riječi odabrane brojalice, rastavljajući riječi na slogove, uz stalne pokrete razbrajanja kao na igralištu ili u vidu oponašanja klatna zidnog sata, a na kraju oponašajući vagu nadolje i nagore.

Pojedinačno govorimo brojalicu uz naizmjenično pljeskanje dlanom o dlan (na tezu) i dlanom o dlan (na arzu).

Pojedinačno svirajmo na svaki slog uz zamišljanje kretanja klatna zidnog sata tako da se precizno osjeti gdje se na jedan pokret izvodi po jedan slog, a gdje po dva sloga.

Svirajmo u parovima uz izgovor brojalice tako da jedan đak svira štapićima na svaki slog, a drugi na svako doba zvečkom. pa četiri učenika prema partituri.

CD-21

ДА ПЛЕТЕМО

Херцеговина - зап. Јелена Допуџа

 ОЈ, ДА ПЛЕ - ТЕ - МО КО - ЛО ЉЕ - ЉА - НО - ВО.
 ОЈ, МУ - ЧНУ Н - ГРУ КО - ЛО ЉЕ - ЉА - НО - ВО.
 ОЈ, КО ЈЕ ПЛЕ - О КО - ЛО ЉЕ - ЉА - НО - ВО
 ОЈ, НЕК РА - СПЛИ - ЋЕ КО - ЛО ЉЕ - ЉА - НО - ВО

Опис игре:

Играчи формирају коло у облику ланца. Коловођа води коло полукружно и провлачи га између задњег и предзадњег играча, чије руке остају укрштене, затим проводи коло између трећег и четвртог играча одзада, и тако редом, док се сви играчи не заплету, а затим почиње отплитање обрнутим редом. Кораци су обични, а изводе се уједначено на свако доба.

CD-22

ХОДАВКА

Sarajevo - po zapisu Jelene Dopude

 SA - RAJ - KA DJE - VOJ - KA
 NE DAI ME, NE DAI ME,
 MAJ - CI PLA - KA - LA:
 MAJ - KO, DA - LE - LA:
 MAJ - KO, DA - LE - LA:

DEF I SAZ

OSTA MI, OSTA MI CVIĆE NEJAKO.
 ČESTO GA, ČESTO GA MAJKO ZALIVAJ.

UVEČER, UVEČER GROZNIM SUZAMA,
 IZJUTRA, IZJUTRA ROSOM S PENDŽERA.

Опис игре:

Kolo se kreće laganim koracima u šetnji (zato se i zove HODAVKA), bez obaveznog usklađivanja pokreta sa muzikom. Jedina je obaveza promijeniti pravac kretanja na početak svakog stiha.

Svaki stih pjeva najprije solista, a to pjevanje ponavljaju ostali igrači. U solističkom pjevanju poželjno je da se smjenjuje više đaka, koji se takmiče za solističku ulogu na priredbi povodom Dana državnosti ili Dana nezavisnosti Bosne i Hercegovine ili za Dan dječije radosti ili Dana žena.

Na osnovu slušanja odaberimo ljepšu pjesmu za igru.
 Uz slušanje odabrane pjesme otkrijmo i podvucimo najduže slogove.
 Naučimo pjesmu uz pomoć nast. ili slušanja zvučnog snimka uz stalno imitiranje koraka ujednačenim pokretima ruku, dodirujući vrhom prsta klupu ili koljena.
 Naučenu pjesmu izvedimo u kombinaciji solisti i hor (zbor), tako da svaki stih najprije pjeva solista, pa onda hor. Uz horsko pjevanje po jedan učenik neka svira na jednom instrumentu.

CD-23

СПАВАЈ, ДАНО

Сребреница - записао Ц.Рихтман

$\text{♩} = 78$

SOLO: СПА - ВАЈ, ДА - НО, У ЂИ - ЂА - ЛИ БЕ - ШИ,
САИ ТИ МИ - О ПА ТЕ ПРЕ - ВА - РИ - О,

HOR: СПА - ВАЈ, ДА - НО, У ЂИ - ЖА - ЛИ БЕ - ШИ,
САИ ТИ МИ - О ПА ТЕ ПРЕ - ВА - РИ - О.

ПРИЈЕ ТЕБЕ НЕГО ТВОЈУ МАЈКУ.
ТВОЈА БЕША НА МОРУ КОВАНА.
КОВАЛА ЈЕ ТРИ ДОБРА КОВАЧА,
ТРИ КОВАЧА ТРИ ГОДИНЕ ДАНА.

ЈЕДАН КУЈЕ, ДРУГИ ПОЗЛАЂУЈЕ,
ТРЕЋИ ГРАДИ ШИПКУ НА БЕШИКУ.
ОДЕ БЕША ОД ГРАДА ДО ГРАДА
И У БЕШИ САНАК МАЛЕ ДАНЕ.

CD-24

МАЈКА СМАЈУ ПОД ЂУЛОМ РОДИЛА

Mostar (po zapisu Dunje Rihlman-Šotrić)

SOLO:

МАЈ - КА СМА - ЈУ МАЈ - КА СМА - ЈУ ПОД ЂУ - ЛОМ РО -
ЂУЛ СЕ ТРУ - НИ, ЂУЛ СЕ ТРУ - НИ, МАЈ - КИ СИ - НА

ZBOR:

ДИ - ЛА, ПОД ЂУ - ЛОМ РО - ДИ - ЛА
БУ - ДИ, МАЈ - КИ СИ - НА БУ - ДИ.

SITAN ĐULE, SITAN ĐULE
NE TRUNI BEHARA, NE TRUNI BEHARA,
NE BUDI MI, NE BUDI MI
MOGA SINA SMAJE, MOGA SINA SMAJE!
MAJKA SMAJU, MAJKA SMAJU
U ŽELJI RODILA, U ŽELJI RODILA,
LASTAVICA, LASTAVICA
EZAN PROUČILA, EZAN PROUČILA,
B'JELA VILA, B'JELA VILA

U POVOJ ZAVILA, U POVOJ ZAVILA,
A PČELICA, A PČELICA
MEDOM ZADOJILA. MEDOM ZADOJILA.
NEKA UČI, NEKA UČI
KA'NO LASTAVICA, KA'NO LASTAVICA,
NEK'JE LIJEP, NEK'JE LIJEP
KAO B'JELA VILA, KAO B'JELA VILA,
NEK'JE RADIN, NEK'JE RADIN
KAO MALA PČELA, KAO MALA PČELA.

Na osnovu slušanja odaberimo ljepšu pjesmu za priredbu povodom Dana žena.

Uz slušanje odabrane pjesme otkrijmo riječi koje se ponavljaju.

Naučimo pjesmu uz pomoć nast. ili slušanja zvučnog snimka uz oponašanje ljuljanja kolijevke.

Naučenu pjesmu izvedimo u kombinaciji solisti i zbor tako da svako ponavljanje izvodi hor.

CD-25

ИДЕ ЈОВО ПОТОКОМ

Брезово Поље код Брчког

И - ДЕ ЈО - ВО   ПО - ТО - КОМ,   ПОД ЊИМ ЂО - ГО   ПО - СКО - КОМ.
 ЈЕ - ДЕ ЈО - ВО   ЈА - БУ - КУ,   У - ЈЕ - ДЕ СЕ   ЗА РУ - КУ.
 ЈА - О, ЈА - О,   РУ - ЧИ - ЦЕ,   ДЕ - ВО - ЈА - ЧКА   ДУ - ШИ - ЦЕ.

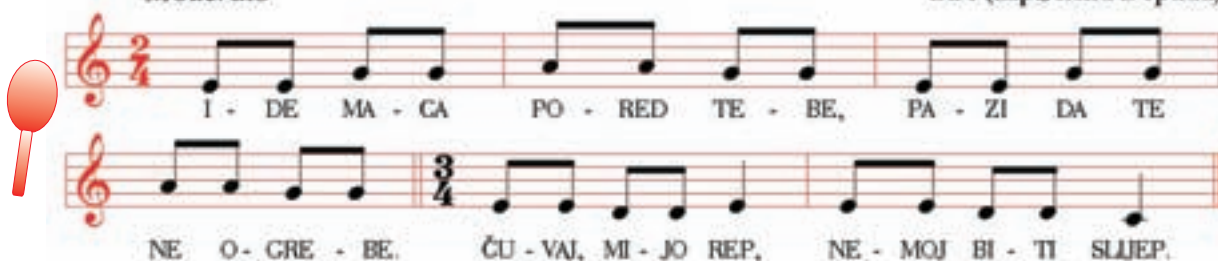

CD-26

ИДЕ МАЦА ПОРЕД ТЕБЕ

Moderato

БиН (zap. Jelena Dopuđa)

I - DE MA - CA   PO - RED TE - BE,   PA - ZI DA TE
 NE O - GRE - BE,   ČU - VAJ, MI - JO REP,   NE - MOJ BI - TI SLJEP.

Opis igre: Poredak u zatvorenom kolu licem unutra. Nast. je sa djecom u kolu ili pored kola. Djeca u kolu predstavljaju miševe. Jedno dijete igra ulogu mačka. Ono uđe u kolo.

Kolo korača u jednom smjeru običnim koracima. "Mačak" puže na rukama i koljenima paralelno sa kolom. Kad kolo ispjeva pjesmu, ono stane. "Mačak" dodirne rukom nogu jednog djeteta, kao da je ulovio miša. Ulovljeni "miš" cijuče i ulazi u kolo kao "mačak". Igra se ponavlja.

Na osnovu slušanja pjesama IDE JOVO POTOKOM (Brčko) i IDE MACA PORED TEBE (Jelena Dopuđa) odabrati ljepšu za izvođenje u kolu.

Prilikom učenja nove pjesme tašunati (pljeskati na svaki slog).

Uz naučenu pjesmu svirati najprije štapićima na svaki slog (oponašati topot đogata) ili zvečkama (oponašati tiho kretanje mačka), pa defom na svako doba (oponašati disanje igrača).

Naučenu pjesmu izvesti riječima pa neutralnim slogom.

Smisliti druge riječi na naučenu melodiju.

CD-27

ТАК

Moderato Драгутин Басрак

У ШКО-ЛИ ЈЕ И НАШ БРА-ЦА У ДРУ-ШТВАН-ЦУ О-СНО-ВА-ЦА
ВЕЋ ЗНА ШТА ЈЕ И ЧИ-ТАН-КА, ПИ-ШЕ ДУ-ГО БЕЗ ПРЕ-СТАН-КА
ЧИ-О НА-СМЕ-ЈАН, ХЕЈ, ЧИ-О НА-СМЕ-ЈАН.
СВА-КИ НО-ВИ ДАН, ХЕЈ, СВА-КИ НО-ВИ ДАН.

ТЕЗА - (ВАГА) АРЗА

CD-28

ВИСИБАБА

Allegretto Станиша Коруновић

НА МЕ-КА-НОЈ ТРА-ВИ-ЦИ ВЕ-СЕ-ЛО СЕ СМИ-ЈЕ,
ГЛА-ВИ-ЦУ ЈЕ СПУ-СТИ-ЛА, ЈЕР СЕ ВЈЕ-ТРА БО-ЈИ,
БЈЕ-ЛЕ ЈОЈ СЕ ЦВЈЕ-ТИ-ЋИ ПО ЗЕ-ЛЕ-НОЈ ТРА-ВИ,
ЗЕ-ЛЕ-НА ЈОЈ КА-ПИ-ЦА А ЦУ-РИ-ЦА НИ-ЈЕ,
ВИ-СИ-БА-БА ТО ЈЕ ЗНАЈ, ШТО У ПО-ЉУ СТО-ЈИ,
ЉУ-БИ-ЧИ-ЦА ПО-РЕД ЊЕ К'О НЕ-БО СЕ ШЛА-ВИ.

На основу слушања одаберимо љепшу пјесму за завршни концерт.

Уз слушање одабране пјесме откријмо ријечи које се понављају.

Научимо пјесму уз помоћ наст. или слушања звучног снимка.

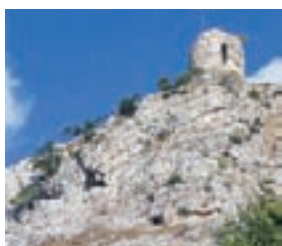
Научену пјесму изведимо у комбинацији солисти и хор (збор) тако да свако понављање изводи хор.

Уз извођење пјесме пљешћимо наизмјенично дланом о длан (на тезу) и дланом о хрбат (на арзу), па свирајмо на два инструмента наизмјенично на тезу, па на арзу.

За научену пјесму смислимо аранжман према карактеру композиције.

CD-29

NE DAM KAMEN

Kula iznad Livna

Moderato Slavko Olujić - stihovi Zlatka Artuković

ZEMLJA JE MOJA LJEPOTICA HUMSKA
I ZEMLJA ILIRSKA I KUĆA SLAVENSKA,

NEK SE LOMI, NEK SE LOMI SILA.
ŠUTI VATRA, NEK OŽIVE BILA.

NE DAM KAMEN, KAMEN ZEMLJE MOJE.
RODNU GRUDU BIVSTVOVANJE SVOJE

NEK SE LOMI, NEK SE LOMI SILA.
ŠUTI VATRA, NEK OŽIVE BILA.

Ponovimo pjesmu ZEMLJO MOJA Kemala Montena uz jednakotrajne pokrete i otkrijmo koji stihovi se ponavljaju.

Slušajmo pjesmu NE DAM KAMEN Slavka Olujića i odredimo izvođački sastav (vokalni ili instrumentalni ili vokalno-instrumentalni).

Uz drugo slušanje označimo stihove koji se ponavljaju.

Uz treće slušanje otkrijmo koje stihove izvodi solista (podvući crveno), a koje hor dvoglasno.

CD-30

MALI ZOO

Josip Magdić

1

2

3

4

5

Ponovimo pjesmu LETE, LETE LASTE Julija Marića uz pokrete koji odgovaraju karakteru pjesme.

Poslušajmo kompoziciju MALI ZOO Josipa Magdića i otkrijmo redosljed stavaka (minijatura) u toj kompoziciji:

- ___ BUHA
- ___ LEPTIR
- ___ MUHA
- ___ PAUK
- ___ STONOGA

Na crtici ispred naslova napišimo redni broj izvođenja.

Na osnovu ponovnog slušanja kompozicije u cjelini odaberimo najljepšu minijaturu.

Uz višestruko slušanje odabrane minijature svoj doživljaj izrazimo likovno.

Pogledajmo sve radove i odaberimo najljepše koje će se izložiti u prostoru gdje će se održati završni koncert.

CD-31

DJECA GRADA MOG

Alla marcia

Avdo Smailović (1917-1984)

PRE-MA PLA- NI - NI I - DE KO - LO - NA, U NJOJ DJE - GA
 GRA - DA MOG VE - SE - LA I ČI - LA PRE - MA PLA - NI - NI
 O - BA - LOM RUJE - KE LE - TI PJE - SMA ZA - NO - SNA KROZ SUN - ČA NI SJAJ.

O GRADE NAŠ,
 PJEVAMO TI MILU PJESMU, TEBI RODU
 I BORCIMA ZA SLOBODU, DIKO.
 ČUJ VEDRI GLAS, TVOJE DJECE ZANOSNE.

USPRAVI GLAVU POGLEDOM NAPRIJED,
 SLUŠAJ SVOGA RODA ZOV: U POBJEDE NOVE!
 MARLJIVO RADI, STVARAJ I GRADI,
 CIJELA NAŠA ZEMLJA BOLJE ĆE DA SJA.

Na osnovu slušanja pjesme otkrijmo njen izvođački sastav, pa uz višestruko slušanje: prepričajmo njen sadržaj, smislimo priču o svom gradu, za grupu učenika smislimo koreografiju pokreta za planiranu priredbu.

CD-31

БРАПЦИ И СТРАШИЛО

Vivo (♩ = 100)

Владо Милошевић (1901-1990)

ЧИВ ЧИВ ЖИВ ЖИВ ЧИВ ЧИВ ЖИВ ЖИВ, ЈОШ ЂУ ДУ - ГО БИ - ТИ ЖИВ.
 ЖИВ ЖАВ ЖИВ ЖАВ ЖИВ ЖАВ ЖИВ ЖАВ, ЈОШЂУ ДУ - ГО БИ - ТИ ЗДРАВ.
 НА СРЕД ПО - ЉА РО - СА И ТРИ ЗР - НА ПРО - СА.

ЧИВ-ЧИВ, ЖИВ-ЖАВ, ЧИВ-ЧИВ, ЖИВ-ЖАВ,
 ДРАГИ ПОБРО, ЈЕ Л'ТИ ДОБРО?
 СВЕ ЈЕ ДОБРО, ЖИВ-ЖАВ, ЗДРАВ.
 ЧИВ-ЧИВ, ЧИВ-ЧИВ, ЧИВ-ЧИВ, ЧИВ-ЧИВ,
 А ТКО ТИ ЈЕ КРИВ?
 ЖИВ-ЖАВ, ЖИВ-ЖАВ, ЖИВ-ЖАВ, ЖИВ-ЖАВ.
 ШТО СИ, ЧИЧО, СМЕТЕН САВ?
 ЗАШТО С МЕТЛОМ СТОЈИШ.
 А МЕСТИ СЕ БОЈИШ?
 ЧИВ-ЧИВ, ЖИВ-ЖАВ, ЧИВ-ЧИВ, ЖИВ-ЖАВ,
 СВЕ ЈЕ ДОБРО, ЖИВ САМ, ЗДРАВ.

Дјечији хор Игбале Медуњанин

На основу слушања pjesme otkrijmo izvođački sastav i tempo kompozicije, pa karakter kompozicije, a uz višestruko slušanje likovno predstavimo njen sadržaj za planiranu izložbu ili za odjeļeniski pano.

CD-33

ЈАГОДА БАШТОВАНКА

Veselo ♩ = 100

Muzika: E. Pandur, Stihovi: Z. Ostojčić

OJ, JA - GO - DO, JA - GO - DI - CE, NI - SI PR - VA DO - ŠLA,
VEĆ JE STA - ZOM TU - LI - PA - NA JE - DNA STA - ZA PRO - ŠLA.

PORANILA JAGODA DA ZALIJEVA CVIJEĆE,
MISLEĆ DA JE U TOME NIKO PRETEĆ NEĆE.
U ŠARENOJ BAŠČICI ZAMIRISA CVIJEĆE
I POZDRAVI JAGODU, KLIČUĆI OD SREĆE.

OJ, JAGODO, JAGODO,
OJ, JAGODO, JAGODO.
OJ, JAGODO, JAGODICE, NISI PRVA DOŠLA,
VEĆ JE STAZOM TULIPANA JEDNA PČELA PROŠLA.

JOŠ NA ZRACI SUNČEVOJ, KO VITEZ IZ MRAKA,
ŠAREN LEPTIR DOJAHA NA KRUNICU MAKA.
RASTUŽI SE JAGODA, ZAŠTO PRVA NIJE,
IZ OKA JOJ KANUŠE MALE PERLE DVIJE.

OJ, JAGODO, JAGODO,
OJ, JAGODO, JAGODO.
OJ, JAGODO, JAGODICE, TI ŠARENA DUGO,
ZA NAS TI SI PRVI CVIJETAK, SVE OSTALO DRUGO.

CD-34

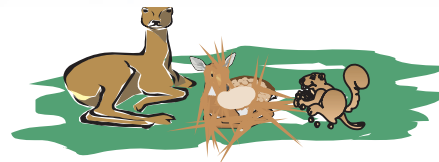
ROĐENDAN U ŠUMI

Refik Hodžić, Nasiba Kapidžić

VE - LI - KOM SE RA - DO - ŠĆU CUE - LA ŠU - MA O - VI - LA,
NA PA - PRA - TI ME - KOJ SR - NA LA - NE RO - DI - LA

UZBUĐENI, PONOSNI ZBOG TOG ROĐENDANA,
S POKLONIMA STIŽU GOSTI SA SVIH STRANA.

PREGRŠT SITNIH LJEŠNIKA VJEVERICA DONIJELA
KAO PRAVA SUSJEDA UZ LANE JE SJELA.

Na osnovu slušanja kompozicija Refika Hodžića i Edina Pandura otkrijmo koji instrumenti se čuju u pratnji pjevača.

Uz ponovno slušanje odaberimo ljepšu za smišljanje koreografije pokreta za grupu učenika, koja će se izvesti na priredbi povodom Dana žena ili na završnom koncertu.

Na osnovu višestrukog slušanja isprobajmo sve ideje za koreografiju i odaberimo najbolje rješenje.

III RAZRED

CD-35

JEDAN, DODAN

Sarajevo - zap. Cvjetko Rihtman

♩ = 120

JE-DAN, DO-DAN, DI-MI DI-SI, EN-GA PEN-GA, SMO-KVA, DO-KVAKVA-RA KU-ŠA DE-SET.

CD-36

PIPALICA PIPA

Jajce - zap. Cvjetko Rihtman

♩ = 60

PI-PA-LI-GA PI-PA OD MO-RA DO MO-RA DO ZE-LE-NA JA-VO-RA.

TU-ČI, BU-ČI, ME-DE-NI KO-LA-ČI, TA-LI-JA, TA-RA-ZI-JA,

TR-ČI ZEC U BA-BI-NU PEĆ. NU-HA BA-BA LEP-ČIĆ, PO-JE-DE GA ZEP-ČIĆ.

Ponovimo brojalice ENCI MENCI iz Glamoča uz jednakotrajne pokrete na svako doba i otkrijmo mjesta gdje se pojavljuje samo po jedan, a gdje po dva tona na jedan pokret.

Ponovimo brojalice PLIVA PATKA PREKO SAVE iz Hrvatske sa istim zadatkom.

Poslušajmo brojalice JEDAN DODAN iz Sarajeva i PIPALICA PIPA iz Jajca i otkrijmo u kojoj se na jedan pokret pojavljuju i po 3 sloga, a u kojoj po dva, po tri i po četiri sloga na jedan pokret.

Poslušajmo ponovo obje brojalice i izaberimo interesantniju za svakodnevnu igru na igralištu.

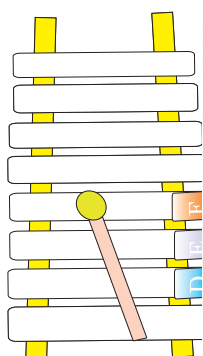
Naučimo novu brojalicu na osnovu slušanja zvučnog snimka i posmatranja notnog teksta.

Naučenu brojalicu izvedimo u obliku muzičke štafete na taj način što će prvi đak izgovarati brojalicu uz pokazivanje na svako doba po jednog đaka, to isto čini učenik na kojeg padne zadnji slog, itd.

Izvedimo naučenu brojalicu sviranjem prema partituri, gdje jedan đak svira štapićem ritam (na svaki slog), jedan na tezu (plave note), a drugi na arzu (crvene note). Istovremeno manja grupa može da plješeće naizmjenično dlanom o dlan (na tezu), pa dlanom o hrbat (na arzu).

CD-37

ЧУВАМ ОВЦЕ

МЕТАЛОФОН

♩ = 80 Сарајево (по зап. Јелене Донуће)

Опис игре:

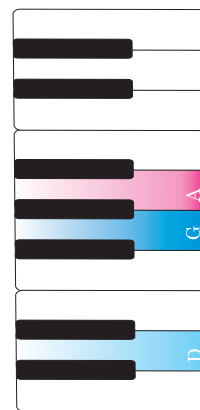
- 3 корака улијево: 1 лијевом, 1 десном, 1 лијевом;
- 1 корак удесно назад косо.

Игра се мирно, кораци обични на пуном стопалу.

CD-38

КОЛАРИЋУ, ПАНИЋУ

Allegretto Србија (по Анђелковићу)

КЛАВИЈАТУРА

Опис игре: Играчи формирају коло у облику ланца. Коловођа води коло полукружно и провлачи га између задњег и предзадњег играча, чије руке остају укрштене, затим проводи коло између трећег и четвртог играча одзада, и тако редом, док се сви играчи не заплету, а затим почиње отплитање обрнутим редом. Кораци су обични, а изводе се уједначено на свако доба.

На основу слушања одаберимо љепшу пјесму за игру.

Уз слушање одабране пјесме откријмо и подвучимо најдуже слокове (слокове који падају на читаво доба). Уз поновно слушање откријмо којом бојом су означени највиши и најнижи тонови (слокови који се изводе најтањим и најдебљим гласом).

Научимо пјесму уз помоћ наст. или слушања звучног снимка уз стално имитирање корака уједначеним покретима руку, додирујући врхом прста клупу или кољена.

Научену пјесму изведимо у комбинацији солисти и хор (збор) тако да сваки стих пјева најприје солиста, па онда хор. Уз хорско пјевање по један ученик нека свира на једном инструменту.

Пјесму изведимо по групама према опису игре и одаберимо групу која ће наступити на планираној приредби.

Напомена: Ученици који имају металофон или синтисајзер могу без потешкоћа одсвирати одабрану пјесму ако претходно означе плочице или дирке према цртежу, спајајући тако боју нота са бојом плочица или дирки уз пјевање.

CD-39

SPAVAJ, ZLATO

Kozarac (po Cvjetku Rihtmanu)

$\text{♩} = 60$

SPA - VAJ, ZLA - TO, SAN TE PRE - VA - RI - O. O.
PRE - VA - RI - O, NE ZA - BO - RA - VI - O.

BEŠA TI SE NA MORU KOVALA.
KOVALE JE ČETIR' KUJUNDŽIJE.
JEDNI KUJU, DRUGI POZLAČUJU.

CD-40

BUBA, NINA, MOJE D'JETE MALO

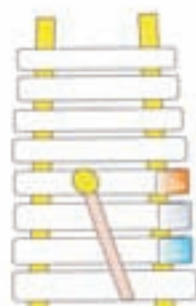
Umjereno sporo $\text{♩} = 84$

Gradačac (po Cvjetku Rihtmanu)

BU BA,, NI - NA,, MO - JE D'JETE MA - LO,, BU - BA,, NI - NA,, MO - JE D'JETE MA - LO.

Веома споро

Подшарје (зап. Марко Барошевић)

МЕТАЛОФОН

БУ - БА, НИ - НА, МО - ЈЕ, ДЈЕ - ТЕ, МА - ЛО,
ДЈЕ - ТЕ, МО - ЈЕ, ДЈЕ - ТЕ, МО - ЈЕ, РО - ДИ - ЛА, ТЕ, НА - НА,
БУ - БА, НИ - НА, БУ - БА, НИ - НА, МО - ЈЕ, ДЈЕ - ТЕ, МА - ЛО,
ДЈЕ - ТЕ, МО - ЈЕ, ДЈЕ - ТЕ, МО - ЈЕ, РО - ДИ - ЛА, ТЕ, НА - НА.

Д'ЈЕТЕ МАЛО, РОДИЛА ТЕ НАНА,
РОДИЛА ТЕ И ОД'РАНИЛА ТЕ
СПАВАЈ, Д'ЈЕТЕ, САН ТЕ ПРЕВАРИО.
ПРИЈЕ ТЕБЕ НЕГО ТВОЈУ МАЈКУ.
НЕСАНКЕ ТИ ВОДА ОДНИЈЕЛА,
ЗА ВЕЛИКО БРДО ЗАНИЈЕЛА.
ЋЕ НО НЕМА ВУКА НИ 'АЈДУКА.

Na osnovu posmatranja nota i sviranja nast. prepoznamo, pa izvedimo jednu pjesmu naučenu u 2. razredu:

Slušajmo 2 uspavanke iz Bosne i Hercegovine i odaberimo ljepšu za priredbu povodom Dana žena.

Naučimo novu pjesmu na osnovu oponašanja pjevanja i sviranja nast. najprije riječima, pa neutralnim slogom. Tom prilikom razmišljajmo o mogućnosti da melodija dobije nove riječi koje će se izvesti na priredbi povodom Dana žena.

Isprobajmo sve ideje za novu uspavanku, pa odaberimo najljepše stihove za 8. mart.

CD-41

ROMA - kolo iz okolice Mostara

Po Miroslavu Šiliću ovo je mješovito kolo, otvorenog polukružnog tipa u kojem se igrači drže za ruke, a izvodi se bez instrumentalne pratnje u umjerenom tempu.

Ritam koraka je:

Opis igre (prema Jeleni Dopuđa za kolo ROMICA):

1. doba 2 polutrčea koraka desnom pa lijevom naprijed;
2. doba 1 šepucav (klecav, romi) desnom naprijed;
3. doba 2 polutrčea koraka lijevom pa desnom naprijed;
4. doba 1 šepucav korak lijevom naprijed.

Obrazac se ponavlja dok kolovođa ne daje znak za promjenu. Obično uzvikne: "I-hi!" Tad se svaki par okrene za 180 stepeni na taj način što igrač izvodi korake natraške u krugu oko igračice, a igračica izvodi korake u mjestu okrećući se postepeno udesno. Igra se ponavlja kao na početku, s tim da se kolo kreće u suprotnom smjeru.

CD-42

TRESKAVICA OKOLO

Moderato Sarajevska okolica (zap. Jelena Dopuđa)

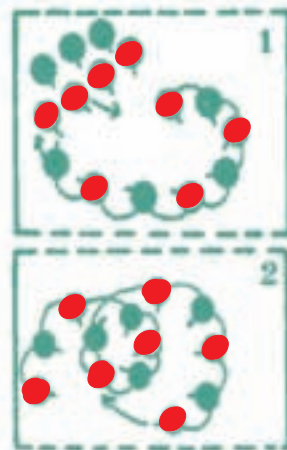
Opis igre: Zajedničko kolo izvodi se uz svirku.

Poredak: Kolo-lanac, jedno za drugim, igrač do igračice. Uzajamno držanje ruku spojeno koso dolje.

Kolo povede kolovođa s dvoje-troje igrača-igračica, a ostali se hvataju postepeno nastavljajući lanac (skica 1 desno). Kolovođa vodi kolo okolo, a nekad ga i "presjeca" tako što povede kolo prema sredini, gdje ga propuštaju kroz "kapiju", pa opet vodi kolo prema lijevom kraju (skica 2 desno). "Presjecanje" može da se ponavlja više puta.

Tempo je umjeren, a koraci se izvode u ritmu: | ♪ ♪ ♪ | ♪ ♪ ♪ |

1. doba: korak lijevom naprijed, pa desnom naprijed;
2. doba: korak lijevom naprijed naglašen tabanom o tlo i malim klecanjem u koljenu;
3. doba: korak desnom naprijed, pa lijevom naprijed;
4. doba: korak desnom naprijed naglašen tabanom o tlo i malim klecanjem u koljenu.

Ponovimo jedno kolo naučeno u 2. razredu.

Na osnovu posmatranja izvođenja osnovnih pokreta za kola ROMA i TRESKAVICA odaberimo interesantniju igru za izvođenje na završnom koncertu.

Pročitajmo opis odabranog kola i isprobajmo osnovne korake pokretima ruku na klupi.

U manjim grupama izvedimo kolo prema opisu.

Planirajmo vrijeme za izbor, aranžiranje i uvježbavanje programa za završni koncert.

CD-43

МИ СМО ДЈЕЦА ВЕСЕЛА

Veselo Вараждин (по сестрама Јанковић)

МИ СМО ДЈЕЦА ВЕ - СЕ - ЛА, РА - ДО БИ СЕ И - ГРА - ЛА,
 АЛ' НЕ ЗНА - МО ШТО. КА - ЖИ НАМ ТИ МА - РИ - ЦЕ, ШТО ЂЕ - МО СЕ
 1. ЊГРА - ТИ. И - ГРА - ТИ. СВИ ЧИ - НИ - ТЕ КА - О ЈА, ТО МЕ ВР - ЛО ЗА - БА - ВЉА.
 2. СВИ ЧИ - НИ - МО КА - О ТИ, ТО НАС ВР - ЛО ВЪ - СЕ - ЛИ.

Поновимо све познате пјесме које имају кореографију и изабери мо најљепше за завршни концерт. Научимо нову пјесму и смислимо нову игру према опису. Уз научену пјесму смислимо инструментални аранжман.

CD-44

ИВИН ВОЗ

Veselo ♩ = 108 Александар Корач

ЋИ ХУ, ЋИ ХУ, ЋИ ХУ - ХУ, ЋИ ХУ, ЋИ ХУ, ЋИ ХУ - ХУ! ИЗ КУ - ЂЕ ЈЕ ИЗ - ЛЕ - ТЕ - О
 НА У - ЛИ - ЦУ И - ВА, САВ ЗА - ДИ - ХАН, ЗА - ХУ - КТА - О К'О ЛО - КО - МО - ТИ - ВА.
 1. К'О ЛО - КО - МО - ТИ - ВА. ЋИ - ХУ, ЋИ - ХУ, ЋИ - ХУ - ХУ, ЋИ - ХУ, ЋИ - ХУ, ЋИ - ХУ - ХУ!
 2. ВИДЕЛИ ГА ДРУГОВИ, ПА ЗА ЊИМ И ОНИ САД УЛИЦОМ ТАКО ЈУРИ ТА ЧУДНА КОЛОНА.
 ПОТРЧАЛИ, ЗАХУКТАЛИ К'О ПРАВИ ВАГОНИ. ТО ВОЗ ИВИН ПУТУЈЕ СА СЕДАМ ВАГОНА.

Уз помоћ наст. научимо одабрану пјесму. Уз научену пјесму смислимо покрете према садржају пјесме и инструментални аранжман за највише три извођача који ће свирати на три различита начина (на сваки, слог, на свако доба и трескањем по слободном избору) и три различита инструмента.

Zastava BiH

RECI BOSNO, LJUBAVI

CD-45

Asim Horozić, S.Zlatić

Rimski most

Višegrad

Počitelj

Bijela tabija

Sarajevo

Na osnovu sviranja nast. prepoznamo i izvedimo 2 pjesme bosanskohercegovačkog kompozitora Asima Horozića.

Slušajmo izvođenje pjesme RECI BOSNO Asima Horozića i tom prilikom otkriti da li je muzička mjera dvodobna ili trodobna ili četverodobna, a uz drugo slušanje obratiti pažnju na duže slogove koji ne padaju na tezu. Takvi slogovi se zovu **sinkope**, tipične za bosanskohercegovačku narodnu muziku.

Oponašajmo pjevanjem izvođenje nast. pojedinih **muzičkih fraza** (pojedinih stihova), poštujući veoma važno pravilo: **Kad nast. pjeva, učenici slušaju (ne pjevaju), i obratno.**

Oponašajmo pjevanjem izvođenje nast. **muzičkih rečenica** (po dvije muzičke fraze), poštujući prethodno pravilo.

Pojedinačno i kolektivno pjevajmo pjesmu u cjelini uz sviranje nast. Tom prilikom razmišljajmo o instrumentalnom aranžmanu za priredbu povodom državnih praznika. U tom aranžmanu poželjno je da se jednim instrumentom svira na svako doba, drugim samo na tezu, trećim na svaki slog (u ritmu), a četvrtim samo na sinkopirane tonove.

Preostalo vrijeme časa planirati za izbor programa koji će se izvesti na času povodom državnog praznika.

CD-46

ТИХА ПЈЕСМА

8. čas

Andantino Josip Magdić, Grigor Vitez

TI - HO KOS U GR - MU SPA - VA, A JOŠ TI - ŠE RA - STE TRA - VA TI - HO TAN - KI
TIH JE ZE - KO I - SPOD GRA - NJA, A JOŠ TI - ŠE BI - LJE SA - NJA RA - ZNO - BOJ - NE

1. 2.

BOR - ŠU - MO - RI, A JOŠ TI - ŠETRE - ŠNJA ZO - RI
SNO - VE SNI - VA CVJE - ĆE. ŠU - MA, PO LJE, NJI - VA

SVUD SU SNO - VI RA - ZA - SU - TI, JA - GLAC SA - NJA SAN SVOJ ŽU - TI MO - DRO SA - NJA

ŠU - MA - RI - CA, LJU - BI - ČASTO LJU - BI - ČI - CA, NE - BO - PLA - VO PO - TO - ČNI - CA

BJE - LU I - SKRU TRA - TEN - ČI - CA, A DU - BOKO SA - NJA NOĆ, TI JOŠ DU - BLJE - LA - KU NOĆ!

Otpjevajmo sve poznate pjesmice o cvijeću pa odaberimo najljepšu za Dan žena. Slušajmo kompoziciju Josipa Magdića TIHA PЈESMA i otkrijmo izvođački sastav. Uz odabranu kompoziciju skicirajmo svoj likovni rad i dovršimo ga kod kuće na većem papiru kao poklon najdražoj osobi za Dan žena.

CD-47

МАЧКИН ДОМ

Moderato Војин Комадина (1933-1997)

ХАЈ - ДЕ МА - ЦО, ТЕ - ТИ - ЦЕ, ТИ БО - ГА - ТА МА - ЧКИ ЦЕ,
МИ БИШТОГОД ПО - ЈЕ - ЛЕ, КОД ТЕ - БЕ СЕ ГРИ - ЈА - ЛЕ.

ПО - ГЛЕД' КРОЗ О - КАН - ЦЕ НА НАС МА - ЛЕ МА - ЦЕ,
ХАЈ - ДЕ, МА - ЦО, ТЕ - ТИ - ЦЕ, НА - ХРА - НИ НАС МАЛ - ЧИ - ЦЕ.

КАЖИ НАШОЈ ТЕТИЦИ
ДА СМО ПУКИ СИРОТИ.
ХЉЕБ СМО ДАВНО ПОЈЕЛИ
НАШ ПОД МИШИ ПОЈЕЛИ.
НЕМА КРОВА ДА НАС ЧУВА,
СВУД НАМ ВЈЕТАР ДУВА.
КАЖИ НАШОЈ ТЕТИЦИ
ДА СМО ПУКИ СИРОТИ.

На основу слушања откријмо:
Који инструменти се истичу у пратњи пјевача.
Смислимо покрете за мали играказ у којем ће учествовати лица:
богата мачка, сироти мачићи и вратар мачор Ваца.

CD-48

PADA KIŠA

Allegro moderato Muzika: Nada Ludvig-Pečar

KI-ŠA PA-DA TOPLA, BLA-GA, TI-HO ZE - MLJOM ZVO-NI: TAP, TAP,
 KA-KO MI JE MI - LA, DRA-GA SVA-KA NJE - NA SI - TNA KAP.
 TR - ČIM, PJE - VAM, O - NA RO-SI, VE - ZE PU - TEM ŽU - TI TRAG.
 MI - LU - JE ME SVUD PO KO - SI, JER I JA SAM NOJ SAD DRAG.

VIOLINA

KLAVIR

CD-49

SA UNUKOM JANOM

Largo Avdo Smailović

Na osnovu slušanja dvije kompozicije bosanskohercegovačkih kompozitora otkrijmo izvođački sastav.

Uz ponovno slušanje odaberimo ljepšu za kreativnost učenika, za likovno ili literarno ili plesno izražavanje muzičkog doživljaja.

Uz višestruko slušanje odabrane kompozicije izrazimo svoj doživljaj sredstvima po izboru.

IV RAZRED

CD-50

EGLN, BEGLEN

Umjereno sporo ♩ = 80

Sarajevo - zap. Marko Barošević

E - GLEM, BE - GLEN, BA - KVA - ĆI, ĆIN - ĆI RIN - ĆI, ĆAM - PA - RI.

Icons: cherry, cherry, cherry, apple, cherry, cherry, cherry, apple.

CD-51

ENA, MENA

Moderato

Jajce - zap. Milica Obradović

E - NA, ME - NA, NI - KO - TI TA TE - LE RU - MO - TI.

U - NA VOJ, SU - KA - ROJ, MUF, TRUF, KA - NO ŠTRIG.

1 četvrtinka vrijedi kao 2 osminke

Na osnovu posmatranja notnog teksta i sviranja nast. prepoznamo i izvedimo riječima i neutralnim slogom jednu brojalicu iz 1. razreda (Glamoč). Prilikom slušanja i izvođenja obratimo pažnju kako su označeni dugi, a kako kratki slogovi.

Ponovimo brojalicu PLIVA PATKA PREKO SAVE iz Hrvatske sa istim zadatkom.

Poslušajmo brojalice EGLN, BEGLEN iz Sarajeva i ENA MENA iz Jajca i otkrijmo kakvim notama su označeni dugi, a kakvim kratki slogovi.

Poslušajmo ponovo obje brojalice i izaberimo interesantniju za svakodnevnu igru na igralištu.

Naučimo novu brojalicu na osnovu slušanja zvučnog snimka i posmatranja notnog teksta.

Naučenu brojalicu izvedimo u obliku muzičke štafete na taj način što će prvi đak izgovarati brojalicu uz pokazivanje na svako doba po jednog đaka, to isto čini učenik na kojeg padne zadnji slog, itd.

CD-52

MINI, SINE

Vlasenica (po zap. Cvjetka Rihtmana)

NI - NI, SI - NE, NI - NA - LA TE MAJ - KA,
NI - NA - LA TE I U - SPA - VA - LA TE.

TVOJU BEŠU VODA ODNIJELA,
ZA GOLEMO BRDO ZANIJELA.
PA JE KUJU ČETIR' KUJUNDŽIJE.
PRVI KUJE, DRUGI POZLAČUJE.
TREĆI MEĆE ŠIPKU NA BEŠIKU,
A ČETVRTI OD ZLATA JABUKU.

CD-53

MAJKA SINA U GORI RODILA

Livno (po zap. Cvjetka Rihtmana)

MAJ - KA SI - NA, MAJ - KA SI - NA U CO - RI RO - DI - LA,
ČE - LI - GA GA, ČE - LI - GA GA ME - DOM ZA - DO - JI - LA.

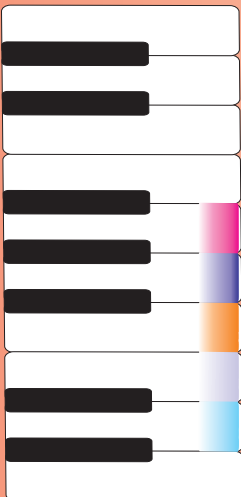

GORICA GA NA LIST DOČEKALA
BILA VILA SINU BABA BILA.

ONA GA JE U POVOJ
LASTAVICA EZAN IZUČILA.

Na osnovu posmatranja notnog teksta i sviranja nast. prepoznamo, pa izvedimo jednu pjesmu naučenu u 3. razredu:

Allegretto *Srbija* (po Anđelkoviću)

Okolica Sarajeva

Slušajmo 2 uspavanke iz Bosne i Hercegovine i tom prilikom otkrijmo nepoznate riječi, a uz ponovno slušanje odaberimo ljepšu za priredbu povodom Dana žena.

Naučimo novu pjesmu najprije riječima, pa neutralnim slogom. Tom prilikom razmišljajmo o mogućnosti da melodija dobije nove riječi koje će se izvesti na priredbi povodom Dana žena.

Isprobajmo sve ideje za novu uspavanku, pa odaberimo najljepše stihove za 8. mart.

CD-54

SIJE BABA MLIVO

♩ = 96 Guča Gora - Travnik (po zap. Cvjetka Rihtmana)

SI - JE BA - BA MLJ - VO NA RE - ŠE - TO KRI - VO.

NE - MOJ BA - BA GU - STO, O - STA - ĆE TI PU - STO.

CD-55

ŽUBERILA GORICA

♩ = 192 Gornji Odžak kod Kupresa (po zap. Cvjetka Rihtmana)

ŽU - BE - RI - LA GO - RI - CA PI - TA - LA JE VODICA:

ŠTO ŽU - BO - RIŠ, GO - RI - CA? KA - KO NE - ĆU, VODICA

OV - DI ĐER - ZI PRO - LA - ZE I ZAM - BU - RE PRO - NO - SE, HA?!

derz - mladić gizdavi

"Ovo je narodna muzička igra za zabavljanje djece.

Nauči pjesmicu slušajući nastavnikovo izvođenje melodije u prvom glasu.

Pola odjeljenja neka pjeva glavnu, a druga polovina prateću melodiju drugog glasa (isti ton).

Pokušaj smisliti nove tekstove šaljivog sadržaja na ovu melodiju." (Selma Ferović)

Vlado Milošević (1901-1990) i Cvjetko Rihtman (1902-1988) su bosanskohercegovački kompozitori i muzikolozi, imaju posebne zasluge za skupljanje i zapisivanje naših narodnih pjesama.

CD-56

TRESKAVICA SITNA

Moderato Sarajevska okolica (zap. Jelena Dopuda)

Образак игре:

- 1 trokorak ulijevo (l., d., l.);

- 1 kraći trokorak udesno (d., l., d.);

Koraci na punom stopalu. Svaki treći korak u svakom trokoraku je naglašen lakim udarom stopala (tabana) o tlo i malim klecanjem u koljenu. Kolo se pomiče pomalo u lijevu stranu.

Treskanje tijelom u ritmu koraka, vidno.

CD-57

SKAKA

Moderato Okolica Bos. Šarcea (po zap. Dunje Rihtman-Šošić)

U Bosanskoj Posavini, kola su zatvorenog tipa, igrači i igralice se drže za mali prst ruku ispruženih niz tijelo, pa je poredak igrača u kolu zbijeniji. Koraci se izvode na punom stopalu. Plesna (igračka) fraza se sastoji od 12 taktova, pa se prvi dio izvodi ulijevo, u smjeru hoda kazaljke na satu, a drugi dio u suprotnom smjeru hoda kazaljke na satu.

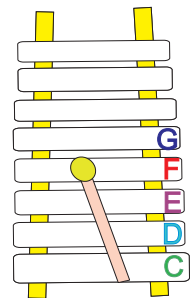
Napomena: Igra se izvodi uz svirku bez pjevanja. (Miroslav Šilić)

CD-58

КОЗАРАЧКО КОЛО

Весело Бос. Крајина (зап. Марко Барошевчић)

ШИ-РИ, ШИ-РИ КО-ЛО КО-ЗА-РА-ЧКА ЛО-ЛО.
 ШИ-РИ, ШИ-РИ ВЕ-ЂЕ, БО-ЉЕ СЕ О-КРЕ-ЂЕ
 ШИ-РИ, ШИ-РИ МИ СЕ МО-ЈЕ КО-ЛО МА-ЛО.
 НЕ БИ, НЕ БИ ЛИ СЕ МА-ЛО ПО-ВЕ-ЂА-ЛО.

Козарачко коло је мјешовито, али се играчи хватају спонтано.

Може бити затворено, али повремено и отворено. Кораци су на пуном стопалу. Игра се живо, на сваки слог по један корак. Сваки стих пјева најприје солиста па хор, а солиста може да изводи стихове других пјесама или да сам смишља нове.

Поновимо једно коло научено у 3. разреду.

На основу слушања одаберимо љепшу пјесму или на основу описа интересантнију игру. Научимо нову пјесму на основу опонашања наст., а нову игру на основу читања описа, па по групама играјмо научено коло.

Планирајмо вријеме за избор, аранжирање и увјежбавање програма за завршни концерт.

CD-59

ŽARKO SUNCE

♩ = 120 Trebižat kod Čapljine (po Cvjetku Rihtmanu)

ŽAR - KO SUN - CE NA O - GRAN - KU HO - ĆE DA GRA - NE.
 U - STAV - LJA JE MI - LA MAJ - KA DA JOŠ NE I - DE.
 NA - ŠA SE - KA NA PO - LA - SKU, HO - ĆE DA I - DE.
 HO - ĆU, MAJ - KO, HO - ĆU, MI - LA, BIT MI NE MO - ŽE.

CD-60

NE AŠIKUJ, MUJO

Moderato Višegrad - po zapisu L. Kube

NE A - ŠI - KUJ, MU - JO, NE A - ŠI - KUJ, DU - ŠO,
 NE A - ŠI - KUJ, I - ME MO - JE, NE VE - ŽI SEV - DA - HA
 OD SEVDAHA, MUJO, NI BOLESTI, MUJO,
 OD SEVDAHA, DUŠO, NI BOLESTI, DUŠO,
 OD SEVDAHA, IME MOJE, NI BOLESTI, IME MOJE,
 GOREG JADA NEJMA. OD AŠIKOVANJA.

Na osnovu slušanja pjesama ŽARKO SUNCE NA OGRANKU (svatovska iz Trebižata kod Čapljine) i NE AŠIKUJ, MUJO (sevdalinka iz Višegrada) odaberimo ljepšu za završni koncert.

Naučimo odabranu pjesmu po uzoru na pjevanje nastavnika.

Uvježbajmo pjesmu solistički i horski ili grupno, pa odaberimo bolji način za planiranu priredbu.

CD-61

TRI CIKLAME

Umjereno

Refik Hodžić

I - SPOD BO - RA U DNU ŠU - ME, U O - BLA - KU PO - LU - TA - ME
 MA - LE BE - BE O - ĆE - KU - JU DA I - ZNI - KNU TRI CI - KLA - ME.

VRIJEDNI MRAVI PRETRESAJU
 LANJSKO LIŠĆE ČITAV DAN,
 DA IM NOVA DRUGARICA
 U PROZRAČEN DOĐE STAN.

KAD IZNIKNU, PA NA PRVI
 PLES U ŠUMU POĐU SAME,
 SA DIVLJENJEM SVI NEK KAŽU:
 NAJLJEPŠE SU TRI CIKLAME.

Uz naučenu pjesmu smislimo pokrete za manju grupu plesača i instrumentalni aranžman za najviše 4 instrumenta, od kojih će jedan svirati na svaki slog, jedan svako doba, a jedan zveckanjem ili treskanjem samo na pojedinim mjestima po slobodnom izboru.

CD-62

ДВА ЗЕЧИЋА

Allegro (♩ = 140)

Војин Комадина

ДВА ДО - БРА ЗЕ - ЧИЋА, ДВА МА - ЛА РЕ - ШИЋА, ПО - СТА - ЛИ СУ ЂА - ЦИ.
 ЗЕ - ЧИ - ЦА К'О МА - ТИ У ШКО - ЛУ ИХ ПРА - ТИ, ЈЕР ТО СУ ТЕК ПР - ВА - ЦИ.
 ЗЕ - ЧИ - ЦА ЈЕ ЉУ - ТА, ДЈЕ - ЦА БЕЗ КА - ПУ - ТА, А КИ - ШАН ЈЕ ДАН.
 СВА - КОММО - КРА ГЛА - ВА ЈЕР ЈОЈ ПРО - КИ - ШЊА - ВА СТА - РИ КИ - ШО - БРАН.

ПА СЕ МНОГО БРИНЕ
 КАДА НЕКИ КИ'НЕ.
 ОД СТРАХА СЕ СМЕЛА.
 АЛИ КАД СЕ ВРАТИ
 СКУХАЋЕ ИМ МАТИ
 ДОСТА ВРЕЛА ЧАЈА.

И ОДМАХ ЋЕ ЛЕЋИ
 ПОКРАЈ ТОПЛЕ ПЕЋИ
 ДВА МАЛА ЗЕЧИЋА,
 ДВА ЊЕЗИНА ЂАКА,
 ПОСЛУШНА ПРВАКА,
 ДВА ДОБРА ЗЕЧИЋА.

На основу слушања pjesме ДВА МАЛА ЗЕЧИЋА Војина Комадине откријмо да ли је музичка мјера дводобна или тродобна или четвородобна.
 Уз друго слушање обратимо пажњу на дуже слоге који трају по два доба.
 Опоначајмо пјевањем извођење наст. појединих музичких фраза (појединих стихова).
 Опоначајмо наст. извођење музичких реченица (два стиха).
 За научену pjesму смислимо инструментални аранжман.

Slow moderato

Josip Magdić

E-SA, E-SA-SA E-SA SA, PI-PI-JA NE-MA KRA-JA E-SA-SA, NE-MAKRA-JANE-SA-SA

NE-MAKRA-JANE-SA-SA. NI SUN-ČA-NU MJE-STO GU-ME PRE-KO PO-LJA, PRE-KO ŠU-ME

ZA-TE-GNU-LA JE-DNOG DA-NA NE-KA DJE-CA RAZ-DRA-CA-NA

NE-KA DJE-CA RAZ-DRA-CA-NA SVI SKA-KAV-CI TAD SU STA-LI

KO TO SKA-ČE? NI-SU ZNA-LI, NI PRI-ZNA-LI DRA-GE VO-LJE:

O-VO DJE-CA SKA-ČU BO-LJE. O-VO DJE-CA SKA-ČU BO-LJE.

Na osnovu sviranja nast. prepoznamo i izvedimo 3 pjesme bosanskohercegovačkih kompozitora Asima Horozića, Dragutina Basraka i Slavka Olujića.

Slušajmo izvođenje pjesme DJECA I SKAKAVCI Josipa Magdića i tom prilikom otkrijmo da li je muzička mjera dvodobna ili trodobna ili četverodobna, a uz drugo slušanje obratimo pažnju na duže slogove koji traju po dva doba.

Oponašajmo pjevanjem izvođenje nast. pojedinih **muzičkih fraza** (pojedinih stihova), poštujući veoma važno pravilo: **Kad nast. pjeva, učenici slušaju (ne pjevaju), i obratno.**

Oponašajmo pjevanjem izvođenje nast. **muzičkih rečenica** (po dvije muzičke fraze), poštujući prethodno pravilo.

Pojedinačno i kolektivno pjevajmo pjesmu u cjelini uz sviranje nast. Tom prilikom razmišljajmo o instrumentalnom aranžmanu za priredbu povodom državnih praznika. U tom aranžmanu poželjno je da se jednim instrumentom svira na svako doba, drugim samo na tezu, trećim na svaki slog (u ritmu), a četvrtim slobodno improvizirati.

Preostalo vrijeme časa planirati za izbor programa koji će se izvesti na završnom koncertu.

ŠTAPIĆI

ZVEČKA

DEF

DOBOŠ

TRIANGL

PRAPORCI

BARDAK

ČINELA

ČEGRTLJKA

CD-64

ДОБИО МИ ТАТА КЕЦА

Vivo Валериј Вања Гајић

НЕ И-ДЕ МИ, НЕ И-ДЕ, НЕ И-ДЕ МИ ШКО-ЛА.

ВЕЋ МЕ БРИ-НЕ ШТА ДА РА-ДИМ, У-ЧИ-ТИ СЕ МО-РА. У-ЧИ-ТИ СЕ МО-РА.
 ДОБИО МИ ТАТА КЕЦА, АЛ НИ МАМА НИЈЕ БОЉА, И НА КРАЈУ ЈОШ ЋЕ БИТИ
 СТВАРНО НИЈЕ ФЕР, ДОБИЛА ЈЕ ДВА. ДА САМ МОЖДА ЈА
 ЦРТАО МИ ЈУЧЕ ЗЕЦА, ОД САДА ЋУ СВЕ ЗАДАТКЕ КРИВ ШТО ТАТА ДОБИ КЕЦА
 А ИСПАО КЕЦ, САМ ДА РАДИМ ЈА. А И МАМА ДВА.

CD-65

МАЛИ ТРУБАЧ

J = 90 Vinko Krajmajer

МА-ЛИ ТРУ-БАЧ ТО САМ ЈА, МЕ-НЕ ПРА-ТИ ДРУ-ЖИ-НА.
 НА-ША И-ГРА ВЕ-СЕ-ЛА РА-ДОСТ НАМ ЈЕ ДО-НЈЕ-ЛА.

Slušajmo kompozicije DOBIO MI TATA KECA i MALI TRUBAČ, pratimo štampane stihove i otkrijmo stihove koji se ponavljaju, pa izaberimo ljepšu. Uz odabranu kompoziciju skicirajmo svoj likovni rad i dovršimo ga kod kuće na većem papiru kao poklon najdražoj osobi za završni koncert.

CD-66

BOSNA, BOSNIA

Džani Hot

ДА ЛИ ЗНА-ТЕ ДА ПО-СТО-ЈИ ЈЕ-ДНА ЗЕ-МЉА, ЗЕ-МЉА
 СНО-ВА, ПУ-НА ЦВЈЕ-ЋА ДОБРИХ ЛЈУ-ДИ, БИ-СТРИХРИЈЕ-КА И ПЛА-
 НИ-НА. ЋА-РО-БНА ЈЕ ЗЕ-МЉА ТО, ДОНЕ-БА ЈЕ ВО-ЛИ-МО...

BOSNA, BOSNA, BOSNIA,
 TI SI SUNCE KOJE SJA.
 BOSNA, BOSNA, BOSNIA,
 DRAGA NAŠA DOMOVINA.

BOSNU VOLE I ŠKOLJKICE
 SVE PTIČICE I RIBICE.
 DJECA VOLE BOSNU NAJVIŠE.
 BOSNA JE ŽIVJELA, ŽIVI I ŽIVJEĆE.

Poslušajmo više puta pjesmu Džanija Hota BOSNA, BOSNIA i tom prilikom napišimo literarni rad na tu temu..

CD-67

NEK MIRIŠU AVLJE

Ad libitum Admir Bajramović

MAJ-KA, SI - NA BU - DI - LA, U SA - BAH PRO-BU - DI - LA:
HAJ-DE, SI - NE, U - STA - NI, LJE-PO MI SE O - BU - CI,
U - STAJ, SI - NE, SA - BAH JE, U - STAJ, SI - NE, BAJ - RAM JE.
BAJ-RAM NA-MAZ NE, KLA - NJAJ TI, ME-ZA - RE ZI - JA - RE - TI.
NEK MI-RI-ŠU AV - LI - JE, NEK SE SVA - TNO RA - DU - JE,
ŠI-ROM BO - SNE PO-NO - SNE NEK SE PJE - VA BAJ - RAM JE.

Hajde, sine, ustani
i kurbane razdijeli,
siromaha daruj ti,
od srca halali im.

I ahbabe posjeti,
s njima radost podijeli.
Kroz čaršiju prošetaj,
nek se srce veseli.

Nek mirišu avlije,
nek se svatko raduje,
šikom Bosne ponosne,
nek se pjeva Bajram je.

CD-68

U TO VRIJEME GODIŠTA

Ad libitum Narodna hrvatska

U TO VRUE-ME CO - DI - ŠTA, MIR SE SVUE - TU NA - VJE - ŠTA
AN - DE - LI SE JA - VI - LI, RAJ - SNU PJE - SMU SLA - GA - LI.
PO - RO - DE - NIEMDJE - TE - ŠCA, KOM JE MAJ - KA DJE - VI - GA.
SLA - VA BO - GU PJE - VA - LI, A MIR LJU - DMAPRO - SI - LI.

CD-69

ХИМНА СВЕТОМ САВИ

Анонимус

У - СКЛИ - КИ - МО С ЛЬУ - БАВ - ЛЬУ СВЕ - ТИ - ТЕ - ЛЬУ СА - ВИ,
СР - ПСКЕ ЦР - КВЕ И ШКО - ЛЕ СВЕ - ТИ - ТЕ Љ СКОЈ ГЛА - ВИ.
ТА - МО ВЕЊ - ЦИ, ТА - МО СЛА - ВА ГДЕ НАШ СР - ПСКИ ПА - СТИР СА - ВА.
ПОЈ - ТЕ МУ, СР - БИ, ПЕ - СМУ И У - ТРОЈ - ТЕ!

CD-70

ОДА БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Марко Барошевчић

Maestoso

p Бо - сна, У - на, Вр - бас, Дри - на *tr* и Не - ре - тва мо - дра рије - ка
mf пло - дне њи - ве хра - ни - ле су *tr* ро - ду мом од пам - ти - вје ка.
mf Бо - сна и Хер - це - го - ви - на сред Бал - ка - на њи - ним цвје - тни,
f то је мо - ја до - мо - ви - ни *f* у пој жи - ве љу - ди сре - тни.
 Нек' јој житна поља роде, Безброј суза пролило се,
 нек' јој мирно теку воде, гинуло се вјековима,
 нек' јој никад ратни вихор да би била што је данас
 не уздрма стијег слободе. Босна и Херцеговина.
 Нек' јој плавим небом лете Волим своју земљу драгу,
 голубова б'јелих јата, Босну и Херцеговину,
 нек' се свуда пјесме оре јер узвраћа она љубав
 против мржње, злобе, рата. своје вијерном приједном сину.

Ragib Lubovac

LIKOVNA KULTURA

«SUBJEKT U CRTEŽU»

CRTEŽ DJEČAKA, «ŠARE»

CRTEŽ UMJETNIKA, DJEČAK

-----Za nastavni/ka/cu-----

Cilj Stare nastave crtanja je bio razvoj «srca, uma i ruke», dakle, prvo «srca», jer je «crtež» izraz emocije. «Jugo-jezgro» tvrdi da učenici ne znaju crtati, te ih podučava o likovnoj formi, a sadržaja nema. «Subjekt u crtežu» tvrdi da djeca znaju crtati, te im nudi «vruć» sadržaj, a podjednako u «crtežu» i umjetnosti analizira i sadržaj i formu. Kada učenik 1. i 2. razreda «crta», dijete toliko uobražava da je u «crtežu» i papiru, da zapravo, iz njega, a ne sa distance, «crta». Ono subjektivno izražava sebe, zato je logična formulacija ovog koncepta «Subjekt u crtežu». Umjesto likovnih oblika rada «Jugo-jezgra», novi koncept nudi naziv: sadržaj, a umjesto likovnih područja rada, «Subjekt u crtežu» nudi naziv: forma; sadržaj je život, forma je «crtež» i umjetnost.

«Crtež» učenika je: crtež, slika, dekorativni rad, grafika, kip, reljef...

Naši prilozi crteža trogodišnjeg dječaka kružne i elipsaste «šare» nisu samo šare, već bi to mogla biti duboka podsvijest «ono u gnijezdu majke», drugi je Leonardov crtež «Začeće», kao reakcija zrelog umjetnika Leonarda na tvrdnju majke, petogodišnjem sinu, koji «nema» oca, te kako ga je «donijela rođa».

I RAZRED

1. razred
2. JA I MOJA PORODICA

DJEČAK 6. GODINA, «JA I MOJA PORODICA», TEMPERA

NACRTAJ I TI LINIJAMA I BOJAMA SEBE I SVOJU PORODICU, TI TO ZNAŠ!

-----Za nastavni/ka/cu-----

Dok jedni pedagozi zagovaraju princip «ka djetetu», drugi pedagozi, kao i naš koncept, zagovara suprotnu ideju «od djeteta». Dok umjetnik u umjetnosti izražava sebe i društvo, dijete u svom «crtežu» izražava sebe i porodicu. Zato učenicima našeg uzrasta nudimo «vruće» sadržaje: motive, teme, ilustracije i inspiracije iz vlastitog života i porodice, iz domovine, škole i ulice, iz prirode, te iz umjetnosti «djetinjstva čovječanstva», a kako će to učenici «crtati» (crtati, slikati, modelirati, oblikovati ili formulisati), koncept im nudi njihovu shematsko – simboličku likovnu formu.

3. MOJA OTADŽBINA BOSNA I HERCEGOVINA

KOLIKO OVDJE IMA SLIČICA, A KOLIKO ZVIJEZDA?

Učenice Ena, Moja i Senida: *Moja domovina BiH*, 1. raz. O.Š. «A. Šantić», «F. Gunić», «M. Selimović», učit. Milanka Katava, Arijana Đidelića i Elvisa Koso, Sarajevo

OVAKO SU CRTALI I PISALI STARI EGIPČANI:

1. PTICA LETI, 2. ČEŠLJA, 3. STADO OVACA, 4. SRCE KUCA, 5. NOSITI TERET, 6. TUČI, 7. HARFA.

NAPIŠI ILI NACRTAJ: BIH, BOSNA I HERCEGOVINA!

NACRTAJ: LJUDE, DJECU, SRCE, PTICU, LEPTIRA, MRAVA, CVIJET, SUNCE, MJESEC, ZVIJEZDU!

-----Za nastavni/ka/cu-----

Gdje sam ja rođen/na to je moja domovina, a gdje je rođen moj otac, to je moja otadžbina.

SADRŽAJ je Moja otadžbina Bosna i Hercegovina, FORMA je crtež, igra slova i boja, estetsko je ljubav prema otadžbini i domovini, tehnika je flomasteri u boji. Učenici se nagovaraju da slobodnije nego na času maternjeg jezika, gdje pišu, da crtaju slova. Zato gore u naslovu teme stoji, «Igra slova i boja». Od slova se gradi neki sažet ili rasut ritam ili kompozicija pojmova, slova i boja. Ovaj sadržaj i forma je blizak egipatskom piktografu: crtam – pišem. Naš se uzrast učenika istovremeno izražava crtežom i pismom, a to je i programska «moguća veza s nastavom jezika».

Iako učitelji/ce sa učenicima tek u II polugodištu obrađuju slova i pismo, učenici znaju napisati BiH, a zatim crtati: figure, cvijet, pticu, jabuku, jaje, srce, sunce, mjesec, zvijezdu... To je zapravo «Bosanski piktograf» crtam – pišem.

4. CRVENA JABUKA CIJELA, POLOVINA, ČETVRTINA

FOTOGRAFIJA, PRIRODNA CRVENA JABUKA I «CRTEŽ» UČENIKA 1/8., JABUKA, SLIKANJE, AKVAREL,

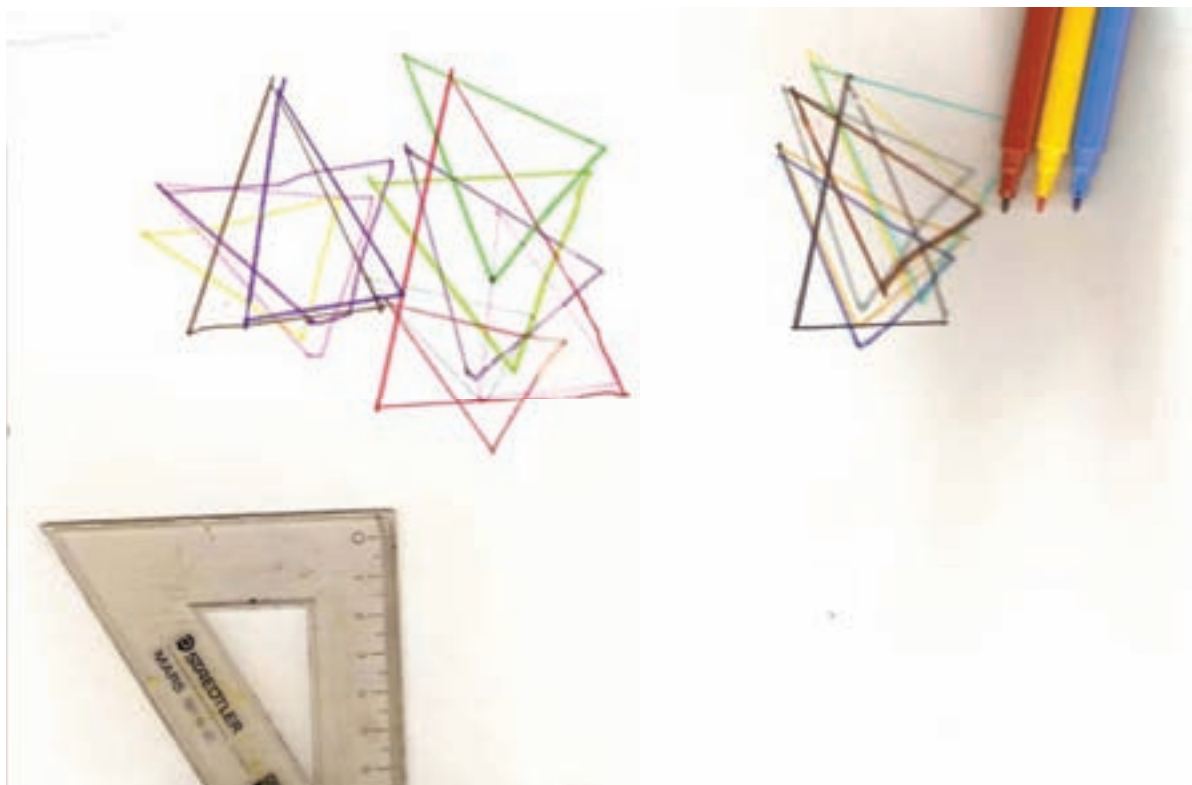
UČENIK JABUKE SLIKA SUBJEKTIVNO, ZATO SU ONE SOČNE IZNUTRA I IZVANA.
(23. SEPTEMBAR, PRVI DAN JESENI).

-----Za nastavni/ka/cu-----

Teme jeseni mogu biti široke: berbe, žetve..., a motivi uži i pojedinačni kao što je jabuka. Pojam **senzacije** se javlja kada dijete čulne utiske, osjete, percepciju ili opažanje, kao sirovi početak iskustva prima, prima ukus, miris, zvuk i temperaturu; ono kada dijete tek pipa, u školi proširuje. Otud i čin **percepcije**, kada se svi različiti čulni utisci okupe oko jedne jabuke, kada se miris u nosu, ukus na jeziku, boja i svjetlo u oku, te dodir prstiju i dlana kojim se obuhvata i upoznaje oblik, s podjelom jabuke na dvije simetrične polovine, a polovina na dvije četvrtine, upoznaje unutarnji sadržaj i sjeme, ujedine i grupišu oko te jabuke, pa će učenik više primijetiti njenu specifičnost nego li pojedinačne sadržaje, kada dakle, čulni utisci prijeđu u **saznanje**. Usput, učenici jabuku pojedu, tako da jabuka nestane, slika nastane.

5. IGRA TROUGLOVA, LINIJA I BOJA

Učeni/k/ca, *Igra trokuta*, flomasteri u boji, 1/9, «Šesta osnovna škola». Ilidža, učit. Elma Šabanović

CRTAJ UNUTARNJIM TROUGLOM BEZBROJ TROKUTA, FLOMASTERI U BOJI! TI TO ZNAŠ!

-----Za nastavni/ka/cu-----

Sadržaj, kao što je ovdje, može biti trokut, linija i boja. Likovno je od toga učenik, u tri pokušaja, dobio tri skupa trouglova, u kojem papiru je on nešto osjećao i mislio. Dobio je kompoziciju trokuta i boja, linija i ritma, simetrije i ravnoteže. Estetsko je proces rada, jer je on nešto osjećao i mislio, te obogatio sebe, a jest. Crtež je pun bjeline i vazduha. Tehnički je crtež u boji, flomasteri u boji. Učenik je koristio unutarnji – manji trokut svog trougla. Kolege, ne pretjerujte u pretrpanom crtežu, i malo je lijepo.

6. SJEĆANJE NA ZIMSKI RASPUST

SKIJAŠ

SKAKAČ

Učenici Nermin i Esma, *Sanjkanje*, akvarel, 2. razred, O.Š. «Aleksa Šantić», Sarajevo, nast. A. Ahmethodžić

KAKO SI SE TI RADOVAO ZIMI. NACRTAJ TO. TI TO ZNAŠ!

-----Za nastavni/ka/cu-----
Zimske radosti i «crtež iz crteža». Nermin je crtao iz crteža, a Esma sa distance. «Crtež iz crteža» je uobrazilja učenika da se on nalazi u papiru ili u ulici odakle s lijeve i desne strane, te ispred i iza crta predmete i objekte kao ih vidi s tog mjesta, pa su drveća, kuće i figure prevaljene, leže ili stoje na glavi, a to je logika i egipatskog crtača i djeteta našeg uzrasta, shematsko - simbolička faza, «crtež iz crteža». Ako se takvom crtežu i djetetu dva/tri/put zamjeri, ono zaključiti «da ne zna crtati», a zna!

14. Internacionalne olimpijske zimske igre održane 7/17. Februara 1984. u Sarajevu, s kojih donosimo plakate slikara Ismara Mujezinovića.

7. ILUSTRACIJA, ZAGONETKE I ODGONETKE, AKVAREL

Učenik Tarik, *Zagonetke i odgonetke*, 1. razred O.Š. «Fatima Gunić» Sarajevo, učit. Sabrina Trgo

-----Za nastavni/ka/cu-----

Postoje narodne i umjetničke zagonetke. Obje predstavljaju vrstu književnosti. Narodne su prvo bile usmena, zatim su sakupljane i zapisane. Međusobno su preuzimane od naroda. Podloga zagonetka su predmet ili radnja koja je često alegorijska - lik ili prikaz u kojem se krije neki drugi smisao, u prozi ili u stihovima. Osebujna je i duhovita. Svaka zagonetka traži odgonetku: Od malog sam prsta tanja, svakog dana sam sve manja? Olovka. Bijelo pleme, crno sjeme. Mudra glava po polju sije? Knjiga. Naš harambaša vodu pije, a nad njim se bajrak vije? Kosač. U gorici na jednoj nožici? Gljiva. Pitalice: Kad se voda može u rešetku nositi? Kad se smrzne. Kako se zove vuk? Nikako, on sam dođe... Zagonetke su mnogi književnici objavljivali u listovima i časopisima, u enigmatskim listovima, dječijim rubrikama, zabavnicima u ilustrovanim listovima i križaljka.

8. CVIJEĆE, SIMBOL PROLJEĆA

ILUSTRUJ TEKST O LEPTIRU, ILI DIREKTNO SLIKANJE CVIJEĆA U RAZREDU!

**NACRTAJ, NASLIKAJ CVIJEĆE KOJE SE NALAZI U TVOM RAZREDU, TI TO ZNAŠ!
AKVAREL.**

-----Za nastavni/ka/cu-----
Proljeće je ciklus rađanja, rasta i cvata. Uz priložene fotose i živo cvijeće učenici bi čulno potpunije doživjeli i upoznali simbole proljeća, naravno i naslikali cvijeće.
Učenici dva/tri/put međusobno mijenjaju i slikaju cvijeće. Nastavnici ukazuju na lokalnu boju. A učenici na svojim papirima ipak slikaju simboličkim bojama. Druga je mogućnost da učenici ilustruju neki tekst o leptiru u 1. razredu.

9. SRETNA BUBAMARA

Dijete starije grupe predškolskog uzrasta, (2006) što bi išlo u 1/9. osnovne škole, te ga zato nudimo

ILUSTRACIJA, *EVO IDE BUBAMARA*, AKVAREL

Evo ide bubamara, bubamara, krila su joj puna šara, puna šara. Ej moliću, ej moliću bubamaru da mi dadne, da mi dadne jednu šaru! U srce ću da je metnem, da je metnem, blago onom koga sretnem, koga sretnem: Moja će mu, moja će mu šara reći koji put ga, koji put ga vodi sreći! (...).

-----Za nastavnika/cu-----

O Bubamari ima raznih priča, koje učiteljica može ponuditi učenicima 1. razreda, i dobiti kreativan krupan «crtež», sretno! Zamjerka je ta da je slika strogo simetrična, ali za to učenici izgleda imaju potrebu, pa neka je! Treba barem, pored crvene, učenicima ponuditi i žutu, čak i plavu boju, iako je bubamara crvene boje. Nije dobro ni da bubamare budu sve krupne, jer bi i to opet bio kliširani zahtjev ili pristup. Svaki crtež bi trebao biti drugačiji i po boji i po veličini, jer je naš koncept «subjekt u crtežu», svako dijete crta svoj crtež.

II RAZRED

2. razred

10. SJEĆANJE NA LJETNI RASPUST

Učenica Nejra, *Kako sam provela ljetni raspust*, flomasteri, 3. O.Š. «Meša Selimović», učit. Sanida Ščić

NACRTAJ ILI NASLIKAJ KAKO SI PROVE/O/LA LJETNI RASPUST!

-----Za nastavni/ka/cu-----

Ova uobičajena tema za prvi nastavni sat i na početku nove školske godine među učenicima, ali i među nastavnicima, pa se tu mogu očekivati raznovrsni sadržaji, koji se prepričavaju, a likovna forma i tehnika se ostavlja učenicima.

11. GRBOVI I ZASTAVA BOSNE I HERCEGOVINE

STARI GRB

NOVA ZASTAVA BOSNE I HERCEGOVINE

NOVI GRB

ŠTA SE VIDI U OVA TRI SIMBOLA BOSNE HERCEGOVINE?
KOLIKO U JEDNOJ SEDMICI IMA DANA?
KOLIKO ZVIJEZDA IMA U GRBU, A KOLIKO NA ZASTAVI?

UČENIK GRB MIJENJA U SRCE, A UDŽBENIK GRB MIJENJA U PREPELER
učenik Ajdin piše: «Bosna i Hercegovina, naša domovina digni se iz pepela, kao sto put do sada.»

NACRTAJ I TI BOJAMA ČESTITKU BOSNI I HERCEGOVINI!

-----Za nastavni/ka/cu-----

25. Novembar/Studen, 1943. godine - ZAVNOBiH

Učenik nudi srce, a udžbenik propeler. Treća ideja: u svakom razredu ima mnogo cvijeća, neka to cvijeće učenici preko i pored ovih simbola i teksta raspu po papiru, i dodaju svoj tekst čestitke! Četvrta ideja će biti nešto četvrto i patriotski doživljaj učenika. I ovdje bi, sa simbolima i tekstem crtam - pišem, došao u obzir «Bosanski piktograf».

12. NARODNA UMJETNOST ŠARANJA JAJA

«7 JAJA ZA 7 DANA»

Inspiracija za religijske novogodišnje praznike i čestitke, Uskrs, Božić, Bajram.

-----Za nastavni/ka/cu-----

Kao **simbol** jaje se javlja kako na Istoku, tako i na Zapadu. Postoje «prirodni» i «kulturni» simboli. Prirodni su izvedeni iz nesvjesnih sadržaja, kulturni su oni simboli koji nastoje izraziti «vječitu istinu». Jaje je u isto vrijeme i kulturni i religijski simbol, koje se i u kršćanstvu i u islamu, posebno oko Nove godine, nude djeci.

Islamski svijet kod nas u svojoj tradiciji nema ukrašavanje jaja, kao što ima onaj u Iranu. U kršćanskoj tradiciji sadržaji i simboli se javljaju na jajetu, a u islamskoj tradiciji se jaja također dekorišu na ljuski, ali im se uz to dodaju plastični elementi, pa se onda sadržaji proširuju na: *lutku, lava, ribu, pticu, žabu, sovu...*

(Likovna enciklopedija «Jugoslavije», JLZ, Zagreb, 1987.; «Jaje», Klub za intelektualni odgoj djece i mladih, Teheran).

13. ČESTITKA ZA GRAĐANSKU NOVU GODINU «TO ZNAJU I VRAPCI NA GRANI»!

VRAPCI I DRUGE PTICE, JEDNA DRUGOJ ČESTITAJU NOVU GODINU! NASLIKAJ BOJAMA KAKO TO IZGLEDA!

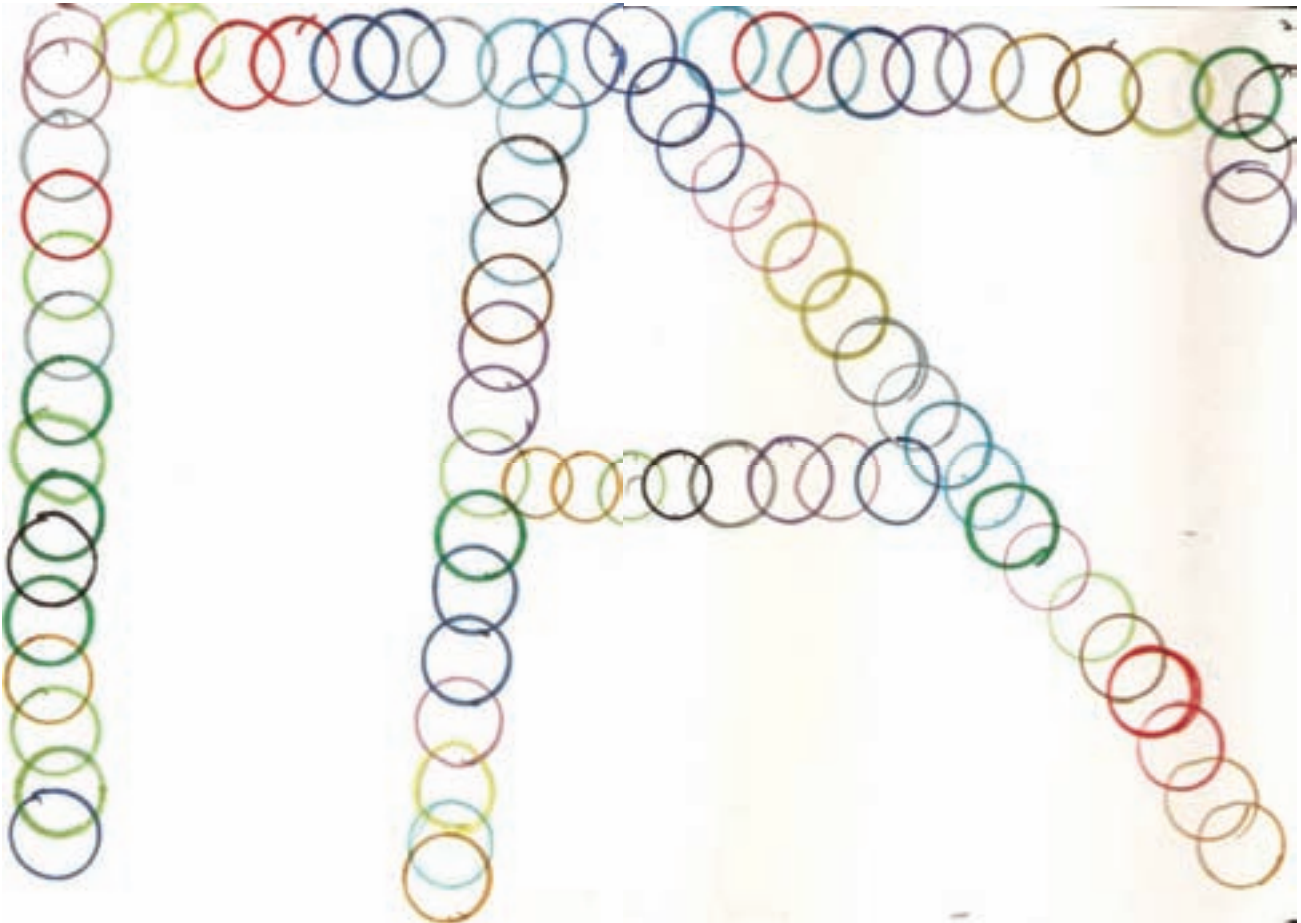
-----Za nastavni/ka/cu-----

U davnoj prošlosti od starih Egipćana i Babilonaca, preko religijskih novih godina, čiji su se datumi pomicali, a i danas slave, od decembra do marta, unatoč religijskih protivljenja, zadržana je svečanost iz Rima, u čast boga Jana: 1. januar, kao građanski praznik.

U svim čestitkama, pa i u Novogodišnjim podjednako igra ulogu sadržaj teksta, te izgled forme «dizajn i vizuelne komunikacije», čestitke: nacrt, savijanje papira i preklapanje... To jest za učenike složen zadatak, ali tu pomaže i učiteljica. Učenicima se može ponuditi bar drugačija podloga, oblik papira, boja, krug, srce... I ovaj prijedlog se čini nsvakidašnjim, ali je to djeci blisko, da i vrabac vrapcu, kao što učenik učeniku, učenik učiteljici i roditeljima: «Čestita Novu godinu»!

14. IGRA KRUGOVA I BOJA

Učenica Merima, *Igra krugova i boja*, flomasteri u boji

POIGRAJ SE KRUGOVA I BOJA, FLOMASTERI!

-----Za nastavni/ka/cu-----
Oko ima formu kruga, horizont našeg vidnog polja je krug. Naš će učenik pomoću šablona novčića svojim flomasterom kao tačkom, koja se kreće i vraća u sebe, načiniti krug. Šta će učenik «igrom krugova» spontano na papiru dobiti, svoje inicijale ili nešto drugo, ostaje da se vidi?

15. ILUSTRACIJA, Ćopić, Kapidžić i Balog

Grupni rad učenika, *Ježeva kućica*, kolaž, 2. razreda, O.Š. «Fatima Gunić», učit. Senija Svraka
Učenik 2. razreda, *Ježeva kućica*, flomasteri, O.Š. «Meša Selimović», Sarajevo, učit. Minela Ahmić

ILUSTRACIJA, SLIKANJE, KOLAŽ – NOVINSKI FOTOSI U BOJI, FLOMASTERI, TEMPERA...

-----Za nastavni/ka/cu-----
Grupni rad učenika je zato što je od četiri kolaža «kolažiran» jedan kolaž. Da bi stavili ježa u prirodu kasno smo počeli nagovarati učenike: da u prirodi ima i drugih živih bića i raslinja, pa se na kolažima bojažljivo počeo pojavljivati leptir, ptica...KOLAŽ je franc. Collage: lijepljenje, naziv za slikarsku tehniku kod koje je kompozicija u cijelosti ili djelimično izražena od lijepljenih komada papira, foto-novina, tkanine, kože, tapeta, ilustracija i fotografija. Kolaž se može dopunjavati ili kombinirati kistom linijom i bojom. Nije kolaž ono što se nudi školi i učenicima kao «kolaž» - bojeni ravni papir.

20. MAŠTA, SLUČAJ I NAMJERA, KLEMENTINE

Učenici Naida i Faris, 2/9. O.Š. «A. Šantić», Sarajevo

Učenice Esma i Ajla, 2. razred, *Fantastična živa bića*, O.Š. «Aleksa Šantić», Sarajevo, učit. Amela Ahmethodžić

-----Za nastavni/ka/cu-----

U uvodnom dijelu nastavnog sata reći nešto o svojstvu mandarina ili klementina, te njihovom značaju za zdravlje ljudi. Nakon toga, učenici ih gule i koru ostavljaju na papir, a učiteljica priču i pažnju učenika usmjerava na plod. Guleći koru neki učenici prave duge, a neki kratke komade. Potom učenici, da bi ih bolje izbrojili, odvajaju kriške. Jednu krišku pojedu i kažu koliko im je još ostalo; i to nemarno ostavljaju na papir.

Analiza sadržaja u kojoj ih učiteljica pita: šta sada imamo na papiru? Jedni će učenici kazati da vide koru i plod, drugi vide i traže neke druge sadržaje. Naravno da su svi sadržaji različiti, a oni se još okretanjem papira u krug, umnožavaju. U prvoj fazi su tražene slučajne asocijacije, u drugoj fazi se namještaju namjerne. Slučajne asocijacije su bogatije od onih namjernih. Likovne su analize, likovni elementi: ploha, volumen i boja, te regulatori: a-simetrija, kompozicija, kolorizam, pokret i ritam. Estetska analiza je razvoj asocijacije i mašte; tehnička je analiza kora i plod mandarine, mobilni reljef.

17. DOMAĆI LJUBIMCI

PAPIGE I KANARINCI SE PITAJU:
«IMAŠ LI I TI BOJICE? HAJDE DA I MI NEŠTO NA NASLIKAMO»!

-----Za nastavnika-----
Zeba je iz porodice ptica pjevica sa više od 1000 vrsta, kojoj pripada vrabac i kanarinac. **Kanarinac** je malena pjevica, pripitomljen oblik kanarske žutarice, koja živi na Kanarskim otocima. Mnoge su uzgajane vrste kanarinaca kao što su žuti i šareni kos; svi izvrsno pjevaju. **Papige** su red ptica iz skupine kukavci živo obojenog perja sa kratkim i debelim povijenim kljunom. Hrane se plodovima i sjemenkama. Mladi su goli i slijepi. Oglašavaju se kreštavim glasom, a neke izvrsno oponašaju ljudske glasove. Ima ih 350 vrsta u Novoj Gvineji na Malučkim otocima, a najviše u Australiji, drže ih u kafezima, neke živo cvrkuću i mogu dobro naučiti govoriti. Imaju prelijepo crveno, žuto i zeleno perje, dugog su repa.

III RAZRED

3. razred
18. CVIJEĆE I LIŠĆE U MOM RAZREDU

Učenik Annur, *Cvijeće u mom razredu*, flomasteri, 3. razred, O.Š. «Kovačići» učit. Selma Mehanović
Učenica Aida, *Živa priroda*, flomasteri, 3. razred, O.Š. «M. Selimović», Sarajevo, učit. Belma Muhović

CRTANJE ILI SLIKANJE CVIJEĆA, flomasteri, akvarel, tempera, flomasteri,
direktno posmatranje cvijeća i lišća u razredu.

-----Za nastavni/ka/cu-----
Lijevi crtež je uobičajeno rješenje oblika i boja cvijeća, što učenici znaju. Desno je crtež cvijeća prema direktnom posmatranju, gdje su učenici sjedili ispred impresivnog cvijeća ili raslinja u školskom hodniku, kada smo ih nagovarali da crtaju list po list. Iako učenici 3. razreda nisu skloni vizuelnom promatranju, ponekad im treba ponuditi i takav pristup.

19. BOSANSKI STEĆAK «KULE»

Stećak «Kule» reljef u kamenu

Lov na divlje životinje

Na ovome kamenu gore je 5 konjanika i tri zvijezde, dolje su lovci na divlje životinje. Na lijevoj strani reljefa jedan lovac razvlači luk i odapinje strijelu na jelena kojeg progone tri hrta –lovački psi. U sredini reljefa jedan lovac kopljem probada divlju svinju koju gone dva hrta. U desnom dijelu reljefa je leopard privezan za drvo, a iznad je jedan zmaj.

Učenici 3. razreda, *Lov na divljač*, reljef, O.Š. «Fatima Gunić» Sarajevo, učit. Sabrina Trgo

RELJEF INSPIRIŠE, TEKST SE ILUSTRUJE!

-----Za nastavni/ka/cu-----

Sadržaj: život i rad starih Bosanaca, lov na divlje životinje. forma: 4 scene - u formi stripa; reljef u plastičnom tanjuru, plastelin u boji. U ideji je predviđeno da se od vodoravne figurativne kreira plastelinom u boji kružna kompozicija, što znači da učenik nešto dva puta mijenja: kompoziciju i boju.

-----Umjetnost srednjovjekovne Bosne, stećci, nadgrobni spomenici, skulptura i reljef s pismom «bosanjsicom», od XII do XVI stoljeća-----

20. SPORT
Na nastavnom satu fizičke kulture u školi

SLIKAR OMER MUJADŽIĆ: *NOGOMET*, UMJETNIČKA SLIKA

DJECA – FUDBALERI

NASLIKAJ NEKI SPORTSKI DOŽIVLJAJ SA ČASA FIZIČKE KULTURE!

21. SVEČANOSTI
BOŽIĆ, USKRS, BAJRAM

Učenica Anđela, *Rođenje Isusa*, 2. razred, «KŠC Sarajevo», nastavnica Ružica Šutalo
Umjetnik Ahmed Moustafe, *Inspiracija iz 1. ajeta...* ulje i akvarel na papiru
Učenica Bojana, *Uskrsna jaja*, 4. razred O.Š. «Petar Kočić» Mrkonjić - Grad, učit. Milka Cunjić

NASLIKAJ SVEČANOSTI I POKLONE KOJE SI DOBIO OVIH DANA!

22. ČESTITKA ZA GRAĐANSKU NOVU GODINU

DJEČIJA «VJETRENJAČA»

UDŽBENIK PREDLAŽE OVE DVIJE VARIJANTE,
A TI MOŽEŠ IZMISLITI NEKU TREĆU ILI ČETVRTU IDEJU, ZAR NE?

ŠTA JE DIZAJN I VIZUELNE KOMUNIKACIJE?

-----Za nastavni/ka/cu-----
U davnoj prošlosti od starih Egipćana i Babilonaca, novih godina, čiji su se datumi pomicali od decembra do marta, te do islamske Nove godine, 16. VII, unatoč religijskih protivljenja, zadržana je svečanost iz Rima, u čast boga Jana, 1. januar, kao građanski praznik.

Dizajn je nacrt, uzorak pri izradi i oblikovanju predmeta... Obuhvata tehnološku i likovnu analizu projekta kućanskih aparata, pokućstva, učila u školi i dječje igračke... Ovdje nudimo diskretan sadržaj čestitku u formi atraktivnog «prepelera». U svim čestitkama, pa i u Novogodišnjim podjednako igra ulogu sadržaj teksta, te «dizajna i vizuelne komunikacije»: nacrt, savijanje papira i preklapanje... To jest složen zadatak, ali tu pomaže i učiteljica. Učenicima se može ponuditi bar drugačija podloga, oblik i boja papira, forma kruga, srca, leptira... I ovaj prijedlog se čini nesvakidašnjim, ali je to djeci blisko, pa i da kanarinac kanarincu, učenik učeniku, učenik učiteljici i roditeljima: čestita Novu godinu!

23. NARODNA UMJETNOST: TKANJE I PLETENJE

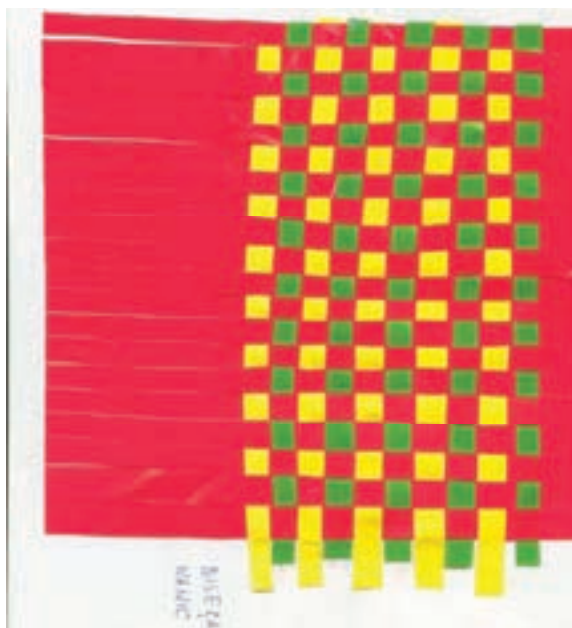
VRSTE PLETENJA

DNO KORPE

KORPA

Učenice Melisa i Bisera: *Igra linija i boja*, kolaž, 3/8. razred, OŠ «Osman Nakaš» Sarajevo

UČENICI IMITIRAJU TEHNIKU PLETENJE, FLOMSTERI U BOJI ILI «KOLAŽ» PAPIROM!

-----Za nastavni/ka/cu-----

Nudimo dvije slike, jednu nezavršenu i drugu «paletu» odakle se uzima boja i papir. Za prvu sliku nisam siguran ni da li bi završena slika bila ljepša ili ne. Toliko boja i odnos između njih je jednostavno harmoničan. To nam govori i učenica, koja je tu stala i potpisala se. Često puta je bogatija slučajna slika od one namjerne, čak je ponekad i «paleta» bolja od slike. Ovdje ukazujemo na dvije istovremene tvorevine: **namjeru i «paletu»** čime se apsolutno «crtež» proširuje na dvije mogućnosti.

Narodna umjetnost se, kao kolektivni proizvod, javlja, razvija i čuva na selu. Kod nas se u njoj prate duboki tragovi od prethistorije - ilirski i staroslavenski, preko srednjovjekovnih bizantskih i islamskih, te europskih uticaja. Izražavala se klesanjem u kamenu, drvorezbarstvu, keramici, u obradi metala, u tekstilu, posebno u vezu, tkanju i pletenju.

24. ILUSTRACIJA TEKSTA: MAKSIMOVIĆ, BEKRIĆ, PARUN

Učenik Edah «Jesen u gradu» tempera, 3. razred, O.Š. «Meša Selimović» Sarajevo, učit. Belma Muhović

Slikanje, KOLAŽ – novinski fotosi u boji, akvarel ili tempera.

25. SPORT, KROKI – BRZO CRTANJE FIGURA

Učenik 3/8. razreda, *Figure, kroki, akvarel*, O.Š. «Osman Nakaš», Sarajevo (ispravi)

NACRTAJ ILI BRZO NASLIKAH SPORTSKE FIGURE U POKRETU!

-----Za nastavni/ka/cu-----

Figure su za učenike posebna priča. To je razlijevanje boje i vode, to je trka i borba učenika kistom i bojom na papiru, jer se figure koje poziraju na stolu 3/4 minute brzo smjenjuju da učenik nema vremena kazati «ja ne znam». I onda se dobije fantastična figurativna kompozicija, crtež ili slika. Likovno je tu kolorizam, prostor, pokret, ritam i stil.

Crtati i slikati se može svugdje i na svim podlogama, u bloku, u radnoj svesci, čak i u udžbeniku. Crtati i slikati se može i na svim geometrijskim formama pravougaoniku, kvadratu i krugu, na svim bojenim podlogama i neutralnim ploham. To učenike, kao i brzo crtanje figura, osvježava.

IV RAZRED

4. RAZRED 26. LJETNI RASPUT U BOSNI I HERCEGOVINI...

Učenik Emin, doživljaj s raspusta, *Požar*, flomasteri, 4. razred O.Š. «Alija Nametk», učit. Fatka Brković

NACRTAJ ILI NASLIKAJ PO SJEĆANJU, SVOJ DOŽIVLJAJ SA LJETNJEG RASPUSTA U BOSNI I HERCEGOVINI...

-----Za nastavni/ka/cu-----

U jednom razredu je jedini učenik s ljetnog raspusta crtao požar, a poznato je kakvi su požari harali u ljeto 2007. godine, ne samo u Hercegovini, već i u Europi, i naš učenik Emin se našao tu u Hercegovini i nacrtao to.

27. ILUSTRACIJA, LOVRAK, HROMADŽIĆ, J. J. ZMAJ

Učenik Haris, *Vlak u snijegu*, tempera, 4. r. O.Š. «Meša Selimović», Sarajevo, učit. Belma Dizdar

ZA OVU ILUSTRACIJU SU POGODNE SLIKARSKE TEHNIKE AKVAREL, TEMPERA ILI NOVINSKI KOLAŽ.

-----Za nastavni/ka/ce-----

Na tabli stoji: Ilustracija «Vlak u snijegu», tempera, Mate Lovrak

Slično kao i u maternjem jeziku, tekst se pročita i sa učenicima analizira. U toku rada tekst se drugi put emotivnije pročita ili ispriča. Temeljne riječi se objasne i ispišu na tabli. «Crteži» učenika se pronalaze i učenici daju kratki komentar. Na kraju časa se analizira: sadržaj, forma, estetsko i tehničko u «crtežu».

28. DLAN I PRSTI NA DLANU OSNOVI GRAFIKE

Trag bosih i vlažnih nogu na suhom podu ili asfaltu, otisak suhog dlana na zamagljenom prozoru je grafički otisak. Prirodna je grafika: otisak prsta, dlana, tabana, krompira ili lista...

Umjetnička grafika «Brod» drvorez; Učenički prirodni otisak «Dlana»; Učenička grafika «Kuća», linorez

Kažiprstom se potpisuju nepismeni

CRTEŽ JE JEDAN, SLIKA JE JEDNA, ALI GRAFIKA MOŽE BITI 101...

SVE ŠTO SE ŠTAMPA ILI UMNOŽAVA JE GRAFIKA, I UDŽBENIK JE GRAFIKA, JER SE I ON ŠTAMPA.

I STRIP JE GRAFIČKA PROIZVODNJA, JER SE ŠTAMPA U ŠTAMPARIJI ILI KOMPJUTERSKI.

POSTOJI 1. UMJETNIČKA GRAFIKA, 2. UČENIČKA GRAFIKA, 3. INDUSTRIJSKA GRAFIKA, 4. KOMPJUTERSKA GRAFIKA.

GRAFIČKA FORMA JE OTISAK DLANA, KAO PRVA ILI NAJSTARIJA GRAFIKA.

A DA BI TO BIO I DEKORATIVNI RAD, ONDA SE TI OTISCI NALAZE KAO NACRT ILI DEZEN ZA ŠAL, MARAMU, SALVETU...

NA PODLOZI KOJA NE UPIJA VODU I BOJU NANESU SE TRI OSNOVNE VODENE BOJE U KOJE SE STAVI DLAN, A ZATIM SE ON PRENESE NA PAPIR I PRITISNE, TO SE PONAVLJA NEKOLIKO PUTA.

-----Za nastavni/ka/cu-----

Ruka i dlan su simboli rada. Najmlađi prstima sopčavaju svoje godine, uče brojati...

Otisak prsta, u zamjenu za potpis nepismenih ili otkrivanje identiteta ličnosti, otisak dlana do gatanja u dlan, kod učenika i odraslih izaziva izvjesnu radoznalost. Taj znak i simbol nalazimo na stijenama pećinske umjetnosti, a u internacionalnom filmskom festivalu u francuskom gradu Cannesu su izliveni otisci dlana popularnih režisera i glumaca, preneseni u reljefni kamen u parku ispred festivalske zgrade, kao stvaralački identitet ličnosti. Postoje dvije strukture otiska, prirodni, učenički i umjetnički. Prirodni otisak koji nudimo preko dlana, lista ili drveta je prirodna struktura ili tekstura s prirodnih površina, a ona druga grafika je umjetnička. U predmetnoj nastavi se od 6. razreda upotrebljava učenička tehnika gipsorez, u 7, 8. i 9. i linorez...

29. GRBOVI I SIMBOLI BOSNE I HERCEGOVINE

Ploča Kulina bana s lunarnim simbolima

Stolica bosanskih kraljeva

Stećak «Kule»

Grb, Tvrtko I Kotromanić

Stari Grb SRBiH

Novi Grb BiH

Zastava Bosne i Hercegovine

GRAĐANSKA ČESTITKA!

BOSNA I HERCEGOVINA JE BOGATA SPOMENICIMA, KULTURNIM I LIKOVNIM NASLIJEDEM.

**Inspiracija za čestitku:
Simboli + cvijeće, boje, datumi...**

-----Za nastavni/ka/cu-----

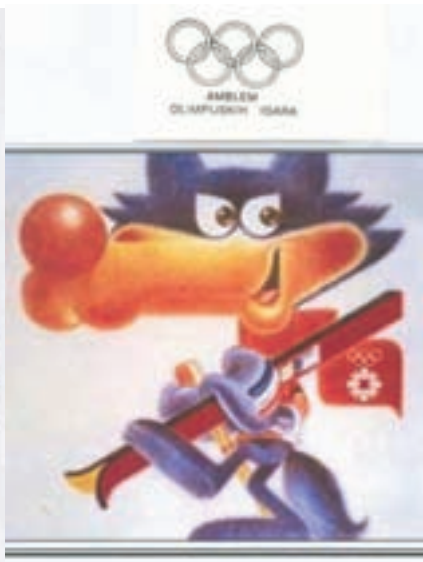
Car i pisac Konstantin Porfirogent prvi put spominje «Zemljicu Bosnu» u X stoljeću, a Kulin ban piše *Povelju Dubrovčanima* 1189. na narodnom jeziku. Sačuvana je izreka «Za Kulina bana i dobrijuh dana». Bosna i Hercegovina se, činom vjenčanja kralja Tomaša i Katarine iz Blagaja, u Jajcu, 26. maja, 1446. simbolički, a pod turskom vlašću, 1482. i stvarno spajaju. Tradicija Bosne kao države je duga 1000 godina. Učenicima se može ova stranica kopirati, te da oni na njoj unesu ili spoje simbole, cvijeće, boje i datume.

30. SJEĆANJE NA ZIMSKI RASPUST

KLIZAČ

OMILJENI «VUČKO» ODE NA SKIJANJE

KLIZAČ

UČENIČKI RAD, ZIMSKE RADOSTI, AKVAREL

NASLIKAJ AKVAREL BOJAMA ZIMSKE RADOSTI, TI TO DOBRO ZNAŠ!

-----Za nastavni/ka/cu-----

Prve Olimpijske igre su održane 776. a posljednje 393. godine prije nove ere u slavu boga Zeusa u Olimpu, Grčka. One su ujedinjavale grčke gradove i prekidale na pet dana svaki rat. Ideja da se igre obnove javlja se u XVIII, a obnavljaju se 1896. u Ateni, 1900. u Parizu i tako redom... Od tada se redovno održavaju svake četvrte godine, ali se, pored ljetnjih uvode i zimske olimpijske igre. Tako su 14. Internacionalne olimpijske zimske igre održane 1984. u Sarajevu, s kojih donosimo simbol «Vučka», plakate slikara Ismara Mujezinovića, i grafiku Andy Warhol.

31. ŠTA SANJAM I ČEGA SE PLAŠIM?

Učenici Šejla, Lejla i Adnan, *Šta sanjam i čega se plašim?* detalji, 4. raz., O.Š. «Meša Selimović», učiteljice Belma Dizdar i Sanida Šečić

NACRTAJ ILI NASLIKAJ SVOJE SNOVE, JER TI STALNO SANJAŠ!
Slikanje ili crtanje: flomasteri, akvarel, tempera, plohom ili linijom.

-----**Mašta, snovi i simboli**-----

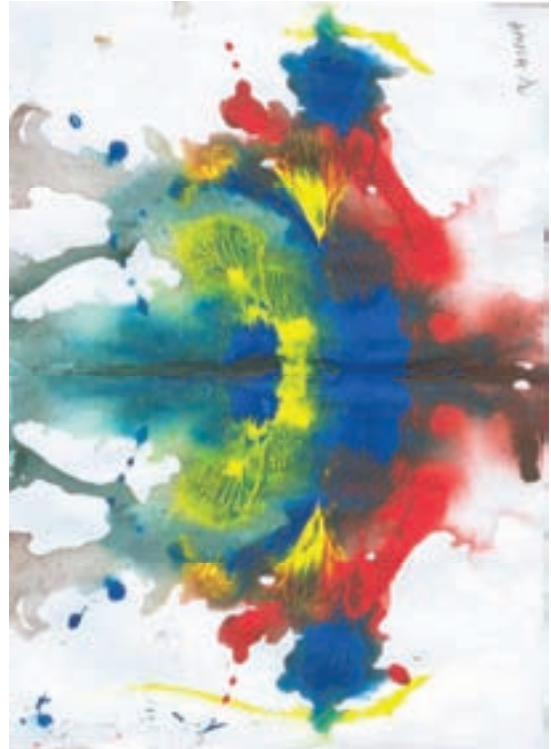
U snovima se mogu nazrijeti bolest koja još nije izbila, što ide u budućnost. Bolesni od angine pektoris često sanjaju kako su zatrpani, stiješnjeni, vezani. Podražaj srčanog grča može izazvati san o savijenoj zmiji oko žrtve. Bol se može doživjeti kao hladnoća ili kao oštar zvuk. U snovima slijepih, životinje i predmeti govore. Sigismund Freud snove pripisuje seksu i pojedincu, a njegov učenik Carl Jung kolektivu i pratipu. Značenje snova se izražava simbolima koje susrećemo u povijesti ljudskog duha, dok neupućeni snivač i ne sluti da postoji takav paralelizam. Zato u snovima ima zmajeva, zmija, demona, susretljivih životinja, mudraca, skrivenog blaga, izvora i ponora.

32. RORŠAHOVE MRLJE

Herman Rorschach: *Otkriće mrlje*

Učenik, *Roršahova mrlja*, tempera, O.Š. «Fatima Gunić», Sarajevo (okreni)

NA BIJELU PODLOGU PAPIRA STAVI BAR TRI OSNOVNE BOJE CRVENU, ŽUTU I PLAVU, SA MNOGO VODE. PAPIRI SE PRESAVIJE NA POLA I DLANOM «ISPEGLA» DA SE BOJA I VODA IZMIJEŠAJU NA OBJE STRANE PAPIRA. OTVORI PAPIR I VIDI ŠTA SU VODA I BOJE NAČINILE?

A ŠTA JE U NJOJ?

-----Za nastavnika/cu-----
Rorschach Hermann je švicarski psihijatar, po kojemu forma mrlje može poslužiti ka poticaj za slobodnu asocijaciju; zapravo, gotovo svaki nepravilni oblik može pokrenuti asocijativni proces. Leonardo da Vinci je napisao u svojim Bilješkama: «Ne bi ti smjelo biti teško ponekad zastati i zagledati se u mrlje na zidovima, ili u ostatke vatre, u oblake, ili blato, i u slična mjesta na kojima ćeš doista moći otkriti čudesne ideje.»
Roršahova mrlja Roršaha, slučajno nastala, strogo simetrična u sebi ima mnogo likova i raslinja. Ona je u boji smirena. I *Roršahova mrlja učenika* sažeta je koloristička «slika» s osnovnim bojama: plavom, crvenom, i žutim akcentima *orla* ili *nekoj drugog čudovišta*. Obje su «slike» strogo simetrične i poticajne.

33. STARI MOST, SOKOLOVIĆA MOST I UŽE JEZGRO JAJCE

STARI MOST NA NERETVI U MOSTARU, U IZGRADNJI I ČIN SVEČANOG OTVARANJA 2004.

MOST MEHMED-PAŠE SOKOLOVIĆA NA DRINI U VIŠEGRADU; UŽE JEZGRO JAJCA, KULA S KRALJEVSKIM PORTALOM

UČENICIMA SE NUDE TRI LOKALITETA BH BAŠTINE, KOJA SU U FAZI NOMINACIJE ZA LISTU SVJETSKJE KULTURNE BAŠTINE, u formi CD-a ili DVD-a.

Ali, u nedostatku tih mogućnosti:

NE CRTAJ, VEĆ ZIDAJ NAŠE ZIDANE SPOMENIKE, SLIKANJE, IMITACIJA MOZAIKA, KROMPIR, AKVAREL ILI TEMPERA!

-----Za nastavni/ka/cu-----

I *STARI MOST* je bio legendaran. O tome svjedoče različita kazivanja o njemu. Prvo jedan strani arheolog tvrdi kako je to rimski most, iz carstva Trajana. Bosanski arhitekta tvrdi da ga, na zahtjev Mostaraca, a po nalogu Sulejmana Veličanstvenog, projektuje arhitekta Hajredin, učenik Hajrudina. O Starom mostu i njegovim starijim kamenim kulama mnogi pišu: «S obje strane postoje dvije kule, tako visoke da bi njihovi čardaci mogli biti gnijezda sokolova. Most podsjeća na zagonetni luk tek odapete strijele». «On je kao let ptice u trenutku, divovskog galeba, koji je vrhovima svojih krila dotakao stjenovite obale Neretve, te se u letu okamenio». Evlija Čelebija piše, kako «dječaci za nekoliko novčića skaču s mosta i kao letači lete u Neretvu», ta se tradicija skokova mladića nastavlja.

Mimar Hajredin: *Stari most*, sagrađen 1566., srušen 09. 11. 1993., obnovljen 23. 07. 2004. *Stari most s jezgrom Mostara*, 15. 07. 2005. UNESCO stavlja na listu SVJETSKJE KULTURNE BAŠTINE.

2. SOKOLOVIĆA MOST na Drini u Višegradu projektuje najveći turski arhitekta – Mimar Kodža Sinan između 1571. i 1577., o čemu govori Most i na Mostu uklesani natpis. Most ima 11 lukova, dug 180 m, danas '07. star 430 godina. Pjesnik Nihadi ga upoređuje «sa zrnom bisera u vodi, kojemu je nebeski svod školjka». Evlija Čelebija kaže kako «je svaki njegov pojedini svod kao zvijezde Kumove Slame». Fra Jukić spominje «plahoviti Drin, rijeku, i na njoj glasovitu ćupriju». Edmond Stix: «Veličanstvenoj ćupriji u Višegradu se moramo diviti. Starija je od Mostarske ćuprije, ali je daleko ljepša i veličanstvenija ova u Višegradu».

3. UŽE JEZGRO JAJCE, naselje je iz rimskog perioda i popularni reljef svetišta «Mitre». Od XII st. Romanička, a potom i gotička crkva sv. Marije. Jajce se u XIII i XIV st. se ograđuje zidom, gradi se i Medvjed-luka i Katakombe dvije gradske kapije. U XVII st. uz crkvu sv. Marije je dograđen toranj sv. Luke, a Turci crkvu preinačuju u džamiju, a toranj u minaret, tako da ovaj kompleks doživljava sudbinu Bosne i Hercegovine, te je Uže jezgro Jajca danas zajednički kulturni spomenik.

KRAJ!

Ljubomir Berberović
Ibro Borovina
Sabaheta Borovina
Nadija Hadžimehmedagić
Šefkija Merzić

**POZNAVANJE
PRIRODE I DRUŠTVA**

I RAZRED

MOJA PORODICA/OBITELJ MOJE BOGATSTVO.

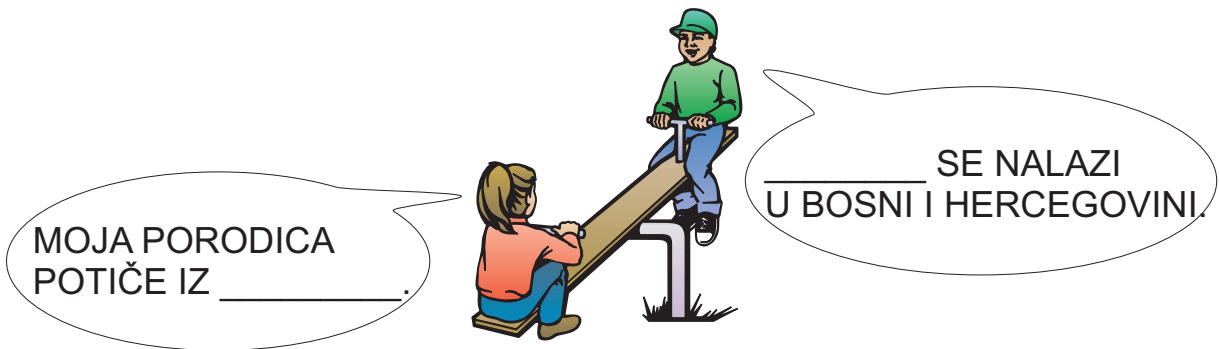
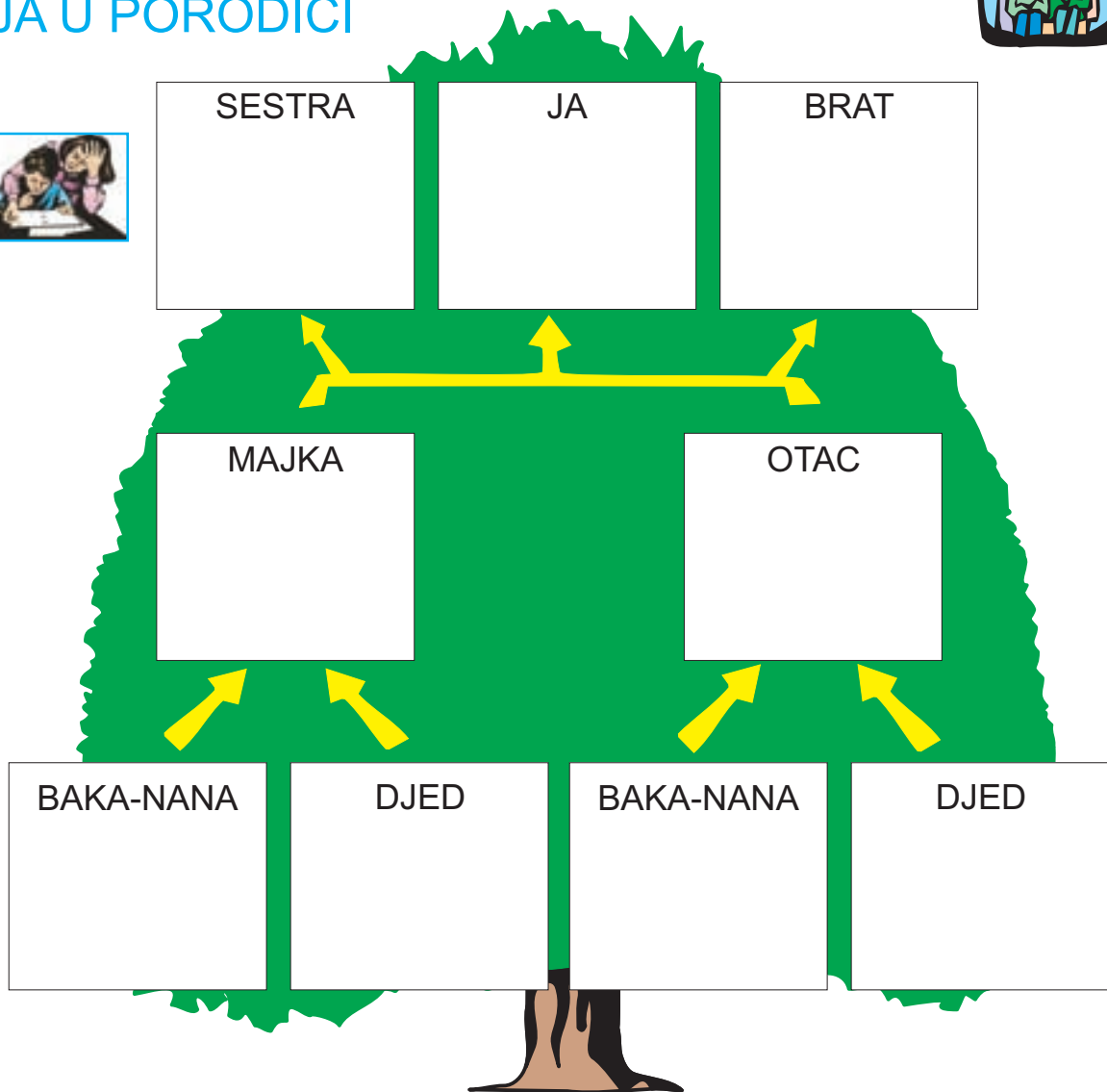
MAJKA - MATI - MAMA - MAMICA,
OTAC - TATA - BABO - BABUKA,
SESTRA - SEJA - SEKA - SESTRICA,
BRAT - BRACO - BRACUKA,
NENA - BAKA - BAKICA,
DIDO - DJEDA - DJEDICA,
I, NARAVNO, JOŠ I JA,
TO JE PJESMA NAJLJEPŠA,
I MENI NAJMILIJA,
TO JE MOJA OBITELJ - PORODICA - FAMILIJA.

ISMET BEKRIĆ

FOTOGRAFIJA MOJE PORODICE

MAJKA, OTAC I DJECA ČINE PORODICU.

JA U PORODICI

BAKE I DJEDOVI SU RODITELJI OČEVA I MAJKI.

ŠTA KO RADI U PORODICI

DJECO, DORUČAK JE GOTOV.

MAMA PRIPREMA DORUČAK.
OTAC DONOSI I SERVIRA DORUČAK.
DJECA POMAŽU OCU I MAMI.

MAMA PERE SUĐE.

DIJETE SLAŽE SUĐE.

SVI U PORODICI RADE.
DJECA POMAŽU RODITELJIMA.
DJECA IDU U ŠKOLU.

RAZGOVARAJTE.
KOJE JE ZANIMANJE TVOGA OCA? A ŠTA RADI TVOJA MAMA?

PORODICA ŽIVI U KUĆI (STANU)

RAZGOVARAJ SA RODITELJIMA I UZ NJIHOVU POMOĆ NACRTAJ ZGRADU U KOJOJ SE NALAZI STAN - PORODIČNU KUČU TVOJIHŽ RODITELJA.

A large, empty rectangular box with a thin black border, intended for the student to draw a house or apartment building based on the instructions.

MOJA PORODICA/OBITELJ

KAŽI SLIKOM.

PREZIME MOJE PORODICE.

ZAVIČAJ MOJIH RODITELJA:

ZALIJEPI SLIKU.
ZAVIČAJ MOJIH
RODITELJA:

PRONAĐI SVOJU
MALU SLIKU I
NALIJEPI JE U
KVADRATIĆ.

ZAJEDNO PROSLAVLJAMO
PRAZNIK:

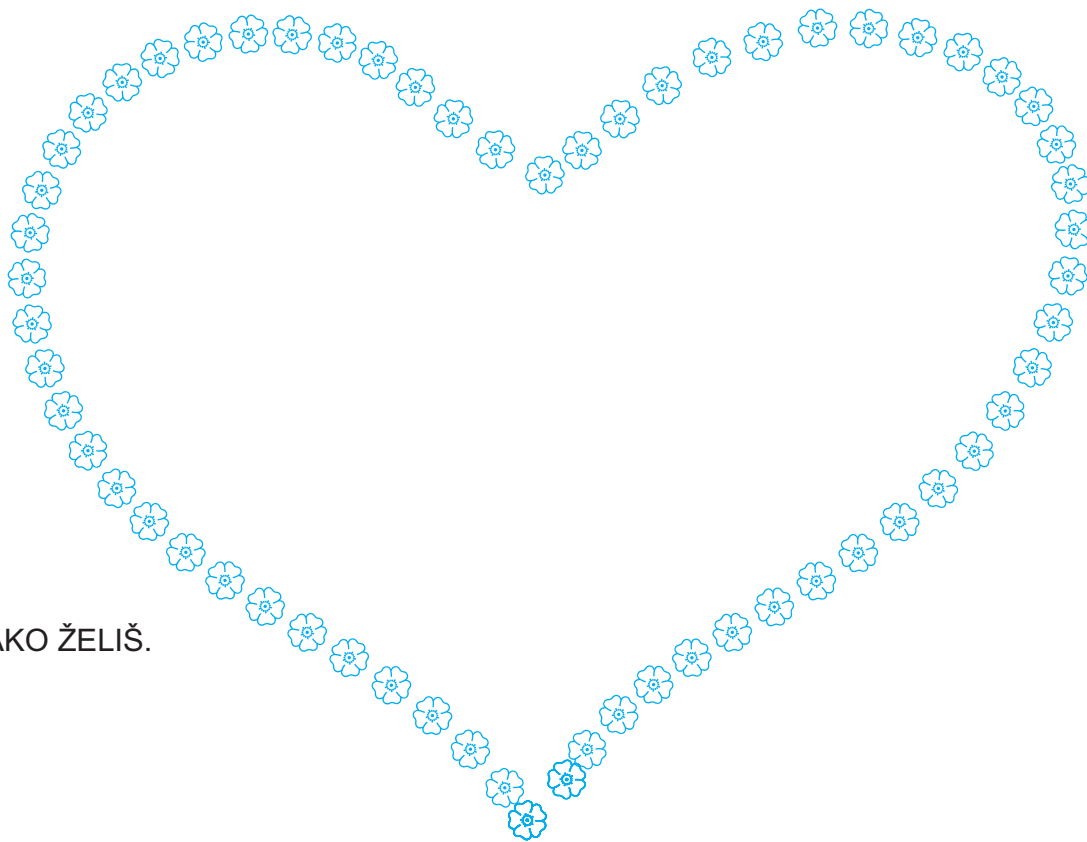
TO SAM JA

VJENČANJE MOJIH RODITELJA:

U KOJOJ ULICI ŽIVIŠ?

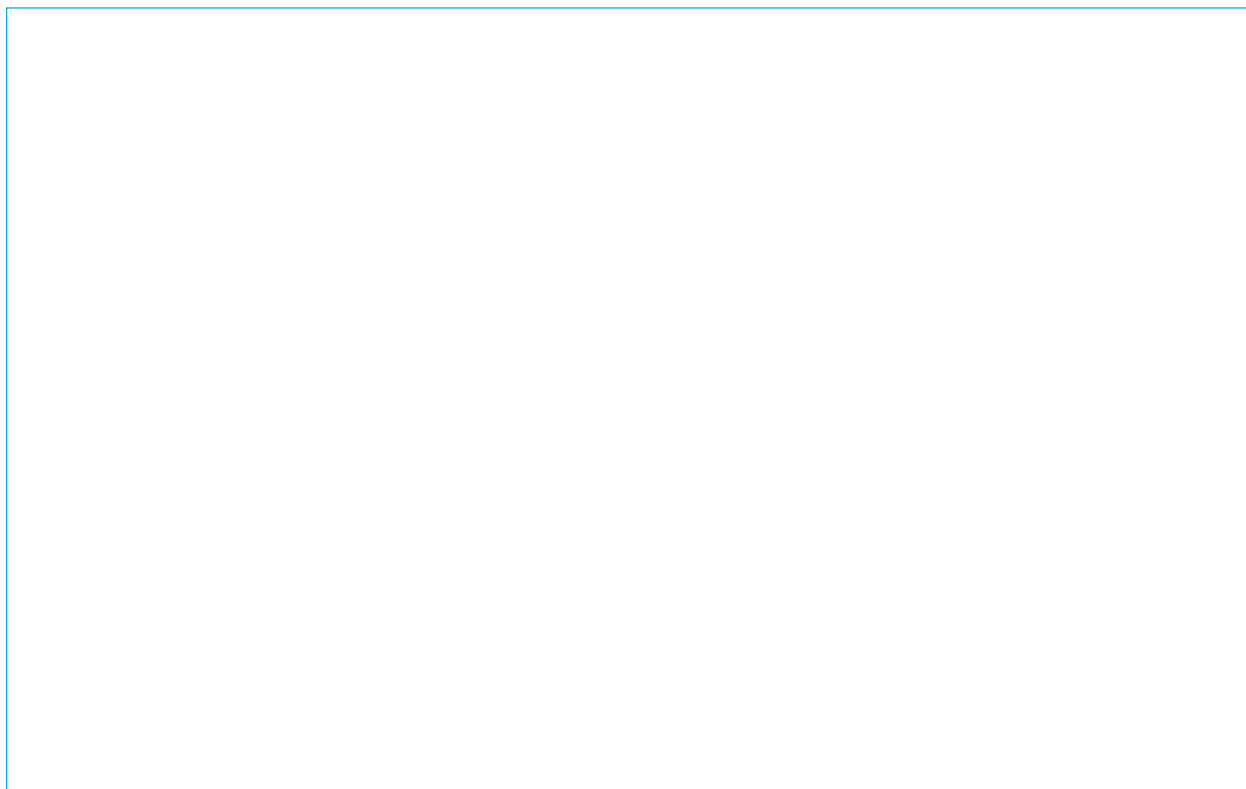
VOLIM MOJU PORODICU

POKAŽI SLIKOM.
U MOM SRCU IMA MJESTA ZA:

URADI KAKO ŽELIŠ.

NACRTAJ SVOJU PORODICU. AKO ŽELIŠ NALIJEPI SLIKU.

KOME ĆEŠ ĆESTITATI PRAZNIK

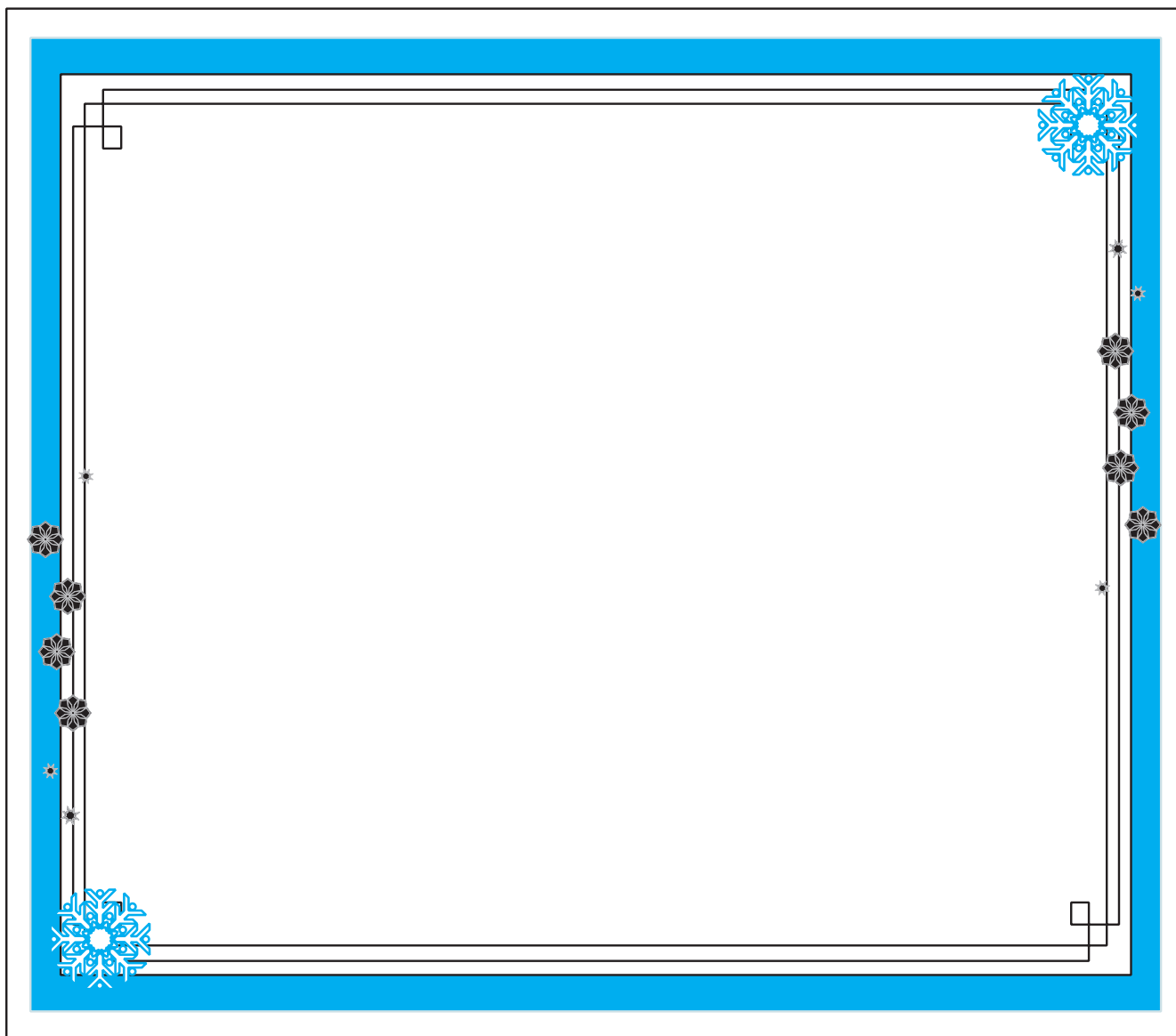
MOJI SLAVE
PRAVOSLAVNI
BOŽIĆ.

DAVOROVI
SLAVE KATOLIČKI
BOŽIĆ.

A IVOVI SLAVE
JAM-KIPUR I PESAH.

MOJA PORODICA
PROSLAVLJA
BAJRAM.

NACRTAJ I OBOJI ĆESTITKU ZA VJERSKI PRAZNIK SVOJIH RODITELJA.

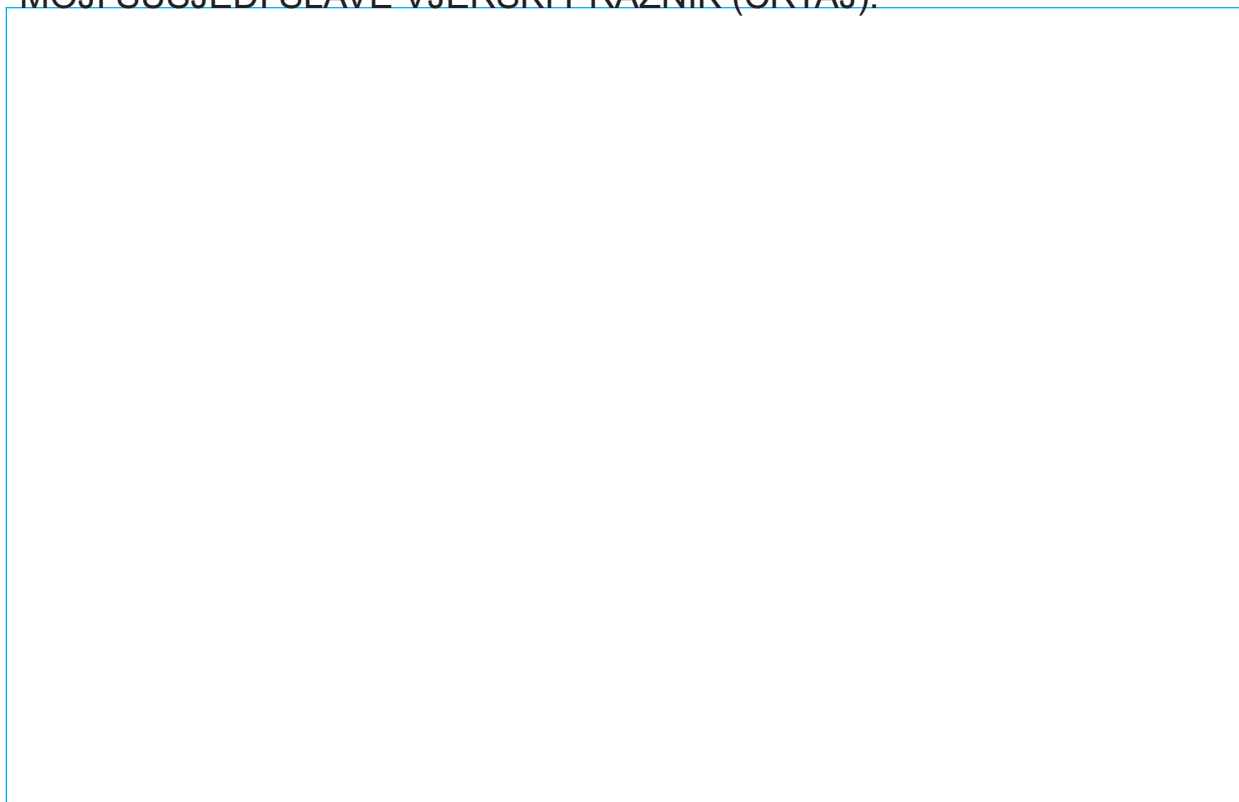
NAJVIŠE VOLIM RODNI KRAJ - ODNOSI SA SUSJEDIMA

MOJE NAJBLIŽI SUSJEDI SU:

JA POMAŽEM SUSJEDIMA.

KUPUJEM IM HLJEB I NOVINE.

MOJI SUSJEDI SLAVE VJERSKI PRAZNIK (CRTAJ).

ŠTA JE POZNATO, A ŠTA LIJEPO U TVOM MJESTU? CRTAJ I BOJI.

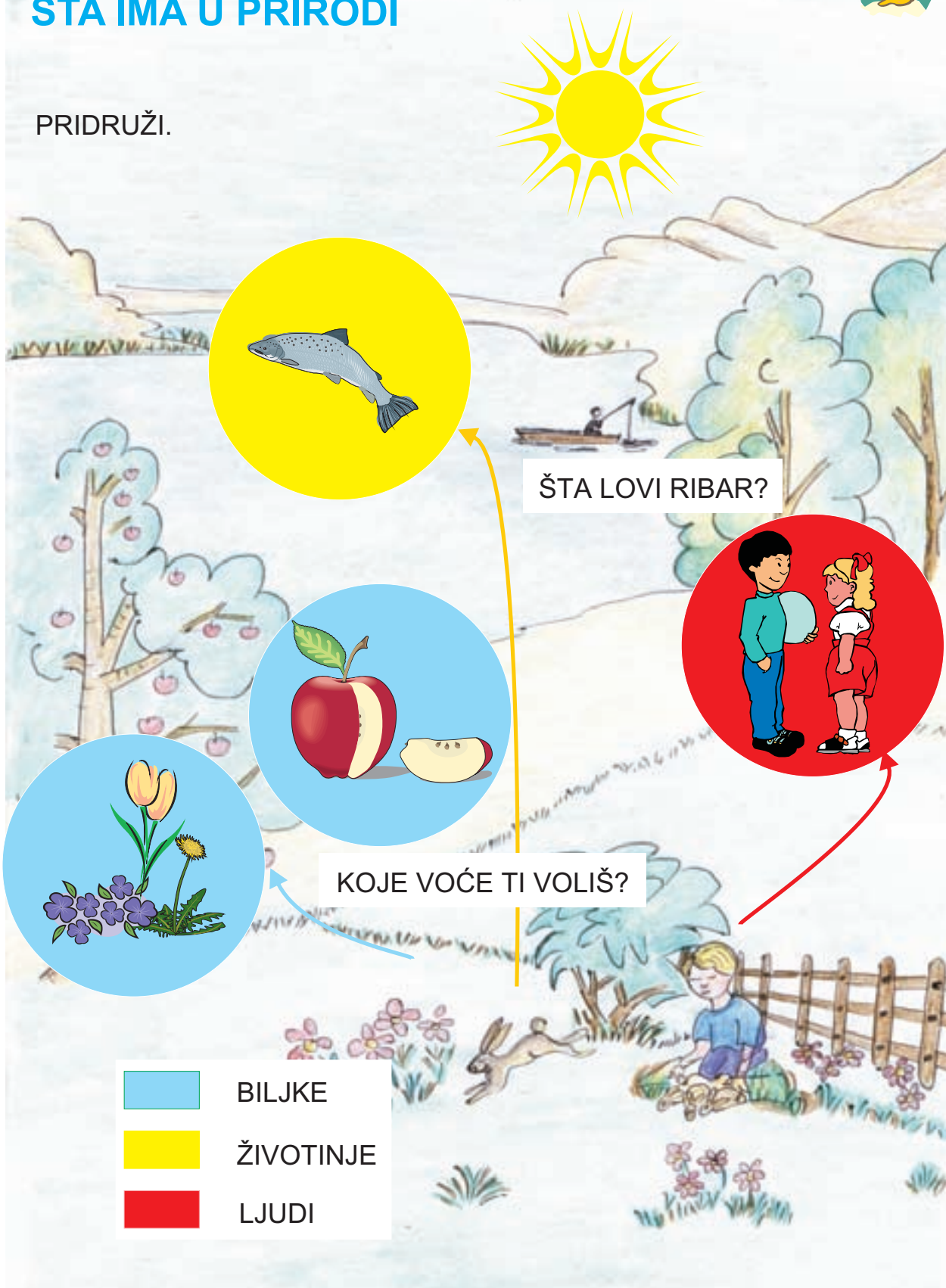

SADA ZNATE ZAŠTO VOLIM RODNI KRAJ.

ŠTA IMA U PRIRODI

PRIDRUŽI.

ŠUMA SPAVA

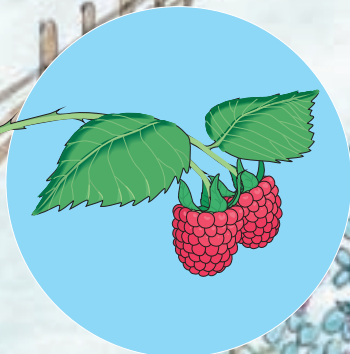
ŠUMA SPAVA...
A TKO U NJOJ SPAVA?
PET JELENA, SEDAM VITKIH SRNA,
TRI JAZAVCA, DVA MEDVJEDA CRNA,
ŠEST ZEČEVA, DEVET VJEVERICA,
PET LISICA, PET STOTINA PTICA...
TKO IH MOŽE TOLIKO DA BROJI?
MOŽDA MJESEC ŠTO NAD ŠUMOM STOJI?

GRIGOR VITEZ

ČIME SE HRANI VJEVERICA?

OD ČEGA SE PRAVI HLJEB?

GDJE ŽIVE MRAVI?

BILJKE I ŽIVOTINJE U MOM ZAVIČAJU

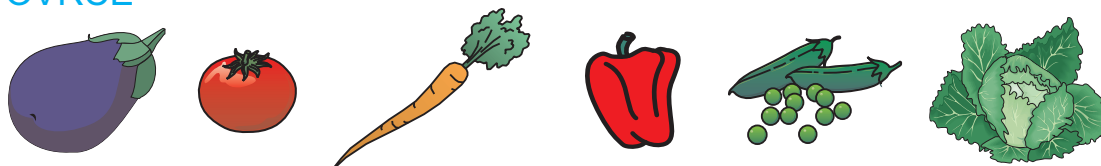
VRT

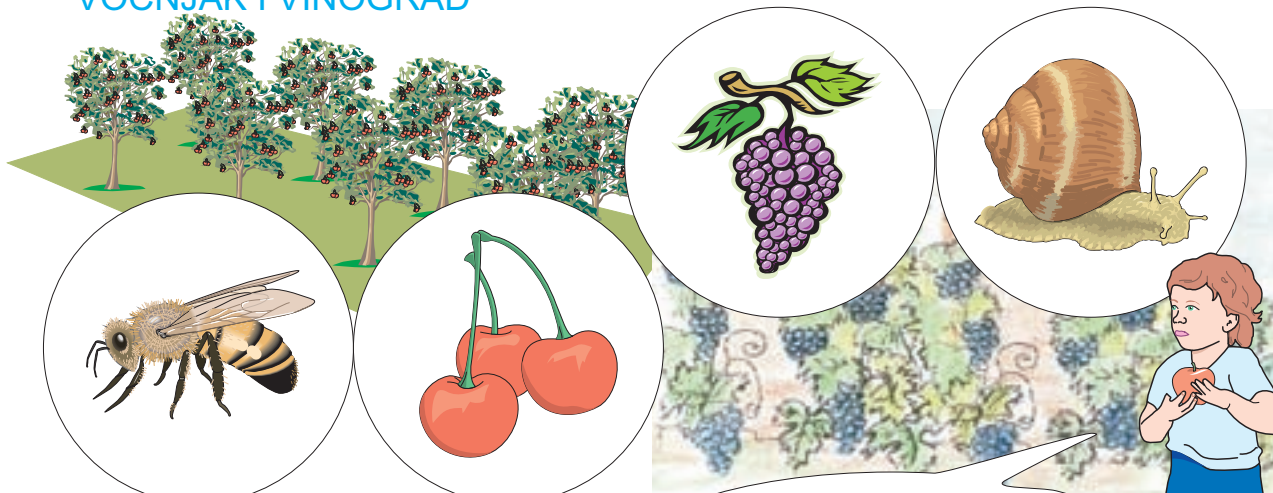
GLISTA I KRTICA NALAZE HRANU I U VRTU.

OD POVRĆA SE PRAVE UKUSNA JELA.

POVRĆE

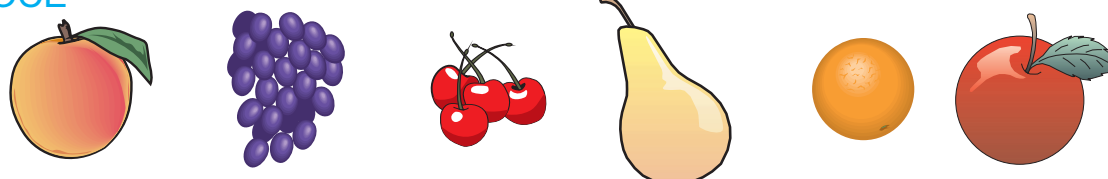
VOĆNJAK I VIINOGRAD

PTICE NALAZE HRANU U VOĆNJAKU I VIINOGRADU.
PČELE SIŠU SOK IZ CVIJETA.
PUŽ JEDE LIŠĆE.

UKUSNI SU ZRELI PLODOVI.
PRIJE JELA TREBA IH OPRATI!

VOĆE

PARK

NE GAZI CVIJEĆE!

U PARKU SE IGRAMO.

CVIJEĆE

ŠUMA

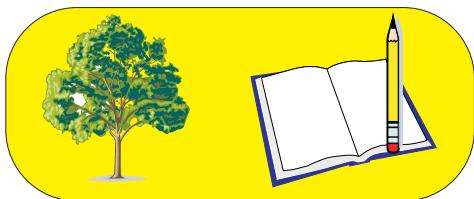
DRVEĆE

U ŠUMI HRANU I SKLONIŠTE NALAZE PTICE.

MNOGE DIVLJE ŽIVOTINJE U NJOJ ŽIVE.

ISPOD STABALA U ZEMLJI ŽIVE MRAVI I DRUGE SITNE ŽIVOTINJE.

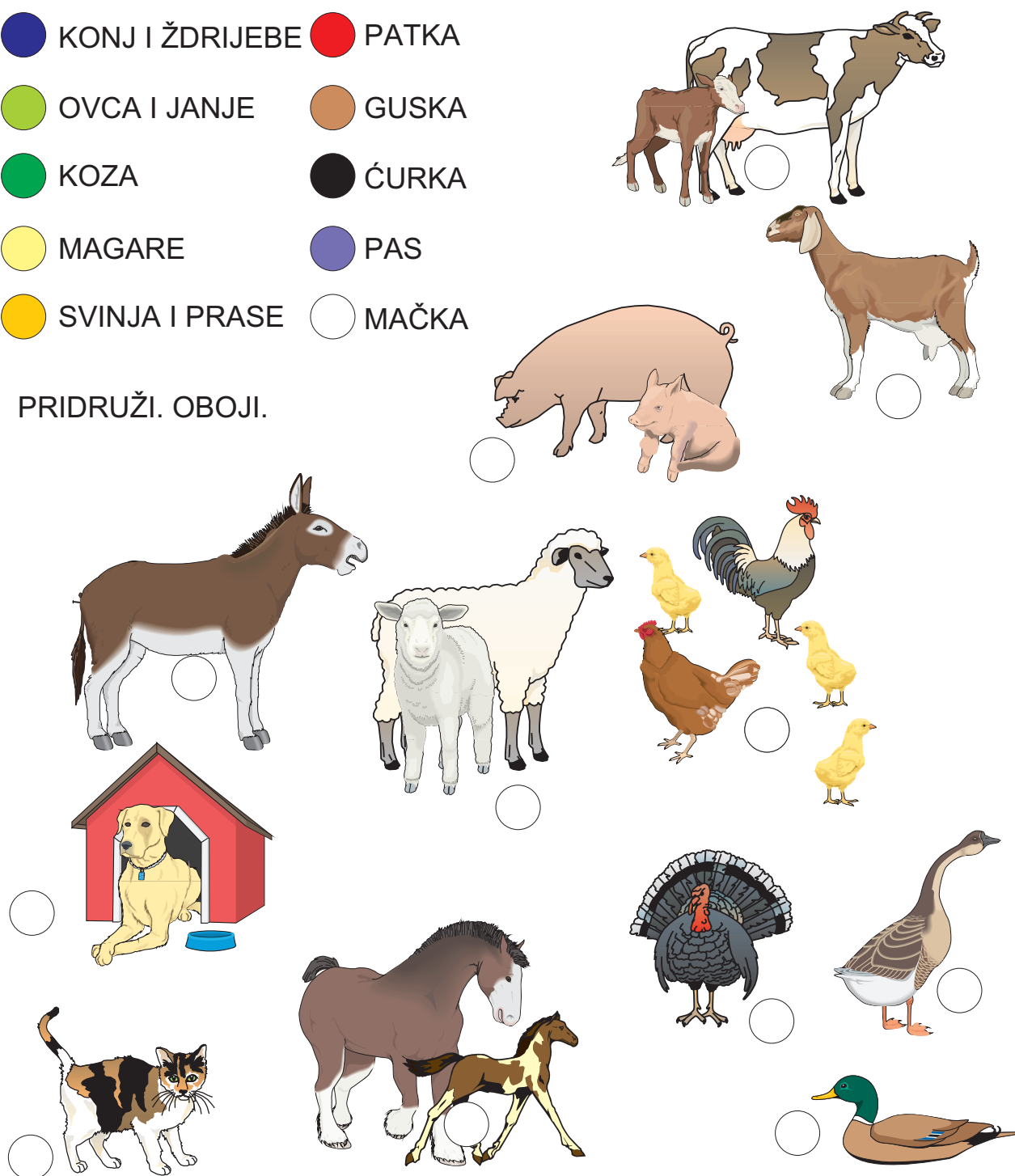
OLOVKE I KNJIGE SU "RASLE" U ŠUMI.
KAKO? PITAJ UČITELJA, RODITELJE.

DOMAĆE ŽIVOTINJE

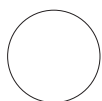
KRAVA I TELE	KOKOŠ I PILE
KONJ I ŽDRIJEBE	PATKA
OVCA I JANJE	GUSKA
KOZA	ČURKA
MAGARE	PAS
SVINJA I PRASE	MAČKA

PRIDRUŽI. OBOJI.

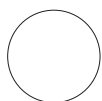

OVO SU DOMAĆE ŽIVOTINJE. ŽIVE U NAŠOJ BLIZINI.

DIVLJE ŽIVOTINJE

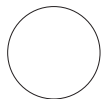
jelen

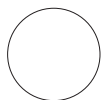
divlja svinja

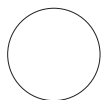
zec

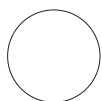
vuk

lisica

medvjed

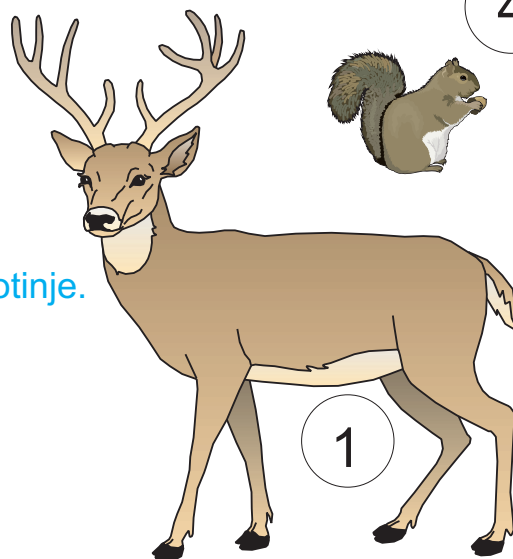
vjeverica

7

3

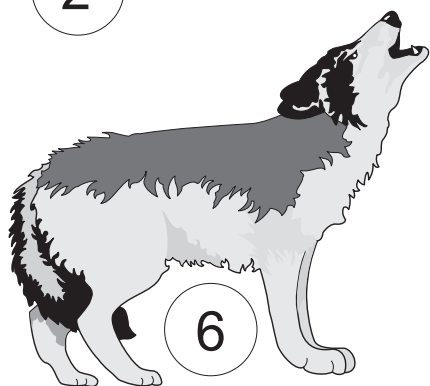
4

2

Ovo su divlje životinje.
One žive u šumi.

1

6

5

II RAZRED

ŽIVOT U PORODICI-OBITELJI

Roditelji i djeca čine užu porodicu-obitelj.

Na crte napiši imena članova svoje uže porodice-obitelji.

Otac: _____ Majka: _____

Djeca: _____

tvoje ime

ime brata ili sestre

ime brata ili sestre

ime brata ili sestre

Roditelji tvog tate i tvoje mame čine širu porodicu-obitelj. Napiši njihova imena:

dedo-djed – očev otac

nana-nena-baka – očeva majka

dedo-djed – mamin otac

nana-nena-baka – mamina majka

Tvoji roditelji imaju braće i sestre. I oni čine bližu rodbinu-svojtju.

Napiši njihova imena:

amidže-stričevi (očeva braća)

amidžinice-strine (žene amidža-stričeva)

tetke (očeve i majčine sestre)

daidže-ujaci (mamina braća)

ujne-daidžinice (žene daidža-ujaka)

Najljepše u svakoj porodici-obitelji je kad se svi članovi uže i šire porodice-obitelji vole, pomažu i često posjećuju.

Zašto je porodica-obitelj važna?

ŽIVOT I RAD ČLANOVA PORODICE-OBITELJI

Šta su po zanimanju tvoji roditelji?

Otac: _____

Majka: _____

Šta oni rade?

Otac: _____

Majka: _____

Gdje rade svoj posao?

Otac: _____

Majka: _____

Šta bi ti htio (htjela) biti po zanimanju kad porasteš?

Šta ti se sviđa u tom zanimanju i zašto će tvoje zanimanje biti korisno?

MOJE MJESTO I OKOLINA

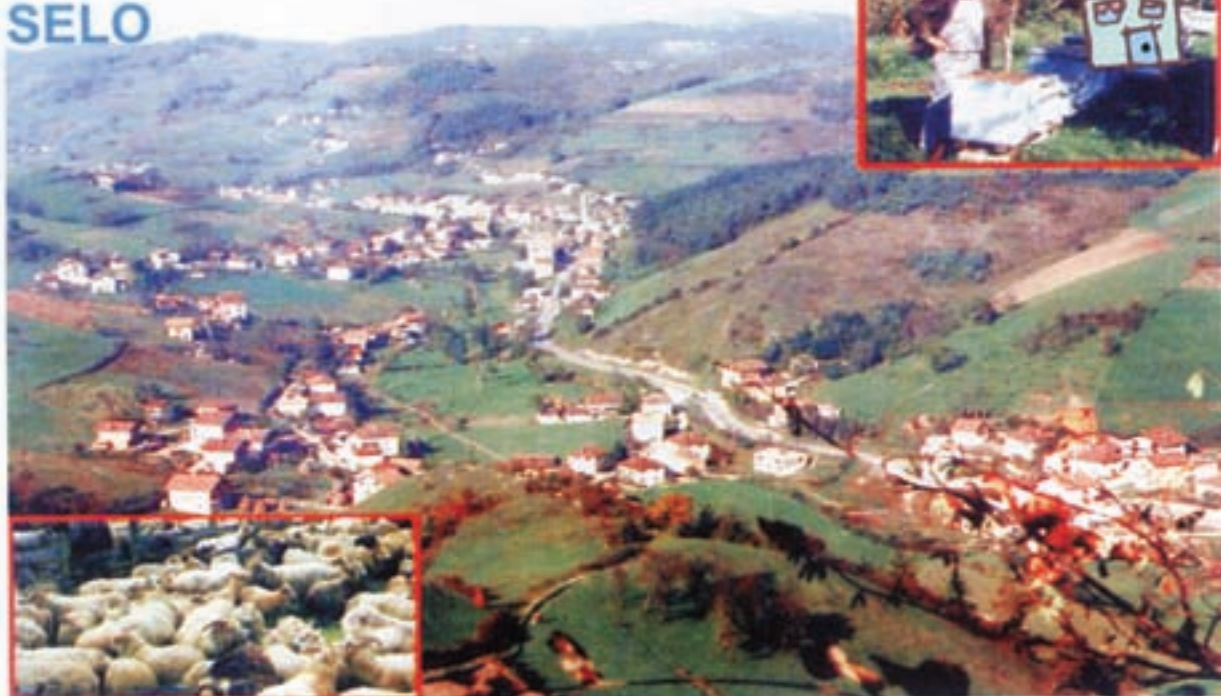
MOJE MJESTO JE BRDOVITO

MOJE MJESTO JE RAVNIČARSKO

SELO

PRIRODNE LJEPOTE

POTOK

BRDO

ŠUMA

LIVADA

KAKO SE ZOVE TVOJE MJESTO?
KOJA RIJEKA, POTOK PROTIČE KROZ TVOJE MJESTO?
KOJE JE NAJVEĆE BRDO U BLIZINI SELA?
UZGAJAJU LI TVOJI RODITELJI DOMAĆE ŽIVOTINJE? KOJE?
PO ČEMU SE RAZLIKUJE TVOJE SELO OD SELA NA SLICI?

MOJ GRAD

DJECA NA PUTU
ŠKOLA

TVORNICA

PARK

BALERINA

KAKO SE ZOVE TVOJ GRAD?
U KOJOJ ULICI STANUJEŠ? U KOJOJ ULICI JE TVOJA ŠKOLA?
KOJA RIJEKA PROTIČE KROZ TVOJ GRAD?
PO ČEMU SE RAZLIKUJE TVOJ GRAD OD GRADA NA SLICI?
KAKO SE ZOVE IZLETIŠTE KOJE STANOVNICI TVOG MJESTA
NAJČEŠĆE POSJEĆUJU?

LJUDI ŽIVE I RADE U GRADU I SELU.

NAŠE MJESTO

PITANJA I ZADACI

- Kako se zovu brežuljci, brda i planine u tvojoj okolini?
- Ima li ravnog zemljišta? Kako se zove polje?
- Nabroj rijeke i veće potoke u tvojoj okolini! Kako izgledaju zimi, u proljeće, ljeti i u jesen?
- Kako se određuje koja je desna, a koja lijeva obala rijeke?
- Jesi li bio na nekom jezeru? Ispričaj kako izgleda!

UKRATKO

Okolinu nekog mjesta čine uzvišenja i ravnice. Uzvišenja su: brežuljak, brdo i planina. Ravnice i polja su ravni. Ima ih većih i manjih. Svako uzvišenje ima podnožje, strane i vrh.

Potoci i rijeke su tekuće vode. Izvor, tok, korito, desna i lijeva obala i ušće rijeke čine riječnu dolinu. Stajaće vode su: jezera, bare, močvare i mora.

KLIMA U MOM ZAVIČAJU

U toku godine vrijeme je različito. Mijenja se i u toku dana. Posebno školo-vani stručni ljudi – **meteorolozi** prate vre-menske promjene. Oni previđaju kakvo će vrijeme biti u toku narednih dana. O tome obavještavaju stanovnike preko tele-vizije, radija i štampe.

PITANJA I ZADACI

- Kakvo je danas vrijeme?
- Ko prati i obavještava stanovništvo kakvo će biti sutra vrijeme?

UKRATKO

Vrijeme može biti sunčano, oblačno, maglo-vito, vjetrovito, kišovito i snježno. Kišu, sni-jeg, grad, rosu, slanu i inje zajedničkim ime-nom zovemo oborinama ili padavinama.

SUNCE

VJETAR

KIŠA

SNIJEG

BILJNE GRUPE

PITANJA I ZADACI

- Koje biljke čine biljnu grupu povrća, a koje voća?
- Koja grupa biljaka čine žita?
- Šta su industrijske biljke? Koje su to biljke?

URADI SAM

- Nacrtaj jabuku, krušku i šljivu sa njihovim plodovima. Vidi kakve su sličnosti i razlike.
- Nacrtaj klasje žita i klip kukuruza. Kakva je tu sličnost i razlika?
- Pokušaj pronaći sliku neke industrijske biljke i reci šta o njoj znaš.

UKRATKO

Biljke svrstavamo u grupe. Posebnu grupu biljaka čini povrće. U grupu voća ubrajamo mnoge biljke čiji plodovi služe za ishranu ljudi. Grupa žitarica su biljke koje rastu na njivama. Služe za ishranu ljudi i stoke. Grupa industrijskih biljaka se prerađuje u fabrikama (tvornicama) i od njih se dobiju korisni proizvodi: šećer, ulje, platno i drugo.

PITANJA I ZADACI

- Jesi li vidio vola? Opiši ga!
- Kako izgleda ovca? Kako se oglašava janje kad traži majku?
- Šta misliš u koje godišnje doba se ovcama šiše vuna. Zašto baš tada?
- Gdje perad snose jaja? Šta kokoš radi kad snese jaje?

URADI SAM

- Sakupi što više slika domaćih životinja. Stavi ih u album ili radnu svesku. Pored svake životinje nacrtaj njeno mladunče i napiši kako se zove.

UKRATKO

Ljudi uzgajaju domaće životinje jer su veoma korisne. Najviše se uzgajaju: krave, ovce, konji i svinje. U domaće životinje ubrajamo i perad: kokoši, guske, patke i ćurke. One su prekrivene perjem, a korisne su jer daju jaja i meso, a neke i perje.

O zdravlju životinja brinu veterinari. Oni ih liječe.

Mlado od ovce zove se **janje**, od krave **tele**, od konja **ždrijebe**, od svinje **prase**, od kokoši **pile**.

PITANJA I ZADACI

- Posmatraj slike i uporedi izgled tijela šumskih životinja!
- Po čemu su vuk, medvjed i lisica slični? Po čemu se razlikuju?
- Znaš li šta je srndać? A lane? Po čemu se srndać razlikuje od srne?
- Šta medvjed radi zimi? Kako tada može živjeti bez hrane?
- Koje domaće životinje vuk najčešće napada?

UKRATKO

U šumama žive divlje životinje: zec, lisica, vjeverica, srna, vuk, medvjed i još neke druge. Hrane se biljnom hranom ili mesom drugih životinja. Ove životinje su korisne, ali i štetne. Neke životinje su korisne, a neke štetne. Lovci love životinje radi mesa i krzna.

Lovci i šumari srnama odnose hranu (sijeno) u šumu.

URADI SAM

- Sakupi slike šumskih životinja. To unesi u svoj album ili radnu svesku. Pronađi i neku priču ili pjesmicu o ovim životinjama!

Blagdane čestitamo jedni drugima, dajemo i primamo darove. Pozivamo u goste one koje volimo i idemo u goste onima koji nas vole. Praznici, blagdani i druge svečanosti mogu biti najljepši dani u našem životu.

Praznici su: 1. januar (siječanj) – Nova godina i 1. maj (svibanj) – međunarodni praznik rada. Ove praznike svi proslavljamo. Prije Nove godine ukrašavaju se naselja i stanovi. Šaljemo čestitke prijateljima, rođacima i poznanicima. Pripremamo poklone. Kad nastupi Nova godina, poljupcima i čestitkom: »Sretna Nova godina« svakome želimo sreću, dug i radostan život. Novoj godini posebno se vesele djeca. To je ujedno i Dan dječije radosti. Praznike proslavljamo i odlascima u prirodu, na izlete, sportska takmičenja, priredbe i drugo.

Blagdani su vjerski praznici. Muslimani proslavljaju dva najznačajnija blagdana: **Ramazanski** i **Kurbanski bajram**. To su dani kada vjernici rano ujutro odlaze u džamiju i mole se Bogu. Poslije toga jedni drugima čestitaju i svečanost se nastavlja u krugu porodice (obitelji). Odlazi se i na mezarja (groblja). Mezarja se uređuju i mrtvima se uče dove (molitve).

Božić i **Uskrs** – **Vaskrs** najveći su kršćanski blagdani. Zato im se kršćani najviše raduju i zato ih najsvečanije slave u crkvi i u svojim obiteljima. U crkvi se pjevaju lijepe vjerske pjesme i čuju molitve. Za Božić kod kuće Katolici kite božićno drveće, a za Uskrs ukrašavaju uskrsna jaja. Jedni drugima čestitaju blagdane, međusobno se darivaju, pjevaju, mole i vesele za zajedničkim stolom. Božić je svake godine 25. prosinca (decembra), a Uskrs u ožujku (martu) ili travnju (aprilu).

I pripadnici pravoslavne vjere Božić i Vaskrs slave uz bogatu trpezu u porodici. Jedni drugima čestitaju praznike, pjevaju i vesele se. Za Vaskrs se pripremaju šarena jaja.

Pravoslavni Božić je svake godine 7. januara, a Vaskrs u martu ili aprilu.

Jevrejski blagdani su **Pesah** i **Nova jevrejska godina**. Slave se i u obiteljskom (porodičnom) krugu. Obavezno se pozivaju rođaci i prijatelji.

Vjerski obred i molitve obavljaju se u bogomolji **sinagogi**.

Obiteljske (porodične) svečanosti mnogi slave kao prave blagdane. Neki svečano slave imendan, neki rođendan, a neki i jedno i drugo. Na rođendanima i drugim porodičnim slavljima veselimo se zajedno, jedni drugima ukazujemo pažnju, zahvalnost i ljubav.

ZA SAMOSTALAN I PRAKTIČAN RAD

- Uputite čestitku za praznik, blagdan ili porodičnu svečanost nekom svom rođaku, prijatelju ili poznaniku!
- O blagdanima razgovarajte s učiteljem i sa svojim roditeljima. Možete ih pitati sve što vas zanima. Oni će vam to najbolje objasniti. Pitajte i o onim blagdanima koji se u ovom udžbeniku ne spominju.
- Praznike, blagdane i obiteljske svečanosti treba da čestitamo komšijama (susjedima) bez obzira na njihovu vjersku pripadnost.

PITANJA I ZADACI

- U koje godišnje doba ima najviše radova u vrtu – bašči?
- U koje godišnje doba se najviše radi na njivama?
- Šta se u toku godine radi u voćnjaku?

UKRATKO

Rad ljudi u prirodi zavisi i od godišnjih doba. Proljeće je vrijeme obrade zemljišta, sjetve i sadnje mladih sadnica. Ljeti se kosi trava i žanju žitarice. U jesen se ubiru plodovi iz voćnjaka, vrta, njive i vinograda. Zimi se pripremaju poljoprivredne mašine i alatke za proljetne radove.

URADI SAM

Posmatraj slike i napiši šta ljudi rade, kad obavljaju ove poslove i kojim poljoprivrednim alatkama se služe.

Stanovnici sela i grada obavljaju razne poslove. Na selu ljudi proizvode hranu koja je potrebna i njima i stanovnicima grada. To su poljoprivredni proizvodi: mlijeko, sir, kajmak, voće, povrće, meso, jaja, žitarice i drugo. U gradu su tvornice (fabrike) koje proizvode ono što je potrebno stanovnicima i sela i grada. Nešto proizvode i zanatlije. Ima više vrsta zanimanja: radnici, zanatlije, profesori, učitelji, liječnici, policajci, službenici i drugi.

Za svako zanimanje potrebno je završiti odgovarajuću školu i **znati** obavljati posao.

Na poslu svako ima svoje **radno mjesto**, zatim **alat, pribor i opremu**. U fabrikama su velike **mašine**. Svaki radnik, zanatlija i drugi zaposleni ljudi moraju savjesno da rade. Od rada imaju veliku korist. Radom zarađuju novac i na taj način izdržavaju svoju porodicu.

Za uspješan rad potrebne su mašine, alat i razni materijal. Svaki radnik ili zanatlija nastoji čuvati alat i mašine i što bolje iskoristiti materijal. Na taj način se može mnogo uštedjeti.

PITANJA I ZADACI

- Nabroj zanimanja koja ti znaš?
- Čime se bave tvoji roditelji? Šta su po zanimanju?
- Šta je potrebno da bi postao neko zanatlija ili učitelj, ljekar, policajac, avijatičar?
- Kojim se zanimanjem ti namjeravaš baviti?

UKRATKO

Ljudi žive u selima i gradovima. Sela su manja naselja. Gradovi su veća naselja. I u selu i u gradu ljudi se bave raznim zanimanjima. Radom zarađuju novac. Tako izdržavaju porodicu. Svi nastoje što bolje raditi, više zaraditi. Na poslu i u životu treba što više štedjeti.

SAMOSTALAN I PRAKTIČAN RAD

Napravite od kartona model nekog predmeta koji se proizvodi u vašem mjestu ili bližoj okolini.

III RAZRED

IZGLED ŠIREG ZAVIČAJA; RELJEFNA OBILJEŽJA

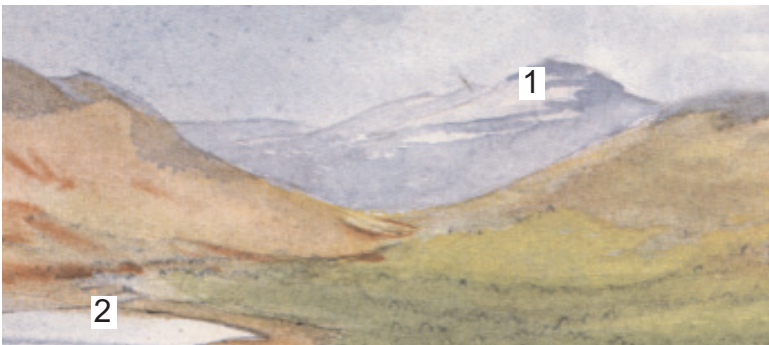
- Posmatraj i uoči. Koje područje (A, B ili C) je slično tvom zavičaju,
- Na osnovu iskustva i onog što si naučio o reljefu u drugom razredu, razgovarajte koji oblici reljefa se nalaze u tvojoj užoj okolini.

Reljefna obilježja zavičaja

A. RAVNIČARSKO PODRUČJE

1. BREŽULJAK
2. RAVNICA - NIZINA
3. RAVNIČARSKA RIJEKA

B. PLANINSKO PODRUČJE

1. PLANINA
2. JEZERO

C. PRIMORSKO PODRUČJE

1. MORE
2. OBALA

Najniži dijelovi ravničarskih, brdovitih i planinskih područja su **doline**.
Manji ravni prostori (udubljene površine) brdovitih i planinskih predjela nazivaju se **kotline**.

Pogledaj slike i zaokruži tvrdnju koja odgovara tvom zavičaju:

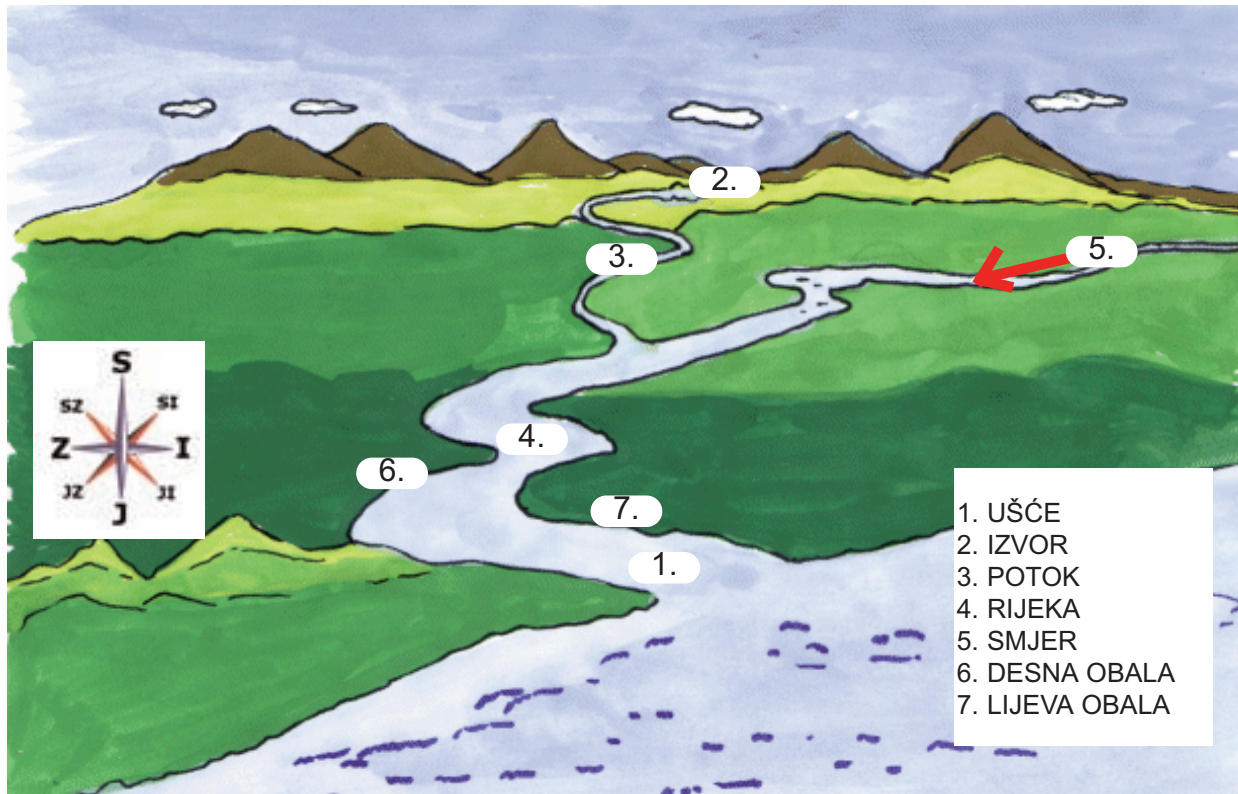
- a) Moj zavičaj je ravničarski.
- b) Moj zavičaj je brežuljkastog izgleda.
- c) Moj zavičaj je planinski.
- d) Moj zavičaj je primorski.

VODE U ŠIREM ZAVIČAJU I NJIHOV ZNAČAJ

TEKUĆE VODE ŠIREG ZAVIČAJA

- Uoči tekućice (ako ih ima) na geografskoj karti tvog šireg zavičaja.
- Posmatraj sliku i objasni njeno značenje.

Kiša, snijeg, grad i druge padavine padaju na zemlju. Jedan dio te vode sa zemlje ispari. Drugi dio se slijeva u tekućice. Prema količini vode tekućice mogu biti potoci i rijeke.

Dio vode iz padavina ponire u zemlju. U zemlji se skuplja i ponovo izlazi na površinu kao izvor. Izvori stvaraju potoke. Potoci utječu u rijeke ili jezera. Rijeka utječe u drugu rijeku, jezero ili more.

Rijeka je prirodni tok vode koji teče u koritu. Korito rijeka sama stvara na površini zemlje. Rijeka ima izvor (izuzeci su rijeke koje nastaju spajanjem druge dvije rijeke), ušće, pritoke i korito. Uz korito rijeka ima desnu i lijevu obalu (vidi sliku).

Ušće je mjesto na kojem tekućica utječe u drugu tekućicu, jezero ili more (vidi sliku).

Sve rijeke ne teku jednakom brzinom. Rijeke koje teku u nizinama imaju manji pad pa teku sporije. Planinske rijeke teku brže. Obično su pogodne za gradnju hidrocentrala, jer teku između brda pa ih je lahko pregraditi.

U tekućicama nalaze hrane biljke, životinje i čovjek.

Rijeka - životna zajednica

PLANINSKA RIJEKA

RAVNIČARSKA RIJEKA

ŽIVE I RASTU UZ OBALU RIJEKE

Drveće čuva rijeke od odronjavanja zemlje sa obala. Hranu u rijeci i stanište na obali nalaze vodeni kos, siva čaplja i vidra. Ribe žive u rijeci i u njoj nalaze hranu.

STAJAĆE VODE ŠIREG ZAVIČAJA

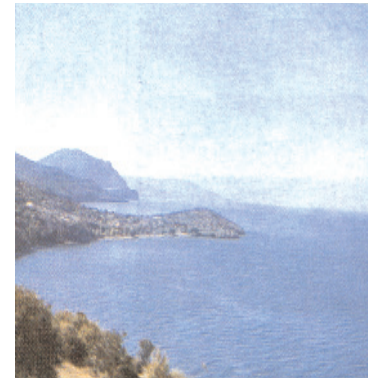
- Uoči na geografskoj karti i nacrtaj kartografskim znacima baru, jezero i more.

BARA

JEZERO

MORE

Bara-životna zajednica

Voda koja ne teče je **stajaća voda**.

Bara je područje koje je preplavljeno vodom. U njoj rastu biljke šaš, trska i druge i žive različite vrste životinja.

Biljke i životinje (živa bića) koja žive u bari i oko bare čine životnu zajednicu bare. Međusobno ovise jedni od drugih.

Uginule biljke i životinje truhnu i služe kao hrana drugim barskim životinjama i biljkama.

Jezero

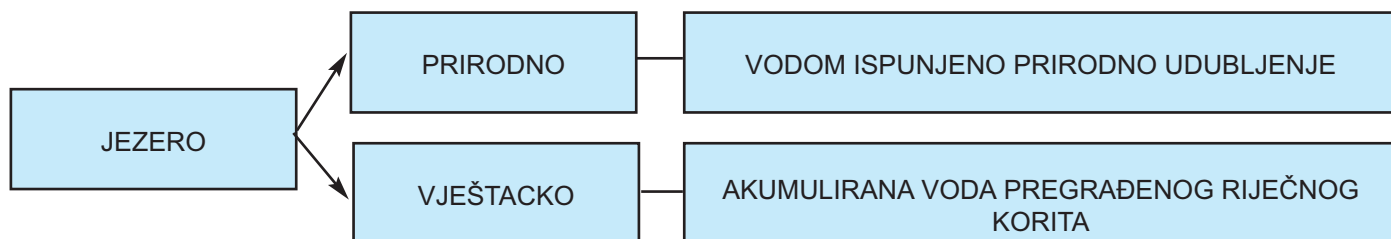
Jezero je udubljenje na Zemlji ispunjeno većom količinom vode. Po načinu nastanka jezera mogu biti prirodna i vještačka. Prirodna jezera mogu biti u planinskim i ravničarskim predjelima.

Najljepša su u šumovitim planinama. Ona privlače izletnike i turiste jer su na njima dobri uvjeti za odmor i rekreaciju.

Vještačka jezera su napravili ljudi pregrađivanjem riječnog korita. Vodu iz vještačkih jezera ljudi koriste za navodnjavanje, proizvodnju električne energije i ribnjake.

Većina jezera ima slatku vodu.

U jezerskim vodama rastu jezerske trave, žive ribe i druge životinje.

More

More je velika masa slane vode na površini Zemlje. Svako more ima svoje ime. Naše more se naziva Jadransko more.

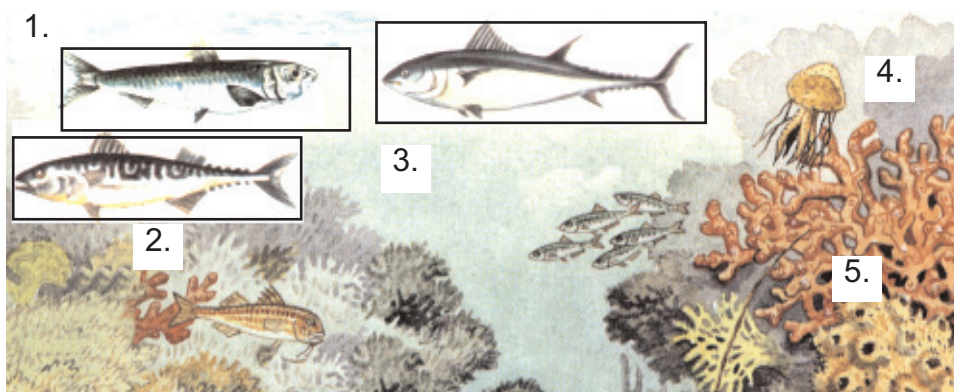
Jadransko more je bogato različitim vrstama riba. Zato je ribarstvo važna djelatnost ljudi u primorskim zavičajima.

Prirodne ljepote Jadranskog mora privlače turiste iz naše zemlje i svijeta. Većina turista posjećuje more radi rekreacije, posebno u ljetnim mjesecima radi kupanja i sunčanja,

U solanama se iz morske vode prerađuje so. So se koristi u prehrani i industriji.

Brodovima se morem prevoze putnici i različite vrste roba.

More - životna zajednica

Stajaće vode su bare, jezera i mora.

DJELATNOSTI LJUDI U ZAVIČAJU

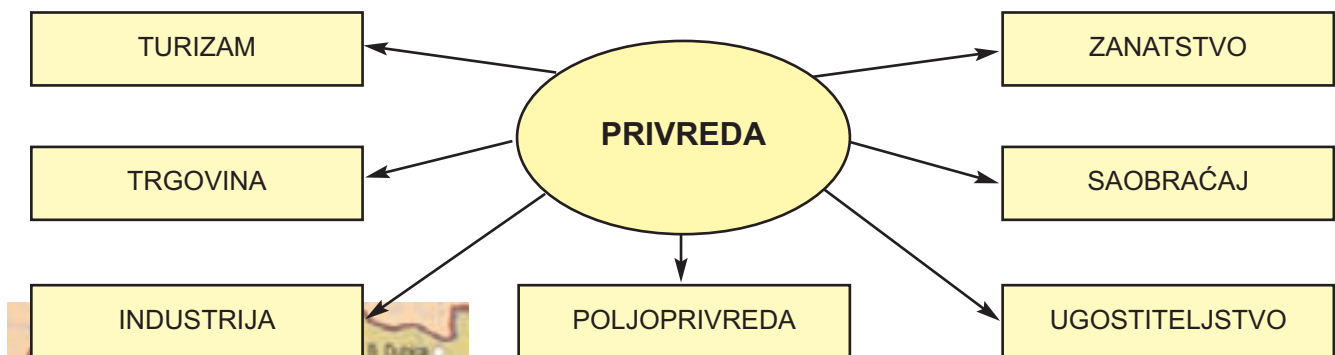
- Analiziraj djelatnosti ljudi u tvom zavičaju.

Ljudi se bave raznim djelatnostima. Djelatnost znači rad, a djelati znači raditi.

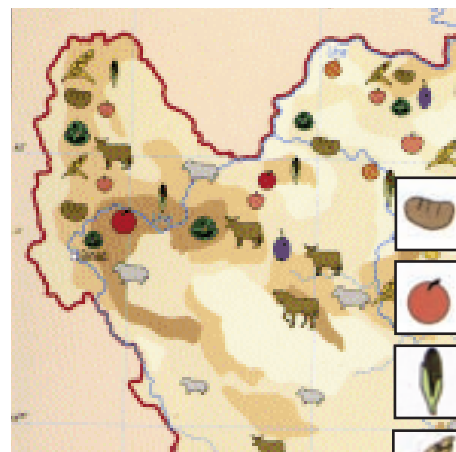
Privreda, privređivanje je oblik ljudske djelatnosti. Od rada (djelatnosti) zavisi bogatstvo ljudi u nekom kraju. Privreda zavisi od prirodnih bogatstava (sirovina), saobraćaja i mjesta gdje su tvornice izgrađene u odnosu na mjesto gdje se nalaze sirovine. Privreda zavisi i od ljudskog znanja i uloženog truda (rad).

Ukoliko je privreda razvijenija (bogatije sirovine, veća prerada, bolja saobraćajna povezanost, veća proizvodnja), u nekom kraju, ljudi više zarađuju i bolje žive.

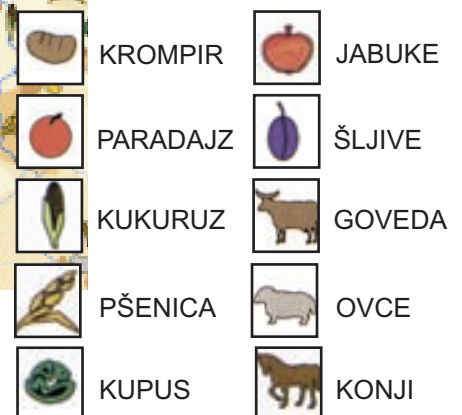
Grane privrede

RUDNA BOGATSTVA I FABRIKE

POLJOPRIVREDA

Vrste djelatnosti: industrija, trgovina, turizam, zanatstvo, ugostiteljstvo, saobraćaj i poljoprivreda su **privredne grane**.

Sama riječ privreda znači **privređivanje, rad**.

RATARSTVO - UZGOJ KORISNIH BILJAKA

ORANJE KONJSKOM ZAPREGOM

ORANJE TRAKTOROM

Uzgoj žitarica

Uzgoj žitarica počinje sijanjem sjemena u pripremljenu zemlju. Zemljoradnik odabira sjeme koje će dati bolji rod. Način sijanja je važan za žitarice. Svaka biljka treba imati prostor zbog svjetlosti i zraka. Prostor svakog zrna raspoređuje sijačica (mašina koja sije).

Poniklo žito se prehranjuje (gnoji ponovo).

Žitarice u toku rasta treba zaštititi od insekata, gljivica, bakterija i drugih štetočina koje uzrokuju bolesti žitarica. Zemljoradnici to rade prskanjem ili zaprašivanjem pesticidima (prašcima za uništavanje štetočina).

Kad žitarice sazriju kose se kombajnom u ravničarskim krajevima, a kosom i srpom u planinskim krajevima.

ZAPRAŠIVANJE ŽITA

Uzgoj povrća

KROMPIROVA ZLATICA

U našim krajevima se uzgaja povrće: kupus, kelj, karfiol, luk, grah, mrkva, paprika, paradajz, cvekla, a najviše krompir. Krompir (gomolj) se sije u pripremljenu zemlju u brazde. Okopava se (čisti od korova) i zagrće. Krompir je zeljasta biljka.

Biljka razvija podzemno stablo jajolikog ili okruglog oblika.

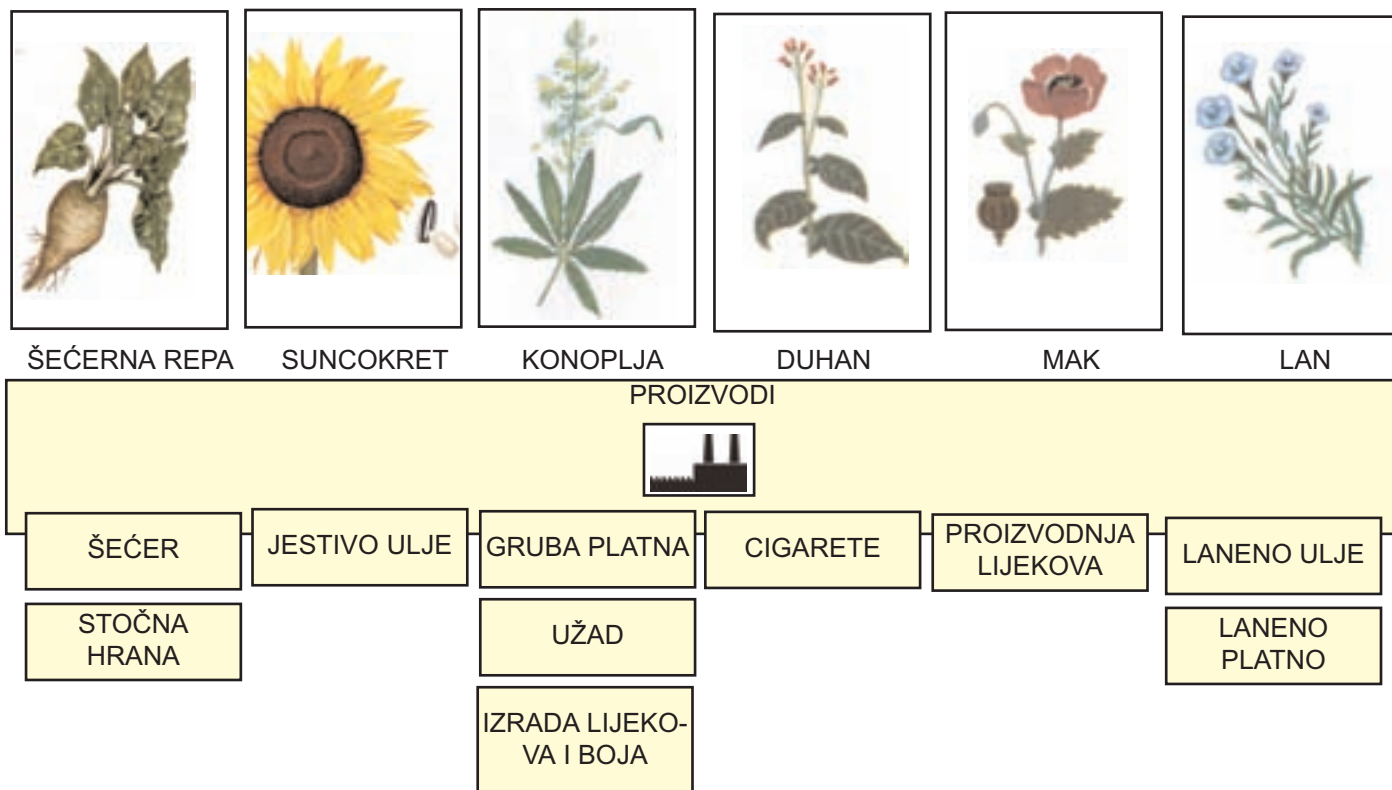
Današnje vrste krompira (bijeli, crveni) ljudi su odgojili od divlje vrste krompira.

Kod graha, graška i krastavaca u pripremljenu zemlju se sije sjemenka.

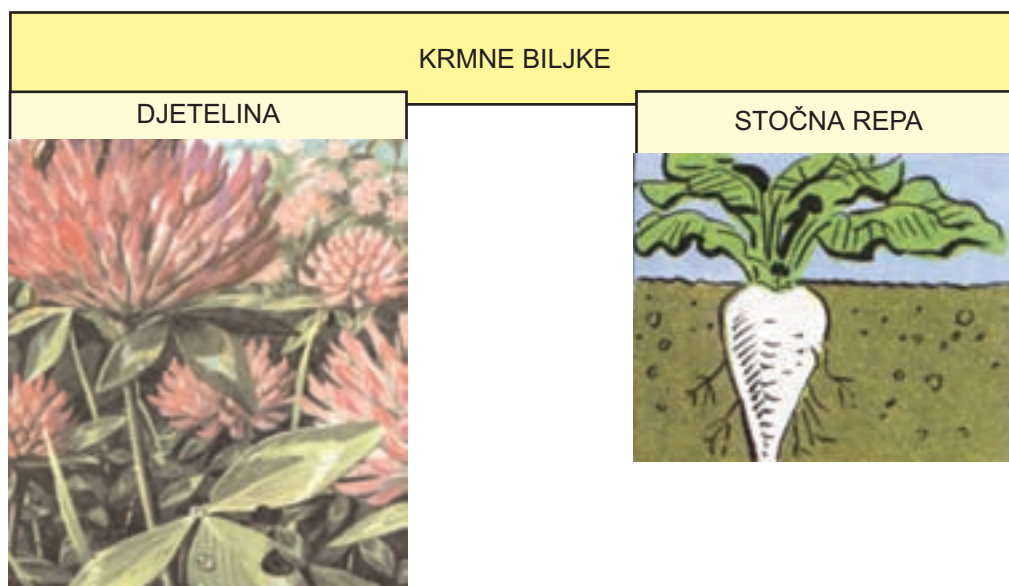
U rajčice i paprike se u pripremljene rasadnike (gredice) siju sjemenke. Kad mlade biljke odrastu (do 10 cm) prenose se i zasađuju u povrtnjak ili njivu.

Povrtlarstvo je uzgoj i prerada povrća.

Uzgoj industrijskih biljaka

Uzgoj krmnih biljaka

Kod nas se najviše uzgaja crvena djetelina.

U fabrikama se melje i sa dodavanjem drugih biljnih sastojaka proizvodi stočna hrana.

Stočna repa je sočna i hranljiva. U toku ljeta i jeseni stoci se daje lišće. Veliki sočni korjenovi se u jesen vade iz zemlje i očišćeni spremaju za zimu.

Voćarstvo i vinogradarstvo- Uzgoj voća i vinove loze

Voće najbolje uspijeva u brežuljkastim predjelima.

Čovjek je pitome voćke dobio od divljih. Odabirao je među divljim vrstama voćke koje imaju krupnije i slađe plodove i njih uzgajao. Osim odabiranja pitome voćke se dobijaju presađivanjem i kalemljenjem. Voćari šljive najčešće presađuju, a jabuke i kruške kaleme. Voćari u rasadnicima uzgajaju mlade sadnice, koje se presađuju u voćnjake.

PLANTAŽNI VOĆNJAK

Manji voćnjaci su zasađeni različitim vrstama voćki. **Plantažni voćnjak** je zasađen jednom vrstom voća. Stabla su zasađena u redove sa razmacima. Tako imaju dosta svjetlosti i toplote, pa daju kvalitetnije plodove.

Uzgoj i proizvodnja voća naziva se **voćarstvo**.

Vinova loza na kojoj rađa grožde se uzgaja u vinogradima. Loza se sadi planski sa velikim razmacima između redova.

VINOGRAD

Uzgoj vinove loze i proizvodnja grožda naziva se **vinogradarstvo**.

Uzgoj stoke

U ravničarskim i brdsko-planinskim predjelima ljudi uzgajaju domaće životinje. Najpoznatije su: ovce, goveda, konji, svinje i koze.

Uzgoj stoke naziva se **stočarstvo**.

Savremeni način uzgoja stoke postiže se na stočarskim farmama i poljoprivrednim dobrima. Tu se uzgajaju najbolje vrste stoke, a hrane se najboljom hranom. U radu oko stoke ljudi koriste mašine (mašina za mužu krava, za šišanje ovaca).

Lov

Ljudi u našim krajevima se bave lovom. Love divlje životinje.

Divlje životinje žive u staništima koja im pružaju bolje uvjete za ishranu i zaštitu od neprijatelja.

ZEC

JELEN

LISICA

MEDVJED

Lov je zakonom zabranjen u vrijeme parenja životinja i rađanja mladih.

Lov je sport, zabava, ali je i važna djelatnost ljudi.

Znatne količine mesa, koža i krzna dobijamo lovom.

Lovu nije svrha samo hvatanje ili ubijanje, nego i čuvanje divljih životinja i ptica i briga za njihovo razmnožavanje.

ZANIMLJIVOSTI

Prekomjernim lovom čovjek poremećuje ravnotežu u prirodi, a to često ima teške posljedice. Uzgajajući mnogo ovaca, Englezi su prije nekoliko stoljeća, potpuno istrijebili vukove na svom otoku. Namnožile su se lisice, jer je nestao njihov neprijatelj vuk. Tada je u Engleskoj lov na lisice postao posebna vrsta sporta. Broj lisica naglo se smanjio, a povećao se broj sivih vjeverica kojima su se lisice hranile. (Iz Enciklopedije za djecu i omladinu - SVIJET OKO NAS).

Uzgoj ribe i ribolov

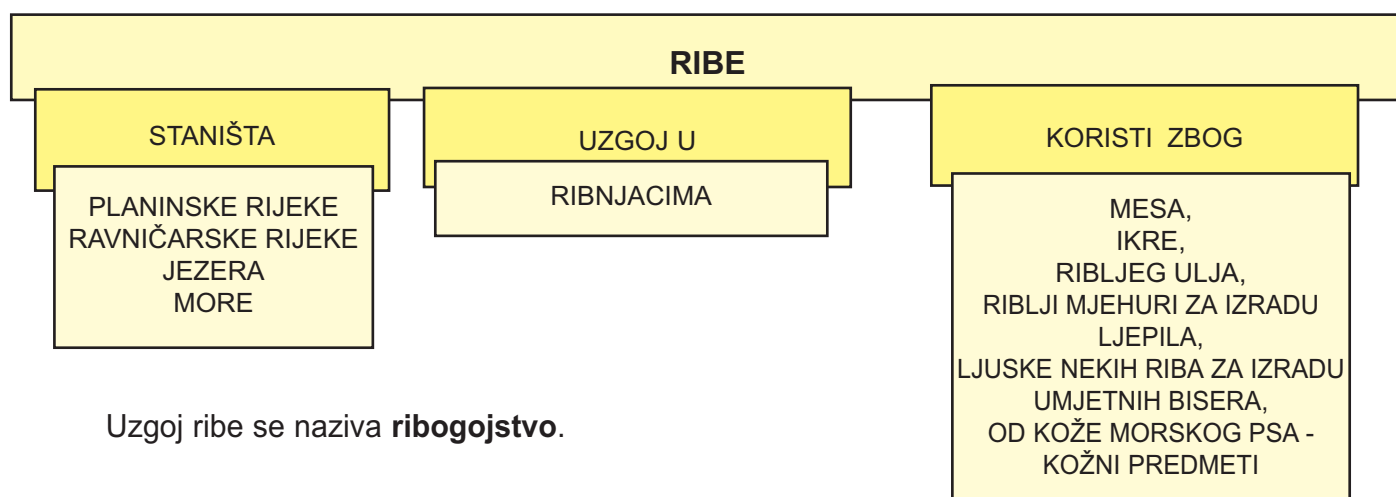

RIBNJAK

Ribu uzgajamo i lovimo zbog mesa. Riblje meso je izuzetno zdrava hrana. U ribnjacima, rijekama, jezerima i morima (prirodnim staništima) ljudi love ribu.

Riba se uzgaja u ribnjacima na savremen način.

Lov ribe je zabranjen u periodu kada se riba mrijesti i razmnožava. Zaštićene su ribe (ne smiju se loviti) koje nemaju određenu dužinu, veličinu.

Uzgoj ribe se naziva **ribogojstvo**.

KULTURNO-HISTORIJSKI SPOMENICI U ZAVIČAJU

- Gdje se čuvaju vrijedni predmeti iz prošlosti u tvom zavičaju?
- Posjetite muzej ili neku drugu kulturnu ustanovu u kojoj se čuvaju predmeti koje su koristili u prošlost ljudi u tvom zavičaju.

Šta nam je ostalo od kulture naših predaka

Stari predmeti

VAZA - BUTMIR
ISKOPINA

STALAK ZA KNJIGE

STARI NAKIT

STARA NOŠNJA

Stare zgrade, vjerski objekti

ALIPAŠINA DŽAMIJA U
SARAJEVU

KATEDRALA U
SARAJEVU

PRAVOSLAVNA CRKVA
U SARAJEVU

SINAGOGA U
SARAJEVU

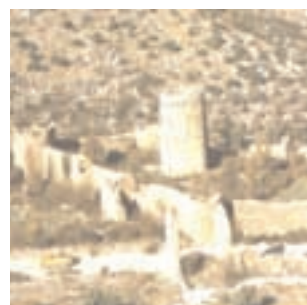
Stari mostovi, zidine i razvaline

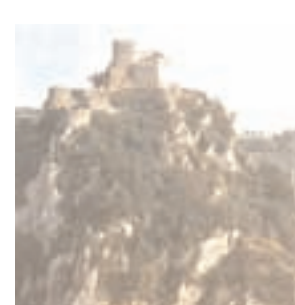
ARSLANAGIĆA MOST
KOD TREBINJA

RIMSKI MOST NA
ILIDŽI

HUTOVO U
HERCEGOVINI

SREBRENİK

Iz davnih vremena ostali su **stari predmeti, zgrade, mostovi, groblja, zidine i razvaline**. Stare građevine nam govore o kulturi stanovanja predaka. Analizirajući stari novac, nakit, posuđe i druge stare predmete saznajemo pojedinosti o životu predaka.

Posmatrajući stari most možemo saznati da je napravljen od kamena. Po izgledu kamena možemo razmišljati kojim alatima se klesao kamen.

Analizirajući stare nošnje saznajemo o kulturi odijevanja.

Stari predmeti, zgrade, mostovi, groblja, zidine i razvaline spadaju u **kulturno-historijske spomenike**.

Kulturno-historijski spomenici su smješteni u prirodi i u muzejima.

Neki od ovih spomenika su izloženi vremenskim nepogodama i dugim nizom godina se oštećuju. Nekada i ljudi namjerno ili nepažnjom doprinose da se ovako vrijedni spomenici kulture unište. To su neizmjerne štete.

Treba ih čuvati kako bi i generacije poslije nas mogle učiti iz njih i koristiti ih.

ZADACI

1. Sakupite stare predmete koji nemaju upotrebnu vrijednost. Napravite zbirku-kutak u učionici. Razvrstajte predmete koji pripadaju daljoj i bližoj prošlosti. Stare, oštećene predmete uz pomoć roditelja, učitelja zaštitite od propadanja.
2. Napravite panoe od razglednica: Moj zavičaj u prošlosti
Moj zavičaj danas.
3. Napravi tematsku kartu kulturno-historijskih spomenika tvog zavičaja. Koristi kartografske znake.

TURIZAM U ZAVIČAJU

Turizam je privredna grana koja ljudima u zavičaju daje veliku korist. Svaki zavičaj se odlikuje prirodnim ljepotama.

Boravak na planinama

Značaj boravka u šumi

SKIJAŠKI TERENI

LOVCI U ŠUMI

PLANINARI

Brda i planine sa svojim šumama pružaju nam prekrasne terene za sport, rekreaciju i odmor. Lovci uživaju u lovu, izletnici u boravku na čistom zraku, a sportisti na sportskim skijaškim terenima.

Boravak u selu

Čist zrak, čista voda, zdravo voće i povrće, mesni i mliječni proizvodi i pčelarski proizvodi su bogatstvo naših sela.

PLANINSKO SELO

Rekreacija na vodi

SPLAVARENJE

RIBARENJE

BORAVAK NA MORU

SPORT NA VODI

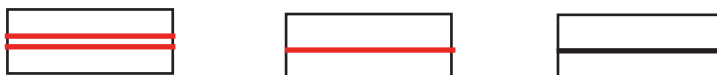
Boravak na rijekama, jezerima i moru ljudima čini zadovoljstvo i omogućava zdrav život.

Gledaj slike i zaokruži tačne tvrdnje:

- a) U mom zavičaju ljudi gostima nude zdravu hranu.
- b) U mom zavičaju na planinama gosti uživaju u skijanju.
- c) U mom zavičaju gosti se kupaju u rijekama i pecaju ribu.
- d) U mom zavičaju gosti uživaju na plažama, u hotelima i u morskoj vodi.

Opiši u svesci šta ljudi iz tvog zavičaja nude - prodaju gostima (voće, sir, vino, mineralnu vodu...).

SAOBRAĆAJNA POVEZANOST NASELJA U UŽEM I ŠIREM ZAVIČAJU

Cestama i željezničkim prugama su međusobno povezani dijelovi naselja i naselja. Neka naselja povezuje zračni, a neka vodeni saobraćaj.

U njima su izgrađeni autobuske i željezničke stanice, aerodromi i brodske luke.

AUTOPUT

AUTOBUSKO
STAJALIŠTE

TRAMVAJSKO
STAJALIŠTE

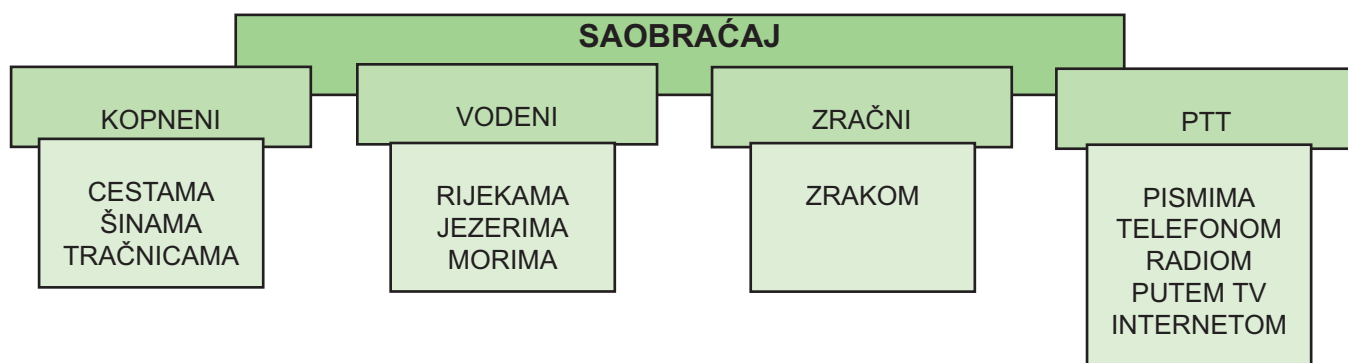
BRODSKA
LUKA

AERODROM

Putnici i roba se prevoze saobraćajnim sredstvima.

Najčešće se prevoze cestama. Željeznički saobraćaj je jeftiniji. Pomorski je najjeftiniji, ali je suviše spor. Zračni saobraćaj je najskuplji, ali je najbrži.

ZADACI

- Nacrtaj kartografske znake za:
  - željezničke pruge,
  - asfaltne puteve,
  - aerodrom..

INDUSTRIJA ŠIREG ZAVIČAJA

ZANIMLJIVOSTI

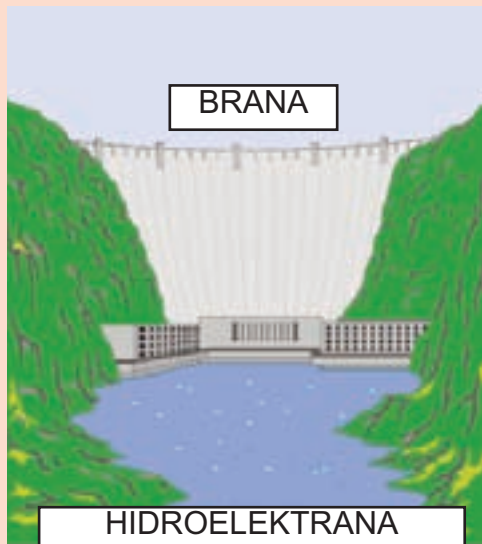

Snagu tekuće vode čovjek je od davnina koristio za pokretanje točka vodenice za mljevenje žita.

VODENICA

Struja u mom domu

DALEKOVOD ZA PRIJENOS

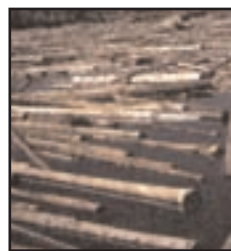
Čovjek je snagu (energiju) vode iskoristio i pretvorio u električnu struju.

Koristi od šume

Šume su veliko bogatstvo planinskih i brdovitih zavičaja. Stara i oštećena stabla šumskog drveća ljudi koriste kao ogrijev. Zdrava stabla se planski sijeku i balvani (trupci) se u pilanama (tvornicama za rezanje trupaca) režu u grede i dasku. Smiju se sjeći samo stabla koja šumari označe.

Dio **poluproizvoda** (greda i daske) se koristi za gradnju kuća, mostova, brodova i drugo, a dio se u tvornicama prerađuje i proizvodi se stolarija, namještaj, papir i drugo (vidi sliku).

Od sirovina do gotovih proizvoda

SIROVINE

POLUPROIZVODI

GOTOVI PROIZVODI

TVORNICE, FABRIKE U ZAVIČAJU

TKALJA TKA ČILIME

Zanatlije pri svom radu koriste različite alate i mašine. Proizvedu, popravljaju i pružaju usluge.

KOVAČ PRAVI I POPRAVLJA (KUJE) RAZNE ALATE OD GVOŽĐA

Velike radionice sa velikim brojem mašina i radnika u kojima se proizvodi roba u većim količinama nazivaju se **tvornice (fabrike)**.

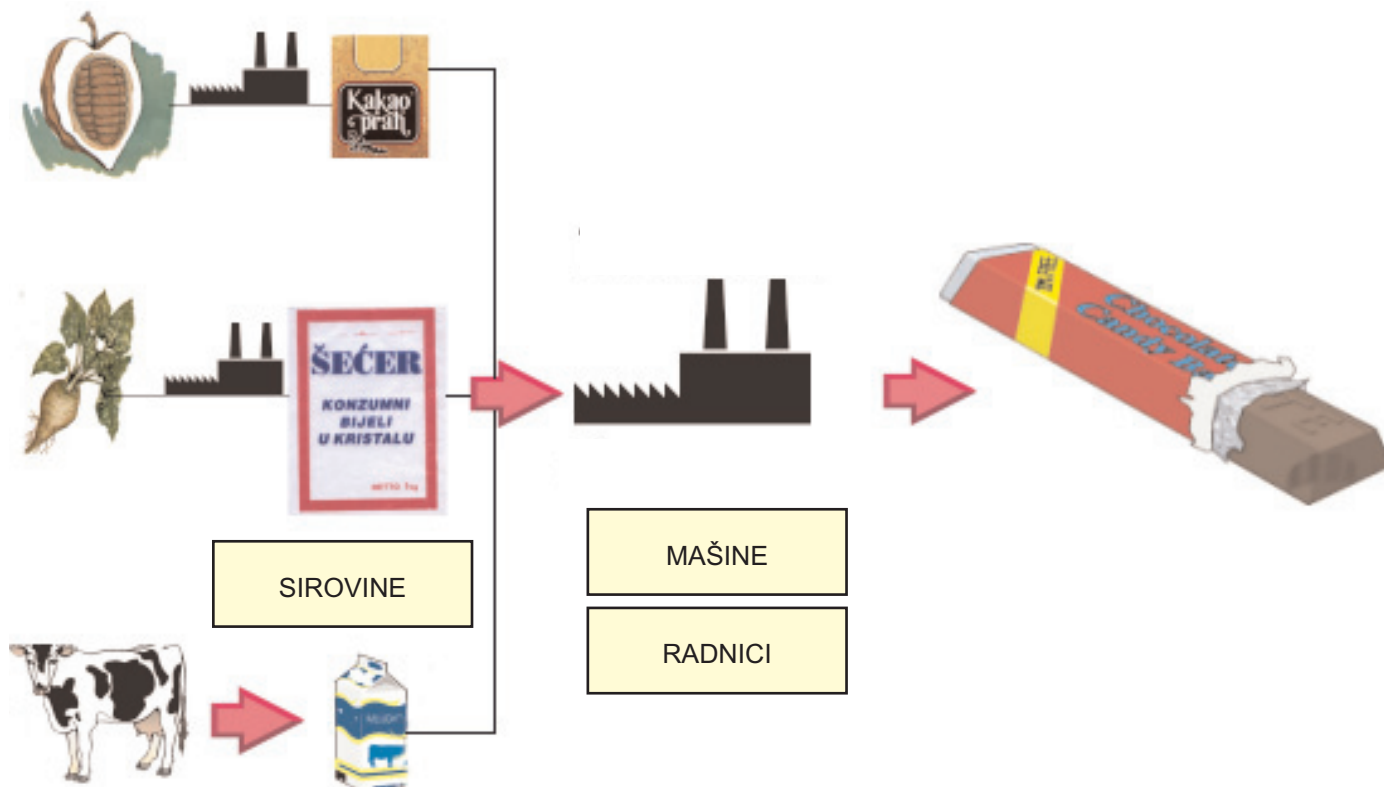
TVORNICA ODJEĆE

U tvornicama rade radnici. Oni rukuju, upravljaju mašinama. Materijali, sirovine koji se koriste u fabrici za izradu odjeće su različite vrste platna, konci i druge sirovine.

U uspješnim radionicama vlada red, tačnost i disciplina. Radnici na radnom mjestu oblače radna odijela i koriste zaštitnu opremu (zavisno od radnog mjesta).

Tvornice se obično grade u mjestima gdje ima sirovina.

Od sirovina do gotovog proizvoda

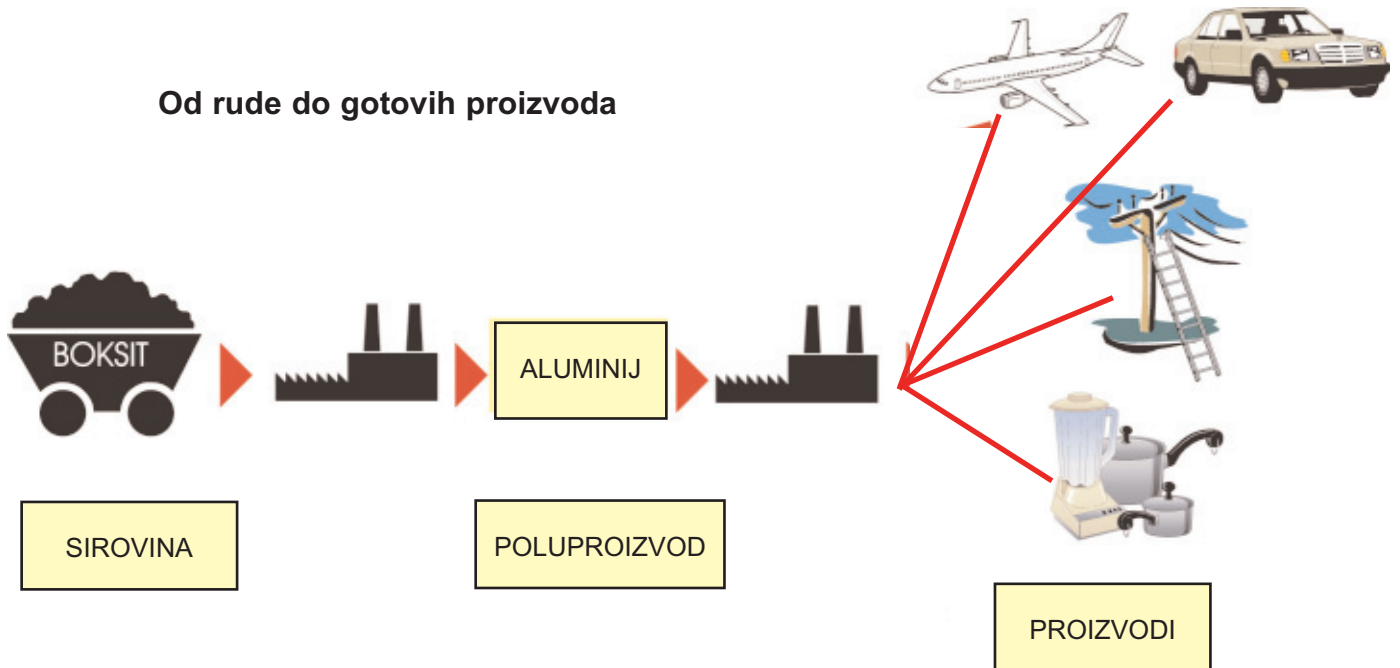
Kakao, šećer i mlijeko su sirovine od kojih se dobija čokolada (gotov proizvod).

RUDNICI U ZAVIČAJU

Prirodna bogatstva, šume, pašnjaci, livade i njive se nalaze na površini zemlje. Rude, nafta i podzemne vode (tople i kisele) se najčešće vade iz zemlje.

Rudnik ili majdan je mjesto gdje se vadi, kopa ruda.

Ljudi koji rade u rudnicima su **rudari**. Rad rudara je naporan i težak. Rudari u okna ulaze sa zaštitnom opremom: radnim odijelom, gas-maskom, šljemom i lampom.

Kopanje i prečišćavanje rude naziva se **rudarstvo**.

U rudnicima pored rudara koji kopaju rudu rade i radnici koji održavaju mašine, alate i drugu opremu potrebnu za rad u rudniku.

KULTURA ŽIVLJENJA - ZNAČAJNI DATUMI I PRAZNICI

■ Prisjeti se kako ste proslavili Dan škole prošle godine? Šta pripremate za proslavu Dana škole ove godine?

Vjerski praznici

U našoj domovini žive narodi koji pripadaju različitim religijama. Oni slave različite praznike.

Muslimani: Ramazanski bajram, Hidžretsku novu godinu i Kurban-bajram.

Katolici: Božić i Uskrs.

Pravoslavci: Božić, Vaskrs i pravoslavnu Novu godinu.

Jevreji: Pesah, Novu godinu (Roš-hašana) i Jam-kipur.

Muslimanski praznici

Ramazanski bajram je blagdan veselja i radosti povodom svršetka islamskog posta mjeseca Ramazana. Poslije dva mjeseca i deset dana je Kurban-bajram (obavljanje hadža). Hidžretska nova godina je početak naredne godine po mjesječevom kalendaru. Početak računanja vremena je od preseljenja Muhammeda a.s. i muslimana iz Meke u Medinu.

Obilježavanje blagdana se vrši u džamijama vršenjem islamskih dužnosti. U obiteljima se posjećuju rodbina i prijatelji. Odlazi se na groblje (sjećanje na umrle) i izražava se solidarnost među ljudima. Djeca dobijaju darove od roditelja.

Katolički praznici

Božić, Uskrs i drugi blagdani slave se u župnim i drugim crkvama svečanom misom. Svaki blagdan je blagi dan za obitelj.

Božić slavimo, obilježavamo na dan Isusovog rođenja. Uskrs je blagdan kojim se obilježava uskrsnuće Isusa Krista.

Djeca na poseban način učestvuju u obilježavanju blagdana. Oblače svečanu odjeću.

Pravoslavni praznici

Božić je blagdan na koji se slavi rođenje Isusa Hristosa. Vaskrsom se obilježava vaskrsenje Hristovo. Blagdani se slave u crkvi, molitvom i u porodici svečanim ručkom.

Vaskrs i Uskrs posebno vole djeca, jer se tada boje jaja.

Jevrejski praznici

Roš-hašana (Nova godina), Jam-kipur i Pesah. Obredi se održavaju u sinagogi. Praznici se obilježavaju kod kuće u krugu porodice uz obavezno pozivanje prijatelja. Djeca imaju svoj dio obaveza. Oblače svečana odijela i pale svijeće.

Međunarodni praznici

1.2. maj - Praznik rada

8. mart - Dan žena

1.2. januar - Nova godina

Prvi maj slave radnici cijelog svijeta u znak sjećanja na stradanja radnika u borbi za bolji život. Tog dana radni ljudi idu u šetnju i na izlete.

Osmi mart je praznik žena. Tog dana ženama (mamama, bakama, nanama, tetkama...) poklanjamo cvijeće.

Prvi januar je kalendarski početak nove godine.

Školski praznici su Dan škole, ljetnji i zimski raspust.

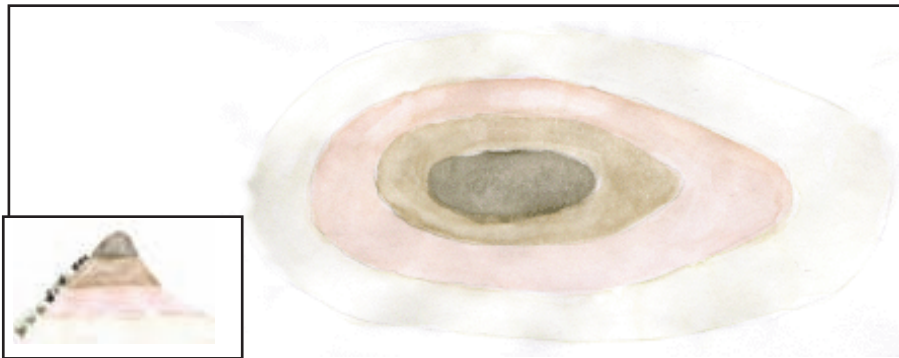

ZADACI

1. Kako se proslavlja vjerski praznik u tvojoj porodici? Ispričaj.

SNALAŽENJE NA GEOGRAFSKOJ KARTI BIH

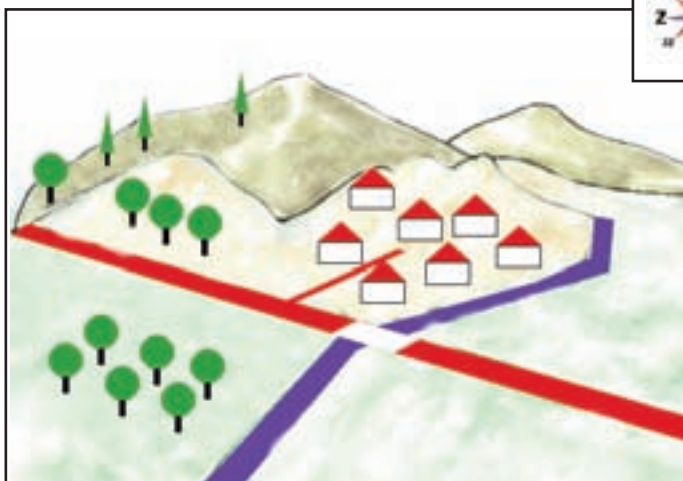
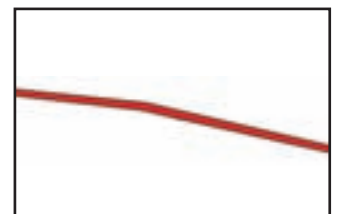
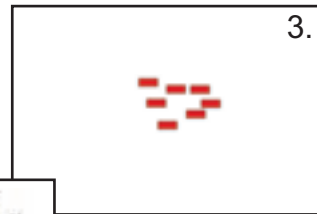
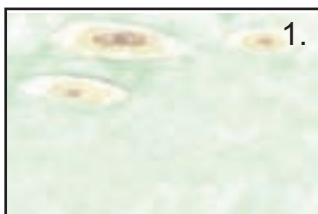
KAKO NASTAJE GEOGRAFSKA KARTA

TLOCRT BRDA

Slojevi se razlikuju po nijansama smeđe boje.
Visinu brda prikazujemo tonovima smeđe boje.

Strminu brda prikazujemo gustoćom slojnica (slojnica - crta, linija koja spaja iste visine na brdu).

RELJEF UŽEG ZAVIČAJA

KARTA UŽEG ZAVIČAJA

Reljef prekrijte sa četiri plastične folije (1.,2.,3.,4.). Obilježite strane svijeta.

Na prvoj foliji bojite uzvišenja smeđim i nizine zelenim markerom.

Na drugoj foliji bojite vode plavom bojom.

Na trećoj foliji bojite naselja crvenom bojom i na četvrtoj puteve crvenom bojom.

Folije 1.,2.,3. i 4. stavite na bijelu podlogu jednu preko druge i pričvrstite na ploči sa sjeverom gore.

Pokazali ste jedan način kako se pravi **geografska karta**.

SNALAŽENJE NA GEOGRAFSKOJ KARTI

- Uoči i ocrtaj tvoj širi zavičaj na geografskoj karti. Je li on ravničarski ili planinski (uoči boje)? Razgovaraj sa roditeljima i učiteljem o vodama u tvom širem zavičaju. Uoči naselja i puteve koji ih povezuju (čitaj kartografske znake).

Geografska karta je umanjeni prikaz dijela Zemljinog prostora na kojem su smeđim nijansama prikazana uzvišenja, zelenim nizine, plavim vode, a dogovorenim kartografskim znacima najvažniji objekti.

Kartografski znakovi i boje

	naselja		rijeke		nizine
	veća naselja		državne granice		visije
	željezničke pruge		prirodna jezera		vještačka jezera

Reljefna obilježja, geografski objekti su na karti predstavljeni kartografskim znacima i bojama.

Postoje različite vrste karata.

Slijepa karta prikazuje samo granice.

Na **tematskoj karti** su prikazane granice i dio geografskih obilježja, objekata koje odaberemo (saobraćajna povezanost).

Geografska karta prikazuje najbitnija obilježja izgleda manjeg ili većeg dijela Zemljine površine.

Igman je jugozapadno od Sarajeva.
Vogošća je sjeverno od Sarajeva.
Trnovo je južno od Sarajeva.

KARTA (grč. *kartes*): list papira - umanjena slika dijelova Zemljine površine

ZADACI

- Gledajući boje na karti odredi gdje su ravničarski, a gdje planinski predjeli.
- Pronađi na karti šireg zavičaja rijeke i odredi njihov smjer toka.
- U svesku nacrtaj kartografske znakove i imenuj (napiši rijeke, planine...) u širem zavičaju.

IV RAZRED

NAŠA DOMOVINA – BOSNA I HERCEGOVINA

Ime naše domovine je Bosna i Hercegovina, u skraćenom obliku – BiH. Država Bosna i Hercegovina je geografski prostor – teritorija u okviru njenih priznatih granica.

»... Bosna spava,
u snu se osmjehuje:
kad nebo podrhtava,
čitava Bosna čuje ...
Mjesečino, Bosnu mi ne budi:
Sanjaj zvijezdu u dnu mojih grudi.«
(Velimir Milošević)

GEOGRAFSKI POLOŽAJ I KARAKTERISTIKE BiH

POSMATRAJ, SAZNAJ, UPAMTI!

- Zamoli nekog starijeg da ti u geografskom atlasu pronađe kartu jugoistočne Evrope.
- Pronađi na karti tvoju državu Bosnu i Hercegovinu.
- Saznaj koje su države njezini najbliži susjedi.
- Posmatraj geografsku kartu i utvrdi – na koje more izlazi Bosna i Hercegovina.

Svaka država zauzima određeni dio površine na našoj planeti – Zemlji i ucrtana je u geografske karte. Bosna i Hercegovina se nalazi na **jugu Evrope**, na **Balkanskom poluotoku**. Ona ima izlaz na **Jadransko more**, a time i na Sredozemno more. Prema tome, Bosna i Hercegovina je i pomorska država. Zajedno sa ostalim zemljama koje također izlaze na Sredozemno more, čini zemlje Sredozemlja.

Zahvaljujući povezanosti s morem i kopnenim putevima prema ostalim zemljama Evrope, te riječnim tokovima koji je povezuju sa skoro svim dijelovima evropskog kontinenta, za našu zemlju možemo reći da ima povoljan geografski položaj.

Bosna i Hercegovina pripada grupi zemalja **jugoistočne Evrope**. To su zemlje koje su doživjele velike promjene pa se one često nazivaju i zemljama u tranziciji (u prijelazu, u promjenama).

Naša domovina Bosna i Hercegovina

Bosna i Hercegovina u jugoistočnoj Evropi

POVRŠINA I GRANICE BiH

Bosna i Hercegovina se prostire na površini od 51.129 km² na kojoj živi prema popisu iz 1991. godine oko 4.377.000 stanovnika. Po obliku teritorija države Bosne i Hercegovine ima izgled trougla. Najduža stranica ovog «trougla» je na jugozapadnoj strani teritorije, prema Republici Hrvatskoj.

Država Bosna i Hercegovina na sjeveru, zapadu i jugozapadu graniči sa Republikom Hrvatskom. Sjevernu granicu prema Republici Hrvatskoj najvećim dijelom čini rijeka Sava. Granicu na zapadu sa Republikom Hrvatskom, jednim djelom čini rijeka Una.

Na jugu se Bosna i Hercegovina također graniči sa Republikom Hrvatskom i izlazi na Jadransko more u dužini obalske linije od 24 kilometra, odnosno 12 kilometara zračne linije. Na istoku sa Srbijom većim dijelom tu granicu čini rijeka Drina.

Na jugoistoku Bosna i Hercegovina graniči sa Crnom Gorom.

Granice Bosne i Hercegovine čuvaju posebne granične službe. Putovanja iz Bosne i Hercegovine u druge zemlje i iz drugih zemalja u našu državu, odvijaju se na posebnim graničnim prijelazima, kojih ima 12. Preko tih graničnih prijelaza obavlja se i ostali promet (uvoz i izvoz robe).

*Bosna i Hercegovina
i susjedne države*

STANOVNIŠTVO, NARODI I VJERE U BiH

Danas u Bosni i Hercegovini živi više naroda i nacionalnih manjina. Najbrojniji su **Bošnjaci, Srbi i Hrvati**.

Od nacionalnih manjina posebno treba spomenuti: **Jevreje, Rome, Albance, Talijane, Ukrajince, Rusine, Mađare, Slovence i dr.**

Raznolikost naroda, vjera i kultura daje specifičnost Bosni i Hercegovini.

Slavensko porijeklo naroda Bosne i Hercegovine umnogome je uticalo na sličnosti u razvoju jezika (a time i kulture) koji se nazivaju narodnim imenima: **bosanski jezik** Bošnjaka, **srpski jezik** Srba, a **hrvatski jezik** Hrvata. To su i zvanični jezici u Bosni i Hercegovini.

Stanovništvo Bosne i Hercegovine pripada različitim vjerama (religijama).

U našoj zemlji postoji više religija: **Islam, Kršćanstvo – katoličanstvo, Hrišćanstvo – pravoslavlje, judaizam** (jevrejska vjera), kao i druge manje religijske grupe (na primjer – adventisti, Jehovini svjedoci, te druge starije i novije religijske skupine).

Etnički sastav BiH 1991.

RELJEF BOSNE I HERCEGOVINE

POSMATRAJ, ZAKLJUČI, ODGOVORI:

Razgledaj geografsku kartu Bosne i Hercegovine i na osnovu kartografskih znakova zaključi gdje se u našoj državi nalaze ravnice, a gdje brda i planine. Odgovori da li je Bosna i Hercegovina ravničarska ili brdsko-planinska zemlja.

Reljef svake zemlje je njena osobenost. Reljefom se određuju mnoge pogodnosti i nedostaci za život u jednoj državi. Za našu zemlju možemo reći da ima veoma raznovrstan reljef, koji je relativno pogodan za njen razvoj. Najveći dio Bosne i Hercegovine prekrivaju brda, planine, pa zato kažemo da Bosna i Hercegovina pripada tipu **brdsko-planinskih zemalja**.

RAVNICE – NIZIJE U BiH

Ravnice Bosne i Hercegovine čine manji dio njene površine. Prostranije nizije se najvećim dijelom nalaze na sjeveru naše zemlje. To su: Posavina, Semberija i Lijevče polje.

Posavina je najprostranija nizija u Bosni i Hercegovini i ima najveći značaj. Posavina je najznačajniji žitorodni predio u našoj zemlji. Ona je veoma gusto naseljena i najvećim dijelom dobro obrađena. Stanovništvo se pretežito bavi poljoprivredom. Najveće površine su zasijane pšenicom i kukuruzom. Znatna dio naše zemlje zahvataju kraška polja. Najveća kraška polja u Bosni i Hercegovini su **Livanjsko, Duvanjsko, Glamočko, Kupreško** i **Ponovo polje**.

PLANINE U BOSNI I HERCEGOVINI

Planine zauzimaju veći dio površine Bosne i Hercegovine. Pojedine planine naslanjaju se jedna na drugu, obrazujući **nizove planina**. Takve planine pripadaju tipu **vjenačnih planina**. U našoj zemlji vjenačne planine se u najvećem dijelu pružaju u pravcima od sjeverozapada ka jugoistoku.

»Bosna je zemlja prepuna čari,
trepeta šuma i bljeska vode,
brda joj kite gradovi stari
nad njima sinji oblaci brode.«

(Branko Ćopić)

Reljef Bosne i Hercegovine

Posavina

Popovo polje

Najviše i najpoznatije planine u Bosni i Hercegovini su Bjelašnica, Maglić, Vranica, Jahorina, Majevisa, Kozara, Velež, Grmeč, Treskavica i druge.

Bjelašnica je planina nadomak Sarajeva. Ona je zajedno sa planinom **Igman** značajna za zimski turizam. Na Bjelašnici su izgrađeni i važni objekti zimskog sporta, kao što su staze i skakaonice za skijaška takmičenja. Tu su održane XIV zimske olimpijske igre (1984.).

Treskavica je planina koja se nalazi uz Bjelašnicu. Bogata je šumom koja raste veoma gusto do prašumskih razmjera, te pašnjacima i jezerima. Treskavica obiluje rastiњem, a naročito ljekovitim biljkama, ali i divljim životinjama, kao što su divokoze, medvjedi i vukovi. Tamo živi više vrsta zmija, među kojima je najpoznatiji treskavički poskok. U jezerima na Treskavici živi rijetki repati vodozemac – planinski triton ili vodenjak

Jahorina se prostire sjeverozapadno od Bjelašnice i nadomak je Sarajeva. Jahorina predstavlja važan centar zimskih sportova jer obiluje velikim, dugotrajnim snježnim pokrivačem. Bogata je šumom (četinari), te raznovrsnim životinjskim i biljnim svijetom.

Maglić je planina u jugoistočnom dijelu naše zemlje, na granici prema Crnoj Gori. Maglić obiluje velikim šumama, raznovrsnim biljnim i životinjskim svijetom. Bogat je i ljekovitim biljem. Među biljkama i životinjama koje naseljavaju Maglić ima jedinstvenih vrsta, kakve ne žive nigdje drugo.

Vranica je planina koja zahvata središnji dio Bosne i Hercegovine. Ona je bogata šumom i rudama i raznovrsnim biljnim i životinjskim svijetom. Obiluje bogatim i prostranim pašnjacima, a turiste posebno privlače ljepote njenog **Prokoškog jezera**.

Bjelašnica

Planina Vranica

Velež je poznata hercegovačka planina nadomak Mostara. Prostire se između mostarskog i nevesinjskog polja. Odlukuje se malom količinom vode, tako da nema mnogo šumskog rastiњa i pretežno je prekrivena goletima.

Grmeč je planina na zapadu naše zemlje. Grmeč odlikuju veoma gusta šuma i raznovrsne divlje životinje, a posebno čuveni grmečki medvjed. Lovne i turističke atrakcije Grmeča povezane su sa ljepotama rijeke Une.

Zadatak:

- * Potražite u zemljopisnoj karti Bosne i Hercegovine planine koje su pomenute u vašem udžbeniku.
- Utvdite koja je od tih planina najviša.
- * Na geografskoj karti pronadite nizije i kraška polja o kojima ste učili.

Klima svake zemlje određuje se na osnovu praćenja količine i vrste padavina, trajanja sunčanih perioda i mjerenja temperature zraka, u dužim vremenskim razdobljima i u raznim dijelovima zemlje.

Na osnovu toga u Bosni i Hercegovini se mogu izdvojiti četiri osnovna tipa klime: sredozemna ili izmijenjena **sredozemna** klima, **umjerenokontinentalna** klima, **planinska** klima i **alpska** klima.

Sredozemna ili izmijenjena sredozemna klima u Bosni i Hercegovini vlada u predjelima uz morsku obalu, ili u predjelima koji se nalaze u blizini mora ili na maloj nadmorskoj visini uz rijeke koje utiču u Jadran. Ovaj tip klime vlada naprimjer u mjestima kao što su: Neum, Čapljina, Mostar, Trebinje. Ova klima prodire i do Jablanice i Konjica, ali je granica njenog pravog doseg na prostoru između donje Drežnice i Jablanice. Glavna karakteristika ovog tipa klime jeste da je **temperatura** tokom cijele godine **viša od nule**. Najhladniji mjesec je januar/siječanj, sa prosječnom temperaturom od oko 5° C. **Mraz** je veoma rijetka pojava. Ova klima se odlikuje žarkim i izrazito suhim ljetima, dok su zime blage i kišovite.

Umjerenokontinentalna klima u Bosni i Hercegovini zahvata područje od rijeke Save na jug sve do granice sa područjem sredozemne klime, na nadmorskim visinama do 1000 m. Ovaj tip klime ima dvije bitne odlike: **topla ljeta** i **umjerenno hladne zime**. Januar/siječanj je najhladniji mjesec, tada je prosječna temperatura zraka znatno ispod nule. Jesen i proljeće su na ovim područjima približno jednako topli. Period bez mraza traje od sredine aprila/travnja do prve polovine oktobra/listopada. Ovako dug period bez mraza pruža povoljne uvjete za uzgoj mnogih poljoprivrednih kultura.

Planinska klima vlada u predjelima sa nadmorskom visinom od 1000 do 1500 metara.

Ovaj tip klime obuhvata veliku površinu naše države. Najvažnije karakteristike ove klime su **duge hladne zime** i **svježija ljeta koja traju kratko**. Količina padavina je velika, ravnomjerno raspoređena. **Snijeg** pada često i zadržava se dugo.

Karta klime u BiH

Mediterranski krajolik

Umjerenokontinentalni krajolik

Planinski krajolik

Mnoge važne biljke za čovjeka se ne mogu gajiti u područjima gdje vlada ova klima.

Alpska klima vlada na planinama iznad 1500 metara nadmorske visine. Ovaj tip klime se odlikuje **dužim i hladnim zimama**, sa puno snijega koji se mjestimično zadržava do u ljetni period. Ljeta su veoma kratka. Predjeli sa alpskom klimom bogati su bujnim planinskim pašnjacima.

VODE BOSNE I HERCEGOVINE

Rijeke u BiH

Rijeka Drina

Rijeka Neretva

Plivsko jezero

Bosna i Hercegovina je veoma bogata vodama (rijekama i jezerima). Vode Bosne i Hercegovine imaju ogroman značaj.

RIJEKE BOSNE I HERCEGOVINE

Najveće rijeke koje jednim dijelom ili čitavom dužinom protiču kroz Bosnu i Hercegovinu su: **Sava, Drina, Bosna, Vrbas, Una i Neretva**. Rijeka Sava čini najveći dio sjeverne granice Bosne i Hercegovine. Ona je pritoka Dunava koji se ulijeva u Crno More. Vode rijeke Drine, Bosne, Vrbasa i Une se ulijevaju u rijeku Savu, te pripadaju **crnomorskom slivu**. Neretva i njene pritoke pripadaju **jadranskom slivu**. Rijeke Bosne i Hercegovine, dakle, podjeljene su na crnomorski i jadranski sliv.

Zadatak:

* Na geografskoj karti pronađite rijeke koje cijelom svojom dužinom protiču kroz BiH. U udžbeniku na slici »Rijeke u BiH« zaokružite njihova imena.

JEZERA U BOSNI I HERCEGOVINI

Bosna i Hercegovina je, iako mala država, bogata jezerima. Nalaze se na planinama ili na rijekama. Nastala su **prirodnim putem** ili na **vještački način**. I prirodna i vještačka jezera u Bosni i Hercegovini ističu se po svojoj ljepoti, pa su privlačna za turiste.

Prirodna jezera

Prirodna jezera u Bosni i Hercegovini se uglavnom nalaze na planinama. Najpoznatija planinska jezera su jezera na planini Treskavici: **Veliko jezero** i **Crno jezero**. Na planini Zelengori nalaze se **Kotlaničko** i **Štirinsko jezero**. U blizini Konjica, na planini Prenju je **Boračko jezero**, na Šator planini je **Šatorsko jezero**, a na planini Vranici **Prokoško jezero**.

Ova jezera su uglavnom glečerskog porijekla, nastala topljenjem leda sa obližnjih planina.

Najpoznatija prirodna riječna jezera u Bosni i Hercegovini su **Plivska jezera**. Nalaze se na rijeci Plivi, kod grada Jajca.

Vještačka jezera

Vještačka jezera stvorio je čovjek tako što je na rijeci podigao branu od betona i pregradio rijeku. Na ovoj se način iskorištava snaga vode i proizvodi električna struja u hidroelektranama. Najpoznatija vještačka jezera u Bosni i Hercegovini su **Jablaničko jezero**, **Modrac** kod Tuzle, **Buško jezero** u Livanjskom polju i **Bilečko jezero**.

JADRANSKO MORE

Bosna i Hercegovina svojom granicom u dužini od 24 km izlazi na **Jadransko more**, tj. na obalu – **zaljev Neum**, na obližnji **poluotok Klek** i **Malostonski zaljev**.

Bosna i Hercegovina je dakle **jadranska zemlja**, pa prema tome spada i među **mediteranske (sredozemne) zemlje**.

Najveću razudenost (iskrivudanost), jadranska obala ima duž obale koja pripada Republici Hrvatskoj. Dio Jadranske obale koja pripada našoj zemlji je također razuden (Neumski zaljev, poluotok Klek).

More pruža izvanredne uslove za odmor i rekreaciju. Morski turizam donosi značajne prihode.

Boračko jezero

Buško jezero

Neum

ORGANIZACIJA BOSNE I HERCEGOVINE KAO DRŽAVE

DRŽAVNO UREĐENJE BOSNE I HERCEGOVINE

Bosna i Hercegovina sa entitetima

*Sarajevo
glavni grad Bosne i Hercegovine*

Državno uređenje Bosne i Hercegovine zasnovano je na odredbama Daytonskog sporazuma (01.12.1995. godine). U njemu je Bosna i Hercegovina potvrđena kao **samostalna država parlamentarne demokratije**. Unutrašnje uređenje naše zemlje, osim Daytonskim sporazumom, utvrđeno je i Ustavom Bosne i Hercegovine.

Prema Daytonskom sporazumu i Ustavu Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina sastoji se iz dva dijela (entiteta): **Federacije Bosne i Hercegovine** i **Republike Srpske**, te **Brčko Distrikta**, koji ima poseban pravni položaj i ne pripada nijednom entitetu.

U oba entiteta i distriktu žive pripadnici raznih vjera i naroda, iako je pod uticajem rata došlo do preseljavanja stanovništva iz jednih u druge krajeve BiH. U toku je povratak mnogobrojnih izbjeglica i prognanih osoba u svoje predratne domove.

Glavni grad zemlje je Sarajevo. To je jedan od najstarijih gradova u BiH. Osnivač grada je bio Isa-beg Isaković.

U Sarajevu, kao glavnom gradu nalazi se Predsjedništvo BiH, te drugi državni organi koji predstavljaju cijelu našu državu u svijetu i unutar zemlje. U Sarajevu su ambasade i druga predstavništva zemalja koje imaju dobre odnose sa našom državom. Sarajevo je i sjedište mnogih međunarodnih institucija i organizacija.

Bosna i Hercegovina ima i svoje državne simbole: **zastavu, grb i himnu**.

DRŽAVA, ENTITETI I KANTONI U BOSNI I HERCEGOVINI

Entiteti predstavljaju administrativne jedinice sa određenim ulogama unutar države Bosne i Hercegovine. Njihov položaj i organizacija određeni su ustavima entiteta. Ustav Bosne i Hercegovine utvrđuje zajedničke organe i institucije Bosne i Hercegovine, a to su:

Predsjedništvo BiH (sastavljeno od tri člana – 1 Bošnjak, 1 Hrvat, 1 Srbin). Mandat Predsjedništva je četiri godine i svaki član u okviru tog mandata predsjedava 8 mjeseci.

Vijeće ministara (ili Vlada Bosne i Hercegovine) sa mandatom od četiri godine. Čine ga ministri i zamjenici ministara (za vanjske poslove, za ekonomske odnose i vanjsku trgovinu, za civilne poslove, za evropske integracije, za trezor – čuvanje državnog novca i dr.). Na čelu je predsjedavajući Vijeća ministara.

Parlament Bosne i Hercegovine sa mandatom od četiri godine, koji je sastavljen od Doma naroda i Doma zastupnika (predstavnik).

Dom naroda Bosne i Hercegovine

Dom naroda se sastoji od 15 delegata koje imenuje Dom naroda **Federacije Bosne i Hercegovine** i Narodna skupština **Republike Srpske**. Deset delegata se bira iz Federacije Bosne i Hercegovine (5 **Bošnjaka** i 5 **Hrvata**), a pet iz Republike Srpske (5 **Srba**).

Predstavnički dom Bosne i Hercegovine

Predstavnički dom čine 42 delegata (predstavnik ili zastupnik), koji se biraju na Općim izborima svake četiri godine. 28 delegata se bira iz **Federacije BiH**, a 14 iz **Republike Srpske**.

Ustavni sud Bosne i Hercegovine, sa neograničenim mandatom, koji čine devet članova i to po tri predstavnika iz bošnjačke, hrvatske i srpske zajednice, kao i tri člana iz redova međunarodne zajednice.

FEDERACIJA

BOSNE I HERCEGOVINE

Federacija Bosne i Hercegovine čini administrativno političku jedinicu u okviru Bosne i Hercegovine. Ima predsjednika i potpredsjednika Federacije, koji se biraju svake četvrte godine.

Federacija Bosne i Hercegovine ima i entitetsku vladu, sa određenim brojem ministara.

Zakonodavnu vlast čini Parlament Federacije BiH, koji se sastoji od Predstavničkog doma i Doma naroda.

Predstavnički dom

Predstavnički dom sastoji se od 140 poslanika. Poslanici u Predstavničkom domu biraju se demokratskim putem na neposrednim izborima, tajnim glasanjem, na teritoriji cijele Federacije.

Dom naroda

Dom naroda sastoji se od trideset delegata Bošnjaka i trideset delegata Hrvata kao i ostalih delegata. Delegati se biraju iz reda poslanika u kantonalnom zakonodavnom tijelu.

Ustavni sud Federacije ima specifične nadležnosti samo za područje entiteta.

Na nivou entiteta Federacije Bosne i Hercegovine djeluju i pravosudni organi kao što su Vrhovni sud i Tužilaštvo Federacije Bosne i Hercegovine.

*Zgrada Predsjedništva
Bosne i Hercegovine*

Mostar

Kantoni u Federaciji BiH

Federacija Bosne i Hercegovine je formirana od **kantona/županija**.

Ustavom Federacije uspostavljeno je deset kantona:

1. Unsko-sanski kanton (sjedište: Bihać)
2. Posavski kanton (Orašje)
3. Tuzlanski kanton (Tuzla)
4. Zeničko-dobojski kanton (Zenica)
5. Bosansko-podrinjski kanton (Goražde)
6. Srednjobosanski kanton (Travnik)
7. Hercegovačko-neretvanski kanton (Mostar)
8. Zapadnohercegovački kanton (Široki Brijeg)
9. Kanton Sarajevo (Sarajevo)
10. Livanjski kanton (Livno)

Kantoni imaju svoje ustave kojima je utvrđena organizacija i funkcionisanje kantona. Kantoni imaju svoje parlamentarne skupštine, kantonalne vlade sa određenim brojem ministarstava, sudove, tužilaštva i policiju. Na nivou kantona organizovan je sistem obrazovanja, kulture, sporta, socijalne zaštite itd.

Svaki kanton obuhvata određeni broj općina, koje su osnovni oblik organizacije vlasti i lokalne samouprave.

Glavni grad je **Sarajevo**, uz **Mostar** u kojem je sjedište četiri federalna ministarstva.

REPUBLIKA SRPSKA

Republika Srpska (RS) je jedan od dva entiteta u sastavu Bosne i Hercegovine. RS je podjeljena na općine, koje su međusobno povezane po geografskoj bliskosti i drugim srodnostima.

Glavni grad Republike Srpske je **Banja Luka** u kojoj su smješteni entitetski Parlament (**Narodna skupština**), Vlada i drugi organi entitetske vlasti.

Narodna skupština (Parlament) ima 83 narodna poslanika. Poslanici se biraju neposredno i tajnim glasanjem. Prilikom njihovog izbora vodi se računa da sve općine budu na odgovarajući način zastupljene u Narodnoj skupštini.

Banja Luka

BRČKO DISTRIKT

Brčko Distrikt se nalazi u sjeveroistočnoj Bosni. Formiran je na cijeloj teritoriji bivše općine Brčko.

Distrikt je pod međunarodnom upravom. Sjedište Distrikta je grad Brčko, ima vlastitu administraciju, policiju i pravosuđe.

STANJE I UVJETI RAZVOJA PRIVREDE

Privreda Bosne i Hercegovine je velikim dijelom i razorena u toku ratnih djelovanja 1992-1995. godine. Mnoge su fabrike porušene, mnoga fabrička postrojenja (mašine/strojevi) su uništena, preduzeća opljačkana i imovina otuđena. Osim toga, u posljednjih deset godina nisu obnavljane proizvodne mašine niti tehnološki procesi u proizvodnji, vladao je nedostatak sredstava i uticaj ratnih prilika. U takvim uvjetima nije bilo moguće razvijati privredu.

Međutim, Bosna i Hercegovina je po svom geografskom položaju i privrednim uvjetima naročito pogodna za razvoj **poljoprivredne djelatnosti i šumarstva**, zatim **energetike i rudarstva**, te **saobraćaja i turizma**.

POLJOPRIVREDA I ŠUMARSTVO

Šumarstvo je nesumnjivo privredna grana koja ima najpovoljnije uvjete za razvoj. Bosansko-hercegovačke šume su mlade i bogate drvetom pogodnim za industrijsku preradu. Posebno su važne bukove, hrastove i četinarske šume kao dragocjene sirovine za drvnu i hemijsku industriju.

Šume Bosne i Hercegovine su veoma bogate drvetom, ali pretjerana i nepotrebna sječa, kao i požari, nepovoljno utiču na obim i kvalitet šuma. Mora se osigurati njihovo obnavljanje putem **pošumljavanja** starih i novih šumskih parcela.

Privredni razvoj Bosne i Hercegovine jako zavisi od šumskog bogatstva i razvoja drvne i drugih industrija (hemijska) kojima je drvo osnovna sirovina.

Četinarska (crnogorična) šuma

Govedarstvo

Ovčarstvo

STOČARSTVO

U Bosni i Hercegovini nalaze se prostrani pašnjaci i livade, što je prirodni uvjet za **gajenje stoke** (ovaca, goveda, koza, konja) i za **stočarsku proizvodnju**. Najvažniji proizvodi stočarstva su meso i mlijeko, te mesne i mliječne preradevine (uz mnoge druge korisne proizvode). Na planinskim područjima uzgajaju se sitne stoke (ovce) i manje produktivne sorte krupnije stoke.

U ravničarskim dijelovima pretežno se razvija stajsko stočarstvo. Sve je više rasne stoke koja, za razliku od domaćih pasmina daje mnogo više mesa i mlijeka. U ovim krajevima sve se više razvija i savremena proizvodnja stočne hrane. Mnogo je moderno uređenih farmi, ali su mogućnosti za razvoj stočarstva u našoj zemlji još uvijek nedovoljno iskorištene, s obzirom na prirodne uvjete i mogućnosti današnje poljoprivredne tehnike i tehnologije.

Bosna i Hercegovina ima velike perspektive u razvoju stočarstva i stočarske proizvodnje.

Žetva pšenice

ZEMLJORADNJA -

- UZGOJ I PROIZVODNJA ŽITARICA

Iako je Bosna i Hercegovina pretežno planinska zemlja, sa manje nizija-ravnica kao većih područja, uvjeti za uzgoj i proizvodnju žitarica su znatno bolji nego što su sadašnji prinosi. Velike ravnice – Posavina, Semberija, Lijeve polje, dolina rijeke Neretve, Popovo polje – imaju značajne prirodne potencijale za uzgoj žitarica kao što su **pšenica, kukuruz, raž i ječam**. Tome treba dodati i veliki broj manjih ravničarskih predjela širom Bosne i Hercegovine koj su pogodni za uzgoj žitarica namijenjenih ishrani ljudi i stoke, te za industrijsku preradu.

Suncokret – industrijska biljka

Berba grožđa

Zrelo grožđe

Crni luk

VINOGRADARSTVO

Vinogradarstvo je sve značajnija poljoprivredna grana kod nas. Ono je naročito zastupljeno u južnim krajevima naše zemlje, u Hercegovini. Najveće plantaže vinograda nalaze se u dolini Neretve i u kraškim poljima.

Grožđe se upotrebljava u **ishrani stanovništva**, a većim dijelom za proizvodnju **alkoholnih pića**, naročito **vina**, te u **prehrambenoj industriji**.

VOĆARSTVO

Voćarstvo je u Bosni i Hercegovini uvijek bila važna poljoprivredna grana. Prirodni uvjeti (reljef i klima) omogućavaju uzgoj veoma kvalitetnog voća, a naročito **šljive, jabuke, kruške**. U novije vrijeme, naročito u južnim dijelovima zemlje (dolina Neretve), razvijena je proizvodnja **sredozemnog i južnog voća** (breskve, kajsije, narandže, mandarine, smokve, nara, kivija itd.).

Blaga nizijska klima omogućava uzgoj kvalitetne **šljive** naročito u sjevernoj Bosni, u dolini Drine, te u Posavini u okolini Gradačca.

Poslije šljive, **jabuka** je druga voćka po broju stabala u Bosni i Hercegovini i uzgaja se u svim dijelovima zemlje. Pa ipak, domaća proizvodnja jabuka, kao i krušaka, ne zadovoljava potrebe stanovništva zemlje, tako da se i uvoze.

POVRTLARSTVO

Povrtlarstvo spada u red poljoprivrednih grana koje kod nas nisu dovoljno razvijene. Povrće se proizvodi na relativno malim površinama.

Mogućnosti za razvoj proizvodnje povrća u našoj zemlji su veće nego što se sada koriste, pa bi ovoj poljoprivrednoj grani trebalo posvetiti veću pažnju. Tim prije što povrće postaje sve traženije u modernoj zdravoj ishrani stanovništva.

INDUSTRIJA

Industrija je privredna djelatnost za masovnu proizvodnju različite robe za tržište. Proizvodnja robe se obavlja uz pomoć sirovina, mašina i energije. U proizvodnji rade posebno osposobljeni radnici i stručnjaci. Prema vrsti i namjeni proizvoda industrija se dijeli na **tešku** i **lahku industriju**.

TEŠKA INDUSTRIJA

Teška industrija obuhvata više grana, a prije svega **metalurgiju** i **mašinsku industriju**, **tešku hemijsku industriju** i **industriju građevinskih materijala**.

LAHKA INDUSTRIJA

Lahka industrija obuhvata **tekstilnu**, **prehrambenu**, **lahku hemijsku** i **drvenu industriju**, **kožarsko-gumarsku**, **duhansku** i druge.

Glavne industrijske grane Bosne i Hercegovine su: proizvodnja **čelika**, **ugljena**, **željeza**, **automobilska industrija**, **tekstilna industrija**, **proizvodnja duhana**, **namještaja** i **prerada nafte**.

Visoka peć – Zenica

Rafinerija nafte Bosanski Brod

DOBRO JE DA ZNAŠ:

Mnogi industrijski pogoni su tokom rata razrušeni ili im je oprema pokradena, pa više nisu u funkciji. Zbog toga je veliki broj radnika ostao bez posla. Da bi se ponovo u njima pokrenula proizvodnja potrebna su ogromna novčana sredstva koja BiH nema.

Saobraćajna mreža Bosne i Hercegovine

SAOBRAĆAJ / PROMET

Naša zemlja ima povoljne prirodne uvjete za saobraćaj, naročito u njenim sjevernim dijelovima. Pogodni uvjeti za razvrtak saobraćaja Bosne i Hercegovine proizilaze ne samo iz rasporeda njenih rijeka i planina, nego i iz njenog općeg geografskog položaja. Prometne veze sa susjednim zemljama omogućavaju dobru povezanost Bosne i Hercegovine sa Evropom i svijetom. Dakle, Bosna i Hercegovina u saobraćajnom smislu je nezaobilazna zemlja u evropskim relacijama. Preko naše zemlje vode važni evropski putevi.

Najvažnije saobraćajnice željezničkog i drumskog saobraćaja pružaju se duž riječnih tokova prema sjeveru, gdje se povezuju sa evropskim magistralnim putevima. Prometnice prema jugu izbijaju na Jadransko more. U našoj zemlji razvijeni su svi vidovi saobraćaja: **željeznički, drumski, vodeni i avionski** saobraćaj.

Avionski saobraćaj

Željeznički saobraćaj

Drumski saobraćaj

Vodeni saobraćaj

TURIZAM

Turizam je privredna grana koja pruža velike šanse za zapošljavanje stanovništva i donosi mnogim zemljama značajne prihode.

Iako prostorno mala država Bosna i Hercegovina se odlikuje izuzetnim ljepotama i kulturno-historijski spomenicima.

Sniježni planinski vrhovi Bjelašnice, Jahorine, Vlašića i drugih naših planina, čiste rijeke i jezera, pitomi brežuljci i ravničarski krajolici pružaju velike mogućnosti za odmor i rekreaciju, kao i organizovanje raznih sportskih takmičenja, posebno u zimskim sportovima i sportovima na vodi.

*Počitelj – grad na Neretvi
i kulturnohistorijski spomenik*

*Na Bjelašnici su 1984. godine
održane XIV zimske olimpijske igre*

Odmor na selu

*Rijeka Una
svojom ljepotom privlači veliki broj
turista, naročito sportiste i ribolovce*

*Fojnica
hotel Reumal*

*Banja Teslić
pruža uslove za odmor i oporavak*

IZ DALJNJE PROŠLOSTI BOSNE I HERCEGOVINE

Historija Bosne i Hercegovine, prema pouzdanim podacima, traje više od **hiljadu godina**, uz mnoge promjene. Ovo nam potvrđuju brojni kulturnohistorijski spomenici. U pojedinim dijelovima naše zemlje mnogo je spomenika iz prahistorijskeg perioda i srednjeg vijeka. Među spomenicima iz tih perioda su neki predstavljeni sa slikama.

Kako se mijenjala Bosna i Hercegovina tako se i njeno stanovništvo mijenjalo: ljudi su doseljavali i iseljavali. Stanovništvo je mijenjalo način života, a s tim i način ishrane, odijevanja, ponašanja i kulture. Sticali su nova znanja i upoznavali nove načine proizvodnje dobara za život. Promjene u broju i osobinama stanovnika Bosne i Hercegovine mogu se najlakše razumjeti izdvajanjem dva velika, karakteristično različita perioda razvoja stanovništva.

Prvi period traje do dolaska slavenskih plemena na Balkanski poluotok. Prije toga, na širem području Balkana, pa i u dijelovima Bosne i Hercegovine, živjeli su **Iliri** koji su nastanjivali južni dio Bosne. **Dolaskom Slavena** sa sjevera početkom VII stoljeća, mijenja se sastav stanovništva i na području današnje Bosne i Hercegovine. Stanovništvo se promijenilo u pogledu vjerske i etničke pripadnosti, a zatim i u pogledu kulture,

»... Zemlja je moja ljepotica humska,
zemlja ilirska, i kuća slavenska.«
(Zlatka Artuković)

»... Bosna da proštiš jedna zemlja imade
I posna I bosa da proštiš
I hladna i gladna
I k tomu još
Da proštiš
Prkosna
Od
Sna«
(Mak Dizdar, »Zapis o zemlji«)

zanimanja, obrazovanja itd. Zbog toga kažemo da današnje stanovništvo Bosne i Hercegovine pripada grupi **južnoslavenskih naroda** raznih religija, raznih kultura, raznih običaja, sličnog jezika i načina života.

O dolasku Slavena na današnji teritorij Bosne i Hercegovine, govore nam brojni historijski spomenici i predmeti. Pomenut ćemo »Gradište« u dolini rijeke Ukrine kod Dervente i kod Banja Luke i staroslavenski nakit kod Bugojna i Mogorjela.

Prahistorijske iskopine – nakit

Vaza, Butmir, mlade kameno doba

Podni mozaik iz rimskog perioda (Ilidža kod Sarajeva)

Postanak bosanske države

Bosna kao samostalna država nastala je za vrijeme **Kulinabana**. Za Kulinabana i njegovih nasljednika, u Bosnu se ukorjenjava bogumilstvo. Bogumilska vjera se razlikovala od drugih kršćanskih religija, zbog čega su sa Bosnom često ratovali mnogi njeni susjedi. Poslije Kulina bana bosanskom državom je dugo vladala dinastija Kotromanića. Vrhunac moći srednjovjekovna Bosna dostiže za vrijeme Tvrtka I. Pod tim slavnim vladarom, bosanske granice su sezale od Panonske nizije do Jadranskog mora. Nešto kasnije je i na području sadašnje Hercegovine domaće plemstvo stvorilo samostalne upravne cjeline.

O prošlosti Bosne i Hercegovine postoje mnoga svjedočanstva, a među njima su naročito zanimljivi bogumilski nadgrobni spomenici **stećci**. Osim toga očuvani su mnogobrojni ostaci srednjovjekovnih gradova i kula u kojima su boravili tadašnje velmože.

Bosna i Hercegovina pod turskom vlašću

Zbog svog geografskog položaja i prirodnih bogatstava Bosna i Hercegovina je bila privlačna mnogim osvajačima. Više od 500 godina (od XIV-XIX stoljeća) zemlja je bila pod okupacijom Turaka i pripadala je **Otomanskom carstvu**.

Vodeći osvajačke ratove, Turci su u XIV stoljeću stigli na granice srednjovjekovne Bosne. U bici sa Turcima kod utvrđenog grada **Bobovca** bosanska vojska je bila poražena, a posljednji bosanski kralj **Stjepan Tomašević** je zarobljen i pogubljen. Tokom narednih stotinu i trideset godina, Turci su osvojili cijelu zemlju, a s njima je u Bosnu prodrla nova kultura i nova vjera **Islam**. Pod turskom okupacijom stanovništvo se dijeli na bogatu i povlaštenu – **vlastelu**, te siromašno stanovništvo – **kmetove** (odnosno **raju**). Usljed povećanja carskih poreza i drugih nameta, javlja se nezadovoljstvo i među pripadnicima vlastele, koja gubi neke od svojih povlastica. Zbog toga su izbijale česte bune i ustanci što je uticalo na slabljenje turskog carstva.

Bosanski stećak

Povelja Kulina-bana

Stara pravoslavna crkva u Sarajevu

Most Mehmed-paše Sokolovića

Zadatak:

Iz vremena turske okupacije Bosne i Hercegovine potiču mnogi kulturnohistorijski spomenici, kao što su vjerski objekti (džamije, tekije, medrese, crkve i manastiri), mostovi, kule i gradovi. Neki od njih su prikazani na slikama u vašem udžbeniku. Pokušajte da ih upamtite.

Austro-Ugarska okupacija Bosne i Hercegovine

Slabljenje Turske susjedne države su iskoristile za vlastito širenje. Dogovorom evropskih velikih sila u Berlinu 1878. godine, Austro-Ugarska je ovlaštena da zaposjedne Bosnu i Hercegovinu. Ova odluka je pogodila naročito muslimansko stanovništvo BiH, koje se pokušalo oružjem suprotstaviti okupaciji. Ipak, poslije četiri mjeseca borbi austro-ugarska vojska je zauzela našu zemlju. Bosna i Hercegovina ostaje pod upravom Austro-Ugarskog carstva do 1918. godine. Uvedeni su zakoni Austro-Ugarske carvine. Nastale promjene su uzrokovale da se dio stanovništva, naročito muslimana masovno iseljava. U svrhu iskorištavanja prirodnih bogatstava Bosne i Hercegovine, posebno ruda i šuma za vrijeme Austro-Ugarske izgrađeni su rudnici i pilane, putevi i željezničke pruge.

Podignute su pošte, otvorene brojne škole, osnovane i mnoge kulturne ustanove (muzeji, pozorišta). Neke od ovih građevina imaju historijsku vrijednost i nalaze se na slikama u vašem udžbeniku.

Austro-Ugarska okupacija izazvala je velike promjene u načinu života. Mnogi stanovnici su napustili selo i postali radna snaga u rudnicima, pilanama, na željeznicama, u pošti itd. Nove škole su otvorile mogućnost obrazovanja domaćih ljudi. U javnim ustanovama nalazili su posao i domaći činovnici. Dio školovanih pojedinaca su ubrzano bogati, usljed čega se produbljuju razlike između bogatih i siromašnih slojeva u društvu. Stoga veći dio domaćeg stanovništva javno ispoljava negodovanje. Organizovane su demonstracije i radnički štrajkovi. Nastale su i zavjereničke organizacije, koje su izvele atentat na Austro-

Zadatak:

Pogledajte slike i pročitajte šta one prikazuju.

Muzej

Vijećnica

Pozorište

Ugarskog prestolonasljednika Franca Ferdinanda 28. juna 1914. godine u Sarajevu. Smrt Austro-Ugarskog predostolonasljednika pominje se u historiji kao povod Prvom svjetskom ratu. Prvi svjetski rat je završen 1918. godine porazom i raspadom Austro-Ugarskog carstva. Tako je naša zemlja oslobođena od austro-ugarske okupacije.

Zajednički zadatak:

Sigurno među vama ima nekoliko učenika čiji roditelji održavaju vezu sa rođacima i prijateljima u domovini. Zamolite ih da vam pošalju adresu neke osnovne škole. Napišite zajedničko pismo učenicima – vašim vršnjacima iz te škole. Zamolite ih da vam pošalju slike kulturnohistorijskih spomenika Bosne i Hercegovine (gradovi, kule, stećci, mostovi i drugo). Prikupljeni materijal (slike i fotografije) zalijepite na zajednički pano. Vodite računa da ih poredate prema vremenskim (historijskom) periodima u kojima su nastali motivi sa slika i fotografija.

BiH u zajedničkoj državi južnoslovenskih naroda

Propašću Austro-Ugarske nastaju uslovi za obrazovanje zajedničke države južnih Slovena u koju je uključena i Bosna i Hercegovina kao cjelina. U novonastaloj državi, koja je kasnije dobila ime Kraljevina Jugoslavija, izbrisane su granice historijskih pokrajina pa tako i granice Bosne i Hercegovine. To je izazivala velika nezadovoljstva i napetosti koje su uzrokovale brz raspad Kraljevine Jugoslavije pod udarima udruženih snaga Njemačke, Italije, Mađarske i Bugarske aprila 1941. godine. Zemlja je raskomadana na državnice zavisne od fašističkih osvajača i podjeljena na okupacione zone. Za vrijeme II svjetskog rata Bosna i Hercegovina je bila u sastavu NDH (Nezavisna Država Hrvatska).

Novo stanje odmah je izazvalo otpor i pokrenuta je borba za oslobođenje zemlje. Nakon dugog i teškog četverogodišnjeg ratovanja, pobijedeni su strani okupatori i njihovi domaći saradnici, a Jugoslavija je organizovana kao federativna republika od šest jedinica. Jedna od njih je bila Bosna i Hercegovina. U daljem historijskom razvoju, nova država se odlučila za socijalističko uređenje i dobila naziv Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ) sa šest socijalističkih republika SR Bosna i Hercegovina, SR Crna Gora, SR Hrvatska, SR Makedonija, SR Slovenija i SR Srbija.

Simbol Ujedinjenih nacija

29.XI 1943. g. u Jajcu je stvorena SFRJ

Raspad SFRJ i stvaranje BiH sa dva entiteta

Bosna i Hercegovina je do 1992. godine bila republika u okviru tadašnje države SFRJ (Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije), koju su osim Bosne i Hercegovine, sačinjavale još Slovenija, Hrvatska, Srbija, Crna Gora i Makedonija. Iste godine, 6. aprila/travnja, Bosnu i Hercegovinu su kao samostalnu državu priznale Ujedinjene nacije i primile u svoje članstvo. Od tog dana je Bosna i Hercegovina ravnopravna članica glavne svjetske organizacije država svijeta.

Vlade republika koje su ulazile u sastav SFRJ nisu se mogle dogovoriti o budućnosti ove države. Različita mišljenja dovela su do međusobnih neslaganja koja su izazvala ratne sukobe. U proljeće 1992. godine i na teritoriji naše države počeo je rat. Rat u Bosni i Hercegovini je trajao do 21. decembra/prosinca 1995. godine kada je potpisan sporazum o prekidu rata i uspostavljanju mira. Sporazum je potpisan u američkom gradu Daytonu (čitaj Dejtonu), pa se i zove Daytonski mirovni sporazum. Na temelju njega je i uspostavljeno novo državno uređenje Bosne i Hercegovine.

EKOLOGIJA U BiH

- Ne razbacuj otpatke bilo kud.
- Zagađivanje zraka jedna je od mnogih nevolja stanovnika ove planete.
- Bacanjem smeća u riječna korita i izljevanje, zagađene industrijske vode, najčešći su izvori zagađivanja vode.

Ne bacaj otpatke bilo kud

Bacanjem smeća u riječna korita i izljevanje zagađene industrijske vode, najčešći su izvori zagađivanja vode

ZAGAĐENOST

Zadatak:
Posmatraj slike.

Na slikama koje posmatraš prikazani su neki primjeri kako čovjek zagađuje sredinu u kojoj živi. Čovjek na razne načine, svjesno i nesvjesno, svojim djelovanjem štetno utiče na životnu sredinu. Zagađivanjem vode, zraka i tla, čovjek ugrožava, ne samo opstanak biljaka i životinja, nego i opstanak ljudi. Sve češća oboljenja pluća, srca i drugih čovjekovih organa, direktno su uzrokovana štetnim djelovanjem uticaja iz sredine u kojoj živimo. Danas, svjestan ove istine, čovjek traži načine kako dalje spriječiti zagađivanje vode, tla, zraka – uvjeta neophodnih za život. Poduzimaju se različite mjere zaštite prirode od zagađenja, donose se zakoni i propisi koji nas obavezuju na to.

Zagađivanje zraka jedna je od mnogih nevolja stanovnika ove planete

Zadatak: Ispitaj i mjeri zagađenost okoline

- Zagađenost zraka je lako otkriti ako živite u kraju gdje zimi često pada snijeg. Kako izgleda površina tek nastalog snježnog pokrivača? Pogledajte snijeg na istom mjestu nakon 24 sata. Kako sada izgleda njegova površina? Vrlo vjerovatno ćete primijetiti razliku. Ako razlike nema, ili je snijeg minimalno promjenio bjelinu, može se zaključiti da je zrak u vašoj okolini prilično čist.
- Zagađenost zraka možete utvrditi i posmatranjem drveća. Ukoliko na stablima primijetite lišajevе – zrak je čist. Lišajevi ne podnose zagađenost zraka.
- Ovaj mali pokus možete izvesti u svako doba godine. Uzmi čisti bijeli komad platna i razreži ga na dvije polovine. Jednu polovinu nakvasi i izloži na otvorenom, tamo gdje želiš ispitati zagađenost zraka. Drugu polovinu ostavi u svoj ormarić. Pobrini se da svaka polovina platna stoji na svome mjestu 24 sata. Nakon toga uporedi izgled izloženog platna sa platnom iz ormarića.
- Ustanovite da li se u rijeku (potok) koja teče u području vašeg mjesta stanovanja, ulijevaju otpadne vode iz tvornice i domaćinstva. Ako se ulijevaju, napišite po čemu ste to zaključili.

*Briga o prirodi,
odvoz smeća i pravilno deponovanje*

Sprečavanje zagađenosti

Da bi se sadašnjim i budućim generacijama osigurao kvalitetan život, neophodno je ispuniti dva osnovna zadatka.

1. Onemogućiti dalje zagađivanje naše životne sredine.
2. Pronaći načine da se smanje i poprave već nanesene štete, koje su izazvali ljudi.

Sakupljaj i otklanjaj otpatke

Za postizanje ovih ciljeva, pored donošenja zakona i propisa koji propisuju obavezne zaštitne mjere, od najvećeg je značaja neprekidno razvijanje ekološke svijesti odraslih i omladine.

Šta činiš da bi zaštitio svoju okolinu?

Zadatak

* Pronađi i izreži iz novina slike i članke u kojima se nalaze primjeri negativnog i pozitivnog djelovanja čovjeka na okolinu. Od prikupljenih slika i članaka napravite pano kako bi i ostale upoznali sa primjerima uticaja čovjeka na životnu sredinu.

* Obrati pažnju na način skupljanja i odvoza smeća u tvojoj okolini. Napiši šta si utvrdio. Navedi i koje su štetne posljedice nepravilnog odlaganja otpada

---

Zapamti, uradi!

Reciklaža (recikliranje) je postupak kojim se istrošeni predmeti ponovo iskorištavaju za proizvodnju novih. Naprimjer, od starog papira i kartona, proizvodi se novi papir, a od polomljenog stakla prave se novi stakleni predmeti.

Da li u tvom dvorištu (ulici) postoje kontejneri za razvrstavanje otpada (papir, staklo, metal, plastika...)?

Pokušajte u školi pokrenuti akciju sakupljanja sekundarnih sirovina – otpadnog materijala koji bi se mogao reciklirati. Uz pomoć nastavnika i/ili roditelja, pokušajte naći kupca za sakupljeni materijal.

Zadatak:

Zapiši sve što činiš da bi doprinio zaštiti tvoje okoline.

OPLEMENJIVANJE ŽIVOTNE SREDINE

Čovjek se, za svoje životne potrebe, ne zadovoljava samo čistim zrakom i čistom vodom. Čovjeku je neophodno da živi u lijepoj sredini, sredini prijatnoj za oko.

Zelenilo je prvi uvjet da nam okolina bude lijepa. Velike površine u našim krajevima dobile su sumoran izgled; prekrivene su otpacima, izrovane i neuredne. Dobar dio njih može se zasijati travom, ukasiti cvjetnjacima. Svi smo dužni da to zahtijevamo, da se uključujemo u rad na tome, da pozivamo druge da se pridruže.

Svima vam je, svakako, poznato kako lijepo izgledaju biljke na pravim mjestima i u sobama, u unutrašnjosti naših stanova. Biljka svugdje uljepšava našu okolinu.

Ljepotu okolini ne daju samo ukrasne biljke. Zar ima šta ljepše od voćnjaka u cvatu? Gdje god je moguće lično se pobrinite da nikne i uspije voćka. I u školskom vrtu i dvorištu, na za to pogodnim prostorima oko kuće, u vrtovima pored kuća za odmor.

Biljke ne gajimo samo zato da nam uljepšavaju kraj gdje živimo, one su nam potrebne i zbog našeg zdravlja.

Biljke smanjuju zagađenost zraka, štite naš sluh od pretjerane buke, a utiču i na količinu kiseonika u zraku.

Balkoni mogu biti prostor za prekrasne nasade ukrasnih biljaka, za prave izložbe cvijeća.

Uz pomoć škole, nastavnika i roditelja pokrenite akciju uljepšavanja vanjskog izgleda zgrada u kojima stanujete. Takmičite se u uređivanju balkona i terasa pomoću cvijeća i zelenila. Ne zaboravite ni svoju školsku zgradu.

UPAMTI!

Da bi se sačuvala zdrava i lijepa životna sredina nisu dovoljni propisi i zakonske mjere. Svi smo odgovorni za to. Okolina mora biti svačija briga. Mladi moraju prednjačiti u toj brizi, ne samo u povremenim akcijama, nego svakodnevno.

Čista i lijepa priroda mora biti briga sviju!

Zelenilo je prvi uslov da nam okolina bude lijepa

Balkoni mogu biti prostori za prave izložbe cvijeća

Čovjeku je neophodno da živi u lijepoj sredini, sredini prijatnoj za oko

OBIČAJI I TRADICIJA NARODA BOSNE I HERCEGOVINE

PODSJETIMO SE

Sadašnje stanovništvo Bosne i Hercegovine velikom većinom pripada grupi južnoslavenskih naroda raznih vjera (religija), raznih kultura, a sličnog jezika i načina života.

Narodni običaji i tradicija u Bosni i Hercegovini povezani su u značajnoj mjeri sa vjerskom pripadnošću. Mnogi običaji imaju ujedno i vjerski i kulturni karakter događaju se u dane vjerskih praznika.

Džamija

Katedrala

Sinagoga

Pravoslavna crkva

VJERSKI PRAZNICI I NJIHOVO OBILJEŽAVANJE KOD BOŠNJAKA, SRBA I HRVATA BOSNE I HERCEGOVINE:

Bošnjaci – vjernici su muslimani. Vjera muslimana je **Islam**. Najvažniji muslimanski vjerski praznici su: **Ramazanski bajram**, **Kurban-bajram** i **Hidžretska** (muslimanska) **nova godina**.

Srbi – vjernici ispovjedaju hrišćansku **pravoslavnu vjeru**. Njihovi najvažniji praznici su, kao i kod drugih vjernika – kršćana **Božić**, **Nova godina** i **Vaskrs**.

Hrvati – vjernici su kršćani – **katolici**. Najvažniji praznici su im (slično pravoslavicima) **Božić**, **Nova godina** i **Uskrs**.

Obilježavanje vjerskih praznika povezano je sa određenim običajima. Međutim, pretprazničke pripreme su uglavnom jednake. Praznici se dočekuju u što ljepšem okruženju, temeljito se uređuju stanovi (kuće), pri-premaju se tradicionalna blagdanska jela, kupuju se darovi, priprema se praznična odjeća i obuća.

Običaji vezani za proslavu muslimanskih praznika

Bajrami su blagdani veselja, spokoja, ljubavi i praštanja. U ranim jutarnjim satima muškarci (odrasli i djeca školskog uzrasta) odlaze u džamiju na bajram-namaz (jutarnja bajramska molitva). Klanjanjem bajram-namaza počinje Bajram. Poslije razmjene čestitki, muškarci odlaze na groblje (mezarje) gdje obilaze mezare svojih umrlih dragih ljudi. Običaj je da muški članovi obitelji posjećuju rodbinu i prijatelje, dok ženski članovi obitelji dočekuju goste u svojim domovima. Za Bajram se djeca daruju bajramlukom (slatkiši, ili sitan novac), a roditelji prigodnim poklonima. Uz ove praznike je vezan običaj da se pomaže siromašnima sa namjerom da im praznični dani budu što ljepši.

Ramazanski bajram označava zadovoljstvo i radost poslije završenog ramazanskog

posta. Bajramsko slavlje traje tri dana. Za ovaj Bajram siromašni se pomažu u novcu.

Kurban-bajram (Hadžijski bajram) vezuje se za obavljanje hadža. **Hadž** predstavlja hodočašće imućnijih muslimana u sveti grad Meku. Kurban-bajram nastupa dva mjeseca i deset dana nakon ramazanskog Bajrama. Ovaj bajram se slavi četiri dana, a započinje klanjem **kurbana**. Kurbansko meso se podijeli rodbini, sirotinji i komšijama.

Hidžretska nova godina obilježava početak nove godine po mjesječevom (lunarnom) kalendaru. Računanje vremena po islamskom vjerskom kalendaru započelo je kada je Muhamed (Božiji poslanik po muslimanskom vjerovanju) sa svojim sljedbenicima – muslimanima, preselio iz Meke u Medinu. Hidžretska godina je za desetak dana kraća od službene nove godine.

Običaji vezani za proslavu pravoslavnih praznika

Pravoslavni Božić je praznik kojim se obilježava rođenje Isusa Hrista (Božijeg sina po hrišćanskom vjerovanju). Božić je porodični praznik veselja, ljubavi i lijepih želja. Pravoslavni Božić slavi se 7. januara. Običaj je da se u noći uoči Božića pali i posvećuje hrastova grana – badnjak. Prvi jutarnji čestitar na Božić, naziva se polaznik.

Pravoslavna Nova godina nastupa 14. januara. Dočekuje se druženjem, pjesmom, veseljem, igranjem narodnog kola.

Vaskrs je najradosniji hrišćanski praznik kojim se slavi vaskrsnuće Isusa Hrista. Isus je, prema hrišćanskom vjerovanju dva dana ranije, na **Veliki petak** razapet na krst. U znak sjećanja i poštovanja Isusove smrti, na taj dan se posti. Vaskrs pada uvijek u nedjelju. Obojena uskršnja jaja označavaju prestanak posta i radost zbog vaskrsenja. Bojenju jaja i igri »nadjacavanje« jajima naročito se vesele djeca. Običaj je da se uskršnjim jajima nude komšije, prijatelji i djeca.

Običaji vezani za proslavu katoličkih praznika

Katolički Božić je također blagdan posvećen Isusovom rođenju i slavi se 25. decembra.

Božić je prije svega porodični blagdan, kada se okupljaju obitelji, razmjenjuju se darovi i lijepe želje. Običaj je da se u ponoć, uoči Božića u crkvama služi svečana ponoćna misa – **ponočka**. Za Božić se kiti božićna jelka, ispod koje se ukućanima ostavljaju pokloni. Obitelji se obično okupljaju na zajednički božićni ručak, pa i time zajedno proslavljaju blagdan.

Katolička nova godina obilježava se 1. januara. Najveći broj zemalja na svijetu prihvata službeno računanje vremena po kalendaru prema kojem je 1. januar početak nove godine kao i u katolika. U ponoć, pred Novu godinu se obično pale krijesnice (prskalice), pravi vatromet i upućuju želje za dobro zdravlje u nastupajućoj godini. Uz Novu godinu ide bogata trpeza, ples i veselje.

Uskrs je, pored Božića najveći katolički i kršćanski praznik, blagdan kojim se slavi uskrsnuće Isusa Krista. Razapet na križu, dva dana ranije, Isus se, po kršćanskom vjerovanju vratio u život – uskrsnuo. Slično pravoslavnim običajima, katolici poste na **Veliki petak**, a nakon toga boje uskršnja jaja.

Datumi Uskrsa i Vaskrsa utvrđuju se posebnim računanjem, na osnovu astronomskih podataka. I Uskrs i Vaskrs, uvijek padaju u nedjelju, ali na različite datume. Ponekad se može desiti da Uskrs i Vaskrs budu istog datuma.

Jevrejski običaji

Jevreji (Židovi) čine dio stanovništva Bosne i Hercegovine. Kao i ostali i oni imaju svoje vjerske praznike i običaje.

Roš – hašana je jevrejska Nova godina, a ostali praznici su **Jom-kipur** i **Pesah**. Jevrejski vjerski obredi se održavaju u bogo-

moljama koje nazivamo sinagoge. Praznici se obilježavaju posebnim običajima kod kuće, u krugu porodice i prijatelja. Pri tome se ljudi oblače u tradicionalnu i svečanu odjeću.

Zadatak:

Razgovarajte sa svojim roditeljima o tome kako su oni slavili blagdane. Na času, u školi, uočite razlike u načinu proslavljanja blagdana i raspravljajte o tome.

NARODNE NOŠNJE

U Bosni i Hercegovini žive više različitih naroda i nacionalnih manjina. Oni svoju kulturu, tradiciju i narodne običaje čuvaju i njeguju, pored ostalog i načinom odjevanja, odnosno imaju svoje **narodne nošnje**. Narodna nošnja jednog naroda često nije jednaka u raznim krajevima gdje žive dijelovi tog naroda. Zato se po detaljima

narodne nošnje može prepoznati ne samo kojem narodu osoba pripada, nego i iz kojeg kraja dolazi.

Narodne nošnje su privlačnog izgleda, skladnog kroja i lijepih boja. Obično se nose uz svečanosti, za vrijeme obilježavanja vjerskih i drugih praznika, te u posebnim prilikama.

Na slici u vašem udžbeniku prikazane su neke od narodnih nošnji iz raznih dijelova naše domovine.

*Narodna nošnja
naših krajeva*

Zajednički zadatak:

Ako ste sklopili prijateljstvo sa svojim vršnjacima u domovini, zamolite ih da vam pošalju i slike narodnih nošnji iz svoga kraja.

Od prispjelih slika napravite malu izložbu pod nazivom »Narodne nošnje u Bosni i Hercegovini«.

OBILJEŽJA BOSNE I HERCEGOVINE I NJENIH ENTITETA

Kao i svaka druga država, tako i Bosna i Hercegovina ima svoja obilježja i simbole. To su grb, zastava i himna.

Državni simboli Bosne i Hercegovine

Zastava Bosne i Hercegovine je plava sa žutim trouglom koji predstavlja geografski izgled Bosne i Hercegovine. Uz najdužu stranicu trougla se proteže devet bijelih petokrakih zvijezda koje označavaju evropsku pripadnost Bosne i Hercegovine.

Grb Bosne i Hercegovine ima oblik štita. Kao i zastava, grb je plave boje sa žutim trouglom i nizom bijelih petokrakih zvijezda koje imaju isto značenje kao i na zastavi.

Obilježja Federacije BiH

i Republike Srpske

Zbog toga što na ranije usvojenim obilježjima oba entiteta (zastavi i grbu) nisu predstavljeni tri većinska bosansko-hercegovačka naroda, Ustavni sud je ova obilježja proglasio nevažećim. Ustavni sud je obavezao Federaciju BiH i Republiku Srpsku da prilikom izrade novog grba i zastave vode računa o tome.

Svaki kanton (županija) kao i općina ima vlastite simbole.

Zastava BiH

Grb BiH

Obilježja Distrikta Brčko

Jedina obilježja Distrikta Brčko su državni simboli Bosne i Hercegovine.

SADRŽAJ

JEZICI I KNJIŽEVNOSTI NARODA BOSNE

I HERCEGOVINE	3
I RAZRED	5
DRAGI UČENIČE	7
PRVI DAN U ŠKOLI – UPOZNAVANJE	8
IMENA – RIJEČI	9
RIJEČI – RASTAVLJANJE I SASTAVLJANJE	10
SLIKA – RIJEČ	11
REČENICA	13
REČENICA – RIJEČ – SLOG – GLAS	14
SASTAVLJANJE I ČITANJE REČENICA	16
SLOVO I – i	18
SLOVO A – a	19
SLOVO E – e	20
SLOVO M – m	21
SLOVO N – n – NAKIT – S. Pupovac	22
SLOVO O – o	23
SLOVO J – j	24
VJEŽBA IZRAŽAVANJA	25
SLOVO S – s – SENA I OSA	26
SLOVO Š – š – MIŠ	27
SLOVO T – t – TARAM – BARAM – BECA	28
SLOVO U – u – U ŠUMI	29
NENA I UNUK – SLIKA ZA VJEŽBU IZRAŽAVANJA	30
ENES I OSA	31
SLOVO D – d – ADIL I ADILA	32
SLOVO R – r – RASEMIN DAN	33
SLOVO L – l – MOLIM TE, VOLIM TE - A. Mikić	34
SLOVO V – v – U SELU – Dječiji rad	35
SLOVO C – c – STARICA – IZ „V.sveske“	36
SLOVO Č – č – MOJA MACA	37
SLOVO P – p – PTIČIJE PERCE – S. Rakita	38
SLOVO B – b – BUBAMARA - I.V.Rorić	39
SLOVO K – k – KOKA I PILIĆI – G. Tartalja, KRAVA – F. Duraković	40
SLOVO G – g – GAVRAN I LISICA – Narodna basna	41
SLOVO Ć – ć – ĆILIM – F. Duraković	42
SLIKE ZA KULTURU IZRAŽAVANJA	43
CIPELICE NEPADICE – Kasim Deraković	44
DVA JARCA – Narodna priča	45
SLOVO Z – z – IDE ZIMA - Vesna Parun	46
SLOVO Ž – ž – ŽURBA – F. Duraković	47
SLOVO Nj – nj – VOLIM, VOLIM – Valerija Škrinjar-Tvrz	48
SLOVO Lj – lj – LJILJANINA BOLEST – A.Mikić	49
SLOVO H – h – POMOĆ – Nedžati Zekerija	50
SLOVO F – f – FUDBAL – Učenički rad	51
POTOČIĆ – Učenički rad	52
KIŠA PADA – Šukrija Pandžo	53
SLOVO Đ – đ – MIŠ ĐURO – Učenički rad	54
SLOVO Dž – dž – DŽEM – Ferida Duraković	55
JEDAN KIŠNI DAN (Slika za kulturu izražavanja)	56
PAHULJAJTE PAHULJICE – F. Kenović-Salihović	57
ENJINA PORUKA – Nasiha Kapidžić-Hadžić	58
DRUŽENJE - F. Kenović-Salihović	59
MIŠJI KIŠOBRAN – Salim Bajramović	60
USPAVANKA – Šukrija Pandžo	61

REČENICA, RIJEČ, SLOG, SLOVO, GLAS	62
LUTKARSKA IGRA, BALONIJADA – Nada Iveljić.....	63
LUTKARSKI FILM	66
CRTANI FILM	67
DOGAĐAJ NA RIJECI	71
CVRČAK I MRAV – Žan la Fonten	72
ODMORI SE, ŠKOLO, I TI – Ismet Bekrić	73
II RAZRED	75
SUNCE I DIJETE – Mirsad Bećirbašić	76
UČIMO PISANA SLOVA	77
PISANO SLOVO O – o – ASIMOVA PRIČA - Učenički rad.....	78
PISANO SLOVO A – a – LISICA I MIŠ – Narodna priča.....	79
PISANO SLOVO M – m – NEKO KAŽE – Bisera Alikadić.....	80
PISANO SLOVO N – n – ZLATNA OCJENA - Kasim Duraković.....	81
PISANO SLOVO I - i – MIŠJA LJUBAV - Nasiha Kapidžić-Hadžić.....	82
PISANO SLOVO U – u – MEDVJED I MAGARAC – Sl. narodna priča.....	83
PISANO SLOVO E – e – NEODRASLI ĐAK	84
PISANO SLOVO C – c – PAS I MAČKA – Narodna priča.....	85
PISANO SLOVO Ć – ć – VJERNI MAČAK - Ciferov.....	86
PISANO SLOVO Č – č – ZEČIĆI	87
SAN – Muharem Omerović	88
IZNENADNA ŽELJA – Zejćir Hasić	89
PISANO SLOVO S – s – SARAJEVO	90
PISANO SLOVO Š – š – SRAMOTA JE PRED SLAVUJEM – V. Suljomlinski...	91
PISANO SLOVO P – p – DANAS JESTE SUBOTA – Narodna pjesma.....	92
PISANO SLOVO J – j – SLOVO J – Zlata Vidaček.....	93
PISANO SLOVO V – v – VOLIM - Izet Babajić	94
PISANO SLOVO B – b – ŽUTE CIPELE - Muharem Omerović.....	95
PISANO SLOVO L- l – LANE – Dječiji rad	96
PISANO SLOVO Lj – lj – ROĐENDAN U ŠUMI - N. Kapidžić-Hadžić.....	97
PISANO SLOVO R – r – LEJLA I SLOVO R - N. Zekerija.....	98
NEMA ZA MAČKE ŠKOLE – Grigor Vitez	99
PISANO SLOVO Z – z – ZIMA STIŽE - Dragan Kulidžan.....	100
PISANO SLOVO Ž – ž – GRUDANJE – Dječiji rad	101
PISANO SLOVO H – h – KOKA I PILIĆI - S. Bajramović.....	102
PISANO SLOVO K – k – PRIJATELJSTVO - Iz „V. sveske“.....	103
PISANO SLOVO T – t – NAJDRAŽE RIJEČI - Iz „V. sveske“.....	104
TUŽIBABA REZA – Dubravka Horvatić	105
PISANO SLOVO D – d – SUNCE I DIJETE - M. Bećirbašić.....	106
PISANO SLOVO Đ – đ – TORBA ĐAKA PRVAKA - Z. Hasić.....	107
PISANO SLOVO G – g – GOLUB I PČELA - Narodna priča	108
PRAZNIK ŽELJA I POLJUBACA - Bisera Alikadić.....	109
PISANO SLOVO Nj – nj – ANJA - Bisera Alikadić.....	110
DVA LEPTIRA – Jadranka Čučić	111
PISANO SLOVO F – f – NA MRAZU – Jelena Mioč	112
PISANO SLOVO Dž – dž – VRAPCI I STRAŠILO O. Župančić	113
ZIMSKA PRIČA	114
VUK I KOZA	115
MIR, MIR – Učenički rad	116
NIZ SLIKA ZA KULTURU IZRAŽAVANJA	117
TRI DJEČAKA – Peni Trpkovski	118
MATERINA HVALA – Narodna pjesma	119
PAŽNJA	121
JEŽ, KOKOŠKE I PIJETAO	122
REČENICA	123
SLOG I GLAS (Slovo)	124
SNAŠAO SE	126
ČAROBNI ŠTAP, MAJKA	127
FILM, NIJEMI I ZVUČNI FILM	129

III RAZRED	131
TRIDESETA PJESMA PRAVDINA - Velimir Milošević.....	132
ČIRILICA	133
NA POTOKU	139
DRUŽINA	141
MOJ DOM	142
IDE ZIMA, ČIČA ČVORAK	143
KOMARAC I VO – Narodna priča	144
LJILJIN PROBLEM, POKLON – Stanko Rakita	145
TIHO – Džemaludin Latić	146
IZLET, FIFI – Duško Radović	147
SJETIO SE, PISANA SLOVA	148
ŠEVINA JUTARNJA PJESMA – Grigor Vitez	149
SLIKA IZ NOVČANIKA – Enisa Osmančević-Čurić.....	151
PAHULJICE – Luko Paljetak	153
U RIBOLOVU	155
ZA SVIJET BEZ RATA – Sajma Salihović	156
ŠTA KO ŽELI – Muhidin Šarić	157
U PARKU	158
ZEC NA SPAVANJU – Narodna priča	159
ZVONČIĆ I PČELE – Luko Paljetak	160
POVREDA, LJULJAŠKA	162
KLASJE	164
KNJIGA – Bisera Alikadić, VRAPCI I STRAŠILO - Oton Župančić.....	165
DARIVANJA – Velimir Milošević	168
GOLUBOVO KRILO – Ahmet Hromadžić	169
IZJAVNE REČENICE	172
TELEGRAFSKE BASNE – Gustav Krklec	173
UPITNE REČENICE	174
NENA, SENA I ČEKMEDŽE – Bisera Alikadić	175
IZGOVOR I PISANJE GLASOVA Č i Ć i Dž i Đ	
UZVIČNE/USKLIČNE REČENICE	177
IMENICE, SVE ŠTO VIDIŠ IMA IME – Zehra Hubijar.....	178
PRIČANJE PRIČE NA OSNOVU DATOG POČETKA – TEKSTOM.....	180
SRNE NA SANTI LEDA – Jakov Jurišić	180
PRIČANJE DOGAĐAJA NA OSNOVU DATIH	
TEMATSKIH RIJEČI, BIK I ZEC – Narodna basna	181
PRIČANJE DOGAĐAJA, SUSRET SA MEDVJEDOM – Ahmet Hromadžić.....	182
PRVI TRAMVAJ, ODBJEGLI PAPAGAJ	183
PRIČANJE DOŽIVLJAJA, KAKO JE RAFAEL POSTAO ČOVJEK – I.Samokovlija	184
POTJERA – Meša Selimović	185
KRALJICA IZ DVORIŠTA – Bisera Alikadić	186
UPITNE REČENICE, U BIBLIOTECI	188
UZVIČNE REČENICE	189
LEDENA GORA – Ahmet Hromadžić	190
GLAGOLI	192
REČENICA, KAD JE NAJBOLJE IĆI NA KRUŠKU? - Prema D. Horkiću.....	194
RASTAVLJANJE RIJEČI NA KRAJU RETKA	195
FILM	196
ZLATNA LAĐA – Kajetan Kovač	199
IV RAZRED	201
SUNCE – Nasiha Kapidžić-Hadžić	202
ČUDOTVORNI PRSTEN – Narodna bajka	203
REGOČ – Ivana Brlić-Mažuranić	205
LABUD DJEVOJKA – Narodna bajka	208
LISICA I RODA - La Fonten	208
LAV I PSETANCE – L.N. Tolstoj	210
PTICA RUGALICA – Ahmed Hromadžić	212

PLAVI LEPTIR – Herman Hese	215
BREZA – Sergej Jesenjin	216
NERETVA – Aleksa Šantić	217
MOĆ DJECE – Ismet Bekrić	218
JESEN – Dobriša Cesarić	219
IMENICE, JELEN I LAV – Ezop	221
GLAGOLI, RUKE – Danko Novak	223
PRIDJEVI, ASKA I VUK – Ivo Andrić	224
SUBJEKAT I PREDIKAT (obnavljanje)	226
PRAVOPISNI ZNACI	227
IJEKAVSKI IZGOVOR, JA VOLIM SARAJEVO	230
PREPRIČAVANJE SA USMJERENJEM NA SAŽIMANJE TEKSTA, DJEČAK I PTICA - Ahmet Hromadžić	231
OPISIVANJE, PEGLE	233
POKRET, RADOST SUSRETA – Ina Horvat	235
FILM KAO TEHNIČKI IZUM I KAO UMJETNOST	236
IZ KORPE ZA OTPATKE NA PLATNO - Dijana Dizni	237
MUZIČKA KULTURA	241
I RAZRED	243
ENCI, MENCI – iz Glamoča	245
PLIVA PATKA- iz Hrvatske	245
TARA TAČKE – iz Srbije	245
NINA, BIJELA GOLUBICA – iz Vareša	246
LILA, BUBA MAJKA SINA – iz S. Mosta	246
AJDE SINE, DA SPAVAMO – Trnovo	246
BEREM GROŽĐE – Hrvatska	247
KOLANJE – Sarajevo	247
Valerij-Vanja Gajić: TIKE, TIKE, TAČKE	248
Zoran Šugić: MOJA SESTRA MLADA	248
Julio Marić: LETE, LETE LASTE	249
Jakov Gotovac: DOM	249
Asim Horozić: DJECA RASTU	250
Refik Hodžić: DJEČIJI SNOVI	251
Esad Arnautalić: DJECA SU VOJSKA NAJJAČA	251
Ranko Boban: HERCEGOVINO	251
Kemal Monteno: ZEMLJO MOJA	252
Dušan Šestić: HIMNA BOSNE I HERCEGOVINE	252
II RAZRED	253
JEDNA VRANA GAKALA	255
CICA MACA PLAKALA	255
DA PLETEMO- Hercegovina	256
HODAVKA – Sarajevo	256
SPAVAJ, DANO – Srebrenica	257
MAJKA SMAJU POD ĐULOM RODILA – Mostar	257
IDE JOVO POTOKOM – Brčko	258
IDE MACA PORED TEBE (BiH)	258
Dragutin Basrak: ĐAK	259
Staniša Korunović: VISIBABA	259
Slavko Olujić: NE DAM KAMEN	260
Josip Magdić: MALI ZOO	260
Avdo Smailović: DJECA GRADA MOG	261
Vlado Milošević: VRAPCI I STRAŠILO	261
Edin Pandur: JAGODA BAŠTOVANKA	262
Refik Hodžić: ROĐENDAN U ŠUMI	262

III RAZRED	263
JEDAN, DODAN – Sarajevo	265
PIPALICA PIPA – Jajce	265
ČUVAM OVCE – Sarajevo	266
KOLARIĆU, PANIĆU – Srbija	266
SPAVAJ, ZLATO – Kozara	267
BUBA, NINA – Podinarje	267
ROMA – kolo iz okolice Mostara	268
TRESKAVICA OKOLO – Sarajevo	268
MI SMO DJECA VESELA – Varaždin	269
Aleksandar Korać: IVIN VOZ	269
Asim Horozić: RECI BOSNO, LJUBAVI	270
Josip Magdić: TIHA PJESMA	271
Vojin Komadina: MAČKIN DOM	271
Nada Ludvig-Pečar: PADA KIŠA	272
Avdo Smailović: SA UNUKOM JANOM	272
IV RAZRED	273
EGLN, BEGLEN – Sarajevo	275
ENA, MENA – Jajce	275
NINI, SINE – Vlasenica	276
MAJKA SINA U GORI RODILA – Livno	276
SIJE BABA MLIVO – Guča Gora	277
ŽUBERILA GORICA – Gornji Odžak	277
TRESKAVICA SITNA – Sarajevo	278
SKAKA – Bosanska Posavina	278
KOZARAČKO KOLO – Krajina	278
ŽARKO SUNCE – Trebižat	279
NE AŠIKUJ, MUJO – Višegrad	279
Refik Hodžić: TRI CIKLAME	280
Vojin Komadina: DVA ZEČIĆA	280
Josip Magdić: DJECA I SKAKAVCI	281
Valerij V. Gajić: DOBIO MI TATA KECA	282
Vinko Krajtmajer: MALI TRUBAČ	282
Džani Hot: BOSNA, BOSNIA	282
NEK MIRIŠU AVLIJE – muslimanska	283
U TO VRIJEME GODIŠTA – katolička	283
HIMNA SVETOM SAVI – pravoslavna	283
ODA BOSNI I HERCEGOVINI – Marko Barošević	284
LIKOVNA KULTURA	285
I RAZRED	287
JA I MOJA PORODICA	289
MOJA OTADŽBINA BOSNA I HERCEGOVINA	290
CRVENA JABUKA	291
IGRA TROUGLOVA, LINIJA I BOJA	292
SJEĆANJE NA ZIMSKI RASPUST	293
ILUSTRACIJA ZAGONETKE I ODGONETKE, AKVAREL	294
CVIJEĆE, SIMBOL PROLJEĆA	295
SRETNJA BUBAMARA	296
II RAZRED	297
SJEĆANJE NA LJETNI RASPUST	299
GROBOVI I ZASTAVA BOSNE I HERCEGOVINE	300
NARODNA UMJETNOST ŠARANJA JAJA	301
ČESTITKA ZA GRAĐANSKU NOVU GODINU	302
IGRA KRUGOVA I BOJA	303
Čopić, Kapidžić i Balog: ILUSTRACIJA	304

MAŠTA, SLUČAJ I NAMJERA, KLEMENTINE	305
DOMAĆI LJUBIMCI	306
III RAZRED	
CVIJEĆE I LIŠĆE U MOM RAZREDU	309
BOSANSKI STEČAK „KULE“	310
SPORT	311
SVEČANOST – BOŽIĆ, USKRS, BAJRAM	312
ČESTITKA ZA GRAĐANSKU NOVU GODINU	313
NARODNA UMJETNOST: TKANJE I PLETENJE	314
Maksimović, Bekrić, Parun: ILUSTRACIJA TEKSTA.....	315
SPORT, KROKI – BRZO CRTANJE FIGURA	316
IV RAZRED	317
LJETNI RASPUST U BOSNI I HERCEGOVINI	319
Lovrak, Hromadžić, J.J.Zmaj: ILUSTRACIJA	320
DLAN S PET PRSTA	321
GRBOVI I SIMBOLI BOSNE I HERCEGOVINE	322
SJEĆANJA NA ZIMSKI RASPUST	323
ŠTA SANJAM I ČEGA SE PLAŠIM	324
BORŠAHOVE MRLJE	325
STARI MOST, SOKOLOVIĆA MOST I UŽE JEZGRO JAJCA.....	326
POZNAVANJE PRIRODE I DRUŠTVA	327
I RAZRED	329
PORODICA/OBITELJ	331
JA U PORODICI	332
ŠTA KO RADI U PORODICI	333
PORODICA ŽIVI U KUĆI (STANU)	334
MOJA PORODICA (OBITELJ)	335
VOLIM MOJU PORODICU	336
KOME ĆEŠ ČESTITATI PRAZNIK	337
NAJVIŠE VOLIM RODNI KRAJ – ODNOSI SA SUSJEDIMA.....	338
BILJKE I ŽIVOTINJE	339
ŠUMA SPAVA	340
BILJKE I ŽIVOTINJE U MOM ZAVIČAJU	341
DOMAĆE ŽIVOTINJE	343
DIVLJE ŽIVOTINJE	344
II RAZRED	345
ŽIVOT U PORODICI/OBITELJI	347
ŽIVOT I RAD ČLANOVA PORODICE/OBITELJI	348
MOJE MJESTO I OKOLINA	349
SELO	350
MOJ GRAD	351
NAŠE MJESTO	352
KLIMA U MOM ZAVIČAJU	353
BILJNE GRUPE	354
DOMAĆE ŽIVOTINJE	355
DIVLJE ŽIVOTINJE	356
PRAZNICI I BLAGDANI	357
POLJOPRIVREDA UŽEG ZAVIČAJA	358
NAJČEŠĆA ZANIMANJA U ZAVIČAJU	359
III RAZRED	361
IZGLED ŠIREG ZAVIČAJA; RELJEFNA OBILJEŽJA.....	363
VODE U ŠIREM ZAVIČAJU I NJIHOV ZNAČAJ	364
RJEKA – ŽIVOTNA ZAJEDNICA	365

STAJAĆE VODE ŠIREG ZAVIČAJA	366
BARA – ŽIVOTNA ZAJEDNICA	366
JEZERO, MORE	367
DJELATNOSTI LJUDI U ZAVIČAJU	368
RATARSTVO – UZGOJ KORISNIH BILJAKA	369
UZGOJ ŽITARICA	369
UZGOJ POVRĆA	369
UZGOJ INDUSTRIJSKIH BILJAKA	370
UZGOJ KRMNIH BILJAKA	370
VOĆARSTVO I VINOGRADARSTVO	371
UZGOJ STOKE	371
LOV	372
UZGOJ RIBE I RIBOLOV	372
TURIZAM U ZAVIČAJU	373
KULTURNO-HISTORIJSKI SPOMENICI U ZAVIČAJU.....	373
SAOBRAĆAJNA POVEZANOST NASELJA U UŽEM I ŠIREM ZAVIČAJU....	376
INDUSTRIJA ŠIREG ZAVIČAJA	377
TVORNICE, FABRIKE U ZAVIČAJU	378
RUDNICI U ZAVIČAJU	379
KULTURA ŽIVLJENJA – ZNAČAJNI DATUMI I PRAZNICI.....	379
VJERSKI PRAZNICI	379
SNALAŽENJE NA GEOGRAFSKOJ KARTI BiH	381
IV RAZRED	383
NAŠA DOMOVINA – BOSNA I HERCEGOVINA, GEOGRAFSKI POLOŽAJ I KARAKTERISTIKE	385
POVRŠINA I GRANICE BiH, STANOVNIŠTVO, NARODI I VJERE U BiH....	386
RELJEF BiH, RAVNICE-NIZIJE U BiH, PLANINE U BOSNI I HERCEGOVINI	387
KLIMA BOSNE I HERCEGOVINE	389
VODE BOSNE I HERCEGOVINE, RIJEKE BiH, JEZERA U BiH.....	390
JADRANSKO MORE	391
ORGANIZACIJA BiH KAO DRŽAVE, DRŽAVNO UREĐENJE BiH, DRŽAVA, ENTITETI I KANTONI U BiH	392
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE	393
REPUBLIKA SRPSKA, BRČKO DISTRIKT	394
STANJE I UVJETI RAZVOJA PRIVREDE, POLJOPRIVREDA I ŠUMARSTVO, STOČARSTVO	395
ZEMLJORADNJA-UZGOJ I PROIZVODNJA ŽITARICA, VINOGRADARSTVO, VOĆARSTVO, POVRTLARSTVO	396
INDUSTRIJA, TEŠKA INDUSTRIJA, LAHKA INDUSTRIJA.....	397
SAOBRAĆAJ – PROMET	398
TURIZAM	399
IZ DALJNJE PROŠLOSTI BOSNE I HERCEGOVINE.....	400
POSTANAK BOSANSKE DRŽAVE, BiH POD TURSKOM VLAŠĆU.....	401
AUSTRO-UGARSKA OKUPACIJA BiH	402
IZ NOVIJE PROŠLOSTI BOSNE I HERCEGOVINE, BiH U ZAJEDNIČKOJ DRŽAVI JUŽNOSLOVENSkih NARODA, RASPAD SFRJ I STVARANJE BiH SA DVA ENTITETA	403
EKOLOGIJA U BiH, ZAGAĐENOST	404
SPREČAVANJE ZAGAĐENOSTI	405
ŠTA ČINIŠ DA BI ZAŠTITIO SVOJU OKOLINU	406
OPLEMENJAVANJE ŽIVOTNE SREDINE	407
OBIČAJI I TRADICIJA NARODA BiH, VJERSKI PRAZNICI I NJIHOVO OBILJEŽAVANJE KOD BOŠNJAKA, SRBA I HRVATA BiH, OBIČAJI VEZANI ZA PROSLAVU MUSLIMANSKIH PRAZNIKA.....	408
OBIČAJI VEZANI ZA PROSLAVU PRAVOSLAVNIH PRAZNIKA, OBIČAJI VEZANI ZA PROSLAVU KATOLIČKIH PRAZNIKA, JEVREJSKI OBIČAJI	409
NARODNE NOŠNJE	411

